

Betänkande av 1974 års trädgårdsnäringsutredning.

Ref

Svensk trädgårdsnäring.

Produktion · Rationalisering · Internationella förhållanden.

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

SOU

1978:51

Betänkande av 1974 års trädgårdsnäringsutredning.

Ref

Svensk trädgårdsnäring.

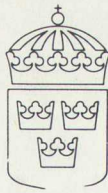
produktion · Rationalisering · Internationella förhållanden.

SOU

1978:51

533
52

Statens offentliga utredningar

1978:51

Jordbruksdepartementet

Svensk trädgårdsnäring

Produktion • Rationalisering •

Internationella förhållanden

Betänkande av 1974 års
trädgårdsnäringensutredning

Stockholm 1978

Omslag Jan Boman
Stellan Ståls Boktryckeri AB

ISBN 91-38-04256-8
ISSN 0375-250X
Gotab, Stockholm 1978

Till Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet

Genom beslut den 13 september 1974 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga att utreda trädgårdsnäringen. Med stöd av bemyndigandet förordnades som sakkunniga departementsrådet Rune Henriksson, tillika ordförande, riksdagsledamoten Jan Bergqvist, kommunalrådet Villiam Björk, dåvarande riksdagsledamoten, direktören Valdo Carlström och riksdagsledamoten Anna-Lisa Nilsson.

Som experter åt de sakkunniga förordnades avdelningschefen Henry Gustafsson, direktörerna Ragnar Moberg och Holger Nyström samt förbundsordföranden Börje Svensson. Som experter har vidare förordnats fr. o. m. den 1 juli 1977 professorn Mårten Carlsson och fr. o. m. den 3 februari 1978 agronomen Herbert Lööv.

Till sekreterare har t. o. m. den 15 januari 1976 förordnats dåvarande t. f. universitetslektorn, numera direktören Göran Donelius samt därefter byrådirektören Lars-Erik Gradin. Till biträdande sekreterare har t. o. m. den 25 maj 1976 förordnats departementssekreteraren Håkan Boberg samt därefter departementssekreteraren Stefan de Maré. Vidare har departementssekreteraren Carl Johan Lidén fr. o. m. den 27 maj 1976 förordnats till biträdande sekreterare.

Utredningen har antagit namnet 1974 års trädgårdsutredning.

Utredningen har tidigare överlämnat promemorian "Växthusföretagens likviditetsproblem" med förslag om stödåtgärder till trädgårdsnäringen till följd av höjda oljepriser m. m. samt en framställning om vissa åtgärder för trädgårdsnäringen.

Till utredningen har överlämnats ett antal riksdagsmotioner, framställningar och skrivelser. Dessa får – i den mån de ligger inom ämnesområdet för föreliggande betänkande – anses besvarade med betänkandet.

Utredningen får härmed överlämna delbetänkandet Svensk trädgårdsnäring: Produktion, rationalisering och internationella förhållanden.

Utredningen är enig i sina förslag. Till utredningen har fogats ett särskilt yttrande av experten Nyström.

Utredningen avser att i senare betänkanden ta upp distributions- och marknadsfrågor samt forskning, försök, utbildning och rådgivning m. m.

Stockholm den 26 juni 1978

Rune Henriksson

Jan Bergqvist

Valdo Carlström

Villiam Björk

Anna-Lisa Nilsson

/Lars-Erik Gradin

Innehåll

<i>Direktiv</i>	9
1 <i>Sammanfattning</i>	13
I Beskrivning av nuvarande förhållanden	19
<hr/>	
2 <i>Svensk trädgårdsnäring</i>	19
2.1 Svensk trädgårdsnäring – en översikt	19
2.2 Trädgårdsnäringens samhällsekonomiska betydelse samt några faktorer som påverkar dess villkor	22
2.2.1 Produktions- och förädlingsvärde	22
2.2.2 Några faktorer som påverkar trädgårdsnäringens villkor	23
2.3 Avgränsning av behandlade problemområden	26
3 <i>Produktionen av trädgårdsprodukter</i>	29
3.1 Förutsättningar för trädgårdsodling i Sverige	29
3.2 Trädgårdsodlingens utveckling – bakgrundsmaterial	35
3.3 Odlingsarealer och antal företag	35
3.4 Sysselsättningen i näringen	39
3.5 Odling i växthus och bänkgård	42
3.5.1 Växthus, tekniska data	42
3.5.2 Odlingens inriktning	47
3.5.2.1 Köksväxter i växthus	47
3.5.2.2 Snittblommor i växthus	50
3.5.2.3 Löksblommor	52
3.5.2.4 Krukväxter	55
3.5.2.5 Utplanteringsväxter	58
3.6 Odling på friland	60
3.6.1 Allmänt	60
3.6.2 Köksväxter	61
3.6.3 Fruktodling	64
3.6.4 Bärödling	66
3.6.5 Plantskoleväxter	68
3.6.6 Kontraktsodling till livsmedelsindustrin	70
3.6.7 Vissa uppgifter om specialisering och marknadsföring	72

3.7	Den yrkesmässiga trädgårdsproduktionens värde	73
3.8	Priser, produktionskostnader, lönsamhet m. m.	75
3.8.1	Allmänt	75
3.8.2	Produktionsmedelspriser	75
3.8.3	Produktpriserna	77
3.8.4	Kostnadsutveckling för olika kulturer m. m.	77
3.8.4.1	Allmänt	77
3.8.4.2	Material från lantbruksnämnderna och TEU	79
3.8.4.3	Lönsamheten i 130 trädgårdsföretag i södra Sverige	86
3.8.4.4	Sammanfattande bedömning av lönsamhetsutvecklingen	89
4	<i>Det internationella perspektivet</i>	91
4.1	Sveriges utrikeshandel med trädgårdsprodukter	91
4.1.1	Den internationella handeln med snittblommor	94
4.1.2	Den internationella handeln med tomater	98
4.2	Den internationella konkurrenssituationen mellan u-länder och i-länder på trädgårdsområdet	99
4.3	Gränsskyddet för trädgårdsprodukter i Sverige m. m.	103
4.3.1	Nuvarande gränsskydd	103
4.3.2	GATT-bindningar av tullarna på trädgårdsområdet	104
4.3.3	Handelspolitiska koncessioner som berör trädgårdssektorn	105
4.3.4	Allmänna u-lands- och handelspolitiska hänsyn	105
4.4	Trädgårdspolitik och trädgårdsodling i vissa länder	106
4.4.1	Finland	106
4.4.2	Norge	111
4.4.3	Europeiska gemenskaperna EG	114
4.4.4	Danmark	118
4.4.5	Nederländerna	122
4.4.6	Framtidsbedömningar angående trädgårdsproduktionen i Storbritannien	125
5	<i>Konsumtionen av trädgårdsprodukter</i>	133
5.1	Basmaterial	133
5.2	Beräkning av konsumtionens storlek	133
5.3	Rekommendationer till förändringar i konsumtionen av ätbara trädgårdsprodukter	136
5.4	Bedömning av den framtida konsumtionens utveckling	137
6	<i>Statligt finansieringsstöd till trädgårdsnäringens rationalisering m. m.</i>	143
6.1	Inledning	143
6.2	Stöd enligt kungörelsen (1968:377) om statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering m. m.	143
6.2.1	Riktlinjer för stödet	143
6.2.1.1	1968 års beslut	143
6.2.1.2	Ändringar efter år 1968	144

6.2.2	Nuvarande bestämmelser för stödet	145
6.2.2.1	Ändamål och stödformer	145
6.2.2.2	Allmänna förutsättningar för stöd	145
6.2.2.3	Lånegarantier	146
6.2.2.4	Statsbidrag	148
6.2.3	Beviljat stöd m. m.	149
6.3	Stöd enligt kungörelsen (1974:250) om statsbidrag till energibesparande åtgärder inom trädgårdsföretag	150
6.3.1	Bestämmelser för stödet	150
6.3.2	Beviljat stöd m. m.	151
6.4	Stöd enligt förordningen (1975:545) om statligt stöd till vissa trädgårdsföretag	151
6.5	Regionalpolitiskt stöd	152
6.5.1	Särskilt stöd till lantbruksföretag m. m. i vissa glesbygder	152
6.5.2	Skärgårdsstöd	153
6.5.3	Stöd enligt kungörelsen (1970:180) om statligt regionalpolitiskt stöd	154
6.6	1977 års jordbrukspolitiska beslut	155
6.6.1	Inledning	155
6.6.2	Allmänna mål för jordbrukspolitiken, m. m.	155
6.6.3	Det statliga finansieringsstödet till jordbrukets rationalisering	156
7	<i>Energien och växthusodlingen</i>	159
7.1	Inledning	159
7.2	Tillgången på olja	159
7.3	Allmänna synpunkter på växthus ur energisynpunkt	160
7.4	Energiprojekt vid lantbruksuniversitetets institution för lantbrukets byggnadsteknik (LBT)	162
II	Överväganden och förslag	165
8	<i>Möjliga mål och medel i svensk trädgårdsnäringspolitik</i>	165
8.1	Möjliga motiv, mål och medel	165
8.1.1	Motiv och mål	165
8.2	Medel	168
8.2.1	Medel som påverkar trädgårdsproduktionens effektivitet och kostnader	169
8.2.1.1	Forskning, försöksverksamhet, rådgivning och utbildning	169
8.2.1.2	Rationaliseringspolitik	169
8.2.1.3	Subventionering av vissa produktionsmedel	169
8.2.1.4	Sysselsättningsstöd	169
8.2.2	Medel som framför allt påverkar företagets uppnådda priser	169
8.2.2.1	Tullar och kvantitativa importregleringar	169

8.2.2.2	Ingripanden på marknaden	170
8.2.2.3	Stöd för att effektivisera distributionen . . .	170
8.2.2.4	Informationsverksamhet	170
9	<i>Riktlinjer för svensk trädgårdsnäringspolitik</i>	171
10	<i>Trädgårdsnäringsens framtida förutsättningar, omfattning och inriktning</i>	175
11	<i>Gränsskyddet</i>	179
11.1	Bakgrund och utgångspunkter	179
11.2	Värdetullar och viktullar	180
11.3	Överväganden beträffande tullnivåer och tullperioder	181
11.3.1	Prydnadsväxter	181
11.3.2	Köksväxter	183
11.3.3	Frukt och bär	185
11.3.4	Beredningar av köksväxter, frukter och andra växt- delar	185
12	<i>Fond för marknadsfrämjande åtgärder</i>	193
12.1	Bakgrund	193
12.2	Syfte	193
12.3	Medel	194
12.4	Finansiering	195
12.4.1	Allmänna medel	195
12.4.2	Produktavgift	195
12.4.3	Intern avgift	196
12.5	Administration	196
12.6	Främjandena	197
12.7	Förslag till lag om avgift inom trädgårdsnäringen	198
13	<i>Rationaliseringsverksamheten</i>	201
13.1	Allmänna utgångspunkter	201
13.2	Behov av finansieringsstöd på olika områden	202
13.3	Utformningen av finansieringsstödet till trädgårdsnärings- rationalisering	204
13.3.1	Inledning	204
13.3.2	Allmänna villkor för stöd	204
13.3.3	Villkor för statlig kreditgaranti	207
13.3.4	Villkor för statsbidrag	209
13.3.5	Statsbidrag till energibesparande åtgärder	210
13.3.6	Ikraftträdande och medelsbehov för det finansiella stödet	212
	<i>Särskilt yttrande av experten Holger Nyström</i>	213

Direktiv

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Lundkvist, anmälde enligt statsrådsprotokollet den 13 september 1974 fråga om *utredning om trädgårdsnäringen* och anförde:

Trädgårdsnäringen indelas vanligen i fruktodling, bärödling, köksväxtodling, prydnadsväxtodling och odling av plantskolealster. Odling sker dels under glas, dels på friland. Värdet av den yrkesmässiga trädgårdsproduktionen uppskattas till ca 600 milj. kr. per år, varav ca 60 % faller på prydnadsväxter och 40 % på ätbara trädgårdsprodukter. Vid sidan av den yrkesmässiga produktionen förekommer en omfattande husbehovsodling av frukt, bär och köksväxter. Växthusarealen omfattar ca 4 250 000 m². Av denna används ca 70 % till odling av prydnadsväxter och ca 30 % till odling av ätbara produkter. Frilandsarealen är ca 14 000 ha, varav för köksväxter 5 600 ha, fruktträd 3 700 ha och jordgubbar 2 000 ha. Enligt lantbruksregistret odlades år 1973 trädgårdsväxter vid inemot 9 000 företag. Av dessa är omkring 2 000 specialiserade växthusföretag. Under de senaste 20 åren har produktionen i allt högre utsträckning lokaliserats till södra Götaland. Med undantag för bärödlingen dominerar Skåne den yrkesmässiga odlingen av trädgårdsväxter.

Produktionen av trädgårdsalster har under senare år genomgått en avsevärd rationalisering vilket resulterat i att vi i dag har många stora specialiserade företag. Detta gäller för både växthus- och frilandsodlingen. Utvecklingen har underlättats genom statliga satsningar på forskning, försök och rådgivning samt genom statligt stöd till uppbyggnad och utveckling av rationella företag. Under 1960-talet har den yrkesmässiga produktionen av köksväxter och prydnadsväxter ökat, medan en viss tillbakagång kännetecknar frukt- och bärödlingen. Konsumtionen av trädgårdsprodukter har ökat väsentligt under senare år. Ökningen är för köksväxterna mellan 4 och 5 % och för prydnadsväxterna mellan 5 och 6 % per år.

Det svenska gränsskyddet för trädgårdsprodukter utgörs dels av tullar, som utgår per viktenhet av den importerade varan, dels i fråga om äpplen och päron av en kvantitativ reglering av importen under den del av året då den svenska produktionen marknadsförs. Vikttullarna, som varierar för olika produkter, utgår vanligen endast under en begränsad del av året.

Distributionstekniken har när det gäller trädgårdsprodukter utvecklats mycket snabbt. Detta ställer ökade krav på produkternas kvalitet, sortering, förpackning m. m. Samtidigt har en betydande koncentration ägt rum inom

livsmedelshandeln, vilket fått till följd att f. n. ett fåtal inköpsföretag dominerar partihandeln. En liknande utveckling pågår även när det gäller prydnadsväxterna. De stora inköpsföretagen fordrar stora kontinuerliga leveranser av produkter med enhetlig kvalitet.

Kostnadsutvecklingen inom den svenska trädgårdsnäringen har tidigare varit relativt gynnsam. Trädgårdsnäringen har dock i likhet med andra näringar under senare tid fått vidkännas kostnadsökningar på grund av bl. a. höjda bränslekostnader. Genom riksdagens beslut om stöd till energibesparande åtgärder inom bl. a. trädgårdsnäringen (prop. 1974:69, JoU 1974:19, rskr 1974:196) samt genom sänkta oljepriser har situationen dock förbättrats.

De förändringar som skett inom näringen under senare år motiverar enligt min mening att särskilda sakkunniga nu bör tillkallas för att göra en samlad översyn av trädgårdsnäringens förhållanden.

De sakkunniga bör överväga frågor som sammanhänger med bl. a. omfattning, inriktning och lokalisering av trädgårdsnäringen. Mot bakgrund härav bör de sakkunniga överväga om särskilda åtgärder erfordras för näringen. Utgångspunkter för förslagen bör vara att vi skall eftersträva att i landet ha en effektiv och konkurrenskraftig trädgårdsnäring samt att konsumenterna tillförsäkras produkter av god kvalitet till rimliga priser. Översynen bör ske med beaktande av de förpliktelser om Sverige påtagit sig på det internationella ekonomiska området. Det nuvarande gränsskyddet för trädgårdsprodukter bör således bibehållas på en i stort sett oförändrad nivå. I frågor rörande sysselsättningen bör utredningen samråda med utredningen om arbetskraftsförhållandena inom jordbruks- och trädgårdsnäringarna (A 1974:10).

Det bör ankomma på de sakkunniga att undersöka trädgårdsnäringens kostnader och lönsamhetens utveckling. De framställningar i ämnet som inkommit till Kungl. Maj:t bör överlämnas till de sakkunniga.

Principerna för det statliga stödet till trädgårdsnäringens rationalisering fastlades av riksdagen år 1968 (prop. 1968:1, s. 11, JoU 1968:1, rskr 1968:9). Vägledande för stödets utformning var de av 1967 års riksdag fastställda riktlinjerna för det statliga finansiella stödet till jordbrukets rationalisering. 1972 års jordbruksutredning har fått i uppdrag att bl. a. göra en översyn av rationaliseringspolitiken på jordbrukets område. De sakkunniga bör pröva om stödet till trädgårdsnäringens rationalisering har den för näringen lämpligaste inriktningen och utformningen. De sakkunniga bör i denna fråga följa jordbruksutredningens arbete. Vidare bör de sakkunniga uppmärksamma frågan om samverkan inom trädgårdsnäringen och behovet av att särskilt stimulera denna.

Den snabba utvecklingen av distributionstekniken och den ökade koncentrationen av handeln med trädgårdsprodukter ställer nya krav på producenter och försäljningsorganisation.

Om producenterna i framtiden skall kunna få avsättningen tryggad för sina produkter erfordras att uppsamling, hantering och försäljning motsvarar de krav detaljhandelns inköpsföretag uppställer. Under senare år har kooperativa försäljningsorganisationer bildats inom olika delar av landet och för olika produkter. Härigenom har avsevärda rationaliseringsvinster gjorts som gynnat både producenter och konsumenter. Staten lämnar på detta område finansiellt stöd till företag som inrättar auktionshallar eller lokaler för

uppsamling, sortering, packning och lagring av trädgårdsprodukter. Enligt min mening är en rationell försäljningsorganisation av största vikt för näringen. De sakkunniga bör pröva det statliga stödets utformning inom distributionsledet.

De sakkunniga bör kunna ta upp även andra frågor som rör trädgårdsnäringen t. ex. dimensioneringen av resurserna för forskning, försök och rådgivning.

1 Sammanfattning

I *kapitel 2* lämnas en schematisk översikt över svensk trädgårdsnäring och dess plats i samhället.

Kapitel 3 innehåller en beskrivning av svensk trädgårdsproduktion. Av beskrivningen framgår att den samlade växthusarealen har ökat något under 1970-talet och uppgick till 430 ha år 1976. Av denna areal är större delen försedd med installation för uppvärmning. De produkter som odlas i växthus är grönsaker av vilka tomater och slanggurka är de största, snittblommor av vilka rosor, krysantemum och nejlikor har stor omfattning, lökblommor som framför allt utgörs av tulpaner samt krukväxter och s. k. utplanteringsväxter. Det samlade produktionsvärdet mätt i producentled av odlingen i växthus uppgår till ca 650 milj. kr. En stor del av växthusen (44 procent) är äldre än 20 år och behöver bytas ut under den kommande 10-årsperioden. Nybyggnadstakten är inte tillräcklig för att klara den nödvändiga ersättningsbyggnationen. Särskilt i Skåne och i Stockholms län vilka är betydande produktionsområden är byggnadstakten alltför låg.

Odlingen på friland består av köksväxter, fruktodling, bärodling samt odling av plantskoleväxter. Den sammanlagda odlingsarealen för färskvarumarknaden utgör ca 11 700 ha. Därtill kommer kontraktsodlingen för industrin som omfattar ca 11 300 ha och framför allt utgörs av ärter. Av köksväxter för färskmarknaden utgör morötter, lök och kål de största enskilda produkterna. Fruktodlingen domineras av äpple och bärodlingen utgörs framför allt av jordgubbar.

Det samlade värdet av odlingen på friland uppgår till ca 450 milj. kr. mätt i producentled. Trädgårdsnäringens produktionsvärde utgör således sammanlagt ca 1,1 miljarder kr. i producentled.

Odlingen är lokaliserad framför allt till de sydligare delarna av landet. Skåne svarar således för ca 60 procent av trädgårdsproduktionen totalt sett.

Tillgängliga uppgifter visar att inom näringen finns ca 17 000 personer sysselsatta som företagare eller fast anställda samt dessutom ca 11 500 tillfälligt sysselsatta.

Antal företag med odling av trädgårdsväxter uppgår till ca 5 900. Odling i växthus eller bänkgård förekommer vid ca 2 700 av dessa företag, medan övriga 3 200 företag bedriver odling av trädgårdsprodukter enbart på friland.

Löner liksom priser på eldningsolja har stigit avsevärt snabbare än konsumentprisindex under den 10-årsperioden. Produktpriserna har utveck-

lats olikartat. Lönsamhetsutvecklingen är osäkert belyst på grund av brist på representativt material. Det framgår dock klart att utvecklingen på snittblomsterområdet varit otillfredsställande. Förhållandena för övriga produktionsgrenar varierar mellan olika år.

I *kapitel 4* ges en översikt över Sveriges handel med trädgårdsprodukter, det nuvarande svenska gränsskyddet, konkurrensen mellan i-länder och u-länder samt en översikt över trädgårdsodlingen i några näraliggande länder.

Värdet av importen år 1977 uppgick till ca 1 400 milj. kr. Den årliga värdemässiga ökningen har under den senaste femårsperioden uppgått till ca 12 procent. Den viktmässiga ökningen av importen har varit betydligt långsammare. År 1977 importerades 341 milj. kg trädgårdsprodukter.

I *kapitel 5* beskrivs den svenska konsumtionen av trädgårdsprodukter och prognoser för konsumtionsutvecklingen. Enligt jordbruksnämndens beräkningar uppgår konsumtionen av färska ätliga trädgårdsprodukter till ca 58 kg per person och år. Av denna kvantitet utgör köksväxter ca 29 kg, äpple och päron ca 25 kg och bär ca 4 kg.

Inköpen av prydnadsväxter beräknas uppgå till ca 44 snittblommor, ca 9 krukväxter och 11 utplanteringsväxter per person och år. Den årliga konsumtionsökningen beräknas uppgå till drygt en procent för frukt och grönsaker, drygt 0,5 procent för rotfrukter och 3-4 procent för blommor.

Den sammanlagda konsumtionen har av handelns utredningsinstitut beräknats uppgå till 7 210 milj. kr. inklusive potatis år 1976. I denna beräkning ingår dock inte plantskoleväxter. Konsumtionen av trädgårdsprodukter beräknas uppgå till ca 7 000 milj. kr.

Kapitel 6 beskriver det statliga stödet till rationalisering m. m. Det statliga stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering utgår i form av statlig kreditgaranti med f. n. sammanlagt högst 19 milj. kr. per år. Bidrag till energibesparande åtgärder lämnas med 4 milj. kr. per år. Som ett temporärt stöd kan lån intill den 30 juni 1979 utgå ur en lånefond till företag med odling i växthus vilka drabbats av likviditetssvårigheter eller som vill lägga om produktionen. Dessa lån är ränte- och amorteringsfria i tre år. De amorteras därefter på 10 år.

Kapitel 7 behandlar odlingen i växthus och energifrågan. Mot bakgrund av de minskande oljetillgångarna görs en genomgång av möjligheten att nedbringa oljeförbrukningen i växthus. Växthus fungerar som solfångare. Möjligheterna att, med olika tekniska åtgärder som rörliga isoleringsanordningar, värmepump m. m., spara energi bedöms som goda.

I *kapitel 8* diskuteras möjliga mål och medel inom svensk trädgårdsnäring.

Kapitel 9 drar upp riktlinjer för den svenska trädgårdsnäringspolitiken. Målet för trädgårdspolitiken bör vara att skapa förutsättningar för en effektiv och konkurrenskraftig trädgårdsnäring som ger dem som arbetar inom näringen god försörjning och trygg sysselsättning.

Då goda förutsättningar finns för trädgårdsproduktionen under vår odlingsäsong bör den ökade efterfrågan på trädgårdsprodukter till stor del kunna tillgodoses genom utökad svensk produktion. Den svenska produktionens utveckling kommer att påverkas av den internationella konkurrenskraften. Dock bör subventionerade produkter eller dumping inte få påverka

produktionens omfattning. Det är angeläget att trädgårdsproduktionen bedrivs så rationellt som möjligt, vilket är en förutsättning för att konsumenterna skall få produkter till rimliga priser.

Försök, forskning och rådgivning är betydelsefulla aktiviteter i rationaliseringsverksamheten.

Det finansiella stödet bör främst inriktas på att främja en fortsatt effektivisering av produktionen inom trädgårdsnäringen. Ökad stimulans måste ges till utveckling och uppförande av energisnåla växthus och till investeringar i andra energibesparande åtgärder. Det är av avgörande betydelse för de ekonomiska förhållandena inom näringen att stabila avsättningsförhållanden kan uppnås och att distribution och handel med trädgårdsprodukter bedrivs på ett effektivt sätt.

I *kapitel 10* ges en sammanfattande bakgrund till de förslag som utredningen lämnar. Utredningen ger även en bedömning av utvecklingen inom skilda produktionsgrenar av näringen.

Utredningen konstaterar att de svenska trädgårdsföretagen har nått sin nuvarande omfattning genom ett skickligt tillvaratagande av tekniska framsteg och andra rationaliseringsmöjligheter samt genom en smidig anpassning av produktionen till förändringar i efterfrågan och odlingsförutsättningar.

En stor osäkerhet har dock präglat näringen under senare år. Denna har föranletts av flera olika faktorer. Den ökande importen har kraftigt drabbat snittblomsodlingen, vilken till viss del slagits ut. Energikrisen ökade på kort tid starkt produktionskostnaderna. Vidare har de viktfulla som tillämpas på trädgårdsprodukter genom penningvärdeförsämringen alltmer urholkats.

Ett exempel på de drastiska förändringar som kan drabba trädgårdsnäringen är snittblomsodlingen. Nejlirkodlingen har fått sin areal reducerad med mer än 40 % på några år. Växhusföretagen med snittblommor har haft en i det närmaste obefintlig nettointäkt sedan mitten av 1970-talet och förräntningsprocenten på nedlagt kapital har varit negativ. Många snittblomsterföretag har också genomgått allvarliga lönsamhetskriser med bl. a. företagsnedläggningar och uppsägning av anställda som följd.

Samtidigt med att således näringen under de senaste åren inom vissa delar brottats med svårigheter har efterfrågan på trädgårdsprodukter ökat. Prognoser pekar på en fortsatt ökning. De svårigheter som föreligger inom trädgårdsnäringen är således inte föranledda av någon total minskning i efterfrågan på näringsalster. Däremot är näringen mycket starkt utsatt för påverkan från utlandet. En kraftig expansion av odlingen utomlands av vissa produkter har skapat kris även i Sverige. Inom vissa afrikanska och sydamerikanska länder har en kraftig expansion av trädgårdsodlingen påbörjats. Denna kommer att påverka även den svenska odlingen.

Sådana strukturella förändringar går det naturligtvis inte att skydda sig emot. De måste accepteras. Trädgårdsnäringen måste dock ges möjlighet att kunna anpassa sig till dessa förändringar på ett tillfredsställande sätt. Detta innebär att företag skall kunna känna ett rimligt mått av trygghet.

Priserna på trädgårdsprodukter uppvisar stor variation. Dessa prisskillnader beror på internationella faktorer, väderleksförhållanden m. m. Härigenom skapas stor osäkerhet inom näringen och försvåras produktionsplaneringen.

Enligt utredningens bedömning kommer odlingen av krukväxter och

tomater att öka liksom bärödlingen. Snittblommorna kommer även fortsättningsvis att minska. Övriga produktionsgrenar av betydelse kommer att bibehålla i stort sett oförändrad omfattning.

I *kapitel 11* behandlas gränsskyddet. Utredningen har gjort en genomgång av gränsskyddet och lämnar förslag till en anpassning av detta med utgångspunkt från att tullskyddet skall bibehållas på i stort sett oförändrad nivå. Det har varit en strävan att inte onödigtvis fördräpa produkterna för konsumenterna genom en tullavgift när detta inte varit oundgängligt som skydd för den inhemska produktionen. I de fall u-landsintressen har funnits för viss produkt har dessa vägts in i bedömningen.

Utredningens förslag innebär såväl höjningar som sänkningar av tullarna liksom förändringar av tullperioderna. Förslaget innebär att nivån på gränsskyddet i stort sett blir oförändrad. De tullförändringar som föreslås för köksväxter, frukt och bär har beräknats medföra en ökning av tullavgiften med ca 2 miljoner kr. vilket innebär en ökning av tullnivån med 6 procent.

De föreslagna tullförändringarna på prydnadsväxtområdet har beräknats medföra ökade tullavgifter med ca 13 miljoner kr. För prydnadsväxterna exklusive krukväxter innebär förslaget en 25 procentig höjning av tullnivån.

Tullen på krukväxter föreslås höjd från 30 kr. per 100 kg till 90 kr. per 100 kg. Denna höjning är beroende av de stora förändringar som skett i odlingsteknik och material under senare år vilket medfört att vikten per krukväxt minskat till ca en tredjedel jämfört med tidigare. Den föreslagna förändringen är således väsentligen föranlåten av tekniska förändringar. Höjningen kan beräknas medföra en tullavgiftshöjning med ca 15 öre per importerad krukväxt.

Översynen av gränsskyddet har skett med beaktande av tullbindningarna i GATT. Utredningens förslag innebär att endast den föreslagna tullförändringen för tomater behöver bli föremål för förhandlingar. Övriga föreslagna förändringar av tullnivåer eller tullperioder bryter inte mot några GATT-bindningar. Utredningen föreslår att tullnivåerna skall värdesäkras så att tullens skyddseffekt inte minskar i takt med inflationen. De gällande tullarna på trädgårdsområdet är viktullar, dvs. tullen utgår med visst belopp per viktenhet. Den övervägande delen av övriga tullar i tulltaxan är värdetullar. Utredningen har funnit att värdetullar skulle vara den typ av tull som bäst skulle värdesäkra de tullnivåer som föreslås. Det har emellertid kommit till utredningens kännedom att överträdelser förekommer redan nu när det gäller importörernas redovisning av tullunderlaget. En generell övergång till värdetull befaras öka möjligheterna att undandra sig skyldigheten att erlägga tull.

Utredningen föreslår en generell övergång till värdetull om tullkontrollen kan bedömas bli i stort sett lika effektiv som f. n. Kan emellertid detta inte bli fallet återstår att behålla viktullarna. Dessa måste då justeras med jämna mellanrum för att målet, i huvudsak oförändrat tullskydd, skall kunna upprätthållas. Sådana justeringar är inte möjliga att genomföra för de varor som är bundna i GATT. Utredningen föreslår därför att en övergång till värdetull genomförs för elva positioner som är GATTbundna. Förslaget i denna del innebär inte att de bundna nivåerna bryts utan det är en teknisk

förändring. För att motverka de befarade kontrollsvårigheterna föreslås att den föreslagna värdetullen för de elva positionerna kombineras med en minimitull som utgår i form av viktull.

I *kapitel 12* lämnas förslag till en fond för marknadsfrämjande åtgärder. Utredningen har funnit att det förslag till anpassning av gränsskyddet som föreslås inte räcker för att skapa en tillräcklig trygghet i produktionen.

Utredningen föreslår därför att ett system med en särskild fond för marknadsfrämjande åtgärder skapas. Det främsta syftet med fonden är att minska de lönsamhetsvariationer som uppstår mellan olika år och som orsakas av strukturella förändringar, fluktuerande priser och varierande skörderesultat. Pristillägg skall kunna utgå generellt efter odlingssäsong till produkt som på grund av låga priser inte gett skälig kostnadstäckning. Härigenom blir en mjuk övergång till alternativa produkter möjlig även vid strukturella förändringar. Det bör även vara möjligt att mildra verkningarna av sådana extrema kostnadsökningar som tidigare förekommit t. ex. i samband med oljekrisen.

Medel från fonden bör förutom till pristillägg kunna användas för att så långt möjligt förebygga krissituationer samt för att främja avsättningen av trädgårdsprodukter. Härvid kan förekomma åtgärder som stödköp och lagringsbidrag.

Systemet bör i princip omfatta samtliga trädgårdsprodukter. För produkter som erhållit prisstöd bör odlingens omfattning följas så att produktionen anpassas till marknadsutrymmet.

Finansieringen av den föreslagna fonden bör enligt utrednings mening i ett uppbyggnadsskede ske huvudsakligen med allmänna medel. Utredningen har uppskattat medelsbehovet inledningsvis till 12,5 miljoner kr. av budgetmedel och 2,5 miljoner kr. årligen av regleringsmedel. De produkter som varit föremål för direkta stödåtgärder i form av pristillägg m. m. bör under nästkommande produktionssäsong beläggas med en produktavgift. Avgiften uttas på såväl inhemsk produktion som importerad vara och bidrar således till finansieringen av fonden. Genom detta förfarande, som innefattar odlingsanmälan före säsongstart, erhålls en uppfattning om den planerade odlingens omfattning i förhållande till marknadsutrymmet.

Dessutom skall en *intern avgift*, dvs. en avgift endast på svenskproducerade produkter, kunna tas ut då så begärs av odlarna själva och bindas till åtgärder inom viss produktgrupp. Som exempel på sådan åtgärd kan nämnas lagringsstöd till äpple.

Medel ur fonden skall även kunna användas för att främja konsumtionen av trädgårdsprodukter. Sådana åtgärder föreslås ske i nära samarbete med de redan existerande blomster-, frukt- och grönsaksfrämjandena. Utredningen har strävat efter att lägga fram ett förslag som ger god effekt med ett minimum av administration. Som ansvarig myndighet för stödet föreslås statens jordbruksnämnd. För administrationen bör ett regleringsorgan bildas som förslagsvis benämnes trädgårdsnäringsnämnden.

I *kapitel 13* behandlas utredningens överväganden och förslag rörande rationaliseringsverksamheten. Finansieringsstödet enligt trädgårdsrationaliseringskungörelsen utgår f. n. i stort sett uteslutande som kreditgarantier. Kreditgarantistödet har enligt utredningens mening fungerat väl. Utredningen anser att stödet till rationalisering m. m. även fortsättningsvis i

huvudsak bör utgå som kreditgarantier. Stödet bör utgå till åtgärder som effektiviserar produktionen inom näringen, till utvidgning, nyetablering och förvärv av företag samt till åtgärder i övrigt som bidrar till att målet för rationaliseringspolitiken uppfylls. De allmänna villkoren för rationaliseringslån föreslås i stort sett oförändrade. Utredningen föreslår dock att hänsyn skall tas till marknadsförhållandena vid stöd till större företagsutbyggnader och nyetablering. Amorteringsvillkoren föreslås förbättrade, främst för lån till fruktodlingsföretag.

Det generella stödet i form av statsbidrag till rationaliseringsåtgärder föreslås upphöra. Ett sådant stöd föreslås i stället bli förbehållet sådana investeringar som från samhällets synpunkt är särskilt angelägna. Exempel på sådana är investeringar i ny teknik, samverkan och energisparande. Även till investeringar i regioner där det från samhällets synpunkt är önskvärt att trädgårdsnäringen utvecklas bör statsbidrag kunna utgå. Till dessa åtgärder, med undantag av åtgärder för energi, föreslås bidrag kunna utgå med högst 25 procent av kostnaden dock högst 250 000 kr. Bidrag till energibesparande åtgärder bör kunna utgå med högst 35 procent dock högst 100 000 kr. Utredningen föreslår att bidrag även skall kunna utgå till den del äldre växthus ersätts med nya energisnålare typer. Stödet till prototyper och demonstrationsanläggningar bör bibehållas på nu gällande villkor.

För det första budgetåret, dvs. budgetåret 1979/80 bedömer utredningen att ramen för kreditgarantier till trädgårdsnäringens rationalisering behöver höjas från 19 milj. kr. till 35 milj. kr. Det nuvarande reservationsanslaget Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering på driftbudgeten under tionde huvudtiteln bör ersättas av ett förslagsanslag. Under anslaget bören ram om 5 milj. kr. anvisas för bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering. Utredningen uppskattar slutligen behovet av statsbidrag till energibesparande åtgärder inom trädgårdsnäringen till 15 milj. kr.

I Beskrivning av nuvarande förhållanden

2 Svensk trädgårdsnäring

2.1 Svensk trädgårdsnäring – en översikt

Svensk trädgårdsnäringens olika delar samt deras samspel internt och externt visas i bild 2.1.

En uppdelning har gjorts mellan utlandet och Sverige. Båda består i princip av två delar, nämligen produktionsdelen med därtill hörande fysisk distribution samt informations- och kontroldelen.

Produktionsdelen med den fysiska distributionen består av:

- a. *en produktionsmedelssektor* för framställning av växthus, maskiner och automatik, gödselmedel, bekämpningsmedel, plantor, förpackningsmaterial m. m.
- b. *de företag* som svarar för produktionen av trädgårdsprodukter. Dessa kan vara helspecialiserade på produktion av trädgårdsprodukter eller utgör denna produktion en del av produktionen på ett lantbruksföretag eller annat företag. Den framställda produkten kan hänföras till endera av grupperna frukt, bär, köksväxter, prydnadsväxter och plantskoleprodukter. Företagens storlek, antal anställda, resursuppsättning, produktionsprogram och produktionsvolym diskuteras utförligt under kapitel 3.
- c. *de på dessa framställda produkterna* når på olika vägar konsumenten. I princip föreligger därvidlag följande möjligheter för färska trädgårdsprodukter. Bild 2.2 belyser detta i schematiserad form.

Kanal a beskriver trädgårdsföretag, vilka säljer direkt till konsument. Denna försäljning kan antingen ske hemma på företaget, i saluhall eller på torg.

Kanal b avser trädgårdsföretag, vilka säljer sina produkter till detaljhandeln (t. ex. blomsteraffärer, livsmedelsaffärer, gardencenters).

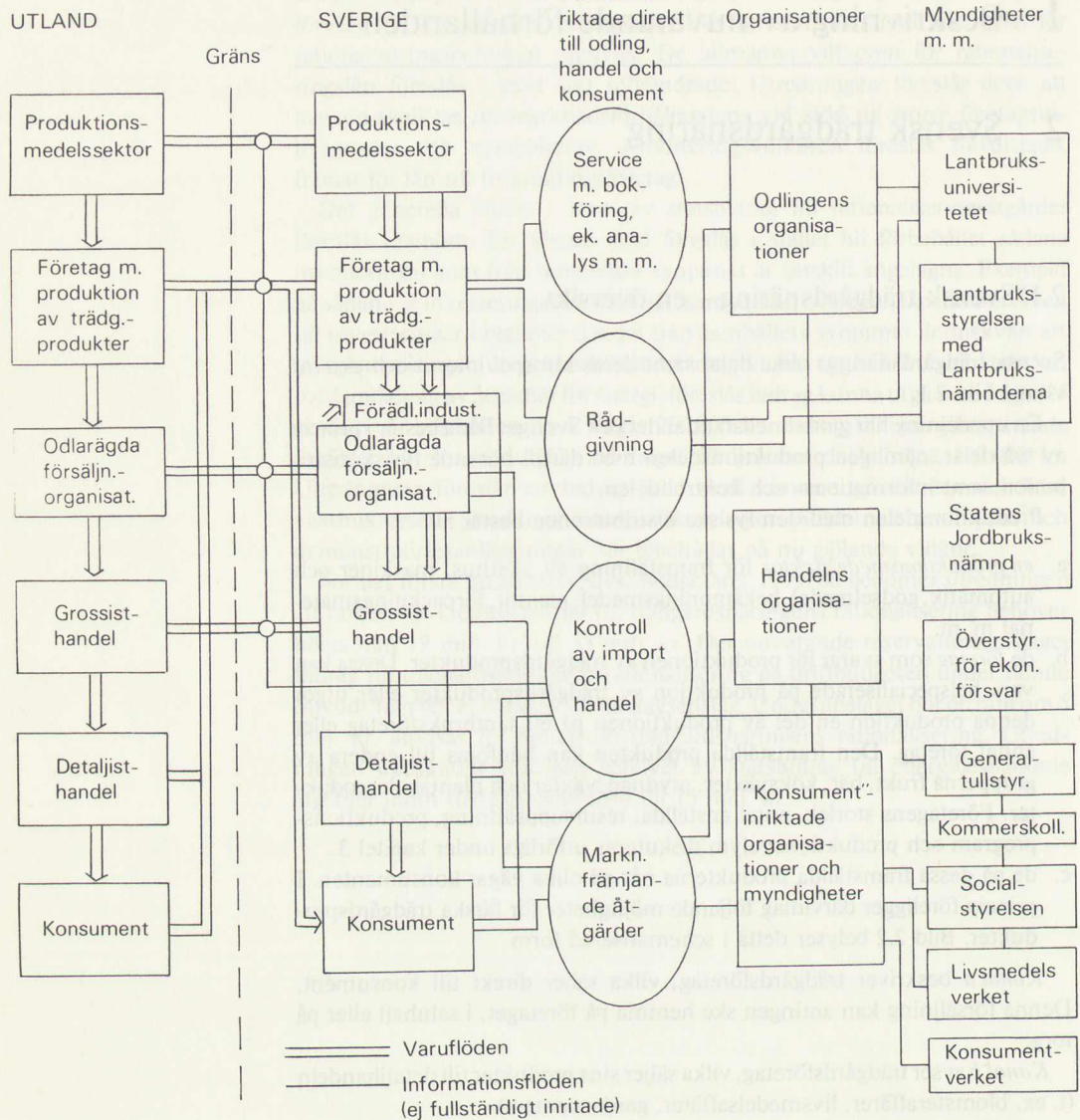
Kanal c innebär att grossistföretag köper upp varorna på trädgårdsföretagen för vidare distribution.

Kanal d slutligen innebär att försäljningen sker via producentkooperativa föreningar.

Varianter av försäljningskanalerna a–d förekommer. De varor som säljs till de stora livsmedelskedjorna (SABA/DAGAB, ICA, KF) vandrar oftast vägen från ett centralt uppköpsställe i Helsingborg–Malmöområdet via distriktscentraler ut till detaljhandeln. Vidare förekommer det att lokala grossister eller trädgårdsföretag levererar till kedjornas regionala distributionscentraler eller detaljister. Detaljister uppträder i vissa fall som köpare hos odlarägda föreningar osv.

Fysisk produktion och distribution

Information och kontroll

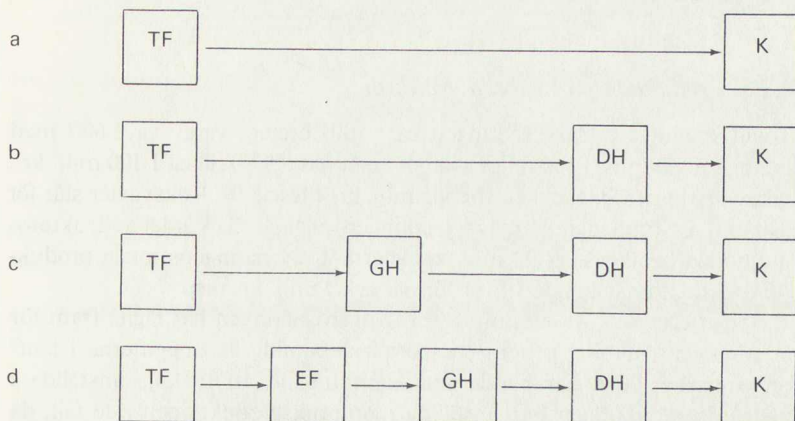
Figur 2.1.

Trädgårdsprodukter för förädling (t. ex. konservering, djupfrysning) levereras till *förädlingsindustri*. Odlarna av sådana produkter är oftast samman slutna i odlarorganisationer, vilka förhandlar om priser m. fl. villkor.

Informationssektorn har till uppgift att på olika sätt stödja, främja och/eller kontrollera de i produktions- och distributionssystemet agerande företagen resp. konsumenterna.

Sedan gammalt har statsfinansierad *råd-givning och utbildning* funnits på trädgårdsområdet. Dessutom driver näringens organisationer *bokförlingsby-råer* m. m. med uppgift att hjälpa företagen med bokslut, deklarationer,

Typ av mark-
nadskanal

TF = Trädgårdsföretag, K = Konsument, DH = Detaljhandel,
GH = Grossisthandel, EF = Ekonomisk förening

Figur 2.2 Olika principiellt
möjliga distributionska-
naler för färska träd-
gårdsprodukter

resultatanalys o. d.

I mitten av 1960-talet grundades de halvstatliga s. k. *främjandena* (Grön-saks-, Frukt- och Blomsterfrämjandena) med uppgift att verka för ökad konsumtion av trädgårdsprodukter.

Till informationssektorn skall också räknas de *intresseorganisationer* vilka bildats av olika företagsgrupperingar inom produktions- och distributions-systemet. Exempel på sådana är Trädgårdsnäringens riksförbund (TRF), Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Sveriges Frukt- och Grönaksdistributö-rers förening (SFG), Sveriges Blomstergrossister, Interflora, Gröna Ringen samt organisationer och myndigheter, vilka företräder konsumentintres-sen.

Slutligen finns det en rad *statliga myndigheter*, vars verksamhet på olika sätt berör trädgårdsnäringen, t. ex. statens jordbruksnämnd, lantbruksstyrelsen, Sveriges lantbruksuniversitet, statens maskinprovningar, statens natur-vårdsverk och livsmedelsverket. Samtliga dessa tillhör jordbruksdeparte-mentets verksamhetsområde. Av myndigheter som tillhör andra departe-ment skall här särskilt nämnas kommerskollegium, generaltullstyrelsen, socialstyrelsen, konsumentverket samt överstyrelsen för ekonomiskt försvar.

I bild 2.1 anges slutligen den *utländska produktionen och distributionen*. Grovt räknat är den importerade kvantiteten lika stor som den i Sverige producerade. Variationer föreligger från produkt till produkt samt från säsong till säsong. En detaljerad redogörelse härför lämnas under avsnitt 4.1. De tullar och andra införselskydd som i dag förekommer, beskrivs under avsnitt 4.3. Trädgårdspolitik och trädgårdsodling i vissa andra länder beskrivs i avsnitt 4.4.

De olika delarna i svensk trädgårdsnäring är på olika sätt beroende av varandra. De linjer som ritats in i bild 2.1 antyder detta samspel.

2.2 Trädgårdsnäringens samhällsekonomiska betydelse samt några faktorer som påverkar dess villkor

2.2.1 Produktions- och förädlingsvärde

Totalt omfattar trädgårdsnäringen ca 5 900 företag, varav ca 2 600 med odlingar i växthus. Produktionsvärdet beräknas (1977) till ca 1 100 milj. kr., varav prydnadsväxter svarar för 585 milj. kr. eller 53 %. Köksväxter står för 340 milj. kr. (inkl. den fältmässiga odlingen) eller 31 %. Värdet av fruktproduktionen beräknas till 92 milj. kr. eller 8 % av näringens totala produktionsvärde. Motsvarande siffror för bär är 80 milj. kr. resp. 7 %.

Uppgifterna om sysselsättningen i trädgårdsnäringen har tagits fram för utredningens räkning genom en specialbearbetning av uppgifterna i lantbruksregistret. Det har härvid inte varit möjligt att urskilja anställda i trädgårdsproduktionen från anställda i jordbruksproduktionen i de fall, då blandad produktion bedrivs. Antalet stadigvarande sysselsatta i företag med odling av trädgårdsprodukter anges till ca 17 000. Av dessa arbetar dock omkring 3 000 mindre än 30 timmar per vecka. Dessutom sysselsätts ca 11 500 personer tillfälligt under längre eller kortare tid inom näringen. Stadigvarande sysselsatta i växthusföretag beräknas till ca 7 500 personer. Mera detaljerad information om sysselsättningen lämnas under avsnitt 3.3.

Investeringar i växthus m. m. för trädgårdsdriften uppgår till ca 80 milj. kr. per år.

Med ledning av uppgifter om avkastning, priser samt med utgångspunkt från kalkyler för vissa representativa produktgrupper har trädgårdsnäringens kostnadsstruktur uppskattats. Beräkningarnas överslagsmässiga karaktär bör beaktas vid bedömningen av resultaten. Kostnaderna (exkl. arbete, avskrivning och räntor) beräknas totalt motsvara ca hälften av de totala intäkterna eller ca 500 milj. kr. (i 1977 års penningvärde). Av kostnaderna svarar importerade lökar och småplantor för ca 100 milj. kr., bränslen för uppvärmning av växthus för ca 100 milj. kr. samt försäljningskostnaderna för ca 60

Tabell 2.1 Trädgårdsnäringens produktionsvärde år 1977. milj. kr.

Köksväxter	
under glas	130
på friland	200
Frukt	93
Bär	80
Prydnadsväxter	
Snittblommor under glas	215
Krukväxter	200
Utplanteringsväxter	80
Snittblommor, friland	25
Plantkolor	65
Summa	1 097

Tabell 2.2 Produktionsvärde och förädlingsvärde för trädgårdsnäringen, milj. kr i 1977 års priser

	1977
Produktionsvärde	1 100
Avgår: Vissa kostnader	500
Återstår: Förädlingsvärde	600

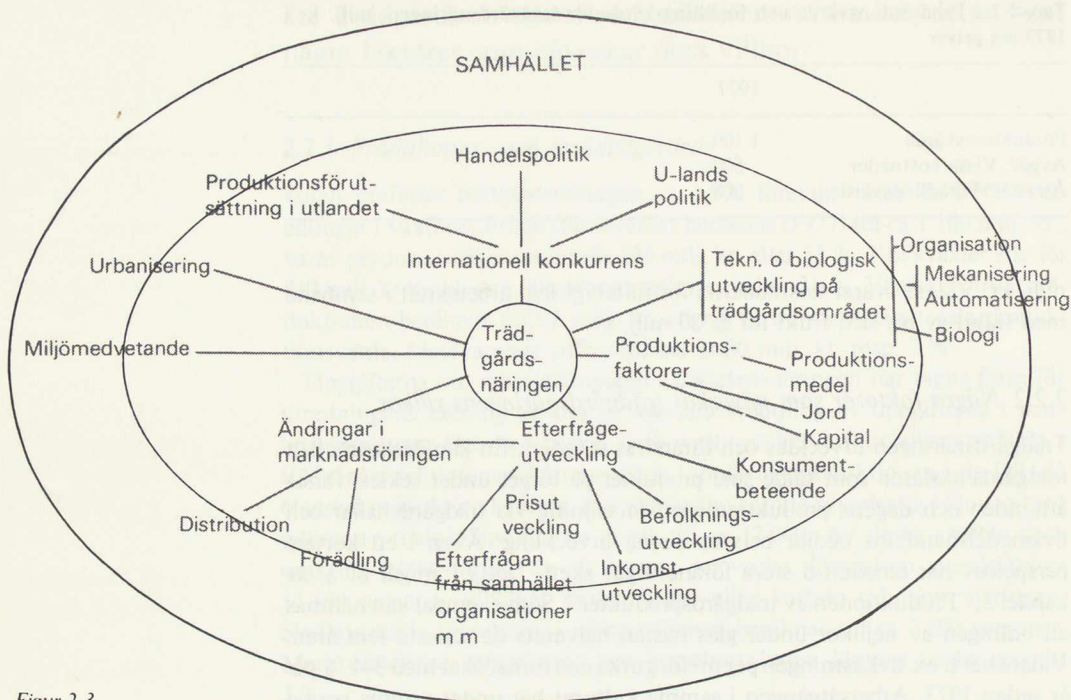
milj. kr. Vidare svarar kostnaderna för tillfälligt lejd arbetskraft i samband med skörd av bär och frukt för ca 30 milj. kr.

2.2.2 Några faktorer som påverkar trädgårdsnäringens villkor

Trädgårdsnäringen utvecklas och förändras ständigt. En jämförelse mellan trädgårdsmästaren som sålde sina produkter på torget under seklets första årtionden och dagens produktion med försäljning via trädgårdshallar och livsmedelshandelns kedjor belyser denna utveckling. Även i ett kortare perspektiv har emellertid stora förändringar skett. Detta framgår bl. a. av kapitel 3, "Produktionen av trädgårdsprodukter". Som exempel kan nämnas att odlingen av nejlikor under glas nästan halverats de senaste fem åren. Vidare har t. ex. avkastningen per m² för gurka och tomat ökat med 3–4 % per år sedan 1973. Arbetsåtgången i samma kulturer har under samma period årligen reducerats med upp till 12 % per producerad enhet. (Se avsnitt 3.8.4.2.) Arbetskostnader, oljekostnader m. m. har också ändrats markant.

En analys av uppgifterna i kapitel 3. visar att trädgårdsnäringen har en stor anpassningsförmåga. Under senare år har emellertid förändringstakten i omvärlden varit så snabb att stora problem uppstått för de grenar av näringen som drabbats av detta. I bild 2.3 sammanfattas några av de faktorer som påverkat resp. kan förväntas påverka förhållandena inom trädgårdsnäringen. Nedan kommenteras kortfattat de olika faktorerna.

Svensk trädgårdsnärings *internationella* beroende har ökat starkt under de senaste 10–15 åren. Anledningarna härtill är många. Det i jämförelse med bl. a. Norge och Finland mycket låga gränsskyddet har gjort att Sverige mer och mer uppmärksammas som en relativt fri exportmarknad och att den svenska trädgårdsnäringen gradvis måst anpassa sig till den internationella konkurrensen. Detta har tagit sig uttryck i såväl ändrad driftsinriktning som i förbättring av produktionens effektivitet. Genom insatser av olika rederier m. fl. kunde tidigt frukt från avlägsna länder ställas till den svenske konsumentens förfogande främst under vinterhalvåret. Även importen av grönsaker och prydnadsväxter har allt eftersom transporttekniken utvecklats kommit från allt mer avlägsna länder. Medan medelhavsländer som Italien, Frankrike och Spanien under 1950- och 1960-talen svarade för inbrytningarna på den nordvästeuropeiska marknaden liksom något senare även östeuropeiska länder som Bulgarien, Rumänien, Ungern och delvis även Polen, kommer konkurrensen numera också från avlägsna länder som Colombia, Israel och Kenya. I detta sammanhang bör dock beaktas att länder med ungefär samma produktionsförutsättningar och produktionskostnader som

Figur 2.3

Sverige (Holland, Danmark) svarar för huvuddelen av den import, med vilken svensk trädgårdsnäring har att konkurrera. Konkurrensen utifrån väntas, åtminstone sett i ett kortare tidsperspektiv, öka. Därtill bidrar förutom olika satsningar i bl. a. u-länderna också den tilltagande protektionismen inom EG gentemot tredje land. Den långsiktiga utvecklingen är svår att bedöma och torde vara avhängig av huruvida energikällor för transport (mobil energi) kan ge en ekonomiskt lönsam transport av trädgårdsprodukter.

Även andra utvecklingstendenser inom *tekniken* på trädgårdsområdet kan här få avgörande betydelse. Kanske blir det möjligt att lagra färska grönsaker och blommor mycket lång tid i containerlager med kontrollerad atmosfär, kyla och/eller reducerat lufttryck. Detta möjliggör relativt billig sjötransport över långa sträckor men naturligtvis också lagring av under sommaren och hösten producerade produkter till vinter och vår. För närvarande saknas underlag för bedömningen av denna tekniks konsekvenser för svensk trädgårdsnäring.

En annan fråga av avgörande betydelse för den svenska växthusproduktionen är utvecklingen av tekniska lösningar, vilka kan förväntas *reducera behovet av fossila bränslen (olja)* för uppvärmning. Av kapitel 7 framgår att förbrukningen av eldningsolja kan reduceras avsevärt genom olika isoleringsåtgärder och trimning av befintliga värmesystem. Genom utveckling av klimatsystem med bl. a. värmepump och lagring av energi från varma perioder till kalla kan ytterligare värmebesparing ske i förhållande till nuvarande förhållanden.

För övrigt skall här hänvisas till att *växthusautomatik, nya tekniska lösningar som rullbord samt metoder för planering av produktionen* med bättre resursutnyttjande som följd drastiskt bidragit till att höja effektiviteten i produktionen. Även utvecklingen och introduktionen av nya sorter och ny odlingsteknik har haft stor betydelse.

Inom ramen för ett tyskt forskningsprojekt anger ett antal experter att odlingen inom 10–20 år kommer att kännetecknas av att användningen av olja och gas för växthus reduceras kraftigt till förmån för solenergi och industriell överskottsvärme. Odling i vatten (hydrokultur) och andra substrat än jord kommer att öka. Användningen av F_1 -hybrider får ökad betydelse. Hel- och halvautomatiska skördemetoder kommer att utvecklas för såväl vissa prydnadsväxter som för grönsaker och bär. Olika förfaranden för lagring under långa perioder kommer att införas. Självfallet kan dylika teknologiska utvecklingar få avsevärda konsekvenser också för svensk trädgårdsnäring.

En näringsgrens historiska utveckling och framtida utvecklingsmöjligheter beror naturligtvis även på tillgång och pris på de olika *faktorer som erfordras för en produktion*.

Arbetskraften intar härvidlag en central ställning. Framtida trädgårdsodling står och faller med tillgången på kunnig arbetskraft och dugliga företagare. Underlaget för en bedömning av utvecklingen på detta område är begränsat. Vad gäller skillnaderna i kostnaden för arbetskraft mellan Sverige och exportländer som Danmark och Holland har den numera utjämnats. Däremot kvarstår skillnaden mellan dessa nordvästeuropeiska länder och många andra exportländer. T. ex. betalas trädgårdsarbetare i viktiga konkurrensländer som Kenya och Colombia löner som endast uppgår till en bråkdel av lönen i Nordvästeuropa.

Produktionsfaktorn *mark* torde finnas i tillräcklig omfattning för en svensk produktion.

Den hittillsvarande *efterfrågeutvecklingen* belyses i kapitel 5. Även om trenden är positiv, är det svårt att i dagens läge göra tillförlitliga prognoser. Visserligen kan man från miljösynpunkt och från näringsfysiologiska synpunkter vänta sig ett ökat behov av trädgårdsprodukter. Detta behovs omsättning i en reell efterfrågan är emellertid starkt beroende av pris- och inkomstutvecklingen, subventioner samt marknadsföringen.

Ändringarna i marknadsföringen har under de senaste 10–20 åren haft stor inverkan på den svenska trädgårdsodlingen. Här skall framför allt den koncentration och effektivisering inom handeln som ägt rum nämnas. Medan på 1950-talet ett stort antal grossister svarade för uppsamling och distribution av *frukt och grönsaker* svarar idag de tre kedjorna ICA, KF och SABA/DAGAB för ca 80 % av distributionen. De 19 grossister som är anslutna till SFG svarar för 95 % av parti- och importhandeln med frukt och grönsaker. Koncentrationen inom handeln med prydnadsväxter har inte samma omfattning. Utvecklingstendenserna är här oklara och förlöper olika inom fackhandeln och dagligvaruhandeln.

Bl. a. den ökade koncentrationen inom handeln med följande krav på stora inköpskvantiteter har lett till bildande av *odlarägda försäljningsorganisationer*. I utpräglade produktionsområden (Skåne, Östergötland, Kalmar-Öland) har dessa börjat få relativt stor omfattning.

I många delar av Sverige har trädgårdsproduktionen så liten omfattning att

odlarägda försäljningsorganisationer och grossisthandel för uppsamling och distribution av produktionen ej kan existera. Dessa företag säljer därför sina produkter till detaljhandlarna på orten eller direkt till konsument. Enligt trädgårdsräkningen 1976 sålde mer än 1/3 av samtliga växthusföretag över 95 % av sin produktion på detta sätt. Denna försäljningsform har visat stor stabilitet och i vissa länder understöds den idag genom rådgivning i marknadsföringsfrågor m. m. Ett motiv härför från samhällets sida är att man anser att dessa företag betyder mycket för en ökad konsumtion av trädgårdsprodukter på de orter de är lokaliserade.

Den ökade *urbaniseringen* med omflyttning av människor från landsbygd till tätort har också ställt ökade krav på distributionsapparaten. Detta har förstärkts av att växthus i de gamla städernas utkanter har rivits för att bereda mark för kommunernas utveckling.

Vad gäller *förädlingsindustrin* skall här följande tendenser särskilt betonas.

År 1972 uppgick den kontraktbundna odlingen av bär och grönsaker till svensk livsmedelsindustri till 9 546 ha. År 1977 hade den totala arealen stigit till 11 586 ha. Av de växtslag som odlades år 1970 har broccoli, brytbönor och hallon försvunnit ur odlingsprogrammet till förmån för import.

Under tidsperioden har fem industrier försvunnit som köpare från svenska odlare. Antalet industrier av betydelse är idag nere i tolv stycken. Samtidigt har det också skett en koncentration till ett fåtal växtslag inom varje industri. Så arbetade t. ex. år 1970 sju industrier med gröna ärter, i dag är antalet nere i tre, åtta industrier arbetade med gurkinläggning, i dag är antalet fyra osv. Eftersom odlingarna ofta ligger i närheten av den mottagande industrin, har denna strukturrationalisering inom industrin medfört att odlingarna begränsats till färre områden än tidigare.

Med undantag av de växtslag som industrin slutat köpa har de svenska odlarna kunnat erbjuda konkurrenskraftiga priser. Detta har uppnåtts genom en minskning av arbetsinsatserna främst i form av mekaniserad skörd samt en vilja hos odlarna att tillmötesgå industrins krav i fråga om kvalitet och leveranstider.

Slutligen skall här något sägas om den tendens som kan kallas *ökat miljömedvetande*. Detta har haft konsekvenser för såväl ätbara som icke ätbara trädgårdsprodukter. För de ätbara produkterna har kravet på livsmedel med låga halter av restsubstanser framtvingat en produktion där biologisk bekämpning spelar en stor roll.

Vidare har i ökad omfattning betydelsen av ett till svenska klimatförhållanden anpassat växtmaterial till parker, hemträdgårdar m. m. kommit med i bilden.

2.3 Avgränsning av behandlade problemområden

Produktion av trädgårdsprodukter försiggår såväl på rena trädgårdsföretag som på lantbruksföretag. I denna utredning tas ej hänsyn till företagstypen utan *all yrkesmässig odling* av trädgårdsprodukter beaktas.

Produktionen av trädgårdsprodukter i *hemträdgårdarna* behandlas inte av utredningen. Likaså behandlas inte *anläggning och skötsel av grönområden* av

olika slag.

Utredningens fortsatta arbete gäller bl. a. forskning, försök och rådgivning på trädgårdsnäringens område. Även främjandenas verksamhet och organisatoriska uppbyggnad kommer att ses över liksom distributionen av trädgårdsprodukter.

Utredningen har under sitt arbete hittills tvingats konstatera att information om trädgårdsnäringens omfattning, inriktning, lönsamhet m. m. är bristfällig. Kunskapen om konsumtionen av trädgårdsprodukter är synnerligen otillfredsställande. Denna brist på information har starkt fördröjt utredningsarbetet. Utredningen kommer senare att framlägga förslag till hur informationen skall kunna förbättras.

3 Produktionen av trädgårdsprodukter

3.1 Förutsättningar för trädgårdsodling i Sverige

De biologiska förutsättningarna för växtodling bestäms av klimatiska, edafiska,¹ biologiska, strukturella och tekniska faktorer. De klimatiska är i första hand temperatur, nederbörd och ljus (instrålning). De edafiska sammanhänger med markens beskaffenhet såsom jordart, mullhalt och markfysikaliskt tillstånd. De biologiska är knutna till växtens krav och anpassningsmöjligheter. De strukturella berör brukningsenheternas storlek, arrondering och topografi. De tekniska berör mekaniseringsgrad, bevattningsmöjligheter o. dyl. Gränsen mellan dessa faktorer är ibland svävande, men en uppdelning av detta slag kan ändå ge ökade möjligheter till en överblick.

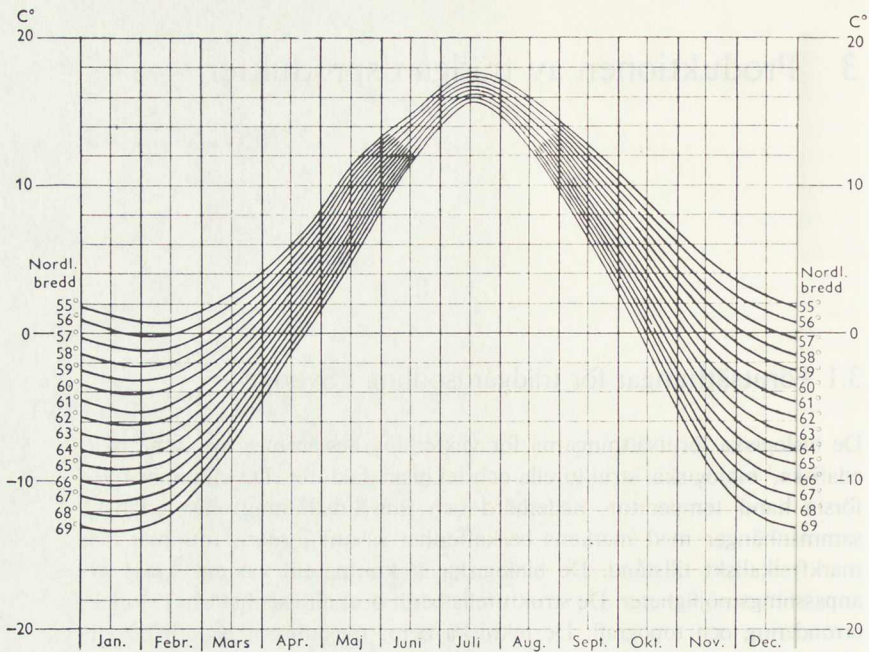
Klimatiska faktorer

Temperaturförhållandena i vårt land åskådliggörs av diagrammet fig. 3.1 (ur Ångström A., Sveriges Klimat, 1968). Av detta framgår att temperaturen påverkas mycket av landets utsträckning från söder till norr. Medeltemperaturen sjunker med nordligare läge, men denna effekt är mest påtaglig under vintermånaderna, medan sommarmånaderna visar förvånansvärt små skillnader. Från 56° nordl. bredd (ca Helsingborg) till 60° (ca Uppsala) skiljer t. ex. medeltemperaturen för juni och juli mindre än en grad, medan januari visar ca 4 graders skillnad. Går vi till 64° (ca Umeå) är fortfarande skillnaden i medeltemperatur för juni-juli obetydlig medan januaritemperaturen skiljer ca 8°C. Några månadstemperaturer för orter på olika breddgrader har även sammanställts i tabell 3.1 och denna åskådliggör samma förhållande.

Nederbördens storlek i vårt land finns väl dokumenterad. Den är störst i västra delen av landet och avtar mot öster, se fig. 3.2 (efter Atlas över Sverige). Oftast har nederbörden en topp under sensommaren medan försommaren är torrare.

Våra kunskaper om instrålnings- och ljusförhållandena har de senaste åren förbättrats genom SMHI:s speciella mätstationer för solstrålning på ett antal platser i Sverige. För sommarmånaderna har vi en god instrålning i så gott som hela landet. I tabell 3.3 har totalinstrålningen i mWh/cm² för årets månader som genomsnitt för fyra år (1968-71) sammanställts för de tre orterna Bulltofta (Malmö), Ultuna och Luleå. Ultuna har haft 95 % och Luleå 86 % av Bulltoftas instrålning. Ser vi enbart på maj, juni och juli är skillnaden

¹ Av grekiska edafos - mark.

Figur 3.1 Normaltemperaturvariation under året vid havets nivå på olika breddgrader inom Sverige. Den högsta temperaturen inträffar på alla breddgrader omkring 15 juli. Den lägsta temperaturen inträder i regel i mitten på januari under del av den södra Sverige är förskjutet till början av februari.

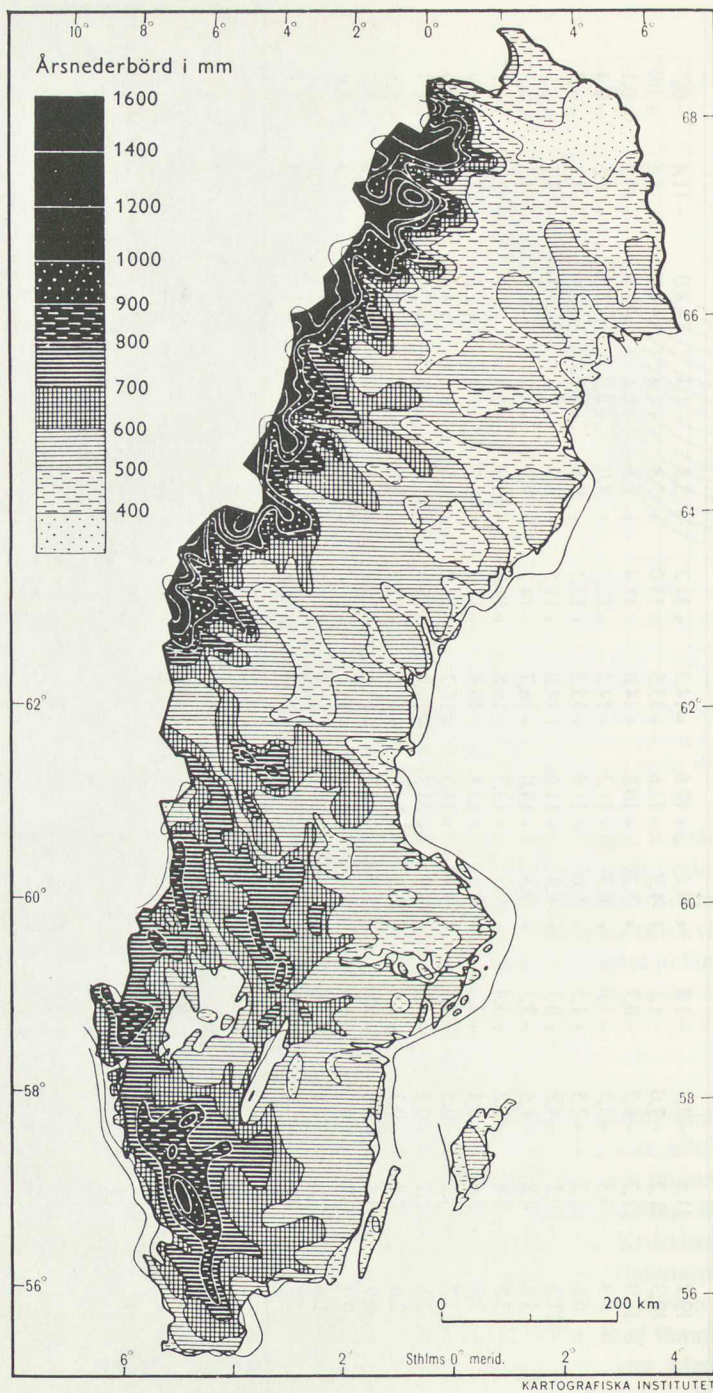
obetydlig. För juni har såväl Ultuna som Luleå haft högre instrålning än Bulltofta. Intressant är att notera hur instrålningen fördelar sig under dygnet för de ljusa månaderna maj, juni och juli. Luleå har en mindre instrålning mitt på dagen än Bulltofta men i stället har man ljusare morgnar och kvällar. De långa dagarna ger många ljustimmar vilket blir mer utpräglat ju längre mot norr man kommer.

Edafiska faktorer

Den svenska åkerjorden uppvisar en mångfald jordarter, men de vanligaste är moränjordar med mer eller mindre starkt lerinslag. De icke alltför styva jordarna av denna typ (leriga moränjordar, moränlättilera och moränmellanlera i god kultur) är ofta utmärkta för fältmässig trädgårdsodling. Det finns emellertid exempel på stora områden med lätta sandjordar (Kristianstads län) liksom myrjordar med goda odlingsegenskaper (Gotland, Hjälmarmrådet). Över huvud taget är jordarna i vårt land ganska varierande och även i ett s. k. lerjordsområde, som t. ex. Skaraborgs län, finns trakter med lättare jordar, som väl ägnar sig för fältmässig odling av olika trädgårdsgrödor. Med hänsyn till de små arealer, som det i allmänhet rör sig om, är tillgången på lämpliga jordar endast i undantagsfall en begränsande faktor för en utökad trädgårdsodling. Viktigt är emellertid att jordarna är i god kultur vad beträffar växtnäringstillstånd, ogräsförekomst och markfysikaliskt tillstånd, vilket dock är fallet på välskötta gårdar i våra mest utvecklade jordbruksbygder.

Tabell 3.1 Normalvärden av temperatur

	Jan.	Febr.	Mars	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	År
Gällivare	- 12,2	- 11,6	- 7,7	- 1,8	+ 4,1	+ 10,6	+ 14,3	+ 11,2	+ 5,8	- 1,3	- 8,0	- 11,4	- 0,7
Haparanda	- 10,3	- 11,2	- 7,0	- 1,1	+ 4,9	+ 11,6	+ 15,5	+ 13,0	+ 7,8	+ 1,4	- 4,4	- 8,5	+ 1,0
Stensele	- 11,9	- 11,2	- 6,7	- 0,7	+ 5,2	+ 10,8	+ 14,0	+ 11,4	+ 6,5	+ 0,4	- 6,0	- 10,7	+ 0,1
Östersund	- 7,9	- 6,8	- 3,7	+ 1,0	+ 6,3	+ 11,2	+ 14,2	+ 12,2	+ 8,0	+ 2,7	- 2,3	- 6,6	+ 2,4
Härnösand	- 5,8	- 5,3	- 2,5	+ 1,5	+ 6,6	+ 11,9	+ 15,5	+ 13,7	+ 9,5	+ 4,2	- 0,9	- 4,4	+ 3,7
Särna	- 11,3	- 9,1	- 4,8	+ 0,1	+ 6,4	+ 11,6	+ 14,0	+ 11,5	+ 6,9	+ 1,3	- 5,4	- 9,7	+ 1,0
Falun	- 5,8	- 4,8	- 1,6	+ 3,1	+ 9,3	+ 14,0	+ 16,7	+ 14,2	+ 9,8	+ 4,7	- 0,7	- 4,3	+ 4,5
Uppsala	- 3,8	- 3,8	- 1,2	+ 3,4	+ 9,3	+ 13,7	+ 16,8	+ 14,8	+ 10,5	+ 5,4	+ 0,2	- 2,7	+ 5,2
Stockholm	- 2,5	- 2,6	- 0,4	+ 3,6	+ 9,2	+ 13,8	+ 16,9	+ 15,2	+ 11,2	+ 6,4	+ 1,6	- 1,3	+ 5,9
Karlstad	- 3,2	- 3,1	- 0,5	+ 3,9	+ 9,9	+ 14,5	+ 17,2	+ 15,2	+ 11,1	+ 6,2	+ 1,4	- 1,9	+ 5,9
Linköping	- 2,1	- 2,2	+ 0,2	+ 4,3	+ 10,3	+ 14,3	+ 16,9	+ 15,0	+ 11,2	+ 6,4	+ 1,8	- 1,0	+ 6,3
Skara	- 2,6	- 2,8	- 0,2	+ 3,9	+ 9,5	+ 13,2	+ 15,6	+ 13,9	+ 10,2	+ 5,8	+ 1,3	- 1,4	+ 5,5
Göteborg	0,0	- 0,3	+ 2,0	+ 5,9	+ 11,1	+ 14,7	+ 17,1	+ 15,8	+ 12,6	+ 8,2	+ 3,9	+ 1,1	+ 7,7
Visby	0,0	- 0,7	+ 0,7	+ 4,0	+ 8,6	+ 12,9	+ 16,2	+ 15,6	+ 12,3	+ 8,0	+ 4,0	+ 1,2	+ 6,9
Växjö	- 1,8	- 2,0	+ 0,4	+ 4,6	+ 10,3	+ 14,1	+ 16,5	+ 14,7	+ 11,1	+ 6,7	+ 2,1	- 0,6	+ 6,3
Lund	- 0,3	- 0,6	+ 1,7	+ 5,3	+ 10,6	+ 14,2	+ 16,6	+ 15,3	+ 12,2	+ 7,9	+ 3,4	+ 0,9	+ 7,3

Figur 3.2 Årsnederbörden i Sverige. Denna ligger i regel mellan 500 och 1 000 mm, med ett medelvärde för hela landet av omkring 600 mm. Undantag bildar Norrlands fjälltrakter med mer än 1 000 mm nederbörd och vissa delar av Östersjöns och Bottniska vikens kustland, där den är mindre än 500 mm. Ännu ett nederbördsfattigt område sträcker sig över Norrlands skogs- och myrregion och sammanfaller tämligen nära med det lokalkontinentala området K2. Ett område med ovanligt hög nederbörd ligger över södra Västergötland och det inre av Halland. Dess uppkomst sammanhänger med det lokalmaritima läget och den maritima luftens uppstigande mot det sydsvenska höglandet. (Efter Atlas över Sverige).

Tabell 3.2 Normalvärden av nederbörd i mm

	Jan.	Febr.	Mars	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	År
Gällivare	27	19	22	22	30	50	68	67	48	41	38	29	462
Haparanda	39	32	29	33	33	42	48	57	62	58	57	43	532
Stensele	26	20	26	24	35	60	67	90	49	43	34	30	503
Östersund	32	21	25	22	42	56	65	78	48	42	32	34	496
Härnösand	43	32	37	38	52	55	49	81	64	70	58	53	631
Särna	31	20	23	25	50	64	83	92	49	51	36	36	560
Falun	32	24	27	30	48	56	70	84	52	50	35	40	548
Uppsala	35	27	28	33	42	52	65	76	50	50	41	45	544
Stockholm	37	28	28	38	41	47	70	80	53	53	48	47	569
Karlstad	42	30	36	39	50	51	71	88	54	63	53	52	628
Linköping	29	21	24	35	38	60	63	68	43	50	40	39	511
Skara	35	24	26	40	41	61	68	84	54	61	44	41	582
Göteborg	58	46	44	46	45	57	69	98	66	75	69	63	738
Visby	43	29	30	36	27	35	50	69	43	49	53	50	513
Växjö	39	29	29	41	43	58	62	83	48	55	56	49	593
Lund	45	36	32	41	40	56	68	76	50	58	59	55	616

Tabell 3.3 Total instrålning, medeltal 1968–71, mWh/cm² och rel. till Bulltofta

	Bulltofta		Ultuna		Luleå	
	Abs.	Rel.	Abs.	Rel.	Abs.	Rel.
Januari	1 271	100	876	69	344	27
Februari	3 152	100	2 686	85	1 936	61
Mars	7 173	100	6 791	94	6 163	86
April	11 610	100	10 214	88	10 239	88
Maj	15 422	100	15 065	98	15 134	98
Juni	17 144	100	19 950	116	17 464	102
Juli	16 587	100	16 314	98	15 955	96
Augusti	14 899	100	13 368	90	12 173	82
September	9 100	100	7 271	80	5 791	64
Oktober	4 439	100	3 672	83	2 365	53
November	1 493	100	1 310	88	721	48
December	996	100	605	61	57	6
Summa	103 286	100	98 122	95	88 342	86

Biologiska faktorer

De klimatiska och edafiska faktorerna avgör vilka växter, som kan odlas och de odlingssystem, som kan anpassas till dessa faktorer. Detta kan kallas för de biologiska gränserna för växternas anpassning. I fältmässig odling kan i vårt klimat endast odlas s. k. tempererade växter, med tillräckligt kort utvecklingstid för att gå fram till skördefärdigt stadium under vår korta vegetationsperiod. Denna utvecklingstid blir kortare ju längre norr ut man kommer. De biologiska faktorerna, växternas speciella krav, blir mer och mer begränsade.

Vid genomgång av de olika aktuella växterna finner man dock att förhållandevis många av våra trädgårdsväxter tillhör gruppen tempererade växter, som är väl anpassade till ett svenskt sommarklimat. De biologiska faktorerna är därför ej så begränsade som man ofta tror. Växtmaterialet kan vidare genom växtförädling bli mera anpassat till våra förhållanden, vilket vidgar de biologiska gränserna.

Genom klimatförbättrande åtgärder kan vegetationsperioden förlängas och mera krävande kulturer odlas. Dessa åtgärder kan vara relativt obetydliga t. ex. läplantering eller åtgärder mot frost. De kan vara mera direkt klimatförändrande t. ex. täckning med mulchmaterial som kan täcka enbart marken runt växten eller även hela växten. I det extrema fallet får vi växthus, som genom värmestillsättning och automatiserad klimativering möjliggör en förlängning av odlingssäsongen. Den totala instrålningen är emellertid under den mörkaste tiden på året inte tillräcklig för att möjliggöra odling ens i växthus av mer än ett begränsat sortiment.

Strukturella faktorer

Åkerjordens uppdelning i olika brukningsenheter, deras arrondering och fältens topografi kan ha en inverkan på de driftsformer, som ligger till grund för en trädgårdsodling. Genom de skiftesåtgärder som för mer än 150 år sedan

genomfördes i vårt land har vi en förhållandevis god ägofördelning, med brukningsenheterna väl samlade. Genom en fortgående yttre rationalisering sker efterhand en hopslagning till större och rationellare enheter. Många av våra fältmässiga trädgårdskulturer odlas på små brukningsenheter. Tillgången på rationella enheter är dock endast i undantagsfall en begränsande faktor och i allmänhet har våra mest utvecklade jordbruksbygder gott om brukningsenheter av skilda storlekar anpassade till olika kulturer och odlingsformer.

Tekniska faktorer

Den svenska jordbruks- och trädgårdsnäringsenheten har en hög teknisk nivå och hög mekaniseringsgrad.

Mycket talar för att svenska odlare har intresse och kunnighet inom teknikens och mekaniseringens område och att stora framsteg ännu kan vinnas på en fortsatt utveckling i denna riktning. Särskilt på bevattningens område sker för tillfället en snabb utveckling, som ser ut att alltmer kunna utjämna skördarnas storlek mellan torra och fuktiga år.

3.2 Trädgårdsodlingens utveckling – bakgrundsmaterial

Möjligheterna att klarlägga utvecklingen inom trädgårdsodlingen är begränsade. I 1951 års jordbruksräkning redovisas bl. a. också uppgifter för trädgårdsodlingens omfattning. Någon motsvarande undersökning genomfördes inte under 60-talet. Odlingens omfattning under 1970-talet belyses av SCB:s årliga statistiska undersökningar för lantbruksregistret i vilket numera även trädgårdsodlingen ingår. Åren 1971 och 1976 har särskilda trädgårdsräkningar genomförts som ger ingående upplysningar även om växthusens ålder och utformning liksom om den produktion som sker vid trädgårdsföretagen. Vid de jämförelser som görs mellan olika år är uppgifterna för åren 1971 och 1976 de säkraste eftersom de när det gäller företag med odling i växthus är insamlade genom intervjuer. De mellanliggande årens uppgifter är insamlade genom brevenkät. Uppgifterna för frilandsföretagen är insamlade genom brevenkät.

Uppgifter om antalet sysselsatta vid företag med trädgårdsproduktion har inte samlats in vid trädgårdsräkningarna utan finns i lantbruksregistret. Dessa uppgifter har emellertid inte redovisats av SCB. Trädgårdsnäringens utredningen har genom att beställa en specialbearbetning av materialet erhållit en omfattande redovisning av sysselsättningen i näringen för det senaste tillgängliga året nämligen 1975.

3.3 Odlingsarealer och antal företag

Trädgårdsproduktionen omfattar ett antal olika produktionsgrenar med ofta högst olika utvecklingstendenser och problem. I fortsättningen används följande indelning: fruktodling, bärödling, köksväxtodling, prydnadsväxtodling och odling av plantskoleväxter. Vidare skiljer man mellan odling under

Tabell 3.4 Odlingsarealer åren 1951, 1971 och 1976 areal i ha

	1951	1971	1976
Odling i växthus	366	415	431
bänkgård	255	55	31
friland	16 450	11 476	11 727 ^a

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977 och jordbruksräkningen.

^a Kontraktsodlingen som år 1976 omfattade ca 11 300 ha ingår ej.

glas och på friland.

I ovanstående tabell belyses odlingsarealernas utveckling under den senaste 25-årsperioden.

Osäkerheten i uppgifterna från år 1951 är stor varför inga närmare slutsatser kan dras från dessa men de ger en uppfattning om den hitillsvarande utvecklingen. Tendenserna har varit att växthusytan har ökat något, bänkgårdsodlingen har minskat kraftigt och till en del ersatts med plastväxthus, frilandsarealen har minskat.

I nedanstående tabell redovisas antal företag, växthus-, bänkgårdsyta och frilandsareal samt medelareal per företag vid trädgårdsräkningarna 1972 och 1977 (avseende åren 1971 och 1976) samt vid lantbruksregistreringarna i juni åren 1973–1975.

En jämförelse mellan de båda trädgårdsräkningarna visar att antalet företag med odling i växthus minskat kontinuerligt och totalt med ca 400. Växthusytan har varierat något mellan åren, ökningen uppgår till 4 % eller ca 155 000 kvadratmeter. Medelarealen per företag har ökat med ca 300 m² eller drygt 20 %. Bänkgårdsytan har minskat med drygt 234 000 m² eller ca 43 %.

Tabell 3.5 Växthus- och bänkgårdsyta, areal för trädgårdsväxter på friland, antal företag med resp. slag av odling samt medelareal per företag

	1971	1973	1974	1975	1976
<i>Växthus</i>					
Yta, m ²	4 150 750	4 247 632	4 230 378	4 314 425	4 306 360
Antal företag	3 014	2 809	2 670	2 537	2 601
Medelareal	1 377	1 512	1 584	1 700	1 656
<i>Bänkgård</i>					
Yta, m ²	549 273	416 640	390 076	368 741	314 964
Antal	1 821	1 348	1 172	1 098	1 048
Medelareal	302	309	333	336	301
<i>Friland</i>					
Areal, hektar	11 476	13 918	14 248	13 989	11 727
Antal	6 720	6 992	6 744	5 666	4 529
Medelareal	1,7	2,0	2,1	2,5	2,6

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977

Tabell 3.6 Växthusarealer och företag grupperade efter företagens åkerarealer år 1976

Storleksgrupp ha åker	Växthus		
	Yta m ²	Antal företag	Medelareal
-2	3 292 386	2 013	1 636
2-5	392 647	246	1 596
5-10	250 929	138	1 818
10-20	142 972	88	1 625
20-30	66 266	29	2 285
30-50	70 730	32	2 210
50-100	54 935	22	2 497
100-	35 495	33	1 076
Totalt	4 306 360	2 601	1 656

Källa: SCB, Trädgårdsräkn. 1977

Frilandsodlingen har i samband med de båda trädgårdsräkningarna varit av betydligt mindre omfattning än vid lantbruksregistreringarna. Detta kan till en viss del förklaras av att man vid trädgårdsräkningarna haft säkrare underlag för att utesluta arealer för husbehovsodlingar. Antalet företag med odling på friland har minskat med ca 2 200 under perioden. Medelarealen per företag har ökat från 1,7 till 2,6 ha.

Den största delen av trädgårdsprodukterna produceras vid växthusföretag men en betydande del av trädgårdsodlingen sker även vid jordbruksföretag, dvs. företag med mer än 2 ha åker. Av den totala växthusytan som utgör ca 431 ha finns ca 330 ha eller 76 % vid växthusföretag. Av odlingen på friland finns 87 % eller 10 205 ha vid företag med mer än 2 ha åker. I tabellerna 3.6 och 3.7 har företagen grupperats efter arealen åker och växthusyta resp. frilandsareal. I frilandsarealen ingår odlingen av grönsaker, frukt, bär och plantskoleväxter. Antal företag och medelareal anges för varje storleksgrupp.

Tabell 3.7 Frilandsarealer och -företag grupperade efter företagens åkerarealer år 1976

Storleksgrupp ha åker	Friland		
	Yta ha	Antal företag	Medelareal ha/företag
-2	1 522	1 439	1,1
2-5	1 001	647	1,6
5-10	1 332	621	2,1
10-20	1 771	671	2,6
20-30	1 375	421	3,3
30-50	1 685	403	4,2
50-100	1 511	209	7,2
100-	1 530	118	13,0
Totalt	11 727	4 529	2,6

Källa: SCB, Trädgårdsräkn. 1977

Tabell 3.8 Andel av växthus- resp. frilandsyta inom olika storleksgrupper mht företagens åkerarealer

Ha åker	Växthus andel i %	Friland andel i %
-2	76	13
2-5	9	9
5-10	6	11
10-20	3	15
20-30	2	12
30-50	2	14
50-100	1	13
100-	1	13
Summa	100	100

Källa: SCB, Trädgårdsräkn. 1977

Medelarealen växthus är väsentligt större vid de företag som har 20-100 ha åker än vid övriga storleksklasser. Medelarealen frilandsodling ökar vid ökande åkerareal. Vid de mindre företagen utgör frilandsarealen uppemot hälften av åkerarealen medan den vid de större företagen utgör ca 10 %.

Medan andelen växthus sjunker i takt med ökande innehav av åker är andelen friland konstant för de skilda storleksgrupperna. Det finns i grundmaterialet från SCB ingen redovisning som möjliggör en analys av vilka frilandsprodukter som odlas vid de olika företagsstorlekarna.

I den redovisade frilandsarealen ingår köksväxter, frukt, bär, blommor och plantskola. Däremot ingår inte kontraktsodling av ärtor, spenat m. m. Dessa odlingar uppgår till ca 11 300 ha varför den sammanlagda frilandsarealen uppgår till ca 23 000 ha.

Odlingens fördelning över landet framgår av nedanstående tabell. Odlingen i växthus redovisas sammanslagen medan odlingen på friland har delats upp i skilda produktgrupper.

Arealen växthus har sedan år 1971 således ökat med 4 % liksom köksväxter på friland. Bärbuskar har ökat med 13 %, jordgubbar med 11 %, plantskola med 8 % medan fruktträd och blommor på friland minskat med 3 % resp. 41 % under 5-årsperioden.

Av tabellen framgår att växthusarealen i Skåne (M- och L-län) utgör 54 % av den totala arealen växthus.

Av arealen köksväxter på friland finns 66 % i Skåne men endast 25 % av blommor på friland.

Skåne dominerar helt fruktodlingen då 83 % av arealen är lokaliserad dit. Endast 18 % av arealen bärbuskar och 23 % av arealen jordgubbar finns i Skåne.

Omkring 45 % av plantskolearealen ligger i Skåne.

Växthusföretagens antal uppgår till 2 601 st. Av dessa finns 572 i Malmöhus län, 245 i Stockholms län och 241 i Kristianstads län. Hallands län har 144, Älvsborgs län 136, Göteborgs och Bohus län 127 och Östergötlands län 108 företag med växthusodling. Övriga län har vardera mindre än 100 företag.

Tabell 3.9 Odlingens omfattning länsvis, ha. År 1976

Län	Växt- hus	Friland					
		Köks- växter	Blommor	Frukt- träd	Bär- buskar	Jord- gubbar	Plant- skola
Stockholm	33	143	16	53	6	12	21
Uppsala	4	39	2	13		16	7
Södermanland	8	16	6	33	4	23	21
Östergötland	13	125	13	15	4	57	18
Jönköping	8	28	7	89	106	59	51
Kronoberg	4	17	4	135	29	98	13
Kalmar	8	345	8	35	4	144	68
Gotland	3	207	2	57	3	43	11
Blekinge	9	169	7	45	31	133	32
Kristianstad	47	943	8	2 248	38	226	234
Malmöhus	185	2 461	34	560	28	152	205
Halland	24	208	11	54	1	72	85
Göteborg och Bohus	14	42	9	2	17	13	32
Älvsborg	20	69	11	2	2	49	34
Skaraborg	9	147	8	37	4	191	52
Värmland	4	29	2	6	3	73	14
Örebro	6	96	5		8	127	7
Västmanland	8	10	5	1	5	12	21
Kopparberg	5	14	4		10	17	5
Gävleborg	7	21	4		1	14	5
Västernorrland	4	14	2		2	33	3
Jämtland	1	10	1		4	53	6
Västerbotten	3	10	2		30	21	12
Norrbotten	3	19	2		28	20	8
Hela landet år 1976	431	5 180	169	3 387	372	1 654	965
Hela landet år 1971	415	4 987	288	3 495	330	1 487	890

Källa: SCB, Trädgårdsräkn. 1977

Företag med frilandsodling är 4 529 st. Därav finns 937 i Kristianstads län, 768 i Malmöhus län, 358 i Kalmar län, 305 i Blekinge län och 247 i Hallands län. Mellan 100 och 200 företag finns i Stockholms, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Gotlands, Älvsborgs, Skaraborgs och Örebro län.

3.4 Sysselsättningen i näringen

Antalet sysselsatta i företag med odling av trädgårdsprodukter har genom en specialbearbetning av trädgårdsregistret erhållits från SCB. Uppgifterna är inte tidigare publicerade utan har gjorts för trädgårdsnäringsutredningen. Även om uppgifterna kan vara osäkra ger de en uppfattning om *sysselsättningen i näringen*.

Tabell 3.10 Antal sysselsatta i växthusföretag år 1975

	Stadigvarande syssel- satta		Tillfälligt sysselsatta	Summa
	Mer än 30 tim./v	30 tim. el. mindre		
Företagare och familjemedlemmar	3 281	518	390	4 189
Lejd arbetskraft	4 127	751	2 575	7 453
Summa	7 408	1 269	2 965	11 642

Källa: SCB, Jordbruksräkningen 1975, specialbearbetning.

Växthusföretag

I materialet ingår 2 350 företag med ett bortfall på 322 företag. Bortfallet har antagits vara jämt fördelat över företagsstorlekarna varför ett tillägg gjorts motsvarande bortfallet vid den beräkning av antalet sysselsatta som redovisas nedan. Uppgifterna avser år 1975 och är totaluppgifterna för hela riket.

Av redovisningen framgår att antalet stadigvarande sysselsatta i växthusföretagen uppgår till 8 700 personer.

Dessutom är ca 3 000 personer tillfälligt sysselsatta i företag med odling i växthus.

Om man endast ser till det antal personer som är sysselsatta, stadigvarande eller tillfälligt, helt eller delvis uppgår dessa till ca 11 500 personer.

Frilandsföretag

I materialet som berör frilandsföretagen ingår 3 856 företag. Bortfallet är 289 företag, dvs. drygt 8 %. I den redovisning av antalet sysselsatta som återges nedan har hänsyn tagits till detta bortfall.

I det redovisade antalet sysselsatta ingår även de som arbetar med den jordbruksdrift som ofta finns vid frilandsföretagen.

Tabell 3.11 Antal sysselsatta i företag med frilandsodling år 1975

	Stadigvarande syssel- satta		Tillfälligt sysselsatta	Summa
	Mer än 30 tim./v	30 tim. el. mindre		
Företagare och familjemedlemmar	4 846	1 562	1 308	7 716
Lejd arbetskraft	1 500	477	6 961	8 938
Summa	6 346	2 039	8 269	16 654

Källa: SCB, Jordbruksräkningen 1975

Hälften av företagen med frilandsodling av grönsaker har en sammanlagd åkerareal under 5 ha.

Medelarealen trädgårdsväxter vid dessa företag uppgår till ca 1,2 ha varför en i förhållande till arealen stor andel av arbetet torde utgöras av arbete i trädgårdsodlingen.

Arbetsförbrukningen vid odling av trädgårdsprodukter torde generellt kunna uppskattas vara ca 10 ggr större per arealenhet än vid spannmålsodling. Vid de större företagen med över 30 ha åker svarar trädgårdsproduktionen för i stort sett 10 % av arealen. Vid de mindre företagen är upp till 50 % av arealen trädgårdsprodukter.

Antalet personer som sysselsätts stadigvarande vid frilandsföretagen uppgår till 8 400. Därtill kommer drygt 8 000 personer som är tillfälligt sysselsatta med t. ex. skördarbete, jordgubbsplockning.

Den regionala fördelningen av antalet sysselsatta följer i stort ordningens omfattning i olika delar av landet. Inom växthusföretagen är Malmöhus län störst med ca 30 % eller 3 500, Kristianstads län har ca 9 % eller 1 050. Sammanlagt svarar således Skåne för ca 40 % av antalet sysselsatta medan andelen växthus uppgår till ca 54 %. Förklaringen till denna avvikelse är troligen olikheter i odlingsinriktning och företagsstruktur mellan Skåne och övriga delar av landet. En djupare analys torde med hänsyn till den osäkerhet som trots allt vidlåter materialet inte vara meningsfull.

Övriga län med många sysselsatta inom växthusodlingen är Stockholms län 9 % (1 000), Älvsborgs län 5 % (575), Östergötlands län 4 % (450), Göteborgs och Bohus län 4 % (440) och Gävleborgs län 4 % (440). Det stora antalet för Gävleborgs län torde förklaras av en omfattande blomsterlökdrivning som kräver stor arbetsinsats.

Inom frilandsodlingen svarar Kristianstads län för 24 % (4 000) och Malmöhus län för 18 % (3 000). Skåne svarar således för drygt 40 % av antalet sysselsatta i frilandsodlingen medan arealen i Skåne utgör 66 % av landet totalt. Större enheter och därmed större mekaniseringsmöjligheter kan vara en förklaring till skillnaden.

Andra län med omfattande antal sysselsatta i frilandsodling är Blekinge län ca 1 500 personer, Kalmar län 1 400 personer och Örebro län 800 personer.

Trädgårdsodlingen sysselsätter således över 25 000 personer i den direkta produktionen. Det är inte, med det statistiska material som finns, möjligt att räkna fram antal årssysselsatta. Det kan emellertid fastslås att odlingen av trädgårdsprodukter har stor betydelse för många människors utkomst, inte bara vid växthusföretag, utan även vid många mindre jordbruksföretag där ofta en stor andel av arealen användes till specialgrödor.

Det är för sysselsättningsfrågor i stort av väsentlig betydelse att ca 15 000 människor har stadigvarande och nästan lika många deltids eller säsongarbete inom ett näringsområde. Av stor betydelse är även den indirekta sysselsättningseffekten som skapas i produktionsmedelsindustri distributionsföretag m. fl.

3.5 Odling i växthus och bänkgård

3.5.1 Växthus, tekniska data

Vid de båda trädgårdsräkningarna har uppgifter samlats in även om växthusens ålder och utformning. Dessa uppgifter möjliggör en grov bedömning av företagens utformning och utveckling ur rationalitetssynpunkt.

I nedanstående tabell redovisas de förändringar som skett beträffande fördelningen mellan glas- och plastväxthus med och utan uppvärmning.

Tabell 3.12 Areal växthus av glas och plast i ha åren 1971 o 1976

	1971	1976
Växthus av glas med värme	365	372
Växthus av glas utan värme	32	25
Växthus av plast med värme	13	27
Växthus av plast utan värme	5	7

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977

Tabell 3.13 Areal växthus och bänkgård, ha, länsvis

Län	Växthus		% fördeln.		Bänkgård	
	1971	1976	1971	1976	1971	1976
Stockholm	37	33	9	8	7	4
Uppsala	3	4	1	1	1	1
Södermanland	8	8	2	2	3	1
Östergötland	13	13	3	3	3	1
Jönköping	8	8	2	2	2	1
Kronoberg	4	4	1	1	1	1
Kalmar	8	8	2	2	2	1
Gotland	2	3	—	1	0	0
Blekinge	8	9	2	2	1	1
Kristianstad	47	47	11	11	3	2
Malmöhus	181	185	44	43	7	4
Halland	18	24	4	5	5	3
Göteborg o Bohus	14	14	3	3	3	1
Älvsborg	18	20	4	5	3	2
Skaraborg	10	9	2	2	3	1
Värmland	3	4	1	1	2	1
Örebro	5	6	1	1	1	1
Västmanland	7	8	2	2	1	1
Kopparberg	4	5	1	1	1	0
Gävleborg	7	7	2	2	2	1
Västernorrland	4	4	1	1	2	1
Jämtland	1	1	—	—	1	0
Västerbotten	3	3	1	1	1	1
Norrbotten	2	3	—	1	1	1
Totalt	415	431	100	100	55	31

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1972 och 1977

ANTAL FÖRETAG MED ODLING I VÄXTHUS
ELLER BÄNKGÅRD
enligt trädgårdsräkningen 1976

Antal per församling

1 - 3

3 - 5

5 - 7

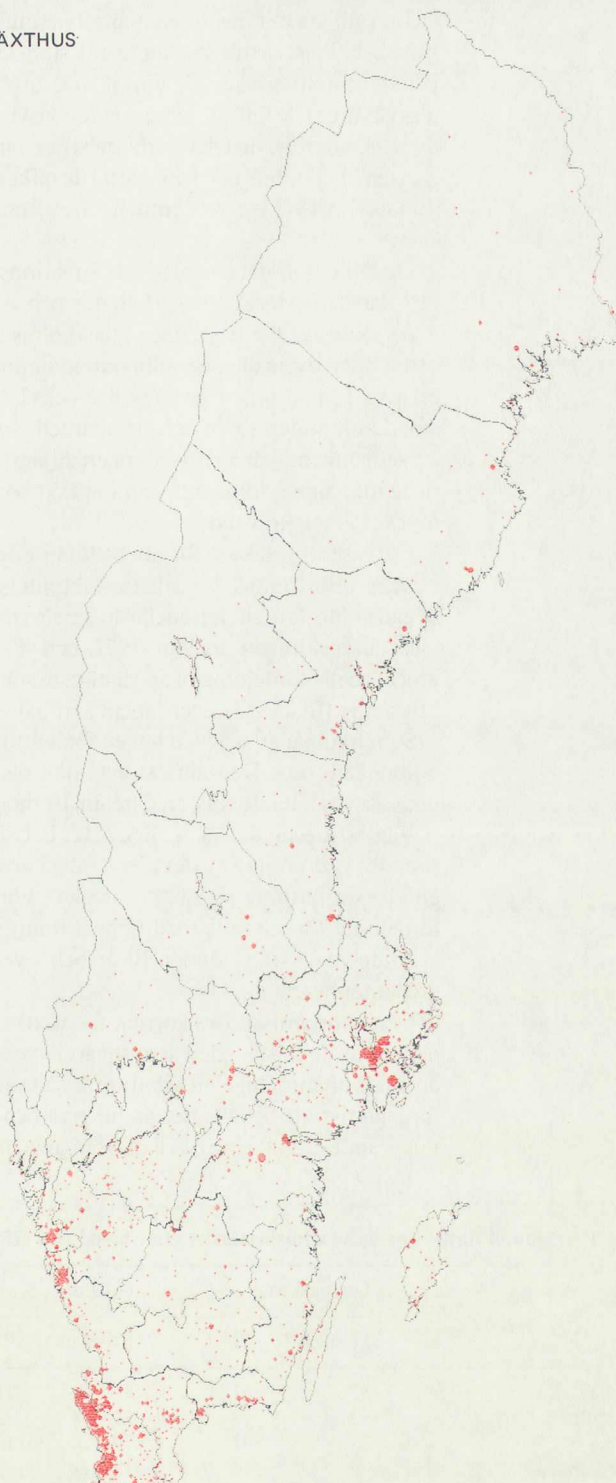
7 - 9

9 - 11

11 - 13

13 - 15

15 -

Den största ökningen svarar plastväxthusen för medan glashus utan värme minskat. Plastväxthusen torde till stor del ha uppförts för att ersätta den bänkgårdsodling som försvunnit. De utgör dessutom ett bra alternativ till glasväxthus i de fall odling bedrivs endast under en del av året t. ex. vid odling av utplanteringsväxter i norra delen av landet.

Arealen växthus och bänkgård i de olika länen åren 1971 och 1976 framgår av tabell 3.13. Den procentuella arealfördelningen mellan länen redovisas även.

De län där största arealen växthus finns är i tur och ordning Malmöhus, Kristianstad, Stockholms, Hallands och Älvsborgs län.

Av samtliga län har endast Stockholms och Skaraborgs län minskat totalt sett medan övriga län har oförändrad omfattning eller ökning. Om även den relativa förändringen beaktas har också Malmöhus län gått tillbaka. Den största ökningen totalt och procentuellt svarar Hallands län för.

Nedgången i bänkgårdsodlingen är jämnt fördelad över landet och denna nedgång väntas fortsätta i samma takt som tidigare, bl. a. eftersom den är mycket arbetskrävande.

En väsentlig faktor för att bedöma effektiviteten i växthusföretagen är husens utformning. Ur arbetseffektivitetssynpunkt är breda hus och hus byggda i block mera rationella än smala fristående hus. Nedanstående tabell visar utvecklingen mellan 1971 och 1976. För de båda åren har den procentuella fördelningen av växthusbeståndet beräknats för olika bredd och utförande (fristående eller blockväxthus).

Som framgår av tabellen har en förskjutning skett mot bredare och därmed rationellare hus. Den allra största ökningen andelsmässigt och även totalt uppvisar fristående hus bredare än 10 meter.

Växthusbeståndets ålder är av stor betydelse ur rationalitetssynpunkt och även för bedömning av det nödvändiga investeringsbehovet för att bibehålla en viss omfattning på växthusarealen. För hela riket gäller följande åldersfördelning för växthus med uppvärmning.

Andelen växthus under 10 år och över 20 år har ökat med vardera 3 procentenheter.

Den ekonomiska livslängden för växthus är mellan 20 och 25 år, medan den tekniska livslängden är avsevärt längre. Den ekonomiska livslängden är ett mått på hur länge ett växthus är så modernt att det är ekonomiskt mera fördelaktigt att behålla det än att riva och bygga ett nytt. För att bibehålla nuvarande omfattning på växthusarealen, mot bakgrund av den presenterade

Tabell 3.14 Procentuell fördelning av växthusbeståndet efter bredd och utformning

År	Under 6 m		6-10 m		Över 10 m	
	Fristående	Block	Fristående	Block	Fristående	Block
1971 areal ha	52	81	87	117	41	38
% fördeln.	13	19	21	28	10	9
1976 areal ha	38	61	79	131	64	57
% fördeln.	9	14	18	30	15	13

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1972 och 1977

Tabell 3.15 Växthusens åldersfördelning åren 1971 och 1976

År	Under 10 år	10–20 år	Över 20 år
1976 areal ha	130	96	172
% fördeln.	33	24	43
1971 areal ha	113	112	153
% fördeln.	30	30	40

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1972 och 1977

statistiken, måste de växthusarealer som är äldre än 20 år, dvs. ca 170 ha ersättas under den närmaste 10-årsperioden. Det innebär att den genomsnittliga byggnationen skulle behöva vara ca 170 000 kvadratmeter per år. Den faktiska nybyggnationen var år 1976 enligt trädgårdsräkningen ca 150 000 kvadratmeter.

Av länen i tabell 3.16 är Östergötlands län det minsta ur arealsynpunkt och Malmöhus län det största. I Östergötlands län är 50 % av husen yngre än 10 år, i Malmöhus län är 54 % av husen äldre än 20 år.

Med ledning av dessa uppgifter och med de antaganden om husens livslängd som gjorts tidigare kan en nödvändig nybyggnation för att bibehålla arealen räknas fram. Genom att jämföra dessa beräkningar med den faktiska nybyggnationen kan en prognos göras över den utveckling som kommer att ske om inga särskilda åtgärder vidtas för att stimulera till ökade investeringar. Vid beräkningen har antagits att de växthus som är äldre än 20 år ersättes under en 10-årsperiod. En del av de växthus som idag är över 20 år kan troligen vara relativt moderna och därför fungera tillfredsställande under den kommande 10-årsperioden. Den kraftiga förskjutning mot en större andel äldre hus som skett i Malmöhus län, där andelen ökat från 49 % år 1971 till 54 % år 1976 tyder på att en stor del av dessa hus uppfördes för mellan 20 och 25 år sedan.

Med ledning av den redovisade åldersfördelningen och den nybyggnation

Tabell 3.16 Växthusens åldersfördelning, länsvis %-fördelning. Län med mer än 10 ha växthus år 1976

Län	Ålder			Andel av landets totala areal %
	Under 10 år	10–20 år	Över 20 år	
Stockholms	35	22	43	8
Östergötlands	50	21	29	3
Kristianstads	32	28	40	11
Malmöhus	24	22	54	43
Hallands	41	26	33	6
Göteborgs och Bohus	32	31	37	3
Älvsborgs	38	31	32	5
Hela landet	33	24	43	100

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977

Tabell 3.17 Nödvändig byggnation i 1 000-tal m² per år i jämförelse med faktisk byggnation år 1976

Län	Nödvändig	Faktisk	Avvikelse
Stockholms	13	7	- 6
Östergötlands	4	13	+ 9
Kristianstads	18	18	0
Malmöhus	91	34	- 57
Hallands	8	15	+ 7
Göteborgs o Bohus	5	5	0
Älvsborgs	6	9	+ 3

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977

som redovisas i trädgårdsräkningen kan en sammanställning över förväntat årligt bortfall och 1976 års nybyggnation av växthus i skilda län göras. Den byggnation som betecknas som nödvändig i ovanstående tabell är den nybyggnad som krävs för att nuvarande omfattning skall bibehållas.

Av tabellen framgår att växthusbeståndet i Stockholms och Malmöhus län kan förväntas minska under den närmaste tiden om inga åtgärder vidtas för att stimulera en nybyggnation. Trenden för Stockholms län har varit entydig alltsedan 1950-talet och kan till en del förklaras av Storstockholms expansion.

I Malmöhus län kommer ett betydande bortfall av växthusarealen att ske om den utveckling som framgår av tabellen blir verklighet. Den utvecklingen kan inte utläsas i SCB:s statistik utan denna visar en liten ökning totalt av arealen. Det bör finnas möjligheter att förhindra eller bromsa den prognostiserade nedgången, genom att vidta stimulansåtgärder, när den troliga utvecklingen uppmärksammas i så god tid som här är fallet.

Ovanstående beräkningar bygger på de undersökningar som SCB gjort och dessa undersökningar har gjorts endast åren 1971 och 1976 vad beträffar ålderfördelning och endast år 1976 beträffande nybyggnationen.

Behovet av nybyggnation, för att bibehålla nuvarande areal, kan även beräknas genom att den totala befintliga arealen divideras med växthusens livslängd, dvs. ca 25 år. En sådan beräkning visar ett nybyggnadsbehov av ca 74 000 m² per år i Malmöhus län. Den beräkningen förutsätter emellertid att husens ålder är jämnt fördelade över tiden, vilket inte är fallet i detta län.

Statistiken över byggnationen är från ett enda år varför osäkerheten är stor. Med utgångspunkt från trädgårdsstatistikens uppgift om växthusens ålderfördelning kan ett mått på den genomsnittliga byggnationen erhållas. Genom att använda uppgiften om växthusareal yngre än 10 år erhålls de senaste 9 årens byggnation eftersom det kan förutsättas att inga eller endast en försumbar del av de växthus som uppförts under den tidsperioden har försvunnit. I Malmöhus län finns 394 024 m² växthus som är yngre än 10 år. I genomsnitt har då under denna period uppförts 43 333 m² per år. Enligt trädgårdsräkningen har år 1976 byggts 33 827 m². Denna skillnad kan avspegla den naturliga variationen mellan olika år, det kan också vara ett uttryck för lägre investeringsvilja pga. försämrade lönsamhet. Det torde under alla förhållanden vara klart att nybyggnationen är för låg för att nuvarande växthusareal skall bibehållas i Malmöhus län.

I genomsnitt för hela riket har under de senaste 9 åren byggts ca 157 000 m². Under år 1976 byggdes enligt trädgårdsräkningen ca 150 000 m². Nödvändig byggnation för att bibehålla nuvarande areal är som tidigare redovisats ca 170 000 m².

Växthusens utformning och företagens struktur är endast en del av de faktorer som påverkar produktionen ur rationalitetssynpunkt. Möjligheterna att förbättra de interna transporterna är delvis beroende av dessa förhållanden men är även beroende av den allmänna tekniska utvecklingen vad gäller t. ex. truckar och pallar. De grenar av odlingen, som under nu kända förhållanden, har största förutsättningarna att utvecklas vad gäller interna transporter är grönsaker, krukväxter och lökblommor.

De senaste årens utveckling på elektronikområdet har även medfört att ny teknik på många områden kunnat tillföras odlingen i växthus och därigenom möjliggjort rationalisering och förbättringar. Som exempel på detta kan nämnas automatisering av bevattningen som nu styrs elektroniskt och med magnetventiler vilket medför en arbetsbesparing och exaktare tillförsel av vattnet. Tillförsel av växtnäring till bevattningsvattnet styrs även i många fall med elektronisk utrustning vilket medför stor noggrannhet och därmed bättre odlingsresultat.

Utrustningen för styrning av värme och luftning i växthusen har utvecklats så att hög grad av noggrannhet och tillförlitlighet nu kan uppnås.

Utrustning för skuggning och isolering av husen har utvecklats liksom effektivare typer av värmepannor. Genom att använda andra typer av täckmaterial än enkelglas kan energiförbrukningen nedbringas.

3.5.2 Odlingens inriktning

I växthus förekommer odling av köksväxter och prydnadsväxter. Prydnadsväxterna indelas i snittblommor, krukväxter, lökblommor, utplanteringsväxter samt sticklingar och småplantor.

Arealen för odling av köksväxter, lökblommor och utplanteringsväxter har ökat medan odlingen av snittblommor, sticklingar och småplantor har minskat. I samtliga fall har antalet företag med resp. sortiment minskat.

3.5.2.1 Köksväxter i växthus

De viktigaste köksväxterna som odlas i växthus är tomat, gurka och sallat. Tillsammans svarar de för 88 % av arealen. Nedanstående sammanställning visar odlingens omfattning samt skörd åren 1971 och 1976.

Uppgifterna om avkastningen är osäkra men de tyder på en ökad produktion. Medan arealen av tomater har ökat med 4 % har avkastningen ökat med 34 %. Arealen gurka har ökat med 23 % och kvantiteten med 43 %. Sallatsodlingen har undergått smärre förändringar. Antalet odlare med tomater är 1 109 st, gurka odlas av 433 st och sallat av 315 st.

Den regionala fördelningen belyses av nedanstående tabell som visar total areal köksväxter i växthus samt areal tomat och gurka i de viktigaste länen.

Av tabellen framgår att de 6 län som finns medtagna svarar för en stor del av landets köksväxtodling i växthus. Om Malmöhus och Kristianstads län

Tabell 3.18 Växthus- och bänkgårdsodlingens omfattning enligt trädgårdsräkningen 1972 och 1977. Uppgifterna avser odlingen under 1971 och 1976. Hela riket

	1971	1976
Köksväxter		
yta, 1 000 m ²	1 913	2 012
antal företag	1 676	1 368
Snittblommor		
yta, 1 000 m ²	1 821	1 325
antal företag	1 384	935
Krukväxter		
kvantitet, 1 000 st	27 113	31 049
antal företag	1 557	1 284
Löckblommor		
kvantitet, 1 000 st	146 505	180 740
antal företag	1 479	1 200
Utplanteringsväxter		
kvantitet, 1 000 st	60 454	68 777
antal företag	1 936	— ^a
Sticklingar och småplantor		
kvantitet, 1 000 st	33 517	28 452
antal företag	594	259

^a Uppgiften ej tillgänglig för utplanteringsväxter totalt

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977

räknas samman (Skåne) får dessa tillsammans en dominerande ställning. 86 % av gurkarealen finns i Skåne, 66 % av tomatarealen och totalt för grönsaker 73 %.

Medelarealen tomatodling per företag är för hela landet 818 m², i Malmöhus län 1 883 m² och i Kristianstad län 950 m².

Motsvarande uppgifter för odling av gurka är 1 108 m² för hela landet, 2 315 m² i Malmöhus län och 1 740 m² i Kristianstads län.

Tabell 3.19 Köksväxter i växthus, areal och skörd

	1971		1976	
	Ha	Milj. kg	Ha	Milj. kg
Tomater	87	8,7	91	11,7
Gurka	39	8,1	48	11,6
Melon	7	0,3	7	0,4
Isbergssallat	0,5	0,1	1	0,1
Annan sallat	39	7,3 milj.st.	38	8,2 milj.st.
Övriga köksväxter	18		15	
Summa köksväxter	190		201	

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1971 och 1976

ANTAL FÖRETAG MED ODLING AV KÖKSVÄXTER
I VÄXTHUS ELLER BÄNKGÅRD
enligt trädgårdsräkningen 1976

Antal per församling

1 - 3

• 3 - 5

• 5 - 7

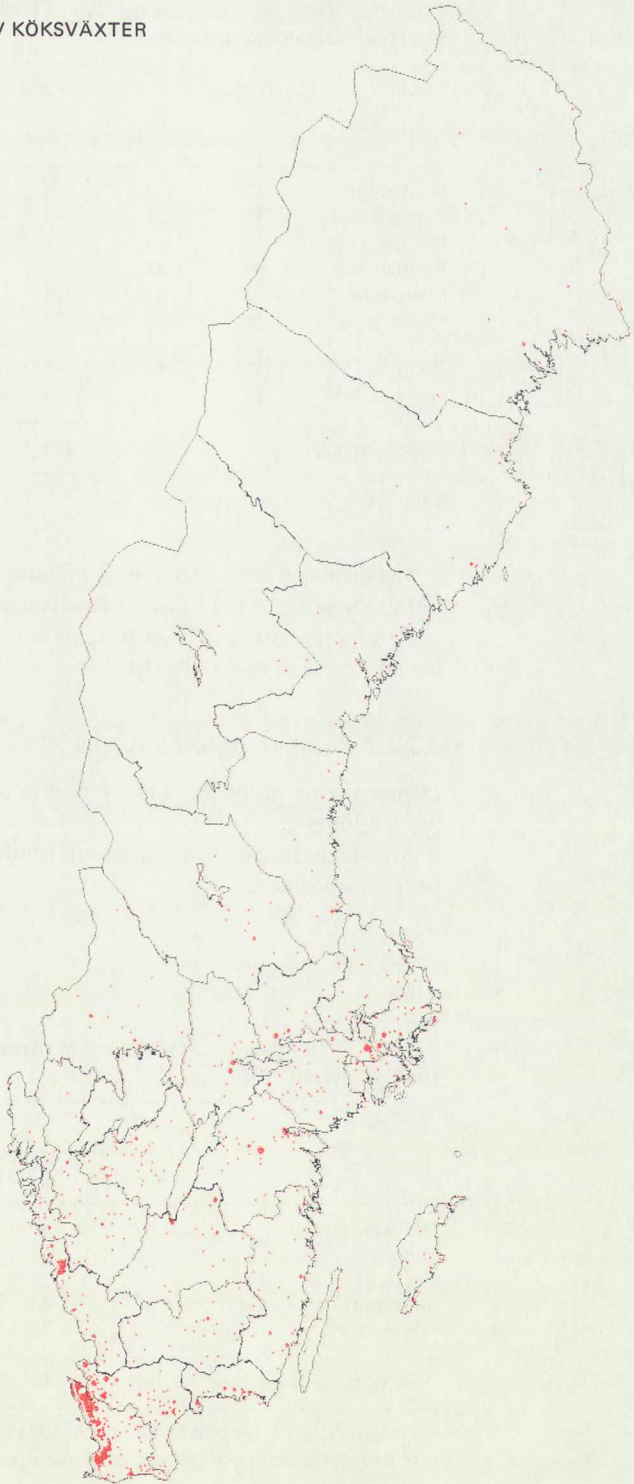
• 7 - 9

• 9 - 11

• 11 - 13

• 13 - 15

• 15 -

Tabell 3.20 Odlingen av vissa köksväxter i 1 000 m² och % i de län som har mer än 50 000 m² köksväxter under glas

Län	Tomat		Gurka		Summa köksväxter	
	1 000 m ²	Andel %	1 000 m ²	Andel %	1 000 m ²	Andel %
Stockholms	37	4	4	1	63	3
Östergötlands	33	4	12	3	57	3
Blekinge	23	3	1	–	61	3
Kristianstads	99	11	87	18	236	12
Malmöhus	499	55	324	68	1 236	61
Hallands	36	4	17	4	79	4
Summa	727	80	445	93	1 732	86
Övriga län	180	20	35	7	280	14
Hela landet	907	100	480	100	2 012	100

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977

Medelarealen köksväxtodling per företag är 1 470 m² i hela landet, 3 260 m² i Malmöhus län och 1 870 m² i Kristianstads län.

De genomsnittliga odlingsarealerna är således avsevärt större i Malmöhus län än i övriga delar av landet.

3.5.2.2 Snittblommor i växthus

Denna produktgrupp har under senare år undergått en kraftig minskning av produktionen.

Arealförändringar och nuvarande omfattning av odlingen framgår av nedanstående tabell.

Tabell 3.21 Snittblommor 1971 och 1976. Arealer skördade kvantiteter och procentuell arealförändring

	1971		1976		Areal- förändring i %
	Areal ha	Milj. st.	Areal ha	Milj. st.	
Nejlikor	27	38	16	22	./.. 41
Rosor	46	58	36	40	./.. 22
Krysantemum	64	25	56	19	./.. 13
Snittgrönt	13	43	3	4	./.. 77 ^a
Övriga	31	23	21	15	./.. 32
Summa snittblommor	182	186	132	100	./.. 27

^a Arealen snittgrönt är ca 4 ha för liten år 1976 i SCB:s redovisning varför den faktiska minskningen i denna odling endast skulle uppgå till ca 50 procent.

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977

ANTAL FÖRETAG MED ODLING AV SNITTBLOMMOR
I VÄXTHUS ELLER BÄNKGÅRD
enligt trädgårdsräkningen 1976

Antal per församling

1 - 3

3 - 5

5 - 7

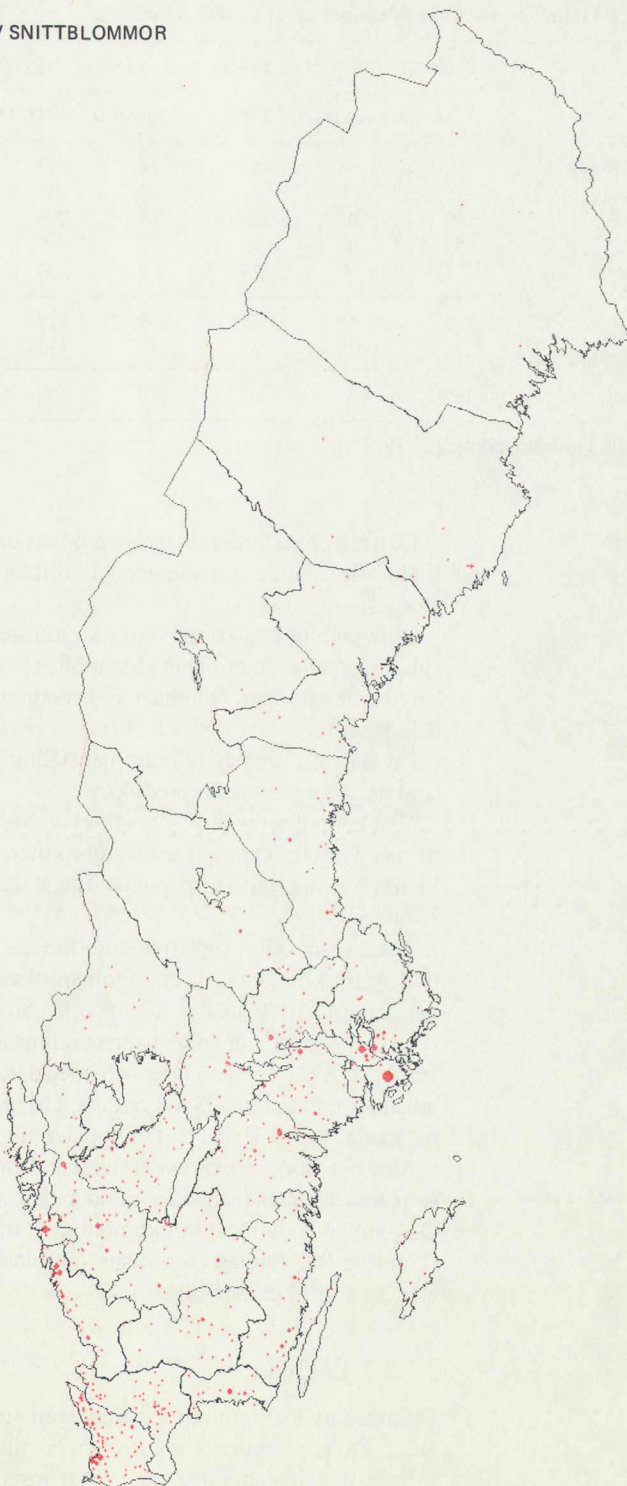
7 - 9

9 - 11

11 - 13

13 - 15

15 -

Tabell 3.22 Odling av vissa snittblommor areal i 1 000-tal m²

Län	Nejlikor		Rosor		Krysantemum		Summa snittblommor	
	1 000 m ²	Andel %	1 000 m ²	Andel %	1 000 m ²	Andel %	1 000 m ²	Andel %
Stockholms	–	–	52	14	49	9	145	11
Kristianstads	15	9	17	5	31	6	87	7
Malmöhus	80	48	233	64	206	37	628	47
Hallands	47	28	12	3	59	10	125	9
Älvsborgs	7	4	14	4	34	6	65	5
Summa	149	90	328	90	379	67	1 050	79
Övriga	16	10	35	10	183	33	275	21
Hela landet	165	100	363	100	562	100	1 325	100

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977

Den regionala fördelningen av produktionen år 1976 framgår av tabell 3.22. Endast de län med en sammanlagd snittblomsterareal överstigande 50 000 m² redovisas.

Odlingen av nejlikor är starkt koncentrerad till Malmöhus och Hallands län. Rosor odlas framför allt i Malmöhus län men även i Stockholms län finns betydande odlingar. Odlingen av krysantemum har jämnare spridning över hela landet.

De län som medtagits i sammanställningen svarar för nära 80 % av hela landets odling av dessa produkter.

Nejlikor odlas i relativt stora företag. Medelarealen för hela landet är 2 944 m² per företag. Odling bedrevs årsskiftet 1976/77 endast vid 56 företag. I Malmöhus län var den genomsnittliga arealen 7 300 m² och i Hallands län 7 900 m².

Även rosor odlas i relativt stora företag. De 101 företag som finns med i trädgårdsräkningen hade en genomsnittlig areal av 3 600 m². I Malmöhus län var genomsnittlig areal 8 600 m² och i Stockholms län 4 700 m².

Krysantemum har en helt annan odlingsteknik än rosor och nejlikor vilket avspeglar sig i antal företag och medelareal för denna odling. 762 företag odlade i genomsnitt 738 m² vardera. I Malmöhus län var medelarealen 2 080 m² medan den i Hallands län uppgick till 1 100 m².

Medan rosor och nejlikor är flerårskulturer är krysantemum en kortkultur som endast sträcker sig över en tid av 3–4 månader från plantering till skörd. Den används därför ofta i kombination med andra produkter.

Vid de 935 företag som odlar snittblommor uppgår den genomsnittliga arealen snittblommor till ca 1 400 m².

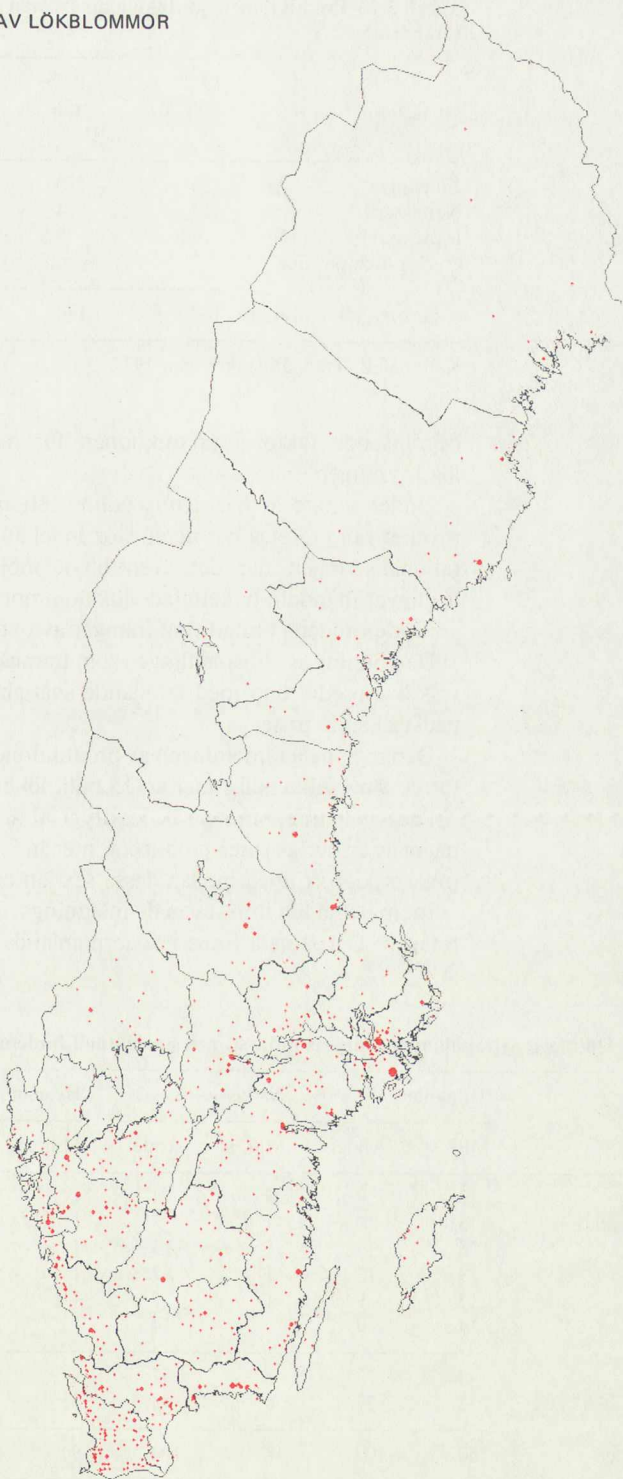
3.5.2.3 Lötblommor

Odlingen av lötblommor har undergått stora förändringar under de senaste åren. Tidigare bedrevs lökdrivningen till övervägande del i relativt små företag där den utgjorde ett viktigt inslag under vintermånaderna. Drivningen gav sysselsättning och arbete under en tid då ljusstillingen är en

ANTAL FÖRETAG MED ODLING AV LÖKBLOMMOR
I VÄXTHUS ELLER BÄNKGÅRD
enligt trädgårdsräkningen 1976

Antal per församling

- 1 – 3
- 3 – 5
- 5 – 7
- 7 – 9
- 9 – 11
- 11 – 13
- 13 – 15
- 15 –

Tabell 3.23 Produktionen av lökblommor åren 1971 och 1976 samt procentuell förändring

	1971 milj. st.	1976 milj. st.	Förändring	
			Antal	%
Tulpaner	120	150	30	25
Narcisser	13	14	1	8
Hyacinter	6,8	9,3	2,5	37
Övriga lökblommor	7	6,8	./.	0,2
Summa lökblommor	147	180	33	23

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977

begränsande faktor i produktionen för många växtslag, dock inte för lökdrivningen.

Under senare år har denna odling rationaliserats i hög grad. Några få mycket stora företag har nu en stor andel av den totala drivningen. Genom rationaliseringen har det även blivit möjligt att till lågt pris erbjuda dagligvaruhandeln buketterade lökblommor.

Produktionens omfattning framgår av ovanstående tabell.

Den ökning av tulpanodlingen som framgår av tabellen synes ha inneburit viss överproduktion med åtföljande svårigheter att få avsättning till kostnadstäckande priser.

Den regionala fördelningen av produktionen belyses i nedanstående tabell för de län i vilka odlas mer än 15 milj. lökblommor.

I dessa län förekommer således drygt 70 % av lökdrivningen i landet. Inte i något av de övriga länen produceras mer än 5 milj. st. Det föreligger således en mycket klar skillnad mellan dessa sex län och övriga.

Inom dessa län finns även de inledningsvis nämnda stora lökdrivningsföretagen. Det största finns i Södermanlands län och svarar för 10–11 milj. st.

Tabell 3.24 Odlingen av lökblommor länsvis milj. st. och procentuell fördelning

Län	Tulpaner		Narcisser		Hyacinter		Summa lökblommor	
	Milj. st.	Andel %	Milj. st.	Andel %	Milj. st.	Andel %	Milj. st.	Andel %
Stockholms	13	9	2	14	1	11	28	15
Södermanlands	15	10	1	7	1	11	17	9
Malmöhus	25	17	2	14	1	11	31	17
Hallands	19	13	1	7	1	11	20	11
Älvsborgs	13	9	1	7	1	11	17	9
Gävleborgs	14	9	2	14	1	11	16	9
Summa	99	73	8	57	6	67	129	71
Övriga	51	27	6	43	3	33	52	29
Hela landet	150	100	14	100	9	100	181	100

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977

Produktionen är trots de rationaliseringar som genomförts arbetsintensiv. Omräknat till antal helårssysselsatta torde lökdrivningen sysselsätta 800–1 000 personer per år. De större företagen har under en stor del av året (september–mars/april) 40–50 personer sysselsatta enbart med lökdrivningen.

Genom en lämplig kombination med andra växtslag har åretruntsysselsättning kunnat åstadkommas i företag med produktion av lökblommor.

Antalet företag med odling av lökblommor uppgår till 1 200. Medeltalet odlade lökar per företag är 151 000 st.

I de län som redovisats ovan är medelantalet per företag ungefär dubbelt så stort.

3.5.2.4 Krukväxter

Produktionen av krukväxter har ökat i omfattning under de senaste åren. Odlingen av krukväxter sker i regel i arealmässigt små företag med långt driven automatisering av drift och skötsel. Trots detta är arbetsintensiteten hög och betydligt högre per arealenhet än i odlingen av snittblommor och grönsaker. Det är också lättare att med lämpliga kulturkombinationer nå åretruntsysselsättning i en krukväxtodling än i andra odlingsgrenar.

Krukväxterna har successivt funnit nya avsättningskanaler. Dagligvaruhandelns försäljning av krukväxter har ökat kraftigt och denna utveckling väntas fortsätta.

Det sortiment som odlas undergår kontinuerligt förändringar i takt med efterfrågans förändringar och den odlingstekniska utvecklingen. En ökad efterfrågan av s. k. gröna växter har lett till en ökad svensk produktion av dessa. Det är emellertid inte möjligt att utläsa detta ur tillgänglig statistik. Utvecklingen för några blommande sorter redovisas nedan för den senaste femårsperioden.

Statistiken uppvisar således stora faktiska förändringar för de särskilt redovisade krukväxterna – undantag krysantemum. Den relativa fördelningen har genomgått endast smärre förskjutningar.

Tabell 3.25 Produktionen av krukväxter åren 1971 och 1976 samt procentuell förändring

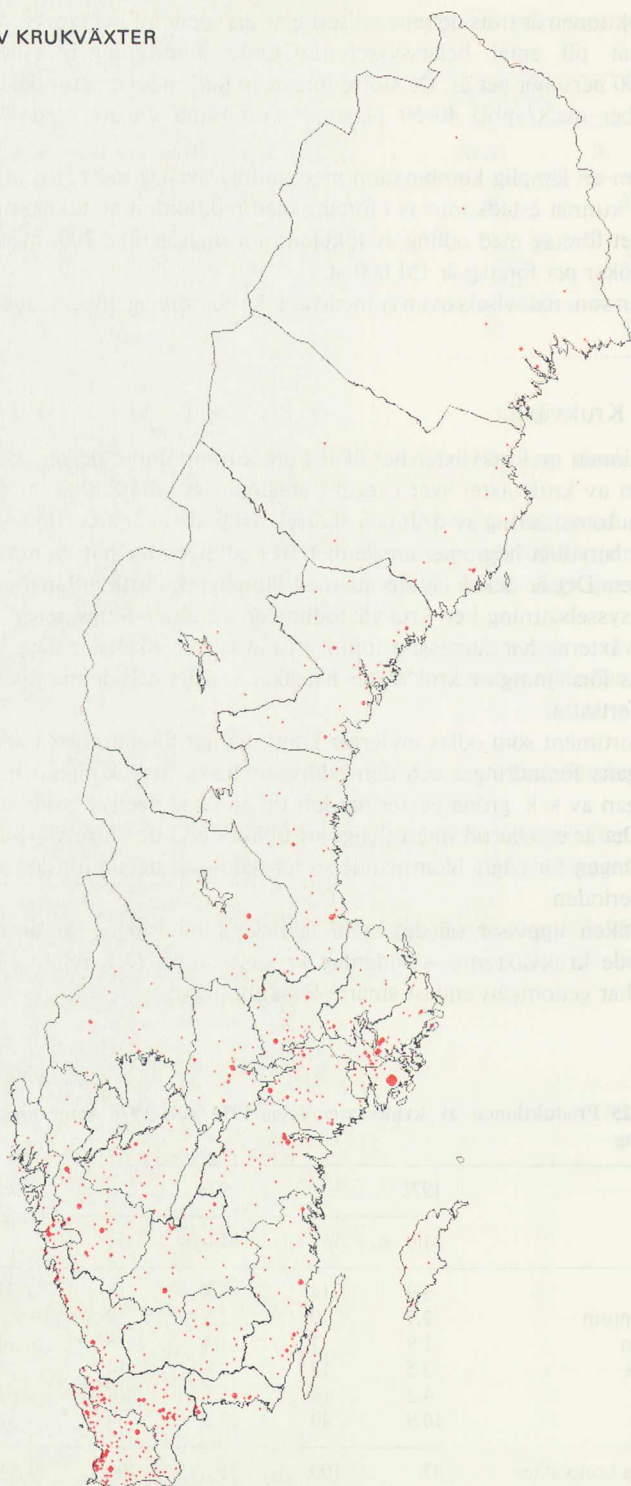
	1971		1976		Förändring %
	Milj. st.	%	Milj. st.	%	
Begonia	3,9	14	4,8	15	+ 23
Krysantemum	2,7	10	2,7	9	0
Cyklamen	1,9	7	1,4	5	- 26
Julstjärna	3,5	13	4,4	14	+ 26
Pelargon	4,2	16	5,5	18	+ 31
Övriga	10,9	40	12,2	39	+ 12
Summa krukväxter	27	100	31	100	+ 15

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977

ANTAL FÖRETAG MED ODLING AV KRUKVÄXTER
I VÄXTHUS ELLER BÄNKGÅRD
enligt trädgårdsräkningen 1976

Antal per församling

- 1 – 3
- 3 – 5
- 5 – 7
- 7 – 9
- 9 – 11
- 11 – 13
- 13 – 15
- 15 –

Tabell 3.26 Produktionen av krukväxter i de län där omfattningen sammanlagt överstiger 1 milj. st.

Län	Begonia		Krysanternum		Julstjärna		Pelargon		Summa	
	Antal 1 000-tal	%	Antal 1 000-tal	%	Antal 1 000-tal	%	Antal 1 000-tal	%	Antal 1 000-tal	%
Stocholms	644	13	297	11	366	8	637	12	3 156	10
Södermanlands	274	6	474	17	224	5	119	2	1 242	4
Östergötlands	235	5	27	1	138	3	213	4	1 108	4
Kristianstads	353	7	311	11	320	7	950	17	3 772	12
Malmöhus	1 083	23	636	23	1 884	43	1 112	20	10 618	34
Hallands	198	4	674	25	226	5	223	4	2 017	6
Göteborgs o Bohus	216	5	62	2	137	3	310	6	1 377	4
Älvsborgs	578	12	27	1	173	4	536	10	2 164	7
Västmanlands	264	6	12	-	244	6	295	5	1 112	4
Summa	3 845	80	2 520	92	3 712	85	4 395	81	26 566	86
Övriga	948	20	228	8	677	15	1 060	19	4 483	14
Hela landet	4 793	100	2 748	100	4 389	100	5 455	100	31 049	100

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1977

De län som särredovisas ovan svarar således för 86 % av den totala svenska krukväxtproduktionen. Skånedominansen är inte så utpräglad för denna produktgrupp som för t. ex. grönsaker i växthus. Malmöhus län har sålunda 43 % av växthusarealen men endast 34 % av antalet krukväxter som produceras. De övriga redovisade länen har större andel av krukväxtproduktion än av växthusytan.

Krukväxter odlas i 1 284 företag dvs. i nära hälften av företagen med växthus. Av dessa utgjordes halva antalet (ca 640 st.) av företag med en odlingsareal i växthus som var mindre än 1 000 m². Genomsnittligt antal producerade krukväxter vid dessa mindre företag var ca 3 400 st, vilket innebär att krukväxtodlingen endast svarar för en liten del av odlingen i de mindre företagen.

Medelantalet producerade krukväxter vid de större företagen uppgick till ca 45 000 st. Den växthusyta som åtgår för att under ett år producera denna kvantitet är ca 1 000 m².

I de flesta fall bedrivs således krukväxtproduktionen i kombination med andra produkter. Generellt kan sägas att krukväxtproducerande företag har mindre areal än andra växthusföretag. Detta sammanhänger med att produktionsgrenen är mera arbetsintensiv än grönsaks- och snittblomsterodlingen. Arealmässigt mindre företag kan därför ge en godtagbar arbetsinkomst.

3.5.2.5 Utplanteringsväxter

Utplanteringsväxter är ett samlingsnamn för oftast ettåriga örtartade blommor som på våren används för plantering utomhus i rabatter, balkonglådor o. likn.

År 1971 odlades ca 60 milj. st. medan kvantiteten år 1976 uppgick till ca 69 milj. st. dvs. en ökning med 15 %. Antalet arter som odlas är relativt stort. *Petunia*, *tagetes* och *isbegonia* svarar enligt trädgårdsräkningen 1976 tillsammans för ca 36 milj. st. eller ca 52 % av totala antalet. Den största gruppen av dessa tre är *petunior* med 20 milj. st. eller ca 30 % av totala antalet utplanteringsväxter. Motsvarande redovisning gjordes inte 1972 varför förändringar i sortimentet inte kan avläsas.

Produktionens regionala fördelning avviker klart från övrig produktion i växthus. I Kristianstads län odlas 12 % av landets produktion, i Malmöhus län 11 % och i Stockholms län 9 %. Dessa tre län svarar således för en tredjedel av produktionen av utplanteringsväxter, men två tredjedelar av växthusarealen. Produktionen är för övrigt jämnt fördelad över hela landet.

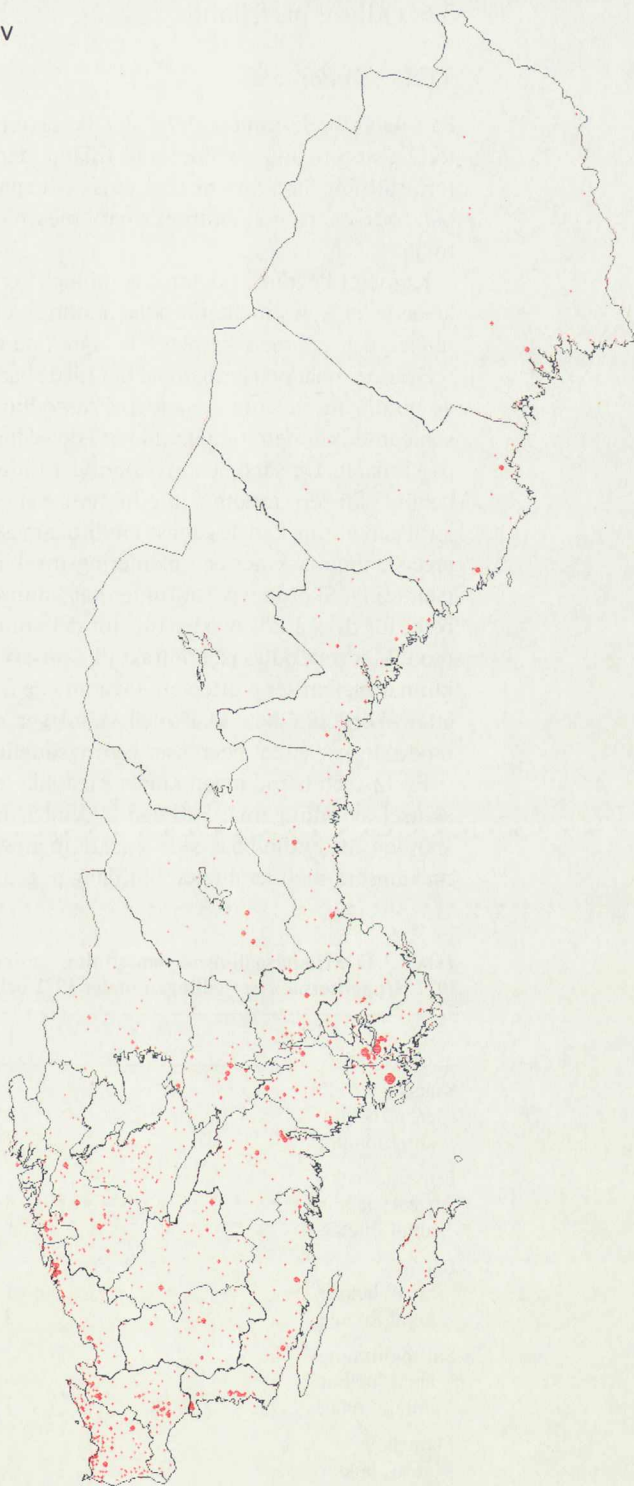
Produktionen har stor regionalekonomisk betydelse eftersom de i många företag utgör en väsentlig del av produktionen. Många mindre växthusföretag inriktar en stor del av sin verksamhet på odling av utplanteringsväxterna och försäljer ofta dessa direkt till konsument.

Antalet företag som odlar utplanteringsväxter uppgår till drygt 1 500 st. Genomsnittligt antal odlade plantor per företag är enligt trädgårdsräkningen ca 45 000 st.

ANTAL FÖRETAG MED ODLING AV
UTPLANTERINGSVÄXTER
I VÄXTHUS ELLER BÄNKGÅRD
enligt trädgårdsräkningen 1976

Antal per församling

- 1 – 3
- 3 – 5
- 5 – 7
- 7 – 9
- 9 – 11
- 11 – 13
- 13 – 15
- 15 –

3.6 Odling på friland

3.6.1 *Allmänt*

På friland förekommer odling av köksväxter, frukt, bär samt plantskoleväxter. Dessutom odlas blommor på friland men endast i liten omfattning. Som förutsättning för odling av trädgårdsväxter på friland gäller att odlingen i regel kan bedrivas på god jordbruksmark med för olika växtslag lämplig odlingsmiljö.

Klimatet begränsar odlingens möjligheter i vissa delar av landet. Många köksväxter kan emellertid odlas i större delen av landet även om avkastningen och odlingssäkerheten är lägre i de nordligare delarna av landet.

Svarta vinbär och jordgubbar hör till de bär som odlas med framgång även i de nordligare delarna av landet. Fruktdodlingen däremot har, liksom plantskoleproduktionen, tyngdpunkten i de sydligare delarna av landet beroende på klimatet. De särskilda investeringar i maskiner och lagerbyggnader som behövs för en rationell produktion varierar för skilda produkter. För jordbearbetning kan de gängse jordbruksmaskinerna användas men särskilda precisionssåmaskiner och planteringsmaskiner är nödvändiga för sådd och plantering. Skörden av rotfrukter har kunnat mekaniseras medan skördearbetet för övriga köksväxter till stor del ännu sker manuellt. Skörden av de produkter som odlas på kontrakt till konservindustrin har i stor utsträckning kunnat mekaniseras eftersom råvaran i de flesta fall tas omhand omedelbart efter skördetillfället. Maskinell skörd ger nämligen en del småskador på produkterna, vilket begränsar lagringsdugligheten.

Frukt- och bärodlingen kräver särskilda redskap för beskärning och övrig skötsel av odlingarna. Skörden av vinbär har kunnat mekaniseras medan skörden av jordgubbar sker enbart manuellt. Fruktskörden är möjlig att mekanisera men kvaliteten blir dålig p. g. a. de stötskador som uppstår vid

Tabell 3.27 Frilandsodlingens omfattning enligt trädgårdsräkningarna 1972 och 1977. Uppgifterna avser odlingen under 1971 och 1976. Hela riket

	1971	1976
Köksväxter		
areal, hektar	4 987	5 180
antal företag	3 581	2 601
Frukt		
areal, hektar	3 495	3 387
antal företag	1 508	811
Bär		
areal, hektar	1 817	2 026
antal företag	2 735	1 699
Snittblommor		
areal, hektar	288	169
antal företag	1 609	1 082
Plantskola		
areal, hektar	890	965
antal företag	683	636

Källa: SCB, Trädgårdsräkningen 1972 och 1977

uppsamlingen av den nedfallande frukten.

Generellt gäller för all frilandsodling av trädgårdsprodukter att bevattningsmöjligheter är en förutsättning för säker odling. Tillgången på vatten är dock i många områden en begränsande faktor.

Hanteringen av produkterna efter skörd varierar beroende av produktens karaktär som färskvara eller lagervara. Av grönsakerna kräver t. ex. matlöken tork- och lagerutrymmen. Morötter och kål är andra växtslag som ställer krav på särskilda lagringsutrymmen.

För lagring av frukt krävs lokaler i vilka möjligheterna att kontrollera temperatur och luftfuktighet bör finnas. Rationell plantskoleproduktion kräver tillgång till kylutrymmen.

Frilandsarealen exklusive kontraktsoodling till konserverindustrin uppgick år 1971 till 11 476 ha och år 1976 till 11 727 ha. Antalet företag som bedrev frilandsodling uppgick till 6 720 år 1971 och hade minskat till 4 529 år 1976.

Antalet företag med odling av respektive produktslag har minskat men arealerna har i flera fall ändå ökat. Medelarealerna har således ökat.

3.6.2 Köksväxter

Odlingen av köksväxter på friland omfattar ett relativt stort antal produkter. Den sammanlagda arealen uppgick år 1976 till 5 180 ha vilket innebär en utvidgning med ca 200 ha sedan år 1971. I trädgårdsräkningen 1977 ingår inte konservärter, spenat och bruna bönor då dessa i statistiksammanhang räknas som jordbruksgrödor. Den sammanlagda arealen av konservärter, bruna bönor och övriga köksväxter som odlas för leverans till konserverindustri och liknande uppgår till ca 11 300 ha. En redogörelse för kontraktsoodling till livsmedelsindustrin lämnas under punkt 3.6.6.

Uppgifter om odlingens omfattning har erhållits genom särskilda trädgårdsräkningar som avsett åren 1971 och 1976.

Tabell 3.28 Köksväxter på friland, areal och skörd (exkl. konserverväxter)

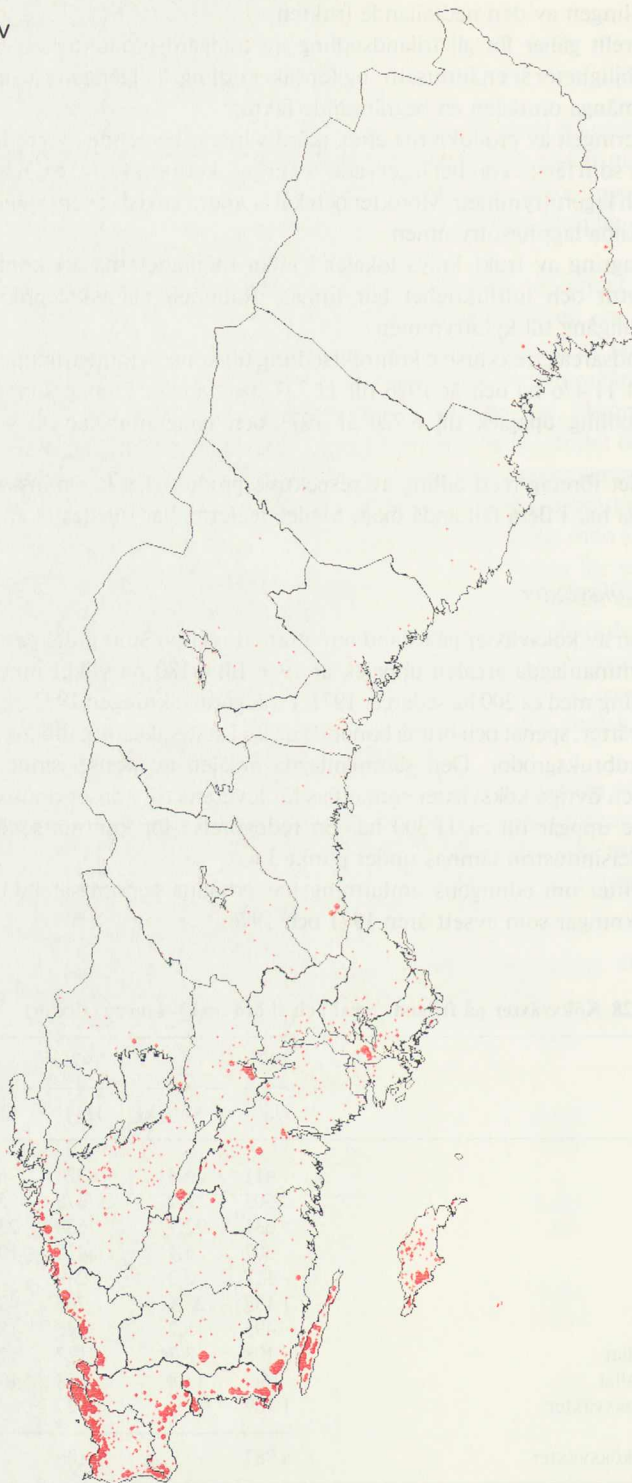
	1971		1976	
	Ha	Milj. kg	Ha	Milj. kg
Gurka	411	5,4	328	6,2
Blomkål	505	6,2	378	5,4
Vitkål	631	22,7	638	23,1
Lök	307	6,4	415	10,2
Purjo	117	2,2	249	2,4
Morötter	1 137	35,4	1 265	43,6
Rödbetor	495	15,2	345	18,3
Isbergssallat	108	3,7 ^a	177	2,5
Annan sallat	166	13,8 ^a	158	10,7 ^a
Övriga köksväxter	1 109		1 029	
Totalt köksväxter	4 987		5 180	

^a Milj. stycken

ANTAL FÖRETAG MED ODLING AV
KÖKSVÄXTER PÅ FRILAND
enligt trädgårdsräkningen 1976

Antal per församling

- 1 – 3
- 3 – 5
- 5 – 7
- 7 – 9
- 9 – 11
- 11 – 13
- 13 – 15
- 15 –

Tabell 3.29 Övriga köksväxter på friland år 1976

Växtslag	Hektar	Växtslag	Hektar
Spensat	318	Selleri	26
Ärter, ej konservärter eller kokärter	112	Persilja	24
Grönkål, rödkål, broccoli, brysselkål	112	Majs	18
Kålrötter, ej till foder	105	Pepparrot	15
Palsternackor	94	Rädisor	14
Dill	91	Bönor, vax-, skär-, bryt- m. m.	11
Rabarber	48	Diverse och ej specifi- cerat	41

Källa: SCB Trädgårdsräkningen 1977

Den största produkten såväl areal- som avkastningsmässigt är morötter. Därefter kommer vitkål, lök, rödbetor och blomkål.

Kvantitetsmässigt har samtliga växtslag ökat med undantag av blomkål och sallat. Lök och morötter uppvisar de största ökningarna.

För att få en uppfattning om gruppen övriga köksväxter som omfattar något över 1 000 ha har denna grupp specificerats vid den senaste trädgårdsräkningen. Uppgifterna är osäkra men redovisas för att ge en uppfattning om fördelningen.

Av tabellen framgår att odlingen av dessa köksväxter är av begränsad omfattning.

Odlingen är koncentrerad till de områden som har de bästa förutsättningarna. Den regionala fördelningen belyses av nedanstående tabell över total areal köksväxter på friland samt areal morötter, vitkål och matlök i de viktigaste länen.

Malmöhus län intar en dominerande ställning totalt sett med nära halva

Tabell 3.30 Odlingen av vissa köksväxter på friland

Län	Vitikål		Matlök		Morötter		Summa köksväxter	
	Ha	Andel %	Ha	Andel %	Ha	Andel %	Ha	Andel %
Kalmar	5	1	170	41	51	4	345	7
Gotland	12	2	16	4	84	7	207	4
Kristianstad	97	15	45	11	357	28	943	18
Malmöhus	358	56	169	41	399	32	2 461	48
Halland	23	4	2	—	74	6	208	4
Summa	495	78	402	97	965	76	4 164	80
Övriga län	143	22	17	3	300	24	1 016	20
Hela landet	638	100	415	100	1 265	100	5 180	100

Källa: SCB Trädgårdsräkningen 1977

totalarealen. Vissa växtslag har emellertid stor regional betydelse och odlas i förhållande till landets totalareal i stor omfattning. Bland de produkter som har stor regional betydelse för andra län än de båda skånelänen kan nämnas följande.

Frilandsgurka har betydelse för Blekinge, Kalmar och Gotlands län. Matlök odlas med framgång i Kalmar län. Odlingen av morötter ökar på Gotland, i Skaraborgs län och Kristianstads län medan dess omfattning har minskat i Örebro län. Isbergssallat och annan sallat har betydande omfattning i Östergötlands län.

Medelarealen köksväxter per företag uppgår till ca 4,2 ha i Malmöhus län, 2,8 ha i Kristianstads län och i de övriga ur odlingssynpunkt viktigare länen till mellan 1,2 och 1,7 ha. Det är således relativt sett små arealer som används för denna odling.

Den genomsnittliga areal företagen har av varje växtslag varierar, beroende på arbetsåtgång, marknadsutrymme m. m., mellan 0,3 ha för annan sallat till 1,2 ha för morötter. Medelarealerna är generellt högre i Skåne.

3.6.3 *Fruktodling*

Fruktträd börjar ge avkastning först 4–5 år efter plantering. Full produktion nås först efter 10 år. Efter 25–30 års produktion röjs vanligen odlingen av ekonomiska skäl. Startandet av en fruktodling ställer således speciella krav på likviditeten eftersom de första årens uppbyggnads- och skötselkostnader inte motsvaras av några intäkter.

Nya odlingsmetoder med större antal träd per arealenhet och nya kommersiellt mera intressanta sorter har skapat behov av röjning och nyplantering av en stor del av fruktodlingarna. Av trädgårdsstatistiken framgår också att mer än 40 procent av de befintliga äppelträden är planterade år 1954 eller tidigare. Även detta skapar ett behov av nyplantering för att bibehålla odlingens omfattning.

De skördade kvantiteterna har således ökat, medan arealerna är i stort sett oförändrade. Äpple är det dominerande fruktslaget.

Kristianstads län är det dominerande fruktodlingsdistriktet med ca 66 procent av landets fruktodlingsareal. Malmöhus län svarar för 17 procent och Kronobergs- och Jönköpings län för 4 resp. 3 procent. Beträffande odlingen av

Tabell 3.31 Odlingen av frukt, arealer och kvantiteter åren 1971 och 1976

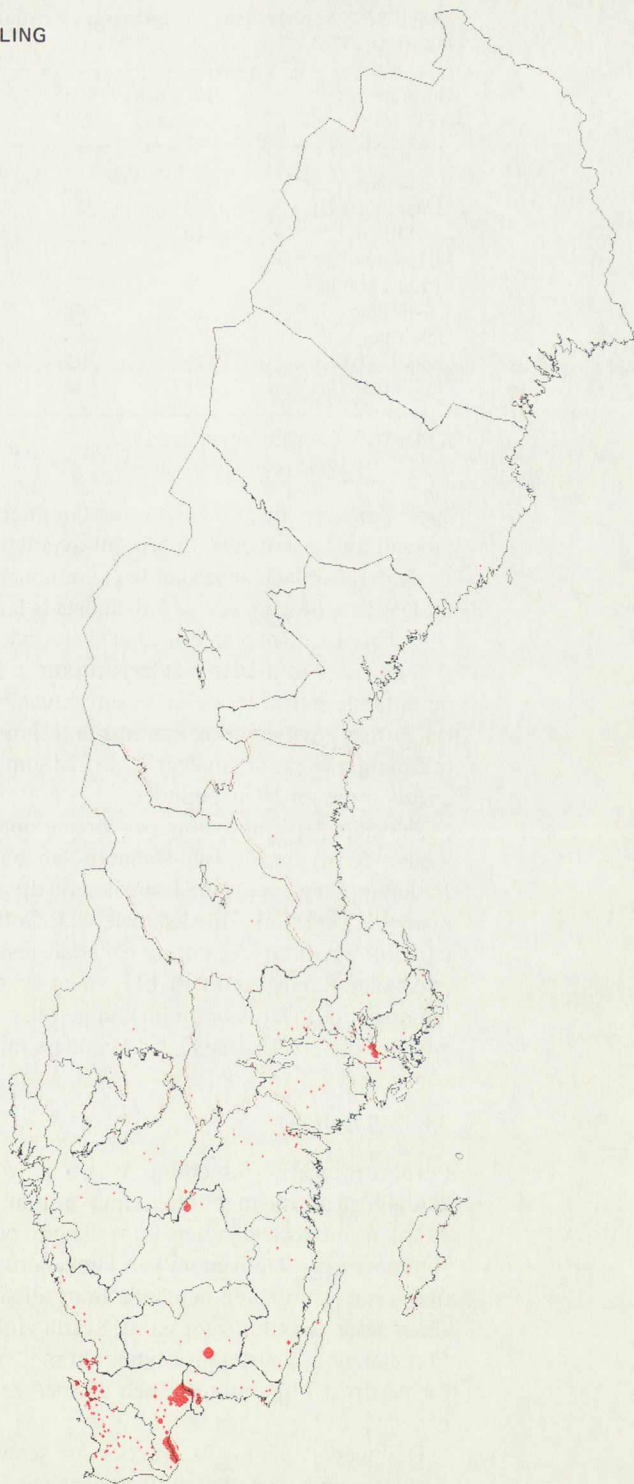
	1971		1976	
	Ha	Milj. kg	Ha	Milj. kg
Äpple	2 691	21	2 575	23,5
Päron	446	3,2	445	5,1
Plommon	304	1,3	322	2,0
Körsbär	55	0,1	45	0,1
Summa	3 495		3 387	

Källa: SCB Trädgårdsräkningen 1977

ANTAL FÖRETAG MED FRUKTODLING
enligt trädgårdsräkningen 1976

Antal per församling

- 1 – 3
- 3 – 5
- 5 – 7
- 7 – 9
- 9 – 11
- 11 – 13
- 13 – 15
- 15 –

Tabell 3.32 Äppleträdens planteringsår i Kristianstads och Malmöhus län samt hela landet år 1976

Område	1975 och senare	1965–1974	1955–1964	1954 och tidigare	Summa
Kristianstads län					
antal 1 000-tal	80	265	96	369	825
%-fördeln.	10	32	12	45	100
Malmöhus län					
antal 1 000-tal	26	72	17	63	178
%-fördeln.	15	41	9	35	100
Hela riket					
antal 1 000-tal	120	383	128	476	1 124
%-fördeln.	11	34	11	42	100

Källa: SCB Trädgårdsräkningen 1977

äpple har Kristianstads län än mer dominerande ställning och svarar för 70 procent av arealen eller 73 procent av antalet äppelträd.

Av den samlade äppelskörden som uppgick till 23 457 ton år 1976, enligt trädgårdsräkningen, svarar Kristianstads län för ca 71 procent.

En betydande nyplantering har skett under de två senaste åren som ingår i statistiken. Frukträdens åldersstruktur i Kristianstads län är sådan att omfattande nyplantering krävs om nuvarande produktion skall upprätthållas. Fortsatt nyplantering i samma takt som de två senaste åren, då ca 40 000 träd planterats per år, innebär att de träd som är planterade år 1954 och tidigare ersätts inom en 10-årsperiod.

Medelarealen fruktodling per företag uppgår till ca 7 ha i Malmöhus län, medan Kristianstads och Hallands län har ett genomsnitt på ca 5 ha. I Jönköpings län uppgår medelarealen till drygt 3 ha medan Kronobergs län har knappt 2. Den största medelarealen har Gotlands län med 9,5 ha. Detta höga tal beror på att en stor odling påverkar resultatet.

Antalet företag är totalt 811 vilket är en nedgång med ca 700 på en femårsperiod. Den stora minskningen har skett i mellersta Sverige medan antalet odlare i Kristianstads län endast minskat från 494 till 445.

3.6.4 Bärödling

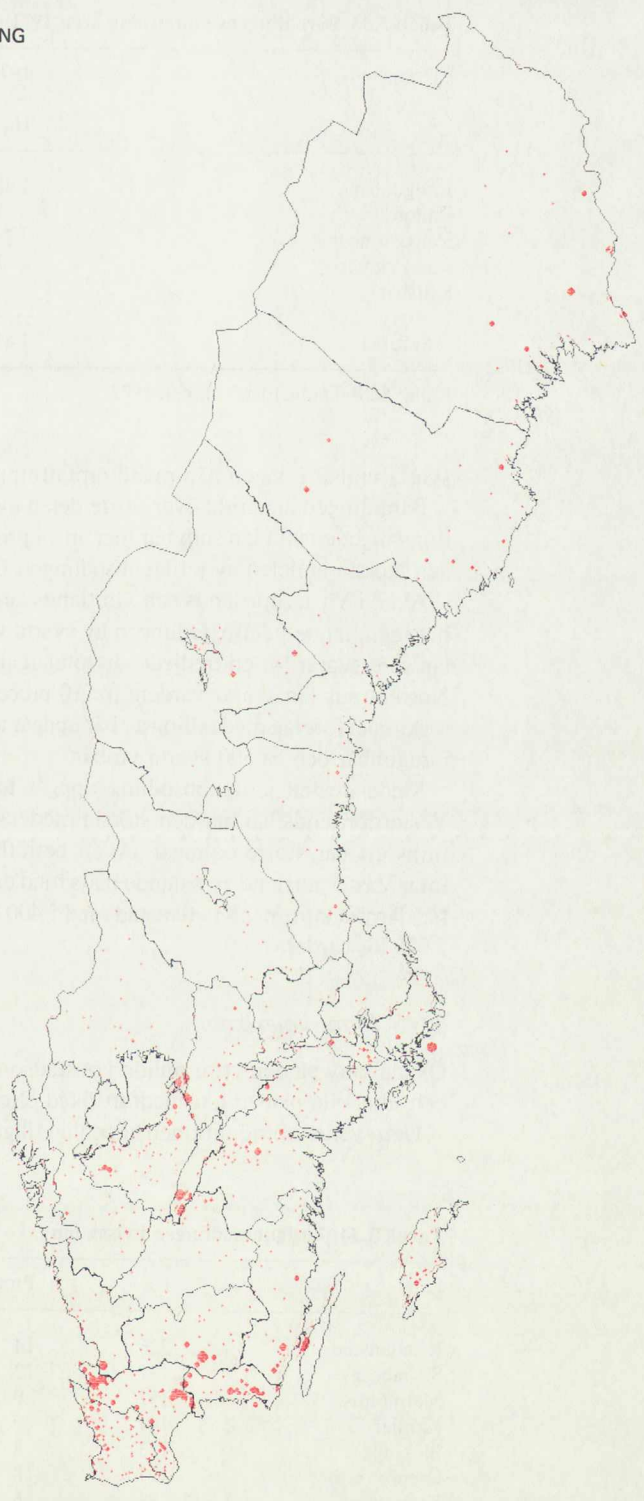
Förutsättningarna för odling av bär är goda i så gott som hela landet. Jordgubbarna mognar tidigt (från mitten av juni) i landets södra delar. Skörden mognar därefter fram längre och längre norrut allt eftersom sommaren går. Härigenom kan färska jordgubbar erbjudas konsumenterna under hela sommaren och ända fram till slutet av augusti eller när frosten sätter stopp för ytterligare skörd. Svarta vinbär kan odlas även i Tornedalen. Fördelen ur odlingsteknisk synpunkt med odling i Norrland är de små risker för nattfrost i blomningen, och därmed reducerad skörd, som där föreligger.

Odlingen av bär har ökat under den senaste femårsperioden. Odlingen av jordgubbar har ökat med ca 10 procent och är det klart dominerande bärslaget med över 80 procent av totala bärarealen. Förutom jordgubbar odlas endast

ANTAL FÖRETAG MED BÄRODLING
enligt trädgårdsräkningen 1976

Antal per församling

- 1 - 3
- 3 - 5
- 5 - 7
- 7 - 9
- 9 - 11
- 11 - 13
- 13 - 15
- 15 -

Tabell 3.33 Bärodlingens omfattning åren 1971 och 1976

Bärslag	1971		1976	
	Ha	Ton	Ha	Ton
Jordgubbar	1 487	6 900	1 654	8 067
Hallon	32	100	38	99
Svarta vinbär	285	500	324	675
Röda vinbär	10	55	8	57
Krusbär	2	11	1	13
Summa	1 816		2 025	

Källa: SCB Trädgårdsräkningen 1977

svarta vinbär i någon nämnvärd omfattning.

Bärodlingen är spridd över större delen av landet. Beträffande jordgubbar finns inget enskilt län som har mer än 14 procent av arealen. De län som har den största andelen av jordgubbsodlingen framgår av tabell 3.34.

Även i Västernorrlands och Jämtlands län finns omfattande odlingar som har regional betydelse. Odlingen av svarta vinbär domineras av Jönköpings län som svarar för en tredjedel av totalarealen. Blekinge, Västerbottens och Norrbottens län svarar vardera för 10 procent av den totala arealen.

Antalet företag med odling av bär uppgår till ca 1 700. Av dessa har ca 1 400 jordgubbar och ca 500 svarta vinbär.

Medelarealen jordgubbsodling uppgår totalt sett till 1,2 ha per företag. Västernorrlands län har den största medelarealen vilket förklaras av att där finns ett par större odlingar. Även beträffande redovisad arealavkastning intar Västernorrland en ledande plats med en arealavkastning på 6 000 kg per ha, därefter kommer Kristianstad med 5 400 kg, Malmöhus och Blekinge med 5 000 kg vardera.

3.6.5 *Plantskoleväxter*

Ökade krav på den yttre miljön i bostadsområden, parker, industriområden och liknande platser har medfört ökad efterfrågan på plantskoleväxter.

Den svenska produktionen har enligt tillgänglig statistik ökat från 890 ha år

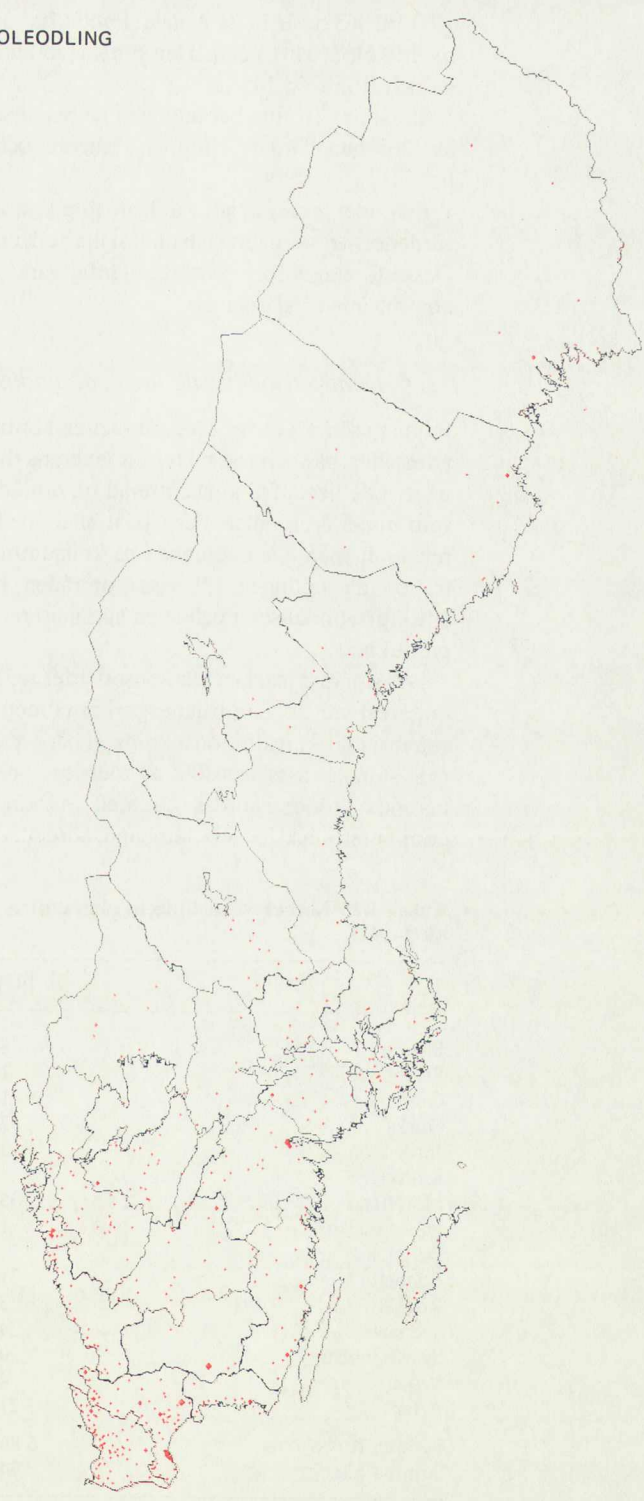
Tabell 3.34 Jordgubbsodlingen i vissa län

Län	Ha	Procent
Kristianstad	226	14
Skaraborg	191	12
Malmöhus	152	9
Kalmar	144	9
Blekinge	133	8
Örebro	127	8
Kronoberg	98	6

ANTAL FÖRETAG MED PLANTSKOLEODLING
enligt trädgårdsräkningen 1976

Antal per församling

- 1 - 3
- 3 - 5
- 5 - 7
- 7 - 9
- 9 - 11
- 11 - 13
- 13 - 15
- 15 -

1971 till 965 ha år 1976. Antalet företag har under samma tidsperiod minskat med 50 till ca 640 företag. Den största produktgruppen är prydnadsbuskar 377 ha och fruktträd 145 ha.

Störst omfattning har odlingen i Kristianstads län 234 ha och i Malmöhus län 205 ha. Därefter kommer Hallands och Kalmar län med 85 resp. 68 ha.

En under senare år allt vanligare företagsform i plantskolebranschen är s. k. gardencenters som ofta har endast liten eller ingen egen produktion av växter. Dessa företag köper och säljer färdig vara. Trots detta har en del av dessa kommit med i statistiken.

3.6.6 Kontraktsodling till livsmedelsindustrin

Främst i södra Sverige förekommer en kontraktsbunden odling på friland av grönsaker, bär och rotfrukter för leverans till livsmedelsindustrin. Odlingen ligger i de flesta fall koncentrerad till områden nära fabrikena. De växtslag som under åren odlats har växlat bl. a. med den svenska råvarans konkurrenskraft men även beroende på konsumtionens förändringar. En koncentration av odlingen till vissa områden har skett genom att industrin strukturrationaliserat och även specialiserat varje fabrik på ett mindre antal produkter.

Det största växtslaget är konservärter för färskskörd. Därefter störst ifråga om areal var tidigare frilandsgurkorna men genom att arealskörden stigit snabbare än konsumtionsökningen har arealen minskat och nu är morötter näst största växtslaget följt av rödbetor, spenat och svarta vinbär. Samtliga nämnda grödor skördas nu med maskin, för gurkor och svarta vinbär dominerar dock fortfarande handskörden.

Tabell 3.35 Konservväxtodlingens omfattning i ha och fördelning på växtslag 1971-1977

	1971	1974	1976	1977
Broccoli	82	112	93	84
Brytböner	13	-	-	105
Grönkål	19	16	17	21
Gurka	520	410	466	466
Jordgubbar	37	27	25	14
Kålrotter	2	2	-	5
Morötter	350	460	523	524
Palsternackor	19	29	22	31
Purjolök	3	9	13	28
Rödbetor	316	454	464	341
Rödkål	36	26	28	18
Spenat ^a	246	260	258	290
Svarta vinbär	205	230	233	210
Vitkål	44	71	65	65
Ärter	5 216	8 263	9 143	9 095
Summa Köksväxter	6 866	10 112	11 092	11 073
Summa Bär	243	257	258	224

^a Arealen har utnyttjats för två skördar.

Tabell 3.36 Arealavkastningen för några växtslag i kg per ha

	1971	1974	1976	1977
Gurkor	15 028	18 626	20 900	24 983
Morötter ^a	46 833	46 705	46 894	54 542
Rödbetor ^b	29 850	28 540	33 500	33 880
Spenat	22 205	27 076	25 639	22 485
Svarta vinbär ^c	(3 725)	2 931	2 953	3 569
Vitkål	–	64 700	57 900	63 600
Ärter	4 846	5 006	4 024	4 388

^a Över 35 mm. för tillverkning av tärningar

^b 30–70 mm.

^c 3 års odlingar och äldre.

Arealskörden varierar med årsmånen trots att dessa odlingar medvetet lagts i odlingssäkra områden och hos utvalda odlare. Nedan lämnas exempel på skördenivån och variationen inom odlingen. För varje växtslag har medtagits uppgift från en industris uppsamlingsområde. Värdena är medelskörden på den kontraktbundna odlingen till industrin ifråga. Kvantiteten anger godkänd prima vara.

Priserna för dessa produkter fastställs vid förhandlingar mellan industri och odlarorganisation före varje års odling. Prisutvecklingen påverkas av odlingskostnaden, arealskördeutvecklingen och importpriserna på råvaror och färdiga produkter. Vid prisbestämningen utgår man från femårsmedeltal för arealskörden. Den svenska odlingens konkurrenskraft har i flera fall kunnat bibehållas genom en mekanisering av skörden.

Angivna priser gäller när köparen svarar för emballage och transportkostnaden från gården. Dessutom står köparen kostnadsfritt för frö och odlingsrådgivning. Det angivna priset är vid fullt utväxt gröda. Vid tidigare eller senare leveranstidpunkt är priserna högre.

Värdet av de leveranser som sker från kontraktodlingen sammanställs årligen. Det speglar inte bara prisutvecklingen utan även arealförändringarna och svängningarna i arealskörd.

Tabell 3.37 Producentprisutvecklingen i öre per kg

	1971	1974	1976	1977
Gurkor, handskörd	75,5	86	121,8	135,8
Gurkor, maskinskörd ^a	–	50	78	90
Morötter, handskörd	22,0	23,0	33,5	37,5
Morötter, maskinskörd	–	17,5	22	23,5
Morötter, maskinskörd ^a	8,5	10,5	13,4	14,7
Palsternackor, maskinskörd	23,0	25	33	36
Rödbetor, maskinskörd ^a	16,15	–	26,5	28,5
Spenat ^a	22	25	33	37
Svarta vinbär, handskörd	263	290	365	395
Vitkål	14	17,5	25	27
Ärter ^a	35	39,2	52,5	57,5

^a Skörden utförs kostnadsfritt av köparen.

Tabell 3.38 Värdet av leveranser till industrin

	1971	1973	1976	1977
Milj. kr.	21,4	25,4	45,3	50,0 ^a

^a Prognos.

3.6.7 *Vissa uppgifter om specialisering och marknadsföring*

Det har inte varit möjligt att belysa utvecklingen beträffande antalet kulturer (växtslag) som odlas på företagen eftersom uppgifter om detta inte inhämtats under den förra trädgårdsräkningen. Specialisering på ett fåtal produkter medför som regel ökade möjligheter att kunna nå fördelar av produktions-teknisk och marknadsmässig art. Den innebär emellertid en ökad risktagning och möjligheterna att erhålla åretrunsyssetsättning blir mindre.

De uppgifter som finns tyder på en tydligt högre specialiseringsgrad i Skåne än i övriga landet vilket sammanhänger med flera orsaker som t. ex. odlingsinriktning och företagsstruktur. Företagens försäljningskanaler har givetvis en stor betydelse i sammanhanget.

Frilandsföretagens svarsfrekvens har varit låg i undersökningen men de uppgifter som finns tyder på att företagen är mycket starkt specialiserade. Andelen företag med sammanlagt högst tre kulturer är ca 87 procent och av dessa har den allra största delen, ca 60 procent, endast en kultur.

Av de ca 2 600 växthusföretagen sålde ca 840 minst 95 procent av sin produktion direkt till konsument utan några mellanhänder. Av de mindre produktionsföretagen, dvs. de som har en försäljningssumma upp till 250 000 kr. utgör 87 procent hemförsäljningsföretag.

Andelen företag med minst 95 procent partiförsäljning är störst i Stockholms, Malmöhus, Hallands och Kristianstads län medan andelen är minst i de nordligaste länen.

De samlade investeringarna i trädgårdsproduktionen uppgick år 1976 enligt SCB Trädgårdsräkningen 1977 till ca 82 milj. kr. vid sammanlagt 1 340 företag.

Investeringarna fördelade sig med 70 milj. kr. på växthusföretag och 12

Tabell 3.39 Antal kulturer per växthusföretag

Område	Antal kulturer			
	1-3	4-6	7-9	10-
Malmöhus				
%-fördelning	55	21	12	13
Kristianstad				
%-fördelning	46	17	16	19
Hela landet				
%-fördelning	33	20	18	29

Källa: SCB Trädgårdsräkningen 1977.

Tabell 3.40 Länsvis fördelning av växthusföretag med 95 % hemförsäljning

Andel företag med minst 95 % hemförsäljning	Län
-15 %	Stockholm, Malmöhus
16-30 %	Kristianstad, Halland, Västmanland
31-45 %	Sörmland, Östergötland, Gotland, Blekinge, Göteborgs o. Bohus, Älvsborg, Skaraborg, Värmland, Kopparberg, Gävleborg, Jämtland
46-55 %	Uppsala, Örebro, Västernorrland, Västerbotten
56-65 %	Jönköping, Kronoberg, Norrbotten

Källa: Trädgårdsräkningen 1977

milj. kr. på frilandsföretag. Investeringarna i växthus uppgick till ca 32 milj. kr. vid 240 företag. Den sammanlagda växthusytan som uppfördes var 150 000 m².

3.7 Den yrkesmässiga trädgårdsproduktionens värde

Det finns inte någon officiell statistik som utförligt belyser produktionsvärdet för de yrkesmässigt odlade trädgårdsprodukterna. I trädgårdsräkningen 1977 ställdes även en fråga om företagens försäljning av trädgårdsprodukter, för att en uppskattning av näringens samlade försäljning i förstahandsled av egen produktion skulle erhållas. Som svarsalternativ angavs 6 storleksklasser.

Växthusföretagens svarsfrekvens var tillfredsställande, varför denna statistik har publicerats. Uppgifterna från företag med odling på friland vilka erhöles genom brevenkät besvarades av endast en del av företagen varför dessa uppgifter inte publicerats.

För att få en uppfattning om växthusföretagens försäljningssumma har en beräkning gjorts med utgångspunkt från den redovisade fördelningen. Eftersom svaren lämnats i storleksklasser har vissa antaganden om klassgenomsnittens storlek måst göras. Antagandena och resultatet av beräkningarna framgår av nedanstående tabell.

Produktionsvärdet vid företag med odling i växthus uppgår enligt denna beräkning till ca 700 milj. kr. I detta belopp ingår även en viss odling på friland. Värdet av denna frilandsproduktion har beräknats uppgå till ca 50 milj. kr. varför produktionsvärdet i växthusodlingen är ca 650 milj. kr.

Med ledning av uppgifterna i trädgårdsräkningen 1977 har vid Sveriges lantbruksuniversitet gjorts en beräkning av trädgårdsproduktionens värde utifrån en annan utgångspunkt än ovan. Dessa beräkningar har publicerats av universitetets konsulentavdelning och ingår i den serie av rapporter om trädgård som ges ut. Rapporten heter Trädgårdsodlingen i Sverige och har beteckningen Trädgård 134 Alnarp 1978.

Som allmän utgångspunkt för beräkningarna har man utgått från ett medelpris för åren 1976 och 1977. Priserna avser det som odlarna fått vid försäljning till partihandeln och alltså inte konsumentpris.

Tabell 3.41 Växthusföretagens beräknade försäljningsvärde

Storleksklass, försäljningssumma i kronor	Antal företag	Antagen genomsnittsförsäljning i klassen 1 000-tal kr.	Summa försäljning 1 000-tal kr.
– 100 000	1 256	75	94 200
100 001– 250 000	674	175	117 950
250 001– 500 000	331	375	124 125
500 001– 750 000	119	625	74 375
750 001–1 000 000	57	875	49 875
1 000 001–	113	2 000	226 000
Uppgift saknas	49	300	14 700
Summa	2 599		701 225

Källa: SCB Trädgårdsräkningen 1977. Utredningens beräkningar.

Den i statistiken redovisade skörden har för många produktslag bedömts vara alltför låg varför dessa uppgifter justerats till realistiska nivåer.

Enligt de redovisade beräkningarna skulle sålunda värdet av produktionen från hela den svenska yrkesmässiga trädgårdsodlingen vid försäljningen från odlarna ha uppgått till 1 100 milj. kr. Detta fördelar sig på de olika produktgrupperna enligt nedanstående tabell.

Vid den förra beräkningen (Trädgård 76) som avsåg åren 1972–74 blev värdet 750 milj. kr. Produktionsvärdet har sålunda sedan dess stigit med 46 %. Denna kraftiga stegring är till stor del orsakad av högre priser.

De ekonomiskt viktigaste köksväxterna är enligt dessa beräkningar tomat 75 milj. kr., växthusgurka 42 milj. kr., morot 44 milj. kr. och sallat 29 milj. kr. Den viktigaste frukten är äpple med ett beräknat värde av 70 milj. kr. och det viktigaste bäret är jordgubbar med 72 milj. kr.

Tulpaner, rosor och krysantemum är de mest betydelsefulla snittblommorna med beräknade värden på 90, 30 och 32 milj. kr.

Bland krukväxter svarar julstjärna, begonia, pelargon och hyacinter för vardera ca 30 milj. kr. Petunia är den viktigaste utplanteringsväxten med ett värde på knappt 30 milj. kr.

Tabell 3.42 Beräknat värde av produktionen från den svenska yrkesmässiga trädgårdsodlingen 1976–77 i milj. kr.

	Odling		Summa
	Under glas	På friland	
Köksväxter	140	200	340
Frukt och bär		172	172
Prydnadsväxter	495	90	585
Summa	635	462	1 097

Källa: Sv. lantbruksuniversitet, Trädgård 134, N. E. Persson 1978: Trädgårdsodlingen i Sverige

De beräkningar som gjorts av NE Persson beträffande odlingen under glas överensstämmer således väl med de beräkningar som kan göras med ledning av den i trädgårdsräkningen redovisade försäljningssumman.

3.8 Priser, produktionskostnader, lönsamhet m. m.

3.8.1 Allmänt

Utredningen har för att belysa de ekonomiska villkoren i näringen sökt få fram representativa uppgifter beträffande produktionsmedelspriser, produktpriser, lönsamhet för olika produkter och lönsamheten totalt inom trädgårdsföretagen. Uppgifter har därvid erhållits från lantbruksnämnderna i Stockholms och Malmöhus län, Trädgårdsekonomiska undersökningen (TEU)¹ i Alnarp samt från Trädgårdshallen i Helsingborg ek. för. och Kalmar-Ölands Trädgårdsprodukter ek. för. i Kalmar. Material som belyser de bokföringsmässiga resultaten har erhållits från Trädgårdsekonomiska byrån i Malmö. Det finns f. n. ingen instans som samlar in och sammanställer ett representativt material som belyser ekonomin i skilda odlingsgrenar och inom olika typer av företag. De uppgifter som erhållits är de mest tillförlitliga som i dagens läge står att få.

3.8.2 Produktionsmedelspriser

Trädgårdsnäringen är en i allmänhet arbetsintensiv näring och kostnaden för arbete utgör en stor andel av den totala produktionskostnaden. Andelen kan beroende på produktionsinriktning variera mellan 15 och 50 %. Arbetskostnadens utveckling under de senaste 10 åren framgår av nedanstående tabell. I timkostnaden ingår lönebikostnader utom semesterersättning. Uppgifterna avser högsta lönegruppen enligt kollektivavtalet.

Tabell 3.43 Arbetskostnadens utveckling åren 1967–1977 totalt kr./tim. samt några viktiga index

År	Timkostnad kr./tim.	Index 1967=100	Konsumentpris- index 1967=100	Produktions- medelspris- index för jordbruket
1967	8,87	100	100	101,4
1968	9,73	110	102	104,5
1969	10,77	121	105	103,6
1970	11,62	131	112	109,5
1971	12,76	144	120	112,4
1972	14,94	168	127	116,5
1973	16,24	183	136	132,8
1974	18,55	209	150	150,3
1975	23,49	265	164	158,1
1976	27,58	311	181	172,4
1977	30,83	348	202	–

¹ TEU utför på konsultationsbasis bl. a. lönsamhetsuppföljningar för skilda produkter och hela verksamheten vid ett 100-tal trädgårdsföretag.

Källa: Lantbruksnämnden i Malmöhus län

Tabell 3.44 Priset på eldningsolja 1 och 4 åren 1967–1977 kr./m³ i Nordvästra Skåne

År	EO 1 kr./m ³	Index 1967=100	EO 4 kr./m ³	Index 1967=100
1967	131	100	93	100
1968	145	111	93	100
1969	126	96	82	88
1970	125	95	79	85
1971	175	134	170	183
1972	153	117	109	117
1973	197	150	153	165
1974	438	334	332	357
1975	383	292	325	349
1976	503	384	358	385
1977	507	387	406	437

Källa: Lantbruksnämnden i Malmöhus län

Kostnaden för arbete har således ökat med 248 procent under den gångna 11-årsperioden.

En annan stor kostnadspost för växthusföretagen utgör uppvärmningskostnaden. Förbrukningen av eldningsolja varierar mellan 30 och 100 lit. olja per m² uppvärmd växthusyta, vilket motsvarar 15–35 procent av totala kostnaden.

Genomsnittspriserna för eldningsolja 1 och 4 i nordvästra Skåne där en betydande del av växthusföretagen är belägna, torde vara de lägsta priser som trädgårdsföretag kan erhålla.

De redovisade priserna avser normalsvavlig olja, prisskillnaden mellan normal- och lågsvavlig olja uppgår till ca 30 kr./m³. Priserna har varit anmärkningsvärt varierande, både uppåt och nedåt. Mellan åren 1973 och 1974 skedde emellertid i samband med energikrisen en kraftig prisuppgång som blivit bestående. Sett över hela den redovisade perioden är prisutvecklingen omkring dubbelt så stor som uppgången i konsumentprisindex.

Kostnaden för övriga förnödenheter såsom jord, gödsel, utsäde m. m. uppvisar likartad utveckling som konsumentprisindex.

För odlingen i växthus krävs betydande investeringar. I slutet av 1960-talet byggdes till övervägande delen växthus med spröjs av trä. Det spröjsmaterial som används idag är aluminium eller stål. Kostnadsutvecklingen för ett växthus i storleken 12x80 m. uppfört i Skåne och med inredning för grönsaksodling uppgick år 1977 till ca 260 kr. per m² växthusyta. I den kostnaden ingår då även behövlig pannanläggning.

Genom att nya enklare och billigare växthustyper har kommit till mera allmän användning har kostnaden haft en något mera gynnsam utveckling än som framgår av tabellen.

Merkostnaden i jämförelse med Skåne för hus som uppförs i Mellansverige uppgår till 25–50 kr. och för Norrland 50–100 kr. per m².

På senare år har investeringen i växthus med isolerande täckmaterial (dubbelskiktat plexiglas eller isolerglas) fått stor omfattning i Mellansverige. Merkostnaden för dessa hus uppgår till ca 100 kr./m². Bränsleförbrukningen

Tabell 3.45 Kostnaden för växthus med inredning för grönsaksodling åren 1967, 1969, 1972, 1974 och 1977

År	Växthus med inredning för grönsaksodling	
	Kr./m ²	Index
1967	95	100
1969	112	118
1972	145	153
1974	205	216
1977	260	274

Källa: Lantbruksnämnden i Malmöhus län

är ca 40 procent lägre än i konventionella glasväxthus med enkelskiktat glas.

3.8.3 Produktpriserna

Tillgången på statistik är otillfredsställande när det gäller trädgårdsnäringsens produktpriser¹. För frukt, köksväxter och snittblommor finns statistik från några producentkooperativa föreningar. Dessa prisers representativitet är svår att avgöra och den varierar också från produkt till produkt.

För att belysa utvecklingen redovisas prisutvecklingen de senaste åren för de viktigare produkter för vilka det varit möjligt att erhålla prisuppgifter. För att ge en uppfattning om utvecklingen utan alltför många uppgifter redovisas endast de senaste fem årens priser men med index som utgår från 1967=100.

De för prydnadsväxterna samt matlök redovisade genomsnittspriserna avser alla kvalitetsklasser, medan övriga priser avser endast kvalitetsklass 1.

3.8.4 Kostnadsutveckling för olika kulturer m. m.

3.8.4.1 Allmänt

För att belysa kostnads- och lönsamhetsutveckling inom näringen har kontakt tagits med lantbruksnämnderna i Stockholms och Malmöhus län, vilka regelmässigt utför lönsamhetskalkyler som underlag för rådgivning och bedömning i garantilåneärenden. Dessutom har kontakt tagits med Trädgårdsekonomiska undersökningen (TEU) i Alnarp, som på konsultationsbas förlöpande följer den ekonomiska utvecklingen i ett 100-tal företag och levererar beslutsunderlag till anslutna företag i form av bidragskalkyler, resultatanalyser och förslag till åtgärder. De ovannämnda funktionerna är inriktade på att företagsekonomiskt belysa lönsamheten i skilda produkter och företag utan närmare hänsyn till skatter. Resultaten påverkas således inte av åtgärder som är ägnade att ändra det redovisade resultatet t. ex. nedskrivningar av lager, m. m.

Det material som erhållits är inte utvalt på ett ur statistisk synpunkt tillfredsställande sätt för att ge en helt invändningsfri bild av hela branschen.

¹ För kontraktsodlade produkter redovisar priserna i avsnitt 3.6.6.

Tabell 3.46 Prisutvecklingen för några trädgårdsprodukter åren 1973–1977 samt index 1967=100

Produkt		1973	1974	1975	1976	1977
Gurka	kr./kg	2,57	2,65	2,85	3,12	3,30
	index 1967 = 100	141	146	157	171	181
Tomat	kr./kg	3,66	4,32	4,99	5,12	5,16
	index 1967 = 100	128	152	175	180	181
Sallat	kr./kg	0,64	0,69	0,86	0,93	0,91
	index 1967 = 100	142	153	191	207	202
Blomkål	kr./kg	1,32	1,81	2,07	1,94	2,37
	index 1967 = 100	142	195	223	209	255
Vitkål	kr./kg	0,50	0,62	0,73	0,71	0,85
	index 1967 = 100	152	188	221	215	258
Morötter	kr./0,5 kg påse	0,48	0,64	0,74	0,70	0,69
	index 1967 = 100	137	183	211	200	197
Matlök	kr./kg	0,59	0,35	0,85	0,84	0,37
	index 1968 = 100	211	125	304	300	132
Äpple	kr./kg	1,50	2,03	1,47	1,77	2,31
	index 1967 = 100	149	201	146	175	229
Nejlikor	kr./kg	0,38	0,40	0,46	0,68	0,63
	index 1967 = 100	158	167	192	283	262
Rosor Baccara	kr./kg	0,75	0,77	0,75	0,90	0,99
	index 1967 = 100	123	126	123	148	162
Smårosor	kr./kg	0,30	0,39	0,45	0,49	0,57
	index 1967 = 100	94	122	141	153	178
Krysantemer	kr./kg	1,26	1,39	1,62	1,65	1,58
	index 1967 = 100	142	156	182	185	177
Iris	kr./kg	0,53	0,56	0,61	0,67	0,72
	index 1967 = 100	126	133	145	160	171
Tulpaner	kr./kg	0,38	0,43	0,46	0,53	0,52
	index 1967 = 100	109	123	131	151	149
Konsumentpris-index 1967 = 100		136	150	164	181	202

Källa: Trädgårdshallen i Helsingborg, utom matlök som erhållits från Kalmar Ölands trädgårdsprodukter och snittblommorna som erhållits från Oxie Blomsterhall.

Det material som erhållits från TEU är enligt TEU:s uppfattning troligen från de bättre företagen. Den utveckling som kan utläsas ur materialet skulle kanske varit sämre om motsvarande undersökning gjorts på ett slumpmässigt urval och utan påverkan av de råd som konsulter nu lämnar med ledning av de resultat som erhålls.

Resultaten som erhållits från lantbruksnämnderna är sammanställda med andra utgångspunkter. Redan för 15 år sedan påbörjades denna kalkyleringsverksamhet som idag omfattar en stor del av de kulturer som odlas inom trädgårdsodlingen. P. g. a. bristande resurser är det emellertid inte möjligt att i detalj hela tiden följa utvecklingen på alla områden. Till följd av detta måste kalkyleringsverksamheten inriktas på ett avsnitt åt gången, vilket medför att

den aktuella utvecklingen kan ligga något före de förhållanden som belyses i vissa kalkyler. I de redovisade kalkylerna kan en viss eftersläpning föreligga beträffande frilandsprodukterna medan aktuell teknik och avkastning beaktats beträffande växthuskulturerna. De kalkyler som upprättats vid lantbruksnämnderna grundar sig dels på särskilda undersökningar och dels ingående kännedom om den praktiska driften i trädgårdsföretagen.

3.8.4.2 Material från lantbruksnämnderna och TEU

För att belysa kostnads- och lönsamhetsutveckling redovisas nedan sammanställningar för de ekonomiskt viktigare produkterna. Förutsättningarna för de kalkyler som upprättats av lantbruksnämnden är att de avser ett relativt effektivt företag med en "normal" sammansättning av växthus och utrustningar. Det har även förutsatts att företagaren efterhand ändrat sortiment och tillämpat ny teknik. Personalen har olika lång erfarenhet och därmed olika löner. Vid de beräkningar som gjorts för att få fram kostnaden per kg har vissa antaganden gjorts beträffande arealavkastningarna. Dessa varierar givetvis mellan olika år och olika företag. De använda avkastningarna ger uttryck för normalavkastning under normalår. För att belysa lönsamhetsutvecklingen har de priser som redovisats i avsnitt 3.8.3 använts. I nedanstående kalkyl ges ett exempel på kalkylernas principiella uppbyggnad.

Exempel på kalkyl för slanggurka per 1 000 m² växthusyta.

Antagen skörd 36 kg/m².

Särkostnader

Arbete 850 tim. à 30:–	25 500	
Bränsle 60 m ³ à 450:–	27 000	
Maskiner	650	
Plantor	3 500	
Jord, gödsel	3 500	
Desinfektion	6 000	
Emballage	7 000	
Diverse	1 500	
Transporter	1 500	
Försäljningskostnader	7 500	83 650

Samkostnader

Avskrivning och ränta	14 500	
Underhåll	3 000	
Inventarier	1 500	
Elkraft	1 500	
Administration	2 500	23 000

Summa produktionskostnad 106 650

Den här redovisade kalkylen skall endast ses som ett exempel och anger storleksordningen på de ingående kostnaderna. Produktionskostnaden uppgår i exemplet till 2.96 kr per kg.

Det bör påpekas att den produktionskostnad som redovisas är ett genomsnitt för alla kvaliteter medan priserna avser kvalitet 1. En jämförelse kan därför inte ge ett absolut mått på lönsamheten men den ger däremot en riktig uppfattning om förändringar i lönsamheten. Av sammanställningen framgår att lönsamheten totalt och relativt har utvecklats gynnsamt för både gurka och tomat, dock med undantag för tomat det senaste året. En jämförelse med material från TEU bekräftar denna utveckling.

Arbetsproduktiviteten, dvs. produktionen i kg per arbetad timme har under perioden ökat med 6 procent per år för gurka och 2 procent per år för tomat enligt det material som erhållits från lantbruksnämnden. Denna utveckling har framför allt ägt rum under den senaste femårsperioden då produktivitetens utvecklingen varit särskilt stark.

Tabell 3.47 Kostnadsutveckling åren 1967–1977 för gurka och tomat samt jämförelse med Trädgårdshallens i Helsingborg genomsnittspriser

År	Gurka kostnad kr./kg	Relativ- tal 1967=100	Genom- snitts- pris	Tomat kostnad kr./kr	Relativ- tal 1967=100	Genom- snitts- pris
1967	1,69	100	1,82	2,95	100	2,85
1969	1,74	103	2,07	3,08	104	3,20
1971	1,87	111	2,26	3,43	116	3,47
1973	1,88	111	2,27	3,68	125	3,66
1975	2,54	150	2,85	4,89	166	4,99
1977	2,96	175	3,30	5,58	189	5,16

Källa: Lantbruksnämnden i Malmöhus län samt Trädgårdshallen i Helsingborg

Tabell 3.48 Förändringar i tomatodlingen år 1973–1977 medeltal för 7 företag

År	Avkastning		Arbetsförbrukning			
	Kg/m ²	Procentuell förändr. från föreg. år	Tim./ 1 000 m ²	Procentuell förändr. från föreg. år	Tim./ 1 000 kg	Procentuell förändr. från föreg. år
1973	22,8		1 382		60,6	
1974	23,1	1,3	1 292	-6,5	55,9	- 7,8
1975	24,2	4,8	1 230	-4,8	50,8	- 9,1
1976	26,2	8,3	1 163	-5,4	44,4	- 12,6
1977	24,6	-5,0	1 178	1,3	47,3	- 6,5
Genomsnittlig pro- centuell årlig förändr.		3,1		-4,3		- 7,1

Källa: Trädgårdsekonomiska undersökningen (TEU)

Tabell 3.49 Förändringar i gurkodlingen åren 1973-1976 ...medeltal 6 företag

År	Avkastning		Arbetsförbrukning			
	Kg/m ²	Procentuell förändr. från föreg. år	Tim./ 1 000 m ²	Procentuell förändr. från föreg. år	Tim./ 1 000 kg	Procentuell förändr. från föreg. år
1973	29,8		1 046		34,4	
1974	31,5	5,7	926	- 11,5	29,4	- 14,5
1975	34,1	8,3	769	- 17,0	23,2	- 21,1
1976	37,1	8,8	746	- 3,0	20,5	- 11,6
1977	33,7	- 9,2	739	- 0,9	21,9	6,8
Genomsnittlig procentuell årlig förändr.		4		- 12,2		- 12,6

Källa: TEU.

Av TEU har en sammanställning gjorts som belyser utvecklingen i de specialiserade företagen som ingår där. De senaste fem årens utveckling framgår av tabellerna. Avkastningsökningen har varit mellan 3 och 4 procent per år. Arbetsförbrukningen har minskat med ca 7 procent per år för tomat och ca 12,5 procent per år för gurka. De företag som ingår i dessa sammanställningar är inte representativa för ett genomsnitt av trädgårdsföretagare vilket bl. a. framgår av de uppnådda avkastningarna som ligger över det normala.

För att beräkna företagets förräntningsprocent måste intäkter, kostnader och kapitalinvestering beräknas. Beräkningsmetoderna framgår av nedanstående.

Intäkt: Inkomsten hämtas från huvudboken och justeras med hänsyn till lagerförändringar.

Arbete och driftsledning: Anställdas lön och sociala kostnader hämtas från huvudboken. Kostnaden för företagarens arbete beräknas efter antal arbetade timmar och efter en timlön motsvarande trädgårdsarbetares men med visst tillägg för driftsledningsarbetet.

Material: Den faktiska förbrukningen används.

Underhåll: Underhållskostnaden belastas med max. 8 kr./m². Om underhållet uppgår till mer än detta överförs det till planenlig avskrivning på 10 år.

Naturaförmåner: Värdet av företagarens naturaförmåner avdras.

Avskrivningar: Beräkningarna belastas med av TEU beräknade avskrivningar, alltså ej skattemässiga avskrivningar. För inventarier och bil sker avskrivning med 16 % på restvärdet (ingångsvärdet uppskattas till marknadsvärdet ifråga). Växthusen avskrivs planenligt med 4 %/år på återanskaffningsvärdet eller på det marknadsvärde som bildats då företaget eventuellt skiftat ägare.

Förräntning: Genom att dra samtliga kostnader utom räntekostnaderna från intäkterna erhålls förräntningen.

Fastställande av kapitalinvestering

Företagets värde fastställs när företaget anmäler sig till TEU-uppföljning enligt följande grunder:

Marken värderas enligt ortens pris. Bostaden medtas ej i värderingen. Växthusen värderas till återanskaffningsvärdet minus beräknat gjorda planenliga avskrivningar. (För hus äldre än 20 år upptas dock ett mindre värde trots att de är avskrivna. OBS! Återanskaffningsvärdet justeras ej årligen utan ingångsvärdet förändras endast med nybyggnader och avskrivningar). Inventarier värderas till marknadsvärdet.

Växande lager värderas liksom lager av material. Värdet av kundfordringar vid bokslutsdatum samt bankmedel och kontanta medel hämtas från balansräkning. (Om bank och kontanta medel överstiger 25 % av årets omsättning medtas endast dessa 25 % i beräkningarna). Ovanstående summeras och får bilda företagets kapitalinvestering.

Förräntningsprocent: Företagets förräntning divideras med ovan beskrivna kapitalinvestering för att erhålla förräntningsprocenten.

Lönsamhetsutvecklingen i växthusföretag som ingår i TEU:s material och som odlar enbart grönsaker har haft en oenhetlig utveckling. Lönsamheten har genomsnittligt varit likartad hela tidsperioden 1970–1976 men spännvidden mellan företag med bra och dålig lönsamhet har ökat.

Priserna på snittblommor har inte utvecklats så att kostnadstäckning kunnat erhållas. Lönsamheten har tvärtom successivt blivit allt sämre. Till en del sammanhänger den redovisade utvecklingen med svårigheterna att rationalisera snittblomsterodlingen. Produktiviteten har inte höjts nämnvärt under den redovisade perioden varför de höjda arbetskostnaderna slagit igenom i stor utsträckning. I det material som erhållits från TEU har mycket dålig lönsamhet redovisats i snittblomsterföretagen, i några fall 15 procents negativ förräntning. En klar försämring har skett under 1970-talet, men det bör påpekas att i TEU-materialet ingår endast ett litet antal företag, vilka dessutom inte är slumpvis utvalda.

Produktionskostnadsutvecklingen för krukväxter uppvisar stora variationer. Medan t. ex. kostnaden för produktion av pelargoner fördubblats under perioden 1967–1977 har kostnaden för att odla fram en calceolaria stigit

Tabell 3.50 Förräntningsprocent vid växthusföretag med enbart grönsaker

År	Antal företag	Andel företag fördelade efter förräntningsprocent				Genomsnittlig förräntningsprocent
		Mer än 5	0–5	0–/.5	Mindre än /. 5	
1970	2	50	50	0	0	5
1971	2	50	50	0	0	5
1972	2	0	50	50	0	0
1973	3	33	67	0	0	5
1974	6	33	34	16	17	1
1975	7	71	0	0	29	5
1976	8	63	0	0	37	4

Källa: TEU

Tabell 3.51 Kostnadsutveckling för krysantemum, nejlikor och rosor (Baccara) i jämförelse med priser vid auktionen i Oxie blomsterhall

År	Krysantemum		Nejlikor		Rosor	
	Kostn./st.	Oxie	Kostn./st.	Oxie	Kostn./st.	Oxie
1967	0,89	0,89	0,35	0,24	0,69	0,61
1969	0,98	0,89	0,34	0,29	0,70	0,60
1971	1,04	0,95	0,40	0,35	0,86	0,76
1973	1,14	1,26	0,44	0,38	0,92	0,75
1975	1,61	1,62	0,66	0,46	1,30	0,75
1977	1,89	1,58	0,88	0,63	1,61	0,99

Källa: Lantbruksnämnden i Malmöhus län.

Tabell 3.52 Förräntningsprocent vid växthusföretag med enbart snittblomsterodling

År	Antal	Antal företag fördelade efter förräntningsprocent				Genomsnittlig förräntningsprocent
		Mer än 5	0-5	0-./5	Mindre än ./5	
1970	2	100	0	0	0	12
1971	2	100	0	0	0	10
1972	2	100	0	0	0	11
1973	2	0	50	50	0	0
1974	3	33	34	33	0	1
1975	5	20	20	40	20	./ 3
1976	7	0	0	20	71	./10

Källa: TEU.

endast med 50 procent. Produktionskostnaden för krysantemum och julstjärna har ökat med ca 80 procent. Arbetsproduktiviteten har ökat väsentligt vilket är en av förklaringarna till den gynnsamma kostnadsutvecklingen. Den genomsnittliga produktivetsutvecklingen har varit knappt 3 procent utom för calceolaria, som haft ca 5 procents ökning. Arealutnyttjandet i växthusen har ökat från 70 % till 90-95 % genom införandet av rullande bord i krukväxtodlingen. Eftersom det inte finns någon tillgänglig statistik över priser och prisutveckling för krukväxter är en jämförelse produkt för produkt inte möjlig.

Lönsamheten i TEU företag med krukväxter framgår av nedanstående tabell.

Om det tillgängliga TEU-materialet förs samman i en tabell erhålls en uppfattning av lönsamhetsnivå och utveckling i de växthusföretag som ingår i denna undersökning.

Det har under den redovisade tidsperioden skett en förskjutning från högre mot lägre förräntningsprocent. En möjlig orsak till detta kan vara att fler och fler sämre företag kommit med i materialet. En trolig anledning till

Tabell 3.53 Förräntningen vid växthusföretag med enbart krukväxter

År	Antal företag	Andel företag fördelade efter förräntningsprocent				Genomsnittlig förräntningsprocent
		Mer än 5	0-5	0-./5	Mindre än ./5	
1970	2	50	0	50	0	7
1971	2	0	50	0	50	./5
1972	2	100	0	0	0	8
1973	3	33	0	34	33	./2
1974	6	0	67	0	33	0
1975	9	11	33	34	22	./1
1976	11	27	18	19	36	0

Källa: TEU.

förskjutningen kan också vara att lönsamheten blivit sämre under senare år.

Som framhållits tidigare är det material som framtagits av TEU endast ägnat att jämföra TEU-företagen med varandra. Uppgifterna representerar inte branschen som helhet men bör kunna ge vissa tendenser och uppfattningar om de ekonomiska förhållandena. Det är sannolikt att TEU-företagen utnyttjar de resultatanalyser som erhålls så att de får en mera gynnsam utveckling än övriga företag.

Som påpekats tidigare är de kalkyler som gjorts för frilandsodlingen inte alltid lika aktuella som de övriga. De kalkyler som upprättats visar en kraftig kostnadsstegring för frilandsgrönsakerna under den senaste tioårsperioden.

Produktionskostnaden för matlök har således ökat med över 200 procent, blomkål ca 130 procent, vitkål ca 180 procent och morötter ca 130 procent.

Lönsamheten för de här redovisade produkterna har varit i stort sett tillfredsställande men under enstaka år är lönsamheten sämre.

Tabell 3.54 Förräntning vid växthusföretag som ingår i TEU

År	Antal företag	Antal företag fördelade efter förräntningsprocent			
		Mer än 5	0-5	0-./5	Mindre än ./5
1970	8	63	12	12	13
1971	10	50	20	10	20
1972	10	50	10	30	10
1973	14	43	36	14	7
1974	25	36	36	8	20
1975	32	41	18	16	25
1976	37	32	9	24	35

Källa: TEU.

Tabell 3.55 Kostnadsutveckling för äpple och jordgubbar i jämförelse med genomsnittspriser vid Trädgårdshallen i Helsingborg

År	Äpple kostnad kr./kg	Pris kr./kg	Jordgubbar kostnad kr./kg	Pris kr./kg
1967	0,76	0,94	2,60	2,20
1970	0,79	0,83	3,12	2,56
1974	1,38	1,74	3,75	4,04
1976	1,49	1,60	6,05	5,25

Källa: Lantbruksnämnden i Malmöhus län

Utvecklingen beträffande frukt- och bärödlingen visar en relativt gynnsam utveckling. År 1977 nåddes ett mycket bra resultat i fruktodlingen.

Det är svårt att med säkerhet kunna belysa den faktiska lönsamheten för en enskild produkt på det sätt som gjorts ovan. Redovisningen är gjord för att belysa utvecklingen och de slutsatser som kan dras om skilda produktionsgrenar stämmer rätt väl överens med de uppgifter som kommit från trädgårdsnäringsens intresseorganisationer.

Kostnader för arbetslöner och bränsle utgör som tidigare nämnts en stor andel av totala kostnaderna i odlingen under glas. Dessa kostnader har under den senaste tioårsperioden fått en allt större andel av den totala kostnaden i växthusodlingen. Bland de mest arbetsintensiva odlingsgrenarna är nejlikor och krysantemum, medan arbetskostnadens andel av totalkostnaden är avsevärt lägre för krukväxter.

Tabell 3.56 Arbetslöne- och bränslekostnadernas betydelse i kalkylerna för olika produkter

Produkt	År	Procent av totalkostnad		
		Arbete	Olja	Summa
Gurka	1967	23	15	38
	1977	24	25	49
Tomat	1967	21	13	34
	1977	30	23	53
Krysantemer	1967	29	5	34
	1977	42	11	53
Nejlikor	1967	32	12	44
	1977	43	20	63
Rosor, småblommiga	1967	29	16	45
	1977	35	20	55
Pelargon	1967	21	12	33
	1977	27	20	47
Julstjärna	1967	13	11	24
	1977	18	16	34

Källa: Lantbruksnämnden i Malmöhus län

3.8.4.3 Lönsamheten i 130 trädgårdsföretag i södra Sverige

Som tidigare påpekats är tillgången på uppgifter som belyser den yrkesmässiga trädgårdsodlingens lönsamhet begränsad. De uppgifter som redovisats tidigare har omgetts med en del reservationer men ger likväl en bild av olika kulturers och kulturgruppers lönsamhet.

Utredningen har för att få en bredare uppfattning om lönsamheten i företagen valt att belysa denna genom en deklarationsundersökning. De uppgifter som använts avser trädgårdsföretag i södra Sverige och materialet har ställts till förfogande av Trädgårdsekonomiska byrån i Malmö.

Materialet omfattar 130 företag. Eftersom uppgifterna avser deklarerationer är de indelade efter taxeringsår. Räkenskapsår avviker ofta från kalenderår. De uppgifter som redovisas för 1978 års taxering kan således avse ett räkenskapsår som börjat 1 maj 1976 och slutat 30 april 1977 men det kan även ha omfattat tiden 1 januari 1977 till 31 december 1977. Det är även möjligt att bokföringsåret har omfattat annan tid. Det föreligger flera vanskligheter än dessa när man sammanställer ett deklarationsmaterial som detta för att försöka dra slutsatser därur, men utredningen har ändå ansett det värdefullt att näringens tillstånd belyses så långt möjligt.

För att få en uppfattning om olika odlingsinriktningars lönsamhet har materialet delats in efter produktionsinriktning. För friland har uppdelningen gjorts i frukt- och grönsaksodling. Materialet omfattar här endast 13 resp. 7 företag. Växthusföretagen har delats in i sådana som odlar grönsaker, krukväxter, snittblommor och företag med blandad odling. Antalet i vardera av dessa grupper är 30, 25, 22 och 33.

De uppgifter som tagits fram är omsättning, lönesumma, nettointäkt och nettointäkt enligt deklARATION. Den lönesumma som anges i tabellerna avser lönekostnad för anställda. Med nettointäkt avses företagarens (företagarfamiliens) ersättning för arbete och insatt eget kapital.

Anledningen till att två nettointäktsmått redovisas är att ett så bra mått som möjligt, för att belysa det ekonomiska resultatet, önskas. Det i deklARATIONEN redovisade resultatet har justerats med hänsyn till förändringar i lagerreserven, dessutom har resultatet justerats med hänsyn till normal eller företagen lägre avskrivning. Med normal avskrivning avses avskrivning av inventarier med 30 % av restvärdet. På detta sätt har en justerad nettointäkt erhållits. Denna justerade nettointäkt visar i de fall den avviker från nettointäkt enligt deklARATIONEN på ett riktigare sätt än denna, det verkliga ekonomiska resultatet.

Den sammanlagda omsättningen i de 130 företagen uppgick enligt 1978 års taxering till 60 milj. kr. Lönesumman uppgick till ca 11 milj. kr. Den justerade nettointäkten var 2,8 milj. kr. Utslaget per företag blir redovisad nettointäkt 31 500 kr. och den justerade 21 800 kr.

Skillnaden är i flera företag mycket stor mellan nettointäkt enligt deklARATIONEN och justerad nettointäkt.

Det föreligger stor skillnad mellan olika företag, även inom de olika grupperna. Inom gruppen snittblommor t. ex. är skillnaden mycket stor. Det sämsta företaget visar ett underskott på nästan en halv miljon kronor. Det bästa företaget har ett överskott på ca 150 000 kronor.

För att belysa utvecklingen under de tre senaste taxeringsåren 1976, 1977

Tabell 3.57 Omsättning, lönesumma och intäkt i växthusföretag med odling av grönsaker, 1 000-tal kr. Per företag. 30 företag

	Taxeringsår resp. intäktår			Variations- vidd 1978
	1976 74/75	1977 75/76	1978 76/77	
Omsättning	280	310	352	45-1 937
Lönesumma	44	49	38	0- 493
Nettointäkt enligt deklarationen	29	38	32	./.. 69- 137
Nettointäkt justerad	28	28	23	./..148- 111

Källa: Trädgårdsekonomiska byrån, Malmö

Tabell 3.58 Friland. 7 företag

	Taxeringsår resp. intäktår			Variations- vidd 1978
	1976 74/75	1977 75/76	1978 76/77	
Omsättning	243	292	353	53-609
Lönesumma	54	71	78	0-126
Nettointäkt enligt deklarationen	33	46	52	4- 83
Nettointäkt justerad	31	52	55	3- 90

Källa: Trädgårdsekonomiska byrån

Tabell 3.59 Växthusföretag med krukväxter. 25 företag

	1976	1977	1978	Variations- vidd 1978
	74/75	75/76	76/77	
Omsättning	444	595	674	90-2 798
Lönesumma	73	108	118	0- 909
Nettointäkt enligt deklarationen	38	45	55	./.. 8- 181
Nettointäkt justerad	46	54	63	./..62- 232

Källa: Trädgårdsekonomiska byrån.

Tabell 3.60 Växthusföretag med snittblommor. 22 företag

	1976	1977	1978	Variations- vidd 1978
	74/75	75/76	76/77	
Omsättning	422	448	517	24-2 373
Lönesumma	83	107	104	0-1 045
Nettointäkt enligt deklarationen	33	36	19	./..352- 121
Nettointäkt justerad	29	4	3	./..469- 148

Källa: Trädgårdsekonomiska byrån

Tabell 3.61 Växthusföretag med blandade kulturer. 33 företag

	Taxeringsår resp. intäktsår			Variations- vidd 1978
	1976 74/75	1977 75/76	1978 76/77	
Omsättning	439	443	504	31-1 548
Lönesumman	84	82	88	0- 472
Nettointäkt enligt deklarationen	21	21	20	./ .141- 96
Nettointäkt justerad	19	8	./ .4	./ .405- 89

Källa: Trädgårdsekonomiska byrån

Tabell 3.62 Fruktodling. 13 företag

	Taxeringsår resp. intäktsår			Variations- vidd 1978
	1976 74/75	1977 75/76	1978 76/77	
Omsättning	178	154	173	16-420
Lönesumma	39	43	47	0-132
Nettointäkt enligt deklarationen	25	27	26	./ .22- 58
Nettointäkt justerad	26	26	19	./ .26- 56

Källa: Trädgårdsekonomiska byrån.

och 1978 har en sammanställning gjorts över det material som erhållits. Redovisningen görs som enkla medeltalsberäkningar och dessutom anges variationsvidden för det senaste taxeringsåret.

Lönsamhetsutvecklingen har varit bra för frilandsföretagen med grönsaksodling samt för växthusföretagen med krukväxter. För dessa är även lönsamhetsnivån betydligt högre än för de övriga grupperna.

Företagen med grönsaker i växthus har generellt fått vidkännas sämre resultat liksom fruktodlarna.

De två sämsta grupperna är växthusföretag med snittblommor och växthusföretag med blandad produktion, dvs. grönsaker, snittblommor och krukväxter.

Variationen är som framgår av tabellerna mycket stor. Det är inte möjligt att med utgångspunkt från det material som ligger till grund för denna redovisning göra någon analys av orsakerna till detta.

Beträffande det i ovanstående tabeller redovisade materialet skall slutligen understrykas att den justerade nettointäkten ej är företagets vinst utan den ersättning som företagaren (företagarfamiljen) erhåller som ersättning för sitt arbete och det egna kapitalet. Materialet har inte möjliggjort beräkning av vinst eller förräntningsprocent på insatt kapital. Sådana beräkningar förutsätter bl. a. värderingar av det insatta kapitalets storlek samt av företagarens och hans familjs arbetsinsats. Dessa göres normalt inte i den bokföring som ligger som underlag för upprättande av deklaration.

3.8.4.4 Sammanfattande bedömning av lönsamhetsutvecklingen

Som framgått av föregående avsnitt saknas det i dag underlag för en säker bedömning av lönsamheten på olika trädgårdsföretag.

I tabell 3.63 nedan har material från de olika tidigare redovisade bedömningarna sammanställts.

Av tabellen framgår att *lönsamheten absolut* sett inte i någon av företagsstyperna är tillfredsställande. Särskilt dålig är den på företag med snittblommor och blandade kulturer.

Ser man i stället på *lönsamhetens utveckling* så framgår av såväl TEU-materialet, deklarationsmaterialet som produktionskostnadsmaterialet att det framför allt är på snittblomsterföretagen som lönsamheten drastiskt försämrats men även i vissa andra företagsgrupper har lönsamheten något försämrats.

Tabell 3.63 Jämförelse mellan beräkningar av lönsamheten enligt TEU-materialet och deklarationsmaterialet

Företagstyp	Förräntningsprocent enligt TEU-materialet		Justerad nettointäkt enligt deklarationsundersökningen		
	1975	1976	74/75	75/76	76/77
Grönsaksodling på friland			31	52	55
Grönsaksodling i växthus	5	4	28	28	23
Växthusföretag med krukväxter	-1	0	46	54	63
Växthusföretag med snittblommor	-3	-10	29	4	3
Växthusföretag med blandade kulturer			19	8	-4
Fruktodling			26	26	19

1.4.4.2. Summary of findings of the study. The study was conducted in a rural area of the district of ... The findings of the study are as follows: ...

Table 1.1. Analysis of the development of the district of ...

Year	Population	Area	Population density
1990	100,000	10,000	10
2000	120,000	12,000	10
2010	150,000	15,000	10

The data in the table shows that the population of the district has increased significantly over the period from 1990 to 2010. This is due to the migration of people from other districts and the birth of new residents.

The study also shows that the area of the district has increased over the same period. This is due to the expansion of the district's territory. The population density of the district has remained constant at 10 people per square kilometer.

4 Det internationella perspektivet

4.1 Sveriges utrikeshandel med trädgårdsprodukter

Sverige är ett betydande importland vad gäller trädgårdsprodukter. Exporten är däremot av mycket obetydlig omfattning. Värdejämsigt uppgår den totala svenska yrkesmässiga trädgårdsodlingen till hälften av den årliga konsumtionen av sådana trädgårdsprodukter som även kan odlas i Sverige.

Det finns flera orsaker till denna situation. Så är t. ex. den svenska produktionsäsongen för många produkter för kort för att kunna täcka efterfrågan. Handelns, sjöfartens och kylteknikens utveckling har medfört att den svenska marknaden kan tillföras färskare trädgårdsprodukter under en allt större del av året. Det liberala gränsskyddet i Sverige har medfört en hård konkurrens för vissa svenska produktionsgrenar från länder med lägre produktionskostnader.

I nedanstående sammanställning över utrikeshandeln har medtagits flertalet av de i statistiken redovisade trädgårdsprodukter som kan odlas i Sverige. I utrikeshandelsstatistiken har dessa uppdelats i de tre grupperna: prydnadsväxter, köksväxter samt frukt och bär.

Till Sverige importeras av köksväxter, frukt och bär både färskare, torkade, djupfrysta och på annat sätt konserverade produkter. I nedanstående sammanställning har till prydnadsväxter hänförs all import som i tulltaxan redovisas under kapitel 6. Till köksväxter har hänförs allt som redovisas under kapitel 7 med undantag av 07.01.101 och 109 (potatis) samt dessutom tulltaxenr. 08.09 (meloner och likn.), 20.01 (köksväxter inlagda i ättika), 20.02 (köksväxter konserverade på annat sätt än med ättika). Till frukt och bär har hänförs tulltaxenr. 08.06 (äpple, päron), 08.07 (körsbär, persikor och plommon), 08.08 (färskare bär), 08.10 (frysta bär), 08.11 (tillfälligt konserverade frukter och bär), 08.12.901 (lök och nypon) samt 20.03 (frukt och bär frysta med socker). Sveriges import av sydfrukt, mandel och nötter och liknande produkter som ej odlas i Sverige är alltså ej medräknade i nedanstående diagram:

Av diagrammen framgår således att Sveriges import av trädgårdsprodukter ökat från 676 milj. kr (mkr) 1972 till 1 189 mkr 1976 och 1 397 mkr 1977 och från 292 milj. kg 1972 till 341 milj. kg 1977. Den årliga värdejämsiga ökningen har under den senaste femårsperioden uppgått till ca 12 procent. Mellan 1976 och 1977 uppgick den dock till ca 17 procent. Den viktjämsiga ökningen har dock varit betydligt långsammare. Totalt ökade importen under perioden 1972-1977, viktjämsigt med ca 17 % (2,8 procent i genomsnitt). Som framgår

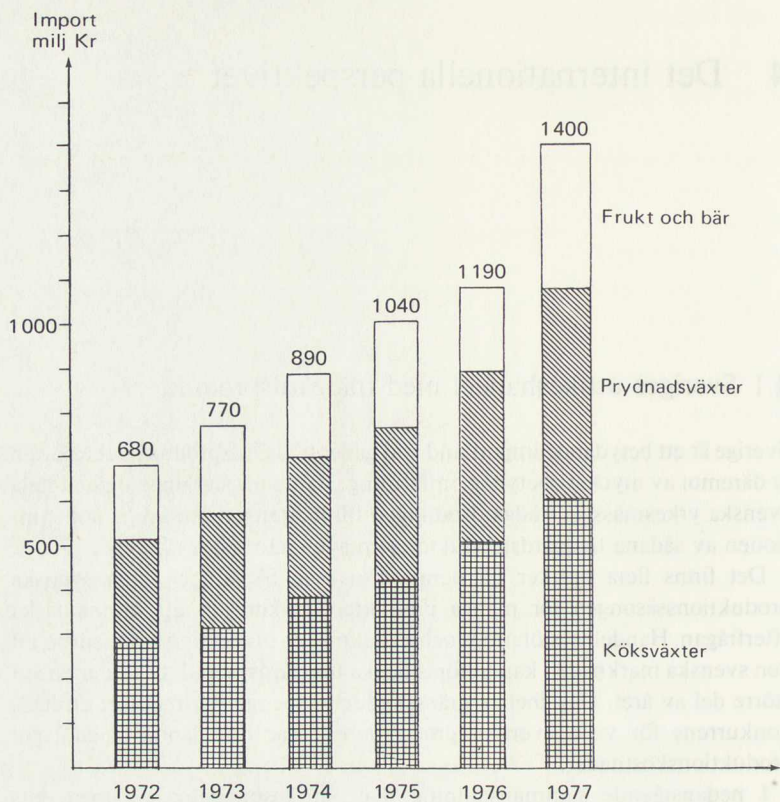

Diagram 4.1 Sveriges import av trädgårdsprodukter i milj. kr. 1972-1977

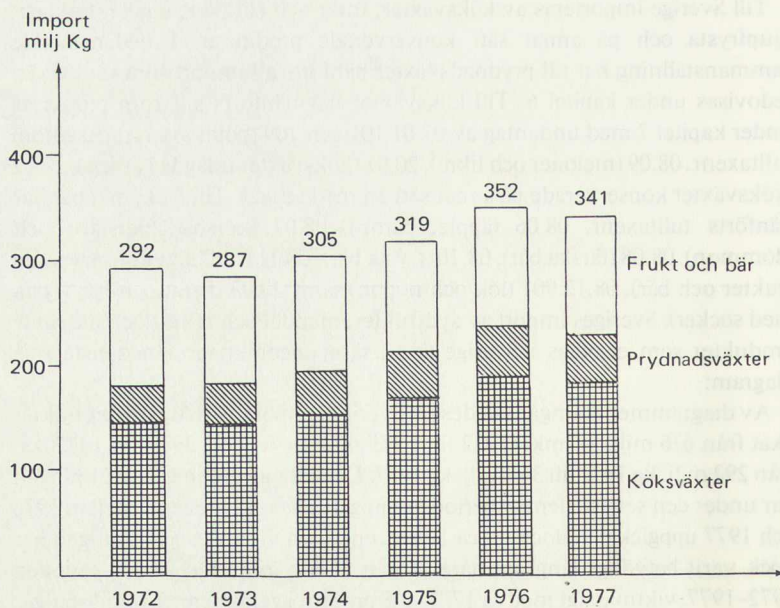

Diagram 4.2 Sveriges import av trädgårdsprodukter i milj. kg. 1972-1977

av diagrammet inträffade t. o. m. en minskning mellan år 1976 och år 1977. Värde­mässigt är importen av köksväxter störst, därefter följer prydnads­växter medan frukt och bär är den minsta varukategorin vad gäller importen. Även vikt­mässigt är importen av köksväxter störst. Däremot är prydnads­växter den minsta importgruppen i vikt räknat. Som tidigare nämnts har i tabellen endast medräknats de frukt- och bärprodukter som kan odlas i Sverige. Därtill kommer sedan den stora importen av olika sydfrukter. Enbart importen av apelsiner uppgick år 1977 till närmare 130 mkr.

Av *köksväxter* dominerar tomater som importerades för ca 148 mkr 1977, därefter följer gurka för ca 45 mkr och sallat för ca 34 mkr, paprika för ca 30 mkr. Lök importerades för ca 23 mkr, samt blomkål, vitkål och morötter för vardera mellan 12–14 mkr. Under de senaste åren har importen av sallat, paprika, meloner och salladskål haft den största ökningen.

Importen av tomat har kvantitets­mässigt ökat tämligen långsamt. 1972 uppgick den till 33,6 milj. kg, 1976 till 37,8 och 1977 till 37,5 milj. kg. Värde­mässigt har importen under denna tid ökat från 82 till 148 mkr. Nederländerna och Spanien är utan jämförelse de största export­länderna till Sverige. Under senare tid har även importen från Danmark varit relativt stor medan importen från Rumänien minskat. Även när det gäller importen av slanggurka innehar Nederländerna och Spanien en särställning. Importen som under de senaste åren kvantitets­mässigt haft en relativt långsam ökning kommer huvudsakligen under mars och november–december. Det är särskilt importen under december–januari, främst från Spanien (Kanarieöarna), som ökat under de senaste åren. Sallat importeras huvudsakligen från Holland och USA. Under senare tid har dock särskilt importen från Spanien ökat medan den minskat från Holland.

Importen av *prydnadsväxter* har ökat snabbt de senaste åren. Således har importen av nejlikor under den senaste femårsperioden ökat från 580 till 1 024 ton och värde­mässigt från 15 till 30,2 mkr. Särskilt importen från Colombia har ökat kraftigt och Colombia är nu Sveriges största leverantör av nejlikor, därefter följer Spanien och Italien. Rosor redovisas från 1 juli 1976 separat i tulltaxan. Under sista halvåret 1976 importerades 202 ton rosor huvudsak­ligen från Nederländerna till ett värde av 12 milj. kr. Under 1977 uppgick importen till 543 ton (34,8 mkr). Även krukväxter redovisas efter den 1 juli 1976 separat. Härav importerades 5,6 milj. kg under sista halvåret 1976 till ett värde av 51 mkr. Under 1977 uppgick importen till 13,2 milj. kg (131,2 mkr) huvudsakligen från Danmark.

Importen av *frukt* domineras, om sydfrukter undantas, av äppleimporten, som kvantitets­mässigt ökat relativt långsamt från 59 milj. kg 1972 till 64,4 milj. kg 1976 och 62,7 milj. kg 1977 till ett värde av respektive 72,8, 112,2 och 137 mkr. Importen äger huvudsakligen rum under mars–juni medan importen under september–december är mycket obetydlig eftersom import­stoppet är i kraft under i stort sett hela denna tid. Importen kommer huvudsakligen från Argentina, Sydafrika, Australien, Frankrike och Nya Zeeland. Importen av päron uppgick 1972 till 25,3, 1976 till 19,1 och 1977 till 20,8 milj. kg till ett värde av 33,3, 39,2 och 48 mkr. Den största importen äger vanligtvis rum under mars–april. Stor import sker i allmänhet även i september dvs. omedelbart före import­stoppet. Största importen kommer från Italien. Andra viktiga leverantörer är USA, Sydafrika, Australien och

Argentina. Italien är också den dominerande leverantören vad gäller plommon, körsbär och persikor.

Importen av jordgubbar, som 1977 uppgick till 1 965 ton till ett värde av 16,2 mkr, har under de senaste åren varit tämligen konstant. Italien och Belgien är de största leverantörsländerna till den svenska marknaden. En stor import äger vidare rum av frysta och konserverade jordgubbar.

4.1.1 *Den internationella handeln med snittblommor*

Källa: International Trade Forum, oct.–dec. 1976 m. fl.

Inom få grenar av trädgårdsproduktionen har det skett så stora förändringar vad gäller odlingsområden, konsumtion och handel som beträffande produktionen av blommor och då i synnerhet snittblommor. För endast några år sedan var den internationella handeln med blommor relativt begränsad. Flera u-länder har på senare tid blivit stora leverantörer till de mest betydande importmarknaderna i Nordamerika och Västeuropa. Dessa länder producerar inte bara mer tropiska blomslag utan även blommor, t. ex. nejlikor och rosor, som tidigare huvudsakligen producerades i tempererade områden. Colombia och andra latin- och mellanamerikanska länder liksom Israel avsätter idag stora kvantiteter snittblommor i Förenta Staterna och Canada och flera västeuropeiska länder. Kenya exporterar ansenliga mängder nejlikor och krysantemum till europeiska marknader. Singapore, Thailand och andra tropiska områden i Asien exporterar bl. a. orkidéer över hela världen. Med sina låga arbetskostnader och sitt gynnsamma klimat kan dessa länder sannolikt se fram emot fortsatt expansion av sin export av blommor förutsatt att inte produktions- och transportkostnaderna blir så höga att de uppväger andra kostnadsfördelar.

Förskjutningar i produktionsområden

Under de senaste decennierna har en betydande del av produktionen av snittblommor omlokiserats till nya områden. I Förenta Staterna har skett en förskjutning till delstater med varmare klimat och i Europa har produktionen utvecklats mest i sydliga länder som Italien, Frankrike och Spanien. Dessutom har som nämnts en kraftig expansion ägt rum i ett antal u-länder belägna i tropiska eller halvtropiska områden. Bland de framsteg som möjliggjort denna omlokalisering kan nämnas: nya sorter med bättre hållbarhet, förbättrade odlingsmetoder, effektivare bekämpningsmedel samt bättre lagringsmöjligheter för snittblommor. På transportområdet är det flygfraktens utveckling och i viss mån marktransport i kylvagnar som möjliggjort denna utveckling. U-länderna har dock ej enbart konkurrensfördelar som låga arbetslöner och investeringskostnader, lägre energiförbrukning, färre restriktioner vad gäller användande av bekämpningsmedel m. m. utan har även konkurrensnackdelar som t. ex. utbildad arbetskraft, svårigheter att erhålla avancerad utrustning, avlägsenhet till marknader och marknadsimpulser samt otillräcklig flygfraktkapacitet.

Expanderande u-landsproducenter

De u-länder där den största expansionen av produktion och export ägt rum finns i Latinamerika och Afrika och i betydligt mindre omfattning i Asien. Bland de latinamerikanska länderna intar Colombia en särställning. Under 1972 ökade snittblomsterexporten från detta land med ca 43 % till totalt ca 39 milj. dollar. Under 1970-talet har därmed exporten ökat från knappt 1 milj. till 39 milj. dollar. Arealen för nejlikor och krysantemum uppskattas till ca 450 ha. Andra viktiga produktionsländer i regionen är Guatemala, Ecuador, Mexiko och Costa Rica, som i stor utsträckning har inriktat sin export på den amerikanska marknaden. De viktigaste snittblommorna från Latinamerika är nejlikor och krysantemum. Latinamerikanska producenter förser nu USA med mer än 20 % av den totala konsumtionen av dessa båda blomslag. Detta har bl. a. fått som följd att genomsnittspriserna i USA för nejlikor och krysantemum legat på i stort sett samma nivå under den senaste femårsperioden medan priserna på rosor, som ej importeras i samma omfattning, stigit. USA:s import av nejlikor från Colombia ökade med 679 % under perioden 1971–1976 eller från 29 miljoner till 197 miljoner blommor till ett värde av mer än 20 milj. dollar. Ungefär 93 % av USA:s import av nejlikor och nästan lika stor andel av importen av krysantemum kom från Colombia 1975. Resten kom huvudsakligen från Ecuador och Nederländerna. Colombia har även stor export av nejlikor till den västeuropeiska marknaden (ca 75 milj. blommor 1975), och då i synnerhet till Storbritannien (ca 3/4 av totala importen av nejlikor), Västtyskland och Sverige.

I Afrika är Kenya den ledande leverantören av snittblommor och då i huvudsak till den västeuropeiska marknaden. Ca 80 % av exporten av nejlikor från Kenya brukar avsättas i Västtyskland. Medan Kenya 1972 exporterade omkring 500 ton blommor var motsvarande export 1975 ca 4 000 ton. Vid sidan av Kenya är det endast Marocko och Elfenbenskusten som bland afrikanska länder är exportörer av snittblommor i någon större omfattning.

Bland asiatiska länder är Israel en relativt stor exportör av snittblommor till främst den västeuropeiska marknaden. 1977 importerade t. ex. Sverige nejlikor från Israel för 1,6 milj. kr. av en total import på 30,3 milj. kr. och rosor för 4,2 av en total import på 34,8 milj. kr.

De asiatiska exportländerna främst Singapore och Thailand är ännu så länge huvudsakligen inriktade på export av orkidéer och andra mer tropiska blomslag.

Den västeuropeiska snittblomstermarknaden

Av nedanstående tabell som bl. a. utvisar importen av avskurna nejlikor 1975 i de viktigaste importländerna i Västeuropa framgår Västtysklands dominerande ställning. Till detta land exporterades detta år nejlikor för sammanlagt 270,9 miljoner schweiziska franc (sfr) jämfört med 16,8 milj. sfr till Storbritannien, 13,9 milj. sfr till Sverige och 4,8 milj. sfr till Schweiz.

Tabell 4.1 Importen av avskurna nejlikor 1975 i Västtyskland (D), Storbritannien (GB), Finland (SF), Sverige (S), och Schweiz (CH) i tusen schweiziska franc, uppdelad på exportländer (enligt AIPH)

Exportland	D	GB	SF	S	CH
Nederländerna	132 842	611	70	1 625	545
Italien	89 900	883	245	3 999	2 884
Frankrike	14 824	1 413	7	617	39
EG-länder	237 567	2 940	322	6 269	3 511
Spanien	3 938	144	9	2 345	470
Portugal	152	11		113	37
Rumänien	1 420	28		80	27
Comecon-länder	2 356	28		80	70
Colombia	5 604	11 252	877	4 343	673
Israel	5 041	315	13	347	59
Kenya	15 676	1 842	22	156	2
Total import	270 898	16 742	1 271	13 910	4 823
Härav från u-länderna	21 814	13 255	910	4 499	675

Västtysklands import av nejlikor, som uppgår till ca 45 % av landets totalkonsumtion, domineras av övriga EG-länder, vars andel 1975 var 87 %. Bland EG-länderna intar Nederländerna en särställning med mer än hälften av dessa länders totala export till Västtyskland. U-länderna har fortfarande en liten men snabbt ökande andel av denna marknad. Det är framförallt importen från Kenya och Colombia som ökar. Även om endast ca 8 % av importen av nejlikor kom från dessa båda länder 1975 innebar detta en värdemässig ökning med 140 % jämfört med föregående år (233 % för Kenya och 55 % för Colombia). Vad gäller rosor och övriga snittblommor var u-ländernas andel av den västtyska marknaden 2 respektive 8 %. Beträffande Storbritannien som har en betydligt högre självförsörjningsgrad för snittblommor (80–85 %) än Västtyskland domineras importen av nejlikor av leveranser från u-länderna och då i synnerhet Colombia (ca 3/4) samt Kenya.

Inom EG har införts en särskild övervakning av importen av nejlikor och rosor från bl. a. Colombia, Kenya och Israel för att bättre kunna följa den mycket snabba importökningen (se beskrivning över EG:s trädgårdspolitik).

Av tabell 4.2 framgår Sveriges import av avskurna nejlikor under åren 1972–1977. Importen har ökat från 580 ton och 14,9 milj. kr. 1972 till 1 024 ton och 30,3 milj. kr. 1977. Det är särskilt Colombia som avsevärt ökat både sin totala export till Sverige från 17 till 404 ton och sin importandel från 3 till 39 % under den angivna perioden.

Tabell 4.2 Sveriges import av avskurna nejlikor under åren 1972-1977

	1972		1973		1974		1975		1976		1977	
	Ton	Tkr.	Ton	Tkr.	Ton	Tkr.	Ton	Tkr.	Ton	Tkr.	Ton	Tkr.
Danmark	6	145	3	62	2	51	1	38	4	100	2	47
Nederländerna	32	1 105	43	1 608	69	2 288	75	2 611	112	3 792	162	5 614
Frankrike	31	808	35	1 039	24	702	27	992	28	929	19	638
Italien	301	8 318	250	7 888	200	6 641	205	6 425	185	6 203	127	4 528
Colombia	17	492	61	1 736	154	4 637	241	6 978	314	9 313	404	12 119
Spanien	122	2 392	145	2 876	144	2 876	188	3 768	218	4 706	204	4 774
Övriga	71	1 633	57	1 136	61	1 413	58	1 538	60	1 643	106	2 565
Totalt	580	14 893	594	16 345	654	18 608	795	22 350	921	26 686	1 024	30 285

4.1.2 *Den internationella handeln med tomater*

Källa: International Fruit World 1976.

Med en sammanlagd kvantitet på 33 miljoner ton är världproduktionen av tomater ungefär lika stor som den av apelsiner och mandariner men avsevärt större än produktionen av äpplen. Tomatproduktionen är koncentrerad till USA (20 % av totala produktionen), Östeuropa och Sovjetunionen (17 %), EG (15 %) och övriga länder i Västeuropa (13 %). Till skillnad mot produktionen av stenfrukter produceras inte mer än 50 % av tomaterna i de västliga industriländerna. Mer än 30 % produceras i u-länderna och något mindre än 20 % i statshandelsländerna. Länderna kring Medelhavet producerar mer än 40 % av totala världproduktionen, vilket innebär att det är det viktigaste produktionsområdet i världen för tomater. Med undantag av Portugal (111 kg per invånare) och Bulgarien (97 kg) ligger även flertalet medelhavsländer i täten när det gäller produktion av tomater per invånare, som varierar från 29 kg i Marocko till 110 kg i Grekland. I detta avseende råder för övrigt avsevärda skillnader mellan de västliga industriländerna (i genomsnitt 23 kg per invånare) utvecklingsländerna (7) samt statshandelsländerna (5 kg) även om det finns avsevärda produktionspotentialer i de sistnämnda ländergrupperna.

Den årliga ökningstakten för tomatproduktionen sedan 1961 överstiger något 4 %, en ökningstakt som sannolikt kommer att hålla i sig och som även motsvarar produktionsökningen i statshandelsländerna medan ökningstakten i de västliga industriländerna är något högre (5 %). Det är emellertid u-

Tabell 4.3 Världproduktionen av tomater samt export och import uppdelad på enskilda länder 1975, milj. kg

Land	Egen produktion	Export	Import
USA	6 210	60	400
Sovjet	3 180		80
Italien	3 170	10	0
Turkiet	2 050		
Spanien	1 940	220	0
Egypten	1 620	10	
Grekland	980	0	
Rumänien	970	170	
Portugal	960	0	
Mexico	930	380	0
Japan	880	0	0
Bulgarien	830	130	
Brasilien	790		
Indien	660		
Argentina	500		
Frankrike	490	10	190
Marocko	460	120	
Polen	400		30
Jugoslavien	390	0	0
Ungern	380	10	0
Syrien	380	10	0
Holland	360	310	20
Canada	340	0	110

länderna som haft den högsta ökningstakten (6 %). Vad gäller produktionsutvecklingen i enskilda länder kan noteras en viss minskning i länder som t. ex. Västtyskland, Tjeckoslovakien, Canada, Chile, Sri Lanka medan produktionen ökat mycket kraftigt i vissa länder som redan har en betydande odling som t. ex. Marocko och Rumänien (10–11 %) och Libyen (18 %).

Världshandeln med tomater är nästan uteslutande koncentrerad till det norra halvklotet. Det är USA, Canada och EG-länderna som har den största nettoimporten. De områden som har den största nettoexporten är vid sidan av Mexiko, de stora leverantörländerna till Västeuropa, nämligen Östeuropa utom Sovjetunionen, Spanien och länderna i nordvästra Afrika. USA och Västtyskland är de största importländerna medan Mexiko, Nederländerna och Spanien är de viktigaste exportländerna vad gäller tomater i världen. I fråga om exportens andel av den totala produktionen är Nederländerna det största exportlandet eftersom så mycket som 86 % exporteras. Mexiko exporterar 41 %, Marocko 26 %, Rumänien 17 %, Bulgarien 11 % och Spanien 11 % av den totala produktionen.

Sveriges import av tomater

Sveriges totala import av färska tomater har under åren 1970–1977 genomsnittligt uppgått till cirka 36 000 ton per år. Huvudparten av tomatimporten kommer från Nederländerna (cirka 17 400 ton 1977) och Spanien (cirka 12 000 ton 1977), medan Danmark svarar för en mindre kvantitet (cirka 2 000 ton 1977). Importutvecklingen under 70-talet uppvisar en något nedåtgående trend fram till mitten av perioden men har under 1976 och 1977 ånyo nått samma nivå som under 1970. Spanien liksom Danmark har under 1974–1977 ökat sin export till Sverige. Nederländerna har däremot uppvisat en motsatt utveckling och har under hela 70-talet minskat exporten till Sverige dock med en svag uppgång de senaste åren. De spanska tomaterna importeras främst under vinterhalvåret och är huvudsakligen producerade på Kanarieöarna. Nederländerna och Danmark exporterar tomater under sommarhalvåret och konkurrerar således med den svenska skörden.

4.2 Den internationella konkurrenssituationen mellan u-länder och i-länder på trädgårdsområdet

Världshandeln med trädgårdsprodukter har stadigt ökat under senare tid varvid exporten från u-länderna på flera varuområden tagit marknadsandelar från i-länderna. Detta har lett till en skärpt konkurrens mellan olika produktionsområden som dock endast i ett fåtal fall medfört en hårdare konkurrens för i-landsproducenterna eftersom u-landsproduktionen ofta avsätts på andra tider än i-landsproduktionen. Kända exempel på situationer när u-landsimporten orsakat problem för producenterna i i-länderna är annars champinjonexporten från Taiwan till USA och Västeuropa, exporten av snittgrönt från Kenya till Västeuropa, vintergrönsaksexporten från Mexiko till USA liksom snittblomsexporten från Colombia och Ecuador.

Förutsättningar för trädgårdsproduktion i u-länderna

Generellt sett har u-länderna goda ekologiska förutsättningar för trädgårdsproduktion till följd av hög solinstrålning och gynnsamma vintertemperaturer, som bl. a. möjliggör flera skördar per år. Negativa faktorer är dock att vattenförsörjningen ofta måste ordnas på konstgjord väg och att sjukdomar och skadedjur liksom häftiga oväder kan orsaka särskilda svårigheter.

Det stora arbetskraftsbehovet i trädgårdsodlingen gynnar starkt produktion på platser där man dels har låga löner, dels har riklig tillgång till arbetskraft.

I regel krävs en betydande kapitalinsats för trädgårdsproduktion. Investeringar behövs för jordförbättring, utsäde och plantskydd, bevattningsanläggningar, skugghallar, vindskydd, lämpliga redskap och maskiner för skördearbete m. m. Till förpackning, lagring och transport av produkterna behövs en rad speciella utrustningsdetaljer. Däremot krävs i u-länderna inte några större investeringar i dyrbara växthus och uppvärmningsanläggningar.

Teknologiska faktorer som lämplig teknisk utrustning, tillgång på fackkunskap, utbildningsmöjligheter och forskningsinsatser är naturligtvis viktiga för uppbyggnaden av en exportorienterad trädgårdsodling. Härtil kan läggas organisatorisk förmåga och kännedom om olika marknader, inte minst den internationella, en lämplig marknadsföringsorganisation m. m.

Framgång eller misslyckande när en exportinriktad trädgårdsodling skall etableras avgörs i stor utsträckning av hur de olika ekologiska, arbetskraftsmässiga, teknologiska och kapitalberoende faktorerna kan mobiliseras. Vidare är naturligtvis en rad samhällsekonomiska sociala och politiska ramar, liksom en välutvecklad infrastruktur av betydelse. En viktig skillnad mellan i-länder och u-länder är jordbrukssektorns stora betydelse i sistnämnda länder. Jordbruket i u-länderna kan ofta även uppdelas i en traditionell del inriktad mot självhushållning och en modernare mer marknadsorienterad del. Denna sektorskillnad kan vara ett problem när det gäller att utveckla jordbruk och trädgårdsodling. Ofta där en framgångsrik exportodling förekommer i u-länderna har denna stimulerats och initierats av utländsk teknologi och/eller kapital liksom mycket annat av exportinriktad produktion.

Strömmen av varor mellan olika länder särskilt över stora avstånd ställer även stora krav på transportsystemet. Varor avsedda för färskmarknaden är mycket ömtåliga och kräver snabba säkra transporter till måttliga priser. Det geografiska läget framför allt avståndet till importlandet, flyg-, land- eller vägförbindelser spelar en viktig roll liksom prisutvecklingen på mobila bränslen. Sjöfart, kylteknik samt utvecklingen av fraktflyget har dock medfört en mycket snabb utveckling av möjligheterna att förse konsumenterna i i-länderna med färska produkter under en allt större del av året. Allt eftersom transporttekniken utvecklats har trädgårdsprodukter kommit från allt avlägsnare länder. Medan de europeiska medelhavsländerna under 1950-talet uppträdde som stora leverantörer till den nordeuropeiska marknaden kommer importen numera i allt högre grad från avlägsna u-länder som t. ex. Argentina, Colombia, Kenya och Marocko.

Överföring av produktionsresurser från industri- till utvecklingsländer

Direktinvesteringar, ofta från multinationella företag, har varit ett verksamt medel för effektiv överföring inom trädgårdssektorn av kapital och teknologi i vid bemärkelse. Det primära målet med investeringarna har i sådana fall i allmänhet varit en ren vinstoptimering som ofta kombinerats med vinstöverföring till ett i-land. Investeringarna påverkas också av historiska bindningar vad beträffar språk, kultur och traditionella handelsförbindelser. Förutom de produktionsförutsättningar och allmänna samhällsekonomiska ramar som föreligger påverkas naturligtvis investeringsklimatet i ett u-land även av de lagar och regleringar som gäller för utländska investeringar.

Bilateralt och multilateralt utvecklingsbistånd har blivit alltmer väsentligt när det gäller att överföra kapital och teknologi till u-länderna.

Utvecklingsbistånd som effektivt kan inpassas i mottagarländernas utvecklingsplaner kan vara ett instrument och används alltmer som sådant för att ge de inhemska samhällsekonomiska intressena större tyngd gentemot utländska investeringar.

Trädgårdsprodukter är numera en varusektor, som internationella organisationer som FAO, Världsbanken och International Trade Centre inom GATT/UNCTAD rekommenderar u-länderna att öka sin produktion av med tanke på export till i-länderna. Även i olika internationella politiska sammanhang, som i resolutionen om en ny ekonomisk världsordning, rekommenderas u-länderna att satsa på den produktion där dessa har komparativa fördelar och i-länderna att anpassa sin interna produktion härefter. Det finns alltså ett ofta både officiellt och enskilt initiativ bakom den u-landsproduktion, som nu växer upp. Världsbanken ger t. ex. f. n. stora lån till Egypten för att landet skall utveckla en grönsaksproduktion för export också med sikte på i-länderna. Det är just arbetsintensiv produktion av olika slag, som är det främsta målet för flertalet u-länder i dessas utvecklingsplanering. Denna produktion är ofta starkt exportorienterad, eftersom en viktig målsättning för u-länderna är en bättre betalningsbalans.

De multinationella företagens roll har därför i många avseenden övertagits av respektive lands myndigheter och olika internationella biståndsorgan såsom initiativtagare och finansärer av en utökad och förbättrad trädgårdsproduktion i flera u-länder. Staten har dessutom genom sin utvecklingsplanering i många u-länder en betydande styrning av produktionsutvecklingen. Man kan därför räkna med att många u-länder under det närmaste decenniet får betydligt förbättrade odlings-, packnings- och transportmöjligheter samt effektivare marknadsföring, vilket skulle medföra att konkurrensen på trädgårdsområdet kan komma att vidgas väsentligt.

Även det svenska u-landsbiståndet används till utveckling i viss utsträckning av trädgårdsproduktion t. ex. genom ett stort nordiskt samarbetsprojekt avseende frukt- och grönsaksodling i Mocambique.

Aktuella effekter på nuvarande i-landsproduktion

Effekterna av u-ländernas export på trädgårdsodlingen i importländerna kan vara av mycket skiftande natur. För produkter som inte odlas i importlandet

eller som inte förekommer samtidigt som u-ländernas utbud inskränker sig inflytandet till en substitutionseffekt.

I-länder med exportinriktad odling av likartade produkter kan emellertid drabbas hårt av denna konkurrens från u-länderna. De försöker behålla sina marknadsandelar genom skärpta försäljningsaktiviteter för att klara konkurrensen från u-länder med lägre produktionskostnader. När det gäller med varandra kompletterande produkter finns dock exempel på framgångsrikt samarbete mellan producenter från u-länder och i-länder. Produktion av moderplantor och sticklingar bedrivs t. ex. av västeuropeiska firmor i form av dotterbolag eller genom handelsavtal i u-länder. I Mexiko förekommer liknande samarbete mellan inhemska producenter och företag i USA.

I de fall då exporten konkurrerar direkt med produkter från i-länder ökar konflikthotet. Hård konkurrens från låglöneländer har medfört produktionsminskningar i många i-länder inte minst i USA. Detta kan leda till att vissa odlare i i-länder förlägger sin produktion till områden som har bättre ekologiska och ekonomiska förutsättningar t. ex. ett u-land. Samtidigt ökar det politiska trycket för att skapa verk samma skyddsåtgärder för den inhemska produktionen. Möjligheterna till avsättningsökningar genom avskaffande av handelsbarriärer förefaller därför relativt begränsade. Först genom en liberalare importpolitik i statshandelsländerna kan enligt FAO en större utvidgning ske av världshandeln med trädgårdsprodukter. Frågan i vilken utsträckning trädgårdsnäringen kommer att förbli en relativt skyddad sektor i i-länderna blir i stor utsträckning beroende av den handelspolitiska utvecklingen. Här liksom på andra områden där u-länderna har komparativa fördelar kommer dessa bl. a. med stöd av resolutionen om en ny ekonomisk världsordning att utöva hårt tryck på i-länderna för att erhålla handelsliberaliseringar. I motsvarande mån kommer de produktionsgrenar i i-länderna som utsätts för den ökade u-landskonkurrensen att bjuda hårt motstånd och begära allehanda importbegränsningar. Detta kan i sin tur leda till ökad protektionism och kärvare handelspolitiskt klimat. Att trädgårdssektorn i många i-länder är integrerad i den allmänna jordbruksregleringen har sannolikt bidragit till att denna produktionsgren ofta hållits utanför de handelsliberaliseringar som ägt rum under senare tid och som därmed huvudsakligen berört industrivarusektorn.

Exporten av trädgårdsprodukter till i-länderna har naturligtvis fått effekter som är både positiva och negativa. Positiva effekter till följd av den internationella handeln är t. ex. ett avsevärt breddat sortiment och en utbudssäsong som för många varor kunnat utsträckas till hela året. Många produkter har genom det ökade utbudet, blivit till varor för masskonsumtion stället för sällsynta produkter av mer eller mindre lyxkaraktär.

Negativa effekter kan uppstå om konkurrensen utifrån leder till att resurser inom i-ländernas trädgårdssektorer friställs på ett sådant sätt att det leder till en snabb kapitalförstörelse (t. ex. befintliga växthus) och sysselsättningsproblem t. ex. för äldre arbetskraft och för vissa regioner.

4.3 Gränsskyddet för trädgårdsprodukter i Sverige m. m.

4.3.1 Nuvarande gränsskydd

Det svenska gränsskyddet för trädgårdsprodukter utgöres med undantag för äpplen och päron endast av viktullar. Det stora flertalet av de tullar som f. n. gäller för trädgårdsprodukterna, kapitlen 06, 07 och 08 i tulltaxan, fastställdes på 1930-talet. Den senaste övergripande översynen av tullskyddet gjordes av 1952 års tulltaxekommitté. De av kommittén föreslagna ändringarna resulterade i 1958 års tulltaxa. Därefter har endast smärre justeringar gjorts av tullarna huvudsakligen i samband med de större handelsförhandlingar i vilka Sverige deltagit (se särskild rubrik). Vid nämnda översyn av tullskyddet fann tulltaxekommittén det befogat att tullsatserna för trädgårdsprodukter sattes något högre än för industriprodukter med hänsyn till de speciella förhållandena för denna produktion t. ex. den utländska konkurrensens oberäkneliga karaktär. Under senare tid har även importen av några trädgårdsprodukter från EG-länderna subventionerats varför en särskild prisövervakning vidtagits för att hindra negativa återverkningar därav för de svenska producenterna. Viktullarnas betydelse som gränsskydd har successivt minskat i takt med penningvärdets förändring, vilket har varit särskilt märkbart under de senaste åren. Genom inflationen har således tullincidenserna, dvs. utgående tull i procent av importvärdet, avsevärt reducerats. (Tullincidenserna för några viktiga varugrupper anges nedan.) Det svenska tullsystemet på trädgårdsområdet kännetecknas vidare av att tullarna i allmänhet varierar beroende på säsong och således i princip är högre under de svenska avsättningsperioderna. Importrestriktioner i form av kvantitativ reglering förekommer endast för äpplen och päron under dessa varugrupperns avsättningssäsonger.

I jämförelse med de nordiska grannländerna, som endast i mycket begränsad utsträckning tillåter import under den inhemska produktionens avsättningsperioder, får det svenska gränsskyddet betraktas som liberalt. EG-länderna har också i allmänhet ett högre gränsskydd för import från tredje land än Sverige. Gränsskyddet i EG kompletteras dessutom av importminipriser (referenspriser) för de viktigaste varuslagen. EG-marknadens storlek ger ökade möjligheter men den omfattande produktionen medför dock att konkurrenssituationen för enskilda medlemsländer är hård.

För de viktigaste svenska produkterna råder följande tullförhållanden m. m.: (De tullincidenser som anges är genomsnittsincidensen för åren 1975–1977.)

Tomater: Under perioden 16 maj–31 oktober uppgår tullen till 50 öre per kg medan importen under resten av året är fri från tull. Tullincidens 18. Tomatodlingen i Sverige sker endast under glas. Avsättningsperioden för svenska tomater sträcker sig i allmänhet från april till november. I stor utsträckning sammanfaller avsättningssäsongen för svenska tomater med exportsäsongen för några stora leverantörländer som t. ex. Nederländerna och Danmark.

Slanggurkor: Under tiden 16 mars–30 september uppgår tullen till 50 öre per kg, tullincidens 20 medan importen under resten av året är fri. I början av avsättningssäsongen för svenska gurkor brukar en ganska omfattande import

äga rum medan konsumtionen under sommarmånaderna i huvudsak brukar täckas av svensk produktion.

Sallat: Tullen uppgår till 40 öre per kg under tiden 1 mars–31 september, tullincidens 9. Under resten av året råder tullfrihet. Svensk sallat som produceras under glas skördas vanligen under perioderna mars–maj och oktober–december och frilandssallat under tiden juli–november.

Blomkål: Under tiden 1 maj–31 juli uppgår tullen till 35 öre per kg tullincidens 15, utom för blomkål från EFTA-länder för vilka tullen uppgår till 17,5 öre/kg under maj. Under tiden 1 augusti–30 november uppgår tullen till 25 öre/kg, tullincidens 8(11), medan tullfrihet råder under resten av året. Svensk blomkål skördas på friland under juni–november. Importen under säsongen för svensk vara har dock varit av relativt begränsad omfattning.

Snittblommor (nejlikor, rosor, tulpaner och andra): Under perioden 1 mars–30 november är dessa blomslag belagda med en tull på 7,50 kr/kg, tullincidens 27, 14, 38 och 18, utom för EG- och EFTA-länderna för vilka tullen på tulpaner uppgår till 6,50 kr/kg. Under perioden 1 december–29 februari är tullen per kg, 4 kr för nejlikor och 5 kr för rosor och andra. För EFTA- och EG-länderna uppgår tullen till 4 kr även för rosor.

Den inhemska produktionen marknadsförs i stort sett under hela året men med en viss koncentration till sommarhalvåret och med starka variationer mellan de olika blomslagen. Importen äger numera även rum under hela året men med en stark nedgång under sommaren.

Krukväxter: För denna produktion uppgår tullen till 30 öre per kg, tullincidens 3 %. Den mycket låga incidensen beror på den tekniska utveckling som skett vad gäller handel och hantering med krukväxter. Tidigare fraktades dessa i lerkrukor med jord. Nu sker detta i plastkrukor med torv varvid vikten till 2/3 kunnat reduceras. Konkurrensen från importen har därför endast delvis kunnat mötas genom en snabb rationalisering av den svenska produktionen. Den omfattande importen, som nästan helt kommer från EG, sker liksom den svenska produktionen i stort sett under hela året men med stora variationer för olika sorter.

Äpplen och päron: Tullen uppgår till 25 öre per kg under perioderna 16 juni–29 februari för äpplen och 16 juli–31 december för päron. Dessutom finns som tidigare nämnts kvantitativa restriktioner under de inhemska avsättningsperioderna. I princip börjar den kvantitativa importregleringen den 1 juli men importlicenser brukar beviljas utan begränsningar till ett datum omkring den 15 augusti för äpplen och 1 september för päron. Som regel råder importförbud fram till en tidpunkt som fastställs efter förhandling mellan producenter och importörer varvid den svenska skördens storlek och avsättningsmöjligheter spelar stor roll. För äpplen brukar öppningsdatum som regel infalla i mitten av januari.

4.3.2 *GATT-bindningar av tullarna på trädgårdsområdet*

Som framgår av bilaga 1 är flera av tullarna på trädgårdsområdet bundna i GATT¹, vilket innebär att de inte kan höjas över denna nivå utan föregående förhandlingar enligt artikel 28 i GATT-avtalet med berörda medlemsländer. Dessa har rätt till kompensation för mistade tullförmåner eller kan i sin tur dra tillbaka gjorda tullmedgivanden på områden av intresse för svensk

¹ GATT är det internationella handels- och tullavtalet.

export. För flera varuslag råder emellertid en viss skillnad mellan rådande tull enligt tulltaxan och den GATT-bundna tullen. För t. ex. snittblommor utom mimosa, ljung och gladiolus uttas en tull på 7,50 kr/kg under tiden 1 mars–30 november medan den GATT-bindning som finns uppgår till 10 kr/kg. Ur rent GATT-legal synpunkt är det sålunda möjligt att höja tullen med 2,50 kr/kg för dessa blomslag utan föregående förhandlingar. För tomat däremot gäller att tullbindningen både vad gäller tidsperiod och tullsats är densamma som tas ut enligt tulltaxan. Artikel II:6 i GATT-avtalet tillåter visserligen ev. höjningar av bundna viktullar utan förhandlingar men endast i proportion till de ändringar av de officiella valutapariteterna som överskrider 20 %. Eftersom nästan inga länder numera har bundna valutakurser har därför denna regel i praktiken satts ur spel.

Även en övergång från vikt- till värdetullar eller införande av importminipriser som berör bundna positioner innebär att förhandlingar härom måste äga rum i GATT.

4.3.3 *Handelspolitiska koncessioner som berör trädgårdssektorn*

I frihandelsavtalen med EFTA- och EG-länderna undantas trädgårds- och jordbruksprodukter men i samband med förhandlingar med EFTA-länderna och vid tillkomsten av Sveriges frihandelsavtal med EG har Sverige gjort vissa handelspolitiska koncessioner på trädgårdsområdet, som framgår av bilaga 2. Vad gäller koncessionerna till EG-länderna är dessa ensidiga, dvs. Sverige har inte erhållit motsvarande koncessioner på trädgårds- eller jordbruksområdet från EG. I syfte att utvidga frihandeln har man däremot inom EFTA beslutat att låta samtliga EFTA-länders tullkoncessioner till EG vad gäller jordbruks-, fisk- och trädgårdsprodukter (kapitel 1–24) även gälla gentemot EFTA-länderna.

Som framgår av bilaga 2 har även Sverige låtit u-länderna erhålla tullpreferenser för vissa trädgårdsprodukter. Det svenska preferenssystemet för vissa u-landsprodukter (GSP) trädde i kraft år 1972 och utvidgades till ytterligare varugrupper år 1974. Det gäller alla industrivaror med undantag av ett antal produkter på textil-, sko- och lädervaruområdet samt ett begränsat antal jordbruksvaror och livsmedel. Under de multilaterala handelsförhandlingarna i GATT:s tropiska grupp har tullfrihet under preferenssystemet medgivits för ytterligare ett antal produkter från den 1 januari 1977. Härigenom kom 90 % av importen från samtliga u-länder och 99 % av importen från de minst utvecklade länderna att vara tullfri.

De trädgårdsprodukter som blivit tullfria genom preferenssystemet är antingen av tropiskt ursprung och konkurrerar således inte med inhemsk produktion eller utgöres av sådana produkter som redan är tullfria gentemot EG/EFTA-länderna. Till skillnad mot GATT-bundna tullar kan GSP-förmånerna i princip ensidigt ändras av det land som beviljat dem både vad gäller varuomfattning och de länder som kommer i åtnjutande därav.

4.3.4 *Allmänna u-lands- och handelspolitiska hänsyn*

Sveriges aktionsmöjligheter på det handelspolitiska området t. ex. för att genomföra ett ökat gränsskydd för trädgårdsnäringen begränsas inte enbart

av GATT-bundna tullar och de tullkoncessioner som i olika förhandlingar beviljats EG- och EFTA-länder samt u-länderna. Sverige har även i olika internationella sammanhang skrivit under allmänna utfästelser av mer eller mindre bindande art. Enligt artikel 15 i frihandelsavtalet med EG har t. ex. parterna förklarat sig beredda att främja en harmonisk utveckling av handeln med jordbruksprodukter till vilka i detta sammanhang även trädgårdsprodukter räknas. Enligt GATT:s artikel 37 har i-länderna åtagit sig att i största möjliga utsträckning ge hög prioritet åt att minska och avskaffa hinder för varor, som för närvarande är eller som kan bli av särskilt exportintresse för u-länderna samt att avstå från att införa eller höja tullar eller icke-tariffära import hinder för sådana varor. I de multilaterala handelsförhandlingar i GATT, (MTN), som nu pågår har Sverige mottagit åtskilliga krav på sänkningar av tullskyddet för trädgårdsprodukter.

Enligt det handlingsprogram för en ny ekonomisk världsordning som antogs vid Förenta Nationernas extra generalförsamling 1974, skall u-länderna beredas ökat tillträde till i-landsmarknaderna genom en successiv avveckling av handelshindren. Varje i-land skall vidare underlätta en ökning av importen från u-länderna och sörja för rimliga möjligheter för dessa länder att få del av marknadstillväxten i de fall då deras produkter konkurrerar med i-ländernas inhemska produkter. För att underlätta en ökad import från u-länderna bör därför i-länderna enligt handlingsprogrammet vidta lämpliga anpassningsåtgärder.

4.4 Trädgårdspolitik och trädgårdsodling i vissa länder

4.4.1 *Finland*

Gränsskydd

För i stort sett samtliga trädgårdsprodukter som konkurrerar med inhemska produktion är importen i Finland kvantitativt reglerad. Principen är således att importen av trädgårdsprodukter skall vara kompletterande och i huvudsak förekomma endast under de perioder då den inhemska produktionen inte tillfredsställande kan täcka efterfrågan. För att få införa de produkter som är kvantitativt reglerade krävs importlicens som utfärdas av licensverket (en myndighet under handels- och industriministeriet) med stöd av förordningen om tryggnad av landets utrikeshandel och ekonomiska tillväxt. Bland betydelsefulla trädgårdsprodukter som finns upptagna i denna förordning och som således ej får införas utan importlicens, kan nämnas blommor och blomknoppar förtullade under tiden 1/3–30/11, potatis, morötter, lök, blomkål (1/6–31/10), tomater, gurkor (1/3–31/10), äpplen (1/6–31/12), päron (1/8–31/12), jordgubbar m. m. Importtiderna fastställs av licensverket efter rekommendationer från de s. k. grönsaks- och blomstermarknadskommittéerna. I dessa kommittéer i vilka generaldirektören i jordbruksstyrelsen är ordförande ingår representanter för såväl producenterna som för partihandeln och konsumenterna.

Av importtiderna för 1976 framgår t. ex. att slanggurka kunde importeras under perioderna 1/1–5/3 och 25/10–31/12, tomater 1/1–13/4 och 1/11–31/12, blomkål 1/1–14/6 och 1/12–31/12, morötter 29/3–14/6 och sallat under perioderna 1/1–1/3 och 1/12–31/12. Äpplen börjar vanligtvis att importeras i

början av december.

Tullskyddet består för i stort sett samtliga trädgårdsprodukter av viktullar. Tullarna är i stor utsträckning säsongtullar dvs. de är högre under de inhemska avsättningstiderna. Så uppgår t. ex. tullen för tomater till 1,40 fmk/kg under tiden 1/4–31/7 men till 0,69 fmk 1/8–31/3, för gurka till 1,20 fmk 1/3–31/5 men till 0,60 fmk 1/6–29/2. För äpplen uppgår tullen till 15 % under tiden 10/12–29/2, 10 % 1/3–30/6 men till 0,90 fmk/kg under den främsta avsättningssäsongen för finska äpplen 1/7–10/12. Vissa trädgårdsprodukter omfattades även av det importdepositionssystem som infördes 1975 till skydd för betalningsbalansen men som avvecklades vid årsskiftet 1977/78.

Under år 1977 anmälde Finland i GATT¹ och EFTA² att man för ett stort antal jordbruks- och trädgårdsprodukter ämnade övergå från vikt- till värdetullar. De nya värdetullarna beräknades med utgångspunkt från genomsnittsincidenserna under treårsperioden 1974–1976 och innebär således inte något ökat tullskydd utan anmäldes endast som en teknisk ändring och en strömlinjeförändring av det finska tullsystemet till tullar, som inte fortlöpande skulle urholkas av inflationen. För produkter med mycket varierande importpriser kommer den ursprungliga viktullen att behållas som minimitull.

Då flera av tullpositionerna som var föremål för övergången till värdetull var GATT-bundna har man även begärt omförhandling av dessa enligt GATT-avtalets artikel 28. Ändringen av den finska tulltaxan trädde i kraft den 1 januari 1978 med reservation för resultatet av GATT-förhandlingarna som avslutades under våren 1978. En av orsakerna till att man övergått till ett mer värdebeständigt tullskydd trots de kvantitativa regleringarna, som effektivt skyddar de finska odlarna mot utlandskonkurrens, torde vara det förhållandet att det på sikt kan bli svårt att behålla den kvantitativa importregleringen som i GATT motiveras med betalningsbalansproblem.

Prisövervakningen angående trädgårdsprodukter

En särskild aspekt av den finska trädgårdspolitiken är den prisövervakning som gäller vissa trädgårdsprodukter och som grundas på två lagar från 1974. Prisövervakningen omfattar både ett prisfastsättelseförfarande och ett pris-anmälningsförfarande som är den lindrigare formen.

Beträffande färska trädgårdsprodukter som odlas i Finland är det endast potatis som är prisreglerad. De priser som fastställs för potatis skall således iakttas fr. o. m. 1 oktober varje år. Av förädlade inhemska trädgårdsprodukter är djupfrysta grönsaker och rotfrukter, salt- och kryddgurka, konserverade ärtor och rödbetor samt torkade ärtor prisreglerade.

Vad gäller prisövervakningen för importerade trädgårdsprodukter omfattar denna förutom citrusfrukter och bananer främst äpplen, päron, plommon, persikor, potatis och djupfrysta grönsaker. Däremot omfattas t. ex. inte importerade blommor av prisregleringen. I den kostnadskalkyl för importerade varor som ligger till grund för prisövervakningen inkluderas förutom CIF-priset³ även vissa andra importkostnader, samt provisioner.

Syftet med prisövervakningen av importerade trädgårdsprodukter är dels att kontrollera att försäljningsprovisionerna inte överskrider dels att kontrollera att lämnade uppgifter överensstämmer med tullens. För bl. a. färsk frukt

¹ Allmänna tull- och handelsavtalet.

² Europeiska frihandels-sammanslutningen.

³ Priset i den finska importhamnen inklusive frakt- och försäkringskostnader.

och grönsaker har fastställts olika provisionsprocent, som ej får överskridas. Försäljningsprovisionerna i partiledet får således uppgå till högst 26 % och i detaljistledet till 29 %. Den spillprocent som får beaktas i kalkylerna har fastställts till 5 %.

Stödåtgärder och rådgivningsverksamhet för trädgårdssektorn

Lån för växthusbygge

Kostnaderna för ett växthusbygge i Finland beräknades i början av 1976 uppgå till mellan 120 och 200 fmk per kvadratmeter bottenyta beroende på om det var fråga om glas eller plast. Bland olika kreditformer för sådana byggen kan förutom vanliga banklån nämnas grundkreditlån, jorddispositionslån samt lån från utvecklingsområdesfonden. Den vanligaste låneformen är grundkreditlånen som gäller företag av familjeföretagsstorlek. Lånetiden varierar mellan 10–25 år, vanligast 10 år och räntan uppgår till 5 %. Högst 75 % av den godkända kostnaden kan beviljas som grundkredit. Växthusbyggaren har också möjlighet att erhålla jorddispositionslån med en löptid på upp till 18 år och en ränteprocent på 3 %. Av byggkostnader kan högst 60 % eller maximalt 30 000 fmk erhållas som jorddispositionslån. Denna lånetyp kan också användas för grundförbättring och utvidgning av växthus. Beloppet är då högst 20 000 fmk.

För de växthusföretag, som har så stora anläggningar att det blir fråga om från jordbruket helt fristående enheter, finns möjlighet att erhålla lån, bidrag, räntestöd samt skolningsbidrag från den s. k. utvecklingsområdesfonden och/eller från handels- och industriministeriet. Handelsträdgårdarna i stödområdena kan därigenom erhålla investerings-, start-, och skolningsbidrag i investerings- eller utvidgningsskedet samt vid förnyande av produktionsmedlen. Villkoren för dessa låneformer varierar beroende på stödområde. Dessutom skiljer sig villkoren beroende på om det är frågan om investerings- eller startbidrag samt antalet arbetsplatser. En förutsättning är vidare att omsättningen efter den gjorda insatsen kommer att öka väsentligt.

Rådgivningsverksamheten på trädgårdsområdet

Rådgivningsverksamheten är i Finland fördelad på flera organ i stor utsträckning beroende på landets tvåspråkighet. I princip är alla rådgivningsorganisationer privata men erhåller statligt stöd för s. k. "produktiv trädgårdsodling". Det finskspråkiga "Trädgårdsförbundet i Helsingfors" har 5 konsulenter för köksväxtodling, blomsterodling, fruktodling, plantskoleodling samt ekonomi. De finskspråkiga lantbruksorganisationerna runt om i landet har 5 konsulenter, huvudsakligen för köksväxtodling. De svenskspråkiga lantbruksorganisationerna på olika håll i landet har 5 konsulenter (delvis stödda med kommunala medel) huvudsakligen inriktade på köksväxtodling och växthusteknik.

Även andra organisationer bedriver rådgivningsverksamhet, dock utan statsstöd t. ex. det tvåspråkiga "Handelsträdgårdsförbundet".

Statsunderstödet till rådgivningsverksamheten för trädgårdsnäringsen uppgår f. n. till ca 1 milj. fmk.

Sammanfattning av trädgårdsproduktionen i Finland

Den sammanlagda jordbruksarealen uppgår till ca 2,7 milj. ha medan grönsaker och blommor odlas på ca 10 000 ha och frukt odlas på ca 13 000 ha. Trädgårdsproduktionen är dock helt otillräcklig för landets behov. Finland är således ett stort importland beträffande alla slag av trädgårdsprodukter även om strävan är att öka den inhemska trädgårdsproduktionen.

Växthusarealen för snittblommor uppgår till ca 80 ha och produktionen domineras av nejlikor, krysantemum och rosor. Produktionen av snittblommor och krukväxter är efter grönsaksodlingen den värdemässigt viktigaste sektorn av trädgårdsnäringen. Vad beträffar grönsaksproduktionen uppgick arealen för frilandsodlingar 1975 till ca 5 255 ha och den totala arealen under glas till ca 220 ha. På friland odlas främst morötter och blomkål medan växthusarealen till 2/3 domineras av tomater. På den resterande arealen odlas huvudsakligen gurka.

Antalet fruktträd uppgår till ca 2,7 miljoner och fruktproduktionen domineras av äpplen (89 %) och plommon (7 %). Bärödling utgör vidare ett viktigt komplement till den finska trädgårdsproduktionen.

Importen

Som tidigare nämnts har Finland stor import av trädgårdsprodukter både av snittblommor och krukväxter, färska grönsaker (10 000–15 000 ton per år) huvudsakligen tomat, lök, gurka och blomkål. De viktigaste leverantörsländerna för denna import är Spanien, Italien, Danmark, Nederländerna, Ungern och Bulgarien. Dessutom importeras varje år ca 50 000 ton äpplen och päron och 8 000 ton bordsdruvor från huvudsakligen Östeuropa, Frankrike och USA.

Utredning angående den framtida trädgårdspolitiken i Finland

För att tillgodose den ökade konsumtionen och för att förbättra landets självförsörjningsgrad måste den inhemska köksväxt-, frukt- och bärproduktionen ökas kraftigt enligt den utredning som 1975 tillsattes av finska Jord- och Skogsbruksministeriet. Utredningen har med 1975 som basår försökt göra en prognos fram till 1985. Jämförelser har gjorts med utvecklingen i andra nordiska länder och möjligheterna har undersökts att utsträcka den tid under vilken den egna produktionen skall kunna fylla efterfrågan.

När det gäller konsumtionen av köksväxter uppgick den enligt kommitténs beräkningar till 30 kg per capita 1975 men man hoppas kunna höja den till 37 kg 1980 och 42 kg per person 1985. Som en jämförelse kan nämnas att konsumtionen 1975 var 46 kg i Sverige, 42 kg i Danmark och 36 i Norge. Enligt utredningen bör därför växthusarealen för köksväxter ökas med 25 % till 1985. Samtidigt räknar man med en produktionsökning på 50 % bl. a. till följd av växthusens modernisering. Nybyggnadsbehovet är i realiteten större än 25 % eftersom många av de befintliga växthusen är små och orationella samt ganska ålderstigna.

För köksväxter på friland förväntas en konsumtionsökning med 37 % när det gäller färska och med 50 % för industribehov. Den allra största

Tabell 4.4 Prognos för finsk trädgårdsproduktion fram till 1985

Produkter	1975		1980		1985	
	Ha	1 000 t	Ha	1 000 t	Ha	1 000 t
Frilandsgrönsaker	5.255	81.8	6.617	99.9	8.012	119.0
Växthusgrönsaker	216	35.3	252	44.5	269	52.0
Äpplen	1.250	12.0	2.000	20.0	2.400	24.0
Bär	2.535	13.0	4.000	22.0	5.425	32.0
Sammanlagt	9.256	142.1	12.869	186.4	16.106	228.0
Ökning i % 1975-1985					57.5	62.0

produktionsökningen anses frukt och bär svara för. Man räknar med en fördubbling av arealen fram till 1985 och till följd av förbättrad odlingsteknik och bättre plantmaterial, i synnerhet vad gäller bärsidan, bör skördarna kunna ökas ytterligare.

För att kunna förverkliga de uppställda målen krävs insatser från flera håll. Bland annat föreslås ett ytterligare förstärkt gränsskydd genom en utökad och mer anpassad användning av de kvantitativa importregleringarna särskilt vid kontraktssodling av grönsaker, införande av importavgifter som bättre än nuvarande system kan anpassas till de inhemska avsättningssäsongerna och skydda mot lågprisimport samt genom effektivare tullövervakning av importen av färska och konserverade grönsaks- och fruktprodukter. Andra åtgärder som föreslås är förbättrat investeringsstöd särskilt vid lagerinvesteringar. I utredningen pekas också på den viktiga roll som forskning och försöksverksamhet har. Inom växthusodlingen bör man inrikta sig på att:

- utveckla växthustekniken såväl som odlingstekniken med sikte på energibesparingar
- utveckla uppvärmningsanläggningar för torveldning
- finna odlingsmetoder som ger högre kvalitet och kvantitativt utbyte.

För frilandsodlingar bör man sträva efter att:

- öka odlingsresultatens säkerhet
- öka mekaniseringsgraden samt undersöka de ekonomiska konsekvenserna härav
- förlänga produktionssäsongen genom att utveckla sorter och odlingsmetoder för speciellt tidig respektive sen odling
- utreda frågorna kring jord och gödsling till köksväxter
- utveckla speciallager för köksväxter i lämpliga storlekar
- utveckla odlingsmetoderna för sättlök
- undersöka sortfrågorna för industrifrukt.

I den genomförda undersökningen betonas även den roll trädgårdsnäringen kan spela ur lokaliseringsynpunkt. Genom en ökad odling i de glesare befolkade delarna av sydvästra Finland och i skärgården kan fler arbetstillfällen skapas och därmed motverka utflyttningen. Samtidigt lämpar sig dessa

delar av landet bäst för bl. a. fruktodling och köksväxtodling i större skala. Behovet av köksväxter bör dock täckas genom lokal odling utspridd över landet.

4.4.2 Norge

Gränsskydd

Den norska trädgårdsnäringen, som i stor utsträckning är inlemmad i den allmänna jordbruksregleringen, skyddas mot utlandskonkurrens genom:

a) Sedvanliga tullar som för denna sektor är specifika dvs. beräknade per vikt – och som för flertalet produkter som konkurrerar med inhemsk produktion är högre under dennas avsättningsäsonger. För vissa snittblommor, prydnadsbuskar, vissa grönsaker som tomater, äpplen och päron, stenfrukter och bär är tullen gentemot EG 60 % av bastullarna till följd av de koncessioner som gavs i samband med förhandlingarna om Norges frihandelsavtal med EG. Dessa koncessioner har senare utsträckts att gälla även gentemot EFTA.

b) Importförbud för samtliga för den inhemska produktionen väsentliga blommor, grönsaker, frukter och bär samt konserver, inläggningar och andra bearbetningar därav. Importförbudet är antingen generellt eller gäller för vissa tider. För tomater råder t. ex. i princip importförbud under perioden 10/5–14/10, sallat 1/3–30/11, blomkål 1/6–14/10.

c) Importreglering beträffande potatis och de viktigaste grönsakerna och fruktslagen som innebär att det i princip råder importförbud på dessa produkter, enligt ovan, men att detta upphävs om noteringspriset på respektive produkt överskrider dess s. k. övre prisgräns två veckor i följd.

De övre prisgränserna fastställs i samband med de allmänna jordbruksavtalen, i allmänhet, för en treårsperiod och kan variera vecka för vecka. Om noteringspriset under en sådan period med upphävt importförbud sjunker ned till eller underskrider den övre prisgränsen, suspenderas den fria importen med torsdag i efterföljande vecka som sista importdag. När gränserna återigen öppnas för import efter de jämförande prisnoteringar som göres varje tisdag är det torsdag i samma vecka som blir första importdag. Dessa tidsintervaller skall ge jordbruksdepartementet tillräckligt med tid för information till landets tullstationer. Den praktiska administrationen av det norska importsystemet handhas av jordbruksdepartementet med bistånd av ett rådgivande organ, det s. k. importrådet, som ger rekommendationer rörande t. ex. regleringsperiodens längd, suppleringsimport och import av sådana varor för vilka importen inte regleras vid den övre prisgränsen. Importrådet har tretton medlemmar från jordbruksdepartementet, frukt- och grönsaksrådet samt från handel, konsumentorganisationer och grossistförbund.

De prisnoteringar som sätts i relation till de övre prisgränserna fastställs som tidigare nämnts varje tisdag på frukt- och grönsaksmarknaden i Oslo av lantbrukets priscentral och dessa priser beräknas cif Oslo i grossistledet och gäller för hela partier.

Prisreglering

För potatis och de viktigaste grönsakerna och fruktslagen gäller förutom de nämnda övre prisgränserna även s. k. normalpriser, som ävenledes fastställs i samband med de s. k. jordbruksavtalen.

Före 1967 fastställdes normalpriserna och de importreglerande övre prisgränserna på grundval av naturliga säsongförlopp där man använde genomsnittliga veckopriser under en tre till fyra års period. Efter 1967 har priserna justerats med bestämda procenttillägg eller som under de senaste åren inom bestämda ekonomiska ramar. Prisgränsernas säsongsvariationer utformas på ett sådant sätt att de ger ett effektivt importskydd för sådana produkter som är särskilt utsatta för importkonkurrens. Normalpriserna är de prisnivåer som normalt bör uppnås i handeln. De importreglerande övre prisgränserna fastställs i allmänhet vid en nivå som med 12 procent överstiger normalpriset för ifrågakvarande produkt.

För prisreglerande åtgärder har i jordbruksavtalet för perioden 1 juli 1976–30 juni 1978 överenskommit att

- 40 milj. kr skall användas för reglering av potatispriset, vilket motsvarar en höjning med 16 öre per kg.
- 40 milj. kr skall användas för reglering av normalpriserna på frukt och grönsaker vilket motsvarar en prisökning på 12–15 %.

Statligt investerings- och driftstöd

Två former av stöd förekommer:

- A. Stöd vid "Landbrukets utbyggingsfond" och "Statens Landbruksbank"
- B. Stöd som avtalats i samband med jordbruksavtalen.

Stöd från "Landbrukets utbyggingsfond" lämnas endast i mindre utsträckning till trädgårdsnäringen. I vissa fall, exempelvis då starka lokaliseringspolitiska skäl talar härför, kan dock bidrag lämnas för uppförande av växthus, lager och andra driftsanläggningar.

Från "Statens Landbruksbank" kan dessutom erhållas lån av andra eller tredje prioritet för nämnda åtgärder, liksom för bevattningsanläggningar etc.

Såsom bl. a. framgår av statsbudgeteten för jordbruksdepartementet för 1977 har bland åtgärder för att uppfylla jordbruksavtalet upptagits följande:

- 12,5 milj. kr för lageranläggningar för grönsaker, frukt, bär och planter;
- 3 milj. kr som bidrag till driften av fruktlager – jfr föreskrifterna i bil. 7;
- 2 milj. kr för sorterings- och lageranläggningar för potatis;
- 13,5 milj. kr för subventionering av emballage för produkter från trädgårdsnäringen;
- 2 milj. kr till subventionering av frakt av frukt;
- 12 milj. kr till subventionering av eldningsolja till drivhus;
- 4 milj. kr till produktions- och avsättningsfrämjande åtgärder för frukt och bär;

- 3,5 milj. kr som bidrag till statskontrollerad sättpotatis etc.;
- 7 milj. kr som arealbidrag till potatis- och grönsaksodling i Nordnorge.

Informations- och rådgivningsverksamheten inom jordbruket och trädgårdsnärings- utreds för närvarande och utredningens resultat väntas framläggas i form av en proposition senare i år. F. n. gäller att rådgivningsverksamheten för trädgårdsnärings- är i viss mån inkluderad i jordbrukets rådgivnings- verksamhet. Nuvarande organisation för rådgivningsverksamheten för trädgårdsnärings- är uppbyggd på följande sätt:

1. På riksnivå finns fyra statskonsulenter som särskilt sysslar med dessa frågor
2. I varje fylke finns en eller möjligen två fylkesgartner
3. På det kommunala planet finns oftast en herredsgartner.

Ett resultat av utredningen väntas bli en förstärkning av rådgivningsverksamheten för trädgårdsnärings- samtidigt som denna samordnas med rådgivningen för den allmänna jordbruksverksamheten. En sådan utveckling är för övrigt i enlighet med tankarna i den proposition om den framtida jordbrukspolitiken, som framlades i oktober 1976.

Den norska trädgårdsproduktionen

I Norge företogs en extra trädgårdsräkning av förhållanden den 20 juni 1974 och från denna räkning har följande uppgifter lämnats angående den norska trädgårdsproduktionen.

Växthus och bänkgårdar

Antalet företag med växthus och drivhusbänkar har under 15-årsperioden 1959-1974 gått tillbaka från 2 975 till 2 322 företag. Det är främst antalet företag med en areal understigande 2 000 m² som minskat medan däremot antalet företag i storleksordningen 3 000-5 000 m² hela tiden varit stigande. Genomsnittsarealen per företag uppgick 1974 till 1 100 m². Den sammanlagda arealen har varit tämligen konstant och uppgick 1974 till 218 ha, varav 19 ha under plast, 18 ha med drivhusbänkar och 182 ha uppvärmda växthus. Växthusarealen med grönsaksodling har endast ökat med 3 ha till 108 ha under perioden 1959-1974. Inom denna areal har tomatodlingen gått tillbaka från 69 till 59 ha medan odlingarna av både sallat och gurkor ökat sina arealer. Växthusarealen för snittblommor har varit oförändrad under 15-årsperioden (50 ha). Inom denna areal har emellertid arealen för rosor ökat från nästan 9 till drygt 11 ha medan nejlikor gått tillbaka från 11,5 till drygt 9 ha. För krysantemum som är den viktigaste snittblomsterodlingen har arealen varit tämligen konstant (20,5 ha).

Frilandsodlingen

Medan antalet företag med frilandsodling av grönsaker minskat från 5 639 1969 till 3 998 1974 har arealen under denna period endast minskat från 4 807 till 4 603 ha. Inom denna areal är det främst ärtodlingen som ökat, medan snittblomsterodlingen gått starkt tillbaka.

Övrigt

Bärodlingen har i Norge varit tämligen konstant och arealen med jordgubbsodling uppgick 1974 till 1 112 ha. Under den senaste 15-årsperioden har antalet fruktodlingar gått tillbaka med 60 procent och antalet fruktträd minskat från 1 845 000 till 1 194 000 träd. Plantskolearealen uppgick 1974 till 3 222 ha.

4.4.3 Europeiska gemenskaperna EG

Den gemensamma marknadsregleringen för frukt och grönsaker har utvecklats successivt sedan EG:s tillkomst. År 1968 infördes en gemensam marknad för frukt och grönsaker och 1972 koordinerades och harmoniserades de olika regleringstexterna till en ny samlad marknadsordning nr 1035/72 som bl. a. sammanfattas nedan:

Omfattning

Frukt- och grönsakssektorn omfattar alla färska och kylda frukter och grönsaker *utom* tropiska frukter (dadlar, bananer, ananas, exotiska nötter etc.) och potatis.

Gemensam marknad

En gemensam marknad för frukt och grönsaker infördes den 1 juli 1968. Varorna kan alltså i princip tullfritt och utan andra restriktioner cirkulera mellan medlemsstaterna.

Kvalitetsnormer

Kvalitetsnormer är föreskrivna för varor som levereras till konsumtion i färskt tillstånd. Kvalitetsnormerna innehåller i allmänhet tre *kvalitetsklasser* för varje vara (benämnda Extra, I och II) och normalt får endast de varor som motsvarar någon av dessa kvalitetsklasser säljas. En kvalitetsklass "III" får användas endast om de varor som motsvarar denna är nödvändiga för att täcka konsumtionsbehoven. Varor motsvarande kvalitetsklass III får ej importeras och normalt inte heller exporteras.

Producentorganisationer

Producentorganisationerna har till uppgift att främja en koncentration av utbudet, att reglera priserna och att ställa nödvändiga tekniska hjälpmedel till producenternas förfogande för förpackning och marknadsföring. De anslutna producenterna/odlarna är skyldiga att leverera hela sin produktion till organisationen och att i övrigt följa de av organisationen utfärdade bestämmelserna beträffande kvalitet och kvantitet (organisationerna erhåller för detta ett visst stöd från den gemensamma jordbruksfonden, FEOGA).

Interventionsåtgärder

Interventionssystemet omfattar *nio* varor (persikor, päron, äpplen, bordsdruvor, apelsiner, mandariner, citroner, tomater och blomkål). I systemet används ett antal olika prisbegrepp:

Baspriset fastställs av rådet för varor ur kvalitetsklass I samtidigt som priserna för övriga jordbruksvaror fastställs. Härvid skall hänsyn tas till bl. a. odlarnas intäkter, önskemålet om prisstabilitet på marknaden och behovet att undvika strukturella överskott samt konsumenternas intressen;

Uppköpspriset fastställs för klass I till mellan 40 och 70 % av *baspriset*; *Återköpspriset* är lika med uppköpspriset med tillägg av 10 % av *baspriset*.

Om marknadspriset är lägre än återköpspriset *upphör* producentorganisationen *att sälja* varan. Producenterna får då en gottgörelse som är högst lika med återköpspriset och som betalas av producentorganisationen. Medlemsstaterna kan kompensera producentorganisationerna för sådana utgifter. De sålunda innehållna varorna får endast användas till vissa, särskilt angivna ändamål som t. ex. distribution till skolor och sociala inrättningar, användande som djurfoder.

Om en *krissituation* uppstår på marknaden – kommissionen kan konstatera att så är fallet om marknadspriset under tre på varandra följande dagar legat under uppköpspriset – garanterar medlemsstaterna uppköp av de produkter som erbjuds dem till uppköpspriset beräknat för klass II (eller eventuellt III). Åtgärden finansieras av FEOGA. För att undvika strukturella överskott finns också möjlighet till *stöd till nedläggning* av vissa fruktodlingar, s. k. upptrottningspremier. Det har beräknats att t. o. m. 1973 över 35 000 ha fruktodlingar lagts ned i EG med stöd av dessa premier. Över hälften av nedläggningarna har rört äpplen, därefter har följt päron och persikor.

Handeln med tredje land

Importsidan

Följande skyddsåtgärder tillämpas:

- tullavgifter i enlighet med den gemensamma tulltaxan; I allmänhet är tullarna på trädgårdsområdet värdetullar. För viktiga produktslag som tomater, blomkål samt äpplen och päron är tullarna högre under de interna avsättningssäsongerna och kompletteras dessutom med minimitullar beräknade per vikt. För tomater varierar tullen från 18 till 11 % och minimitullen från 3,50 till 2 kontoenheter (ke) per 100 kg. Tullen på blomkål varierar från 17–12 % och minimitullen från 2–1,40 % ke per 100 kg medan tullen på äpplen varierar från 14–10 % och minimitullen från 2,40–1,70 ke per 100 kg.
- kvalitetsnormer med obligatoriska kontroller utförda av den importerande medlemsstaten;
- referensprissystem vid import; (se nedan)
- skyddsklausul (se nedan)

Referenspriset är i korthet den prisnivå, vilken importen av vissa angivna produkter från något tredje land till EG inte får understiga utan att en

utjämningsavgift påläggas. Referenspriserna fastställs av den s. k. förvaltningskommittén för frukt och grönsaker före varje regleringsårs början och är enhetliga för alla medlemsstater. Referenspriserna varierar dock i allmänhet med hänsyn till säsongmässiga svängningar. Följande varugrupper omfattas f. n. av referensprissystemet: tomater, apelsiner, mandariner, citroner, plommon, bordsdruvor, äpplen, päron, persikor, gurkor och körsbär.

Referenspriserna fastställs på grundval av de producentpriser som under föregående treårsperiod noterats på de viktigaste producentmarknaderna där priserna i allmänhet är lägst, i varje medlemsstat. Dessutom beaktas den genomsnittliga utvecklingen av de bas- och inköpspriser, som för den interna marknadsregleringen varje år fastställs av ministerrådet. För att få fram interna priser med vilka importpriserna kan jämföras, i samma handelsled, ingår även kostnaderna för transport från produktionsplats till konsumtionscentra i referenspriserna. Referenspriserna fastställs för kvalitetsklass I medan det för andra kvalitetsklasser finns särskilda omräkningskoefficienter.

Kommissionen förses dagligen med informationer rörande importpriser m. m. på de mest representativa grossistmarknaderna för frukt och grönsaker i EG:s medlemsländer så att priserna för importerade produkter av i allmänhet kvalitetsklass I kan beräknas. Från dessa noteringar görs avdrag för utgående tull och eventuella avgifter varefter ett särskilt importpris fastställs varje marknadsdag för varje land som till EG exporterar produkter, vilka ingår i referenssystemet.

En utjämningsavgift införes därefter i princip om det särskilda importpriset för ett exportland understiger referenspriset med mer än 0,50 ke per 100 kg under två på varandra följande marknadsdagar. Utjämningsavgiften motsvarar skillnaden mellan gällande referenspris och genomsnittet för de senaste två dagarnas särskilda importpris för ifrågavarande land. Avgiften för ifrågavarande exportland uppgår till samma belopp oberoende av i vilket EG-land som importen sker och utgår som tillägg till gällande tull.

Införda utjämningsavgifter avskaffas när det särskilda importpriset för ifrågavarande exportland uppgår till eller överstiger referenspriset under två på varandra följande marknadsdagar. Utjämningsavgiften avskaffas även när något pris för det aktuella exportlandet överhuvudtaget inte kunnat noteras för ifrågavarande produkt under sex på varandra följande marknadsdagar.

Om den gemensamma marknaden utsätts för eller riskerar att utsättas för allvarliga störningar p. g. a. import från tredje land kan kommissionen med hänvisning till *skyddsklausulen* även tillgripa totalt eller partiellt importstopp. Av bl. a. handelspolitiska skäl har man dock undvikit att använda sig av *skyddsklausulen*. För vissa känsliga varor kan dock denna också tillgripas då under sju dagar avsevärda kvantiteter undanhållits marknaden (genom tillämpning av interventionssystemet). Alternativt kan i det senare fallet en tilläggsavgift uttagas.

Härutöver har medlemsstaterna tillåtit att, under begränsade perioder av året och t. o. m. 1977, tillämpa de *nationella kvantitativa skyddsåtgärder* som var i bruk den 1 januari 1970 för sju viktiga produkter: aprikoser, bordsdruvor, meloner, tomater, gröna bönor, sallad och kronärtskockor.

Vad gäller blommor har en koordinering av medlemsländernas importregimer, som bl. a. förbjuder användande av kvantitativa restriktioner mot

tredje land, först införts under 1975 (förordn. 2379/75). Vad gäller nejlikor och rosor får dock de kvantitativa restriktioner och avgifter användas av medlemsländerna som var i bruk den 1 januari 1974. Denna rättighet upphörde dock vid utgången av 1977. För att få en bättre överblick över lågprisimporten infördes 1976 en speciell importövervakning vad gäller nejlikor från Spanien, Israel, Kenya, Colombia och Rumänien samt rosor från Israel och Sydafrika (förordn. 3353/1975). Enligt detta övervakningssystem åligger det importören att i förväg ange vilka kvantiteter som skall importeras och månaden efter importen ägt rum ange vilka kvantiteter och till vilka priser ifrågavarande partier importerats.

Exportsidan

För att stödja export av stor ekonomisk betydelse kan FEOGA bevilja subventioner s. k. *exportrestitutioner*. I vissa fall kan en sådan restitution fastställas i förväg för att den skall vara tillämplig även för kontrakt avslutade före räkenskapsårets början. För produkter som odlas i Sverige är det dock endast äpplen och tomater för vilka exportsubventioner beviljas.

Danmark, Irland och Storbritannien

Till följd av utvidgningen av EG tillämpades under en övergångstid t. o. m. 1977 successivt avtagande *utjämningsbelopp* i handeln mellan de nya medlemsländerna Danmark, Irland och Storbritannien och de sex ursprungliga EG-länderna samt tredje land. De varor som omfattades av systemet var äpplen, päron, blomkål och tomater. Genom utjämningsbeloppen kunde priserna i Danmark, Storbritannien och Irland gradvis anpassas till gemenskapsnivån.

Strukturstöd

Vad gäller stöd till strukturutveckling av trädgårdsföretag är detta en fråga som huvudsakligen åligger medlemsländerna. Ett villkor är dock att dessa håller sig inom de gemensamma riktlinjerna för stöd till utvecklingsbara företag (gemensamma för jordbruk och trädgårdsnäring) så att inga konkurrenssnedvridningar uppstår. Enligt dessa riktlinjer utgår stödet främst som räntesubventioner och lånegarantier. Vad gäller de nationella subventioner som utgått för att sänka energikostnaderna har uppenbara svårigheter förelegat att få dessa konkurrensneutrala inom gemenskapen.

Internhandeln med frukt och grönsaker

Räknat från 1967, dvs. året innan tillkomsten av en fullständig gemensam marknad för trädgårdsprodukter har den interna EG-handeln med färsk frukt ökat från 1,5 milj. ton till 1,8 år 1970 och 2,4 milj. ton år 1975. Den stora ökningen mellan år 1970 och år 1975 är dock delvis orsakad av EG:s utvidgning 1972 med tre nya medlemsländer. Under motsvarande tid har internhandeln med färska grönsaker ökat något långsammare eller från 1,3 milj. ton år 1967 till 1,6 år 1970 och 1,9 milj. ton år 1975. Dessa i och för sig

stora kvantiteters andelar av den totala EG-produktionen av dessa varuslag som blir föremål för handel är dock fortfarande relativt obetydliga eller 13 procent för färsk frukt och 8 procent för färska grönsaker. Internhandeln med frukt utgörs främst av Italiens export till Västtyskland och Storbritannien. EG:s utvidgning har även medfört att Frankrike kunnat kompensera sin sjunkande fruktexport till Västtyskland och Benelux-länderna med ökade leveranser till de tre nya medlemsländerna. Vad grönsaker beträffar är Nederländerna den utan jämförelse största exportören till övriga EG-länder med mer än dubbelt så stora kvantiteter (993 000 ton år 1975) som den näst största Italien (401 000 ton). Ännu mer dominerande är Västtyskland (1 036 000 ton år 1975) vad gäller importen av grönsaker från övriga EG-länder, därefter följer Frankrike (370 000 ton) och Storbritannien (166 000 ton).

4.4.4 *Danmark*

Eftersom den danska trädgårdspolitiken är integrerad i EG:s ekonomiska jordbrukspolitik ges inte här någon närmare beskrivning av det gemensamma gränsskydd m. m. som gäller för trädgårdsproduktionen i EG-länderna. Istället redogöres för den danska trädgårdsnärings inlemmande i EG:s gemensamma jordbrukspolitik, de övergångsordningar som medgivits i Danmark samt de stödregleringar som de danska trädgårdsodlarna kommer i åtnjutande av och som delvis är en nationell anpassning till motsvarande EG-direktiv.

Gränsskydd

Vid Danmarks inträde i EG var man medveten om att trädgårdsnärings skulle utsättas för stora påfrestningar till följd av närings övergång från en relativt skyddad nationell marknad till att bli en del av en gemensam marknad för samtliga nio EG-länder av vilka flera har ännu bättre naturliga förutsättningar för trädgårdsproduktion än Danmark. För den interna anpassningen har man dock haft stor nytta av övergångsregleringarna och genom de där ingående utjämningsbeloppen har den högre danska prisnivån för dessa produkter gradvis kunnat anpassas till den lägre EG-nivån fram till övergångstidens slut den 31 december 1977. Dessa gradvis minskande belopp har fungerat som avgifter vid import till Danmark och som bidrag vid export oavsett om handeln skett med något EG-land eller tredje land. Genom utjämningsystemet har det varit möjligt att exportera tomater vid de tillfällen den danska marknaden mottagit större kvantiteter än den kunnat konsumera samtidigt som det utgjort ett visst gränsskydd mot import av billiga tomater från framför allt Holland. En begränsad export av blomkål har även kunnat äga rum med stöd av utjämningsbeloppen. Under övergångstiden har samtidigt det ursprungliga importskyddet gentemot EG-länderna successivt avvecklats och en anpassning skett till EG:s yttre tullmur.

Vad gäller handeln med blommor och levande växter började denna inte liberaliseras förrän fr. o. m. 1 januari 1976. Under övergångsperioden 1 januari 1976 t. o. m. 31 december 1977 fanns dock möjligheter för medlemsländerna att upprätthålla de importrestriktioner för bl. a. nejlikor och rosor

gentemot tredje land, som var i bruk den 1 januari 1974. Till övergångstidens slut har därför Danmark upprätthållit sina kvantitativa restriktioner för import från tredje land för dessa blomslag. För att förhindra marknadsstörningar för snittblommor till följd av denna marknadsliberalisering har inom EG införts en särskild importkontroll (se kapitlet om EG:s marknadsordning för frukt och grönsaker).

Produktions- och exportutveckling

Under perioden 1973–75 har den totala danska trädgårdsproduktionen ökat från 1 031 milj. till 1 212 milj. danska kronor (dkr). Av denna produktion exporterades 1975 för 414 milj. dkr vilket innebar en ökning med 115 milj., varav en stor del härrörde från exporten av krukväxter. Drygt hälften av den danska blomsterproduktionen exporteras. Före 1975 var växthusarealen svagt fallande och år 1974 minskade den med 5 % (grönsaker -4 %, snittblommor -10 %, krukväxter +0,7 %). År 1975 var det första året efter oljekrisen som en viss optimism återvände i växthusproduktionen och man räknar med att under 1977 uppnå samma växthusareal som före denna kris dvs. 620 hektar. Arealen för snittblommor har dock alltid minskat medan arealen för krukväxter ökat.

Vad gäller grönsaksproduktionen har frilandsarealen minskat mycket kraftigt eller från 10 500 hektar 1970 till ca 8 000 hektar 1975. Drivhusarealen har haft en mer positiv utveckling och varit i stort sett konstant (ca 180 hektar). Till denna jämförelsevis positiva utveckling har EG:s utjämningsbidrag för tomater och blomkål medverkat.

Helt allmänt kan sägas att den danska trädgårdsodlingen genomgått en påtaglig expansion under den senaste tioårsperioden även om denna expansion varit koncentrerad till enstaka produktgrupper t. ex. krukväxter. Produktionen har ökat men koncentrerats till färre företag och på en minskande areal.

Vad exporten beträffar har utförseln av grönsaker haft en svag ökning värdemässigt medan exporten av blommor ökat kraftigt eller från ca 160 milj. 1970 till 325 milj. dkr 1975. Även exporten av frukt och då särskilt av äpplen har haft en positiv utveckling inte minst till Norge och Finland. Den positiva exportutvecklingen för äpplen har med stor säkerhet påverkats av det stöd den erhållit genom EG:s utjämningsbelopp. Konkurrensen kommer dock att hårdna avsevärt efter övergångstidens slut den 31 december 1977 när inte längre några utjämningsbelopp skyddar importen från övriga EG-länder eller subventionerar den danska exporten.

Den danska exporten av äpplen till Sverige uppgick 1976 till 1,4 milj. kg och av tomater till 2 milj. kg för ett värde av 1,8 respektive 6,5 milj. svenska kronor. År 1977 importerade Sverige krukväxter från Danmark för 131 milj. kr (12,3 milj. kg).

Sverige och Västtyskland är de främsta mottagarländerna för dansk trädgårdsexport och det anses att det även i framtiden blir grannländerna som berörs av den danska exporten. Denna kan dock få större spridning till följd av de ändrade handelspolitiska förhållandena, exporthandelns utbyggnad och förbättrad transportteknik.

Stödåtgärder för danska trädgårdsodlare

Flertalet stödåtgärder för danska trädgårdsodlare till driftmodernisering, energibesparing m. m. är gemensamma för trädgårdsodling och jordbruk och i allmänhet anpassade till EG-direktiv på området:

Inom ramen för *EG:s direktiv för modernisering* av utvecklingsbara företag utgår bl. a. stöd i form av räntesubventioner (högst 4 %) och statsgarantier för investeringar i trädgårdsföretag. Den maximala bidragsberättigade investeringsgränsen uppgår till 600 000 dkr för två heltidsanställda. Inom ramen för detta direktiv utgår även kontantbidrag för övergång till bokföringsmässig redovisning samt lån och bidrag till yngre odlare (under 40 år) som etablerar sig i näringen. Sistnämnda lån kan utgå för upp till 30 % av trädgårdsföretagets handelsvärde dock högst 600 000 dkr. Räntan på lånet som löper på 30 år uppgår till ca 5 % men lånet är ränte- och amorteringsfritt under den första 5-årsperioden även om den upplupna räntan ackumuleras till låneskulden under denna period. Bidraget till yngre odlare beräknas med 2,5 % på handelsvärdet dock högst 15 000 dkr. Övriga i Danmark förekommande stödformer är i korthet följande.

1. Stöd till nybygge och förbättringar av driftsbyggnader. I september 1975 anslogs 75 milj. dkr, som skall utnyttjas för detta ändamål under budgetåren 1975/76 och 1976/77. Syftet med åtgärden var närmast att stimulera byggnadsverksamheten och därmed sysselsättningen. Beloppet har till fullo utnyttjats.

2. Energibesparande åtgärder i driftsbyggnader. Under budgetåren 1975/76 och 1976/77 anslogs 100 milj. dkr för stöd med 25 % av godkända utgifter för energibesparande åtgärder i driftsbyggnader, dock högst 50 000 kronor per företag.

3. Energibesparande åtgärder och förbättringar av fasta bostäder uppförda före 1963. Bidrag kan erhållas med 25 % av godkända utgifter dock högst 5 000 kronor per bostad.

4. Dränering. För budgetåren 1975/76 och 1976/77 anslogs 24 milj. dkr för att täcka 25 % av kostnaderna för dräneringsarbeten.

5. Extra investeringsavdrag för driftsbyggnader, maskiner och inventarier, samt extra avskrivningar för maskiner och inventarier fick göras om byggnaderna uppfördes respektive inköp gjordes under 1975 och 1976.

6. Investeringsfond. Avsättning till investeringsfond får göras med 25 % av företagets överskott.

7. Statsgarantier för växthus, odling, plantskolor m. m.

Inom ramen för ett belopp på 50 milj. dkr kan statsgarantier lämnas för lån till växthusodling, plantskolor och champinjonodlingar för omställning till ny produktion och nya produktionsmetoder och/eller marknader. Denna stödform, som är den enda av de uppräknade som särskilt tar sikte på trädgårdsnäringen har emellertid hittills endast utnyttjats i ringa omfattning.

Utredning angående den framtida danska trädgårdsnäringen

I Danmark ser man framtiden an med tillförsikt vad gäller trädgårdsproduktion. I en studie på uppdrag av det danska forskningsrådet med titeln "Mulige udviklingslinier for dansk jordbrug, til år 2000" har framtidsforskarna försökt

Tabell 4.5 Förväntad tillväxt i % till år 2000

	Tillväxtalternativ	
	Låg	Hög
Jordbruk	-10	100
Trädgård	30	200

utvärdera möjligheterna för odlingen fram till sekelskiftet. I rapporten skisserar man inte så mycket i detalj den tänkta utvecklingen utan försöker istället fastställa de ramar inom vilka den kan tänkas fortgå.

Ett lågtillväxtalternativ utgör den nedre gränsen och ett högtillväxtalternativ utgör den övre gränsen för var man kan tänkas hamna. Avgörande för hur utvecklingen kommer att gestalta sig är samhällets utveckling i stort men också mera specifika saker för trädgårdsnäringen, exempelvis hur den internationella uppdelningen av trädgårdsproduktion kommer att utformas, bl. a. till följd av biståndspolitiska åtgärder som reglerar den internationella handeln.

Det är alltså en mera optimistisk syn på trädgårdsnäringens framtidsmöjligheter än på jordbrukets. För de enskilda produktgrupperna räknar man med lite olika utvecklingsmöjligheter. Den varugrupp som tillmäts de största utvecklingschanserna är *krukväxter*. Prognosen pekar på en svag utvidgning i sämsta fall till en femdubbling i bästa fall. Grunden till detta är den stora potentiella marknaden för krukväxter i Västeuropa. Avgörande för danskarnas konkurrensförmåga är en fortsatt forskning på lagring, distribution och kvalitetsförbättring.

Snittblommor förväntas både i hög- och lågväxtalternativet få en lätt produktionsstegring. Visserligen är den internationella konkurrensen hård men man räknar med att hemmamarknaden och marknaderna i grannländerna ska vara tillräckligt stabila för att klara en viss utvidgning.

Växthusgrönsaker förutses öka något enligt högtillväxtmodellen men minska lite enligt lågtillväxtalternativet. Den hårda konkurrensen från de sydeuropeiska EG-länderna gör att denna produktionsgren får det svårt men man tror att kvalitet och rationell produktionsteknik kan betyda mycket för den egna odlingens framtidsmöjligheter.

Även för frilandsgroönsaker hoppas man på vissa expansionsmöjligheter genom ökad specialisering och fördelar av marknadsnära produktion. Konkurrensen från i första hand Östeuropa förväntas dock bli svår. Detta gäller också för *frukt- och bärproduktionen* och här kan endast en svag ökning förväntas i högväxtalternativet och tillbakagång vid lågtillväxt.

För *plantskolorna* förefaller en ganska god tillväxttakt vara möjlig, bl. a. kommer sannolikt exporten till grannländerna att kunna ökas.

Genom förnyelse av växthusarealen och införsel av ny energibesparande teknik kommer energiförbrukningen per producerad enhet att skäras ned. Härigenom räknar man med att uppnå en bättre konkurrenskraft gentemot varor som transporteras från avlägsna odlingsplatser. Å andra sidan säger man att det är troligt att en internationell uppdelning av produktionen kommer att ske så att t. ex. stickling- och småplantproduktionen kommer att

Tabell 4.6 Dansk trädgårdsnäring fram till år 2000. Produktionsvärde i 1975 års priser, milj. dkr.

Alternativtillväxt	Värde 1975	Låg		Hög	
		Tillväxt- takt % 1975- 2000	Värde 2000	Tillväxt- takt % 1975- 2000	Värde 2000
Krukväxter	400	2	650	7	2 170
Snittblommor	175	0.5	200	2	290
Växthusgrönsaker	190	0	190	3	400
Frilandsgrönsaker	190	0.5	220	3	400
Frukt och bär	170	-0.5	150	2	280
Plantskola	175	1.5	250	4	470
Total produktion	1 300	1	1 670	4.5	4 000

försiggå i sydliga länder, medan produktion av färdigvaror sker nära marknaden.

I rapporten talas även om de samhällsekonomiska konsekvenserna av de båda tillväxtalternativen. Vid låg tillväxt räknar man med en i stort sett oförändrad exportvolym medan man vid hög tillväxt kommer att få en mycket gynnsam effekt på betalningsbalansen. Genom en ökad produktivitet per arbetskraftstimme räknar man att dagens arbetsstyrka ska kunna producera 1,9 gånger så mycket år 2000. Det innebär i sämsta fall en minskad sysselsättning i trädgårdsbranschen och i bästa fall att antalet anställda ökar med en halv gång så många som 1975 dvs. med 4-5 000 personer i den direkta odlingen.

Branschen struktur kommer att förändras en del under den beskrivna tidsperioden. Dels förutses en ökad koncentration och "industrialisering" av krukväxt- och grönsaksproduktion i växthus och dels kommer parallellt med denna utveckling de små familjeföretagen fortfarande att bestå, om än med ökad specialisering i frukt och bärödlingen samt i produktionen av frilandsgrönsaker. Man räknar alltså med en allsidig trädgårdsnäring år 2000 men tendensen till sektionsuppdelning kring specialproduktioner kan förväntas göra sig alltmer gällande.

4.4.5 Nederländerna

Det nederländska lantbruket svarar för ungefär 10 % av landets BNP och 25 % av dess export. Lantbruket sysselsatte 1974 direkt 5,7 procent av den yrkesverksamma befolkningen. Lantbruksbaserad industri (livsmedel t. ex.) sysselsatte 1970 ca 60 000 fast anställda, ca 340 000 på tillfällig basis.

Inom lantbruket har trädgårdsnäringen ökat sin andel av produktionsvärdet från 17,5 % 1960 till 20 % 1974. Produktionsvärdet inom trädgårdsnäringen uppgick 1974 till 3 264 miljoner gulden (skr 5 400 milj.) och största delen exporteras, främst till Västtyskland. Trädgårdsnäringens positiva utveckling särskilt exporten av blommor beror i mycket hög grad på den stora tuffria marknad som öppnades i och med EG:s tillkomst. År 1974 uppgick

exporten av frukt och grönsaker till drygt 2 mrd gulden och av blomsterprodukter till 1,35 mrd gulden. Totala exportvärdet av färska grönsaker uppgick 1975 till 2,2 mrd skr varav 70 % gick till Västtyskland och 4 % till Sverige. De viktigaste varugrupperna var tomater (906 milj. kr), gurka (428 milj. kr) och sallat (268 milj. kr).

Trädgårdsarealen (exkl. växthus) minskade från 123 000 ha 1950 till 114 000 ha 1974. Växthusarealen ökade däremot från 3 300 ha 1950 till 7 700 ha 1974. Fruktodlingen har fått en minskad betydelse och i vissa fall starkt reducerats eller nästan helt försvunnit. Exempel på detta är jordgubbar, andra bärsorter och körsbär. Tillväxten har istället varit särskilt stark vad gäller grönsaker och prydnadsväxter. Inom grönsakssektorn har tonvikten kommit att ligga på "de tre stora" (sallat, gurka och tomater).

Vad gäller växthusproduktionen har det under senare tid skett en stark övergång från grönsaks- till snittblomster- och krukväxtproduktion. Sistnämnda varuslag omfattar nu 40 % av den totala växthusarealen. Värdemässigt ökade den holländska blomsterproduktionen med 320 % under åren 1965–1974 och antalet odlare uppgick sistnämnda år till ca 8 300. Växthusarealen för blommor har också ökat kraftigt under nämnda period eller med 313 % för snittblommor och 317 % för krukväxter. Blommor upptar därmed ca 40 % av den totala växthusarealen. Den totala växthusytan på vilken produceras blommor huvudsakligen för export, uppgår till mer än 2 500 hektar. På den europeiska marknaden för snittblommor och krukväxter och i synnerhet den västtyska spelar Nederländerna fortfarande en dominerande roll. Exportvärdet för snittblommor uppgick 1975 till ca 1 mrd kr och av krukväxter till 220 milj. kr, vilket innebar en ökning med 11 resp. 19 % i jämförelse med 1974.

Stödet till trädgårdsnäringen

Inledningsvis kan erinras om att EG-reglerna sätter stopp för alltför långtgående stödformer, och att trädgårdsnäringen i övrigt är integrerad i den gemensamma trädgårdspolitik som inte närmare skall beskrivas här. Den holländska trädgårdsnäringen erhåller dock visst stöd dels direkt dels indirekt i form av en sedan lång tid mycket utvecklad infrastruktur (välutvecklad transportapparat, effektiv marknadsföring, ett utbrett naturgasnät, stora utbildnings- och forskningsresurser m. m.). Enligt jordbruksministeriet bör stöd inte utgå permanent utan endast tillfälligt för att ha en inledande stimulerande effekt.

1. Räntestöd

Sedan 1972 utgår ett engångsstöd i form av räntesubventionering på 1–5 % (från april 1976 max 4 %) för investeringar främst i produktivitetshöjande syfte. Stödet utgår efter de regler, som EG uppställer inom jordbrukssektorn för s. k. utvecklingsbara företag. Investeringarna måste uppgå till minst 20 000 per driftsenhet och utgår inte för investeringar på över 120 000 gulden per anställd. Av budgetära skäl har detta stöd i Nederländerna också begränsats totalt till subventionering av ränta på investeringar på max 540 000 gulden per enhet.

2. Stöd till investeringar i infrastruktur

I konjunkturrellt- och sysselsättningsyfte utgick 1974–1975 stöd med subsidier på 33 % av investeringar inom jordbruket i vägar, dränering, jordförbättring m. m.

3. Stöd för energibesparande åtgärder

Tillfälligt stöd utgår med subsidier på 2/9 (tidigare 1/3) av investeringar i vissa energibesparande åtgärder. Detta stöd minskas till 1/9 under 1978 och avskaffas helt 1979.

4. Gaspriserna

Den nederländska naturgasen som täcker drygt 50 % av landets energibehov används i stor utsträckning för uppvärmning av växthus inom trädgårdsnäringsringen. Priserna för naturgasen ligger under oljepriserna men regeringen strävar efter en gradvis utjämning av och koppling av olje- och gaspriserna. EG-kommissionen har påpekat den konkurrensvridning som den billiga holländska energin kan orsaka men gått med på att de nederländska myndigheterna genomför en gradvis uppjustering. Detta har blivit särskilt angeläget sedan man nyligen inom EG förbjöd subsidiering av olja. Någon tidsperiod har dock inte fastställts för utjämningen.

I dagens läge kostar naturgasen 17–18 cent/m³ för storförbrukare inom industrin. Motsvarande pris för trädgårdsnäringsringen är 11,9 cent (fr. o. m. april 1977 är priset 12,67 cent/m³).

5. Naturgasnätet

På statligt håll överväger man att i samarbete med energiföretagen utsträcka naturgasnätet och förbilliga anslutningen till detta nät för odlare som hittills inte haft tillgång till det.

6. Exportstöd

Enligt uppgift från jordbruksministeriet förekommer inget direkt exportstöd förutom det som utgår inom ramen för EG:s jordbrukspolitik. Däremot har holländska trädgårdsprodukter ofta ingått i biståndslieferanser. Inköp av dessa produkter har därvid ofta fått göras till priser som legat väsentligt över världsmarknadspriserna.

Man måste dock även söka efter andra marknader än de traditionella för att garantera en ökad export. Oljeländerna nämns som en potentiell marknad. Nederländerna bistår ofta med exporthjälp på lantbruk och trädgårdsnäringsring, vilket rent allmänt torde hjälpa till att befästa den holländska positionen på världsmarknaden.

Vidare har jordbruksministeriet ett 40-tal lantbruksattachéer i 25 större avnämamländer för holländska lantbruksprodukter.

Tabell 4.7 Hollands export av grönsaker år 1975

	Total export		Export till Sverige	
	Ton	Milj. kr	Ton	Milj. kr
Frilandsgurka	37 300	43	740	1,0
Växthusgurka	217 600	428	8 120	20,7
Vitkål	44 400	22	3 140	1,3
Paprika	16 400	77	1 400	7,0
Sallat	84 800	268	2 190	9,4
Brysselkål	34 300	68	600	1,4
Tomat	300 000	906	15 200	51,7
Lök	309 000	247	1 700	1,6

7. Strukturstöd

Liksom de flesta andra industriländer har Nederländerna ett särskilt stöd för strukturförbättrande åtgärder och stöd för nedläggning av icke räntabla driftsenheter.

8. Utbildning, forskning och rådgivning

Resurserna på dessa områden är betydande i Nederländerna. Enligt uppgift från jordbruksministeriet är ca 1 200 personer sysselsatta i statlig tjänst med rådgivning i jordbruksfrågor varav ca 300 med trädgårdsnäringensfrågor.

Hollands export av grönsaker 1975

Här nedan angives dels Hollands totala export av de viktigaste grönsakerna och dels exporten till Sverige 1975. Kvantiteten är i ton och värdet i skr.

Totala exportvärdet av färska grönsaker från Holland uppgick 1975 till 2 200 milj. kr, varav Västtyskland erhöll 70 %, England 9 %, Frankrike 8 % och Sverige 4 % (=97 milj. kr). Den totala holländska grönsaksexporten ökade 1975 med 6 % i värde men minskade med 1 % i kvantitet.

4.4.6 Framtidsbedömningar angående trädgårdsproduktionen i Storbritannien

I Storbritannien har nyligen gjorts vissa bedömningar rörande trädgårdsnäringens framtid. I en rapport från jordbruksministeriet konstateras att farhågorna inför inträdet i EG 1973 inte besannats. Tvärtom har trädgårdsnäringen klarat sig förvånansvärt bra och man tror att det även i fortsättningen ska finnas utrymme för en inhemsk odling.

Om *fruktodlingen* satsar på sorter med god kvalitet som kommer från rationella högavkastande odlingar så kommer efterfrågan både på hemmamarknaden och vissa speciella exportmarknader att vara god.

Växthusproduktionen kommer tidvis att möta ett ökat ekonomiskt tryck som endast kan övervinnas om den förbättrade teknologin tillsammans med goda företagsledarinsatser och marknadsföringsteknik utnyttjas. Dessutom

måste produktionsprogrammen anpassas efter marknadens krav.

För *plantskolornas* del antas att den ökade medvetenheten om miljöns värde för individen kommer att stärka efterfrågan på sikt. Den nu rådande strävan att hålla nere den privata konsumtionen har emellertid skapat viss oro bland odlarna, som kan leda till en brist på plantmaterial i början av 80-talet.

Frilandsgrönsakerna har på senare tid kunnat uppvisa både större skörda och bättre kvalitet. Detta gör att man räknar med goda möjligheter för denna odlingsgren såväl på den egna marknaden som på exportmarknaden.

Förutsättningarna för trädgårdsodlingens framtida livskraft beror enligt analyser på odlarnas förmåga och vilja att anpassa sig till föränderliga förutsättningar. De bättre odlarna har kunnat behålla sin lönsamhet under de senaste fem åren trots ökade kostnader medan klyftan till de som lyckas sämre ökar allt mer.

Enligt rapporten är det på kort sikt den energiintensiva produktionen som har de största problemen men på längre sikt kan ändrad organisation av produktionen och annan marknadsföringstaktik hos konkurrentländerna komma att utgöra de största svårigheterna. Stöd från forskning, försök och rådgivning tillsammans med näringsutövarnas egna ansträngningar och tro på framtiden ska göra det möjligt att få lönsamhet i en effektivt odlad och marknadsinriktad produktion.

Bilaga 4.1

Trädgårdsprodukter med GATT-bindningar (varuslag som apelsiner, bananer, m. m., som ej odlas i Sverige har ej medtagits)

		GATT-bind- ning kr per 100 kg	Tull enl. tulltaxa kr/100 kg
0601	Lökar, stamknölar m. m. inkommande utan jord		
002	med blommor eller blomknoppar	500	350
003	gladiolus och liljekonvaljer	fri	fri
009	andra	25	25
0602	001 al, alm, ask m. fl.	fri	fri
004	azalea, erika, kamelia och rododendron	fri	fri
0603	001 mimosa och ljung EG 150:-/100 kg	300	300
002	nejlikor 1/3-30/11	1 000	750
003	nejlikor 1/12-29/2	400	400
005	gladiolus	1 000	300
006	ginst 1/3-30/11 EG 375:-/100 kg	1 000	750
007	ginst 1/12-29/2 EG 250:-/100 kg		
011	rosor 1/3-30/11	1 000	750
012	rosor (1/12-29/2 EG 400:-/100 kg	500	500
013	tulpaner 1/3-30/11 EG 650:-/100 kg	1 000	750
017	andra 1/3-30/11	1 000	750
018	andra 1/12-29/2	500	500
019	andra slag	1 000	fri
0701	296 rödbetor 1/1-30/6	20	20
298	andra rotfrukter	10	10
309	annan lök 1/3-31/5	fri	fri
423	blomkål 1/12-30/4	10	fri
	svampar och tryffel:		
610	champinjoner	75	75
690	andra	75	75
701	tomater 16/5-30/10	50	50
702	tomater 1/11-15/5	fri	fri
751	sparris 1/5-30/6	100	100
752	sparris 1/7-30/4	fri	fri
852	sallad, isberg och annan 1/1-29/2	fri	fri
903	sötpaprika	fri	fri
908	andra köksväxter 1/5-30/11	40	40
909	andra köksväxter 1/12-30/4	fri	fri
0806	101 äpplen 16/7-29/2	25	25
102	äpplen 1/3-15/7	fri	fri
201	päron och kvittenfrukt 16/7-31/12	25	25
202	päron och kvittenfrukt 1/1-15/7	fri	fri
0807	101 körsbär färska 16/6-31/7	30	30
102	körsbär färska 1/8-15/6	fri	fri
0807	301 persikor 1/7-15/10	10	10
	persikor 16/10-30/6	fri	fri
401	plommon 16/7-30/9	35	35
402	plommon 1/10-15/7	fri	fri

Trädgårdsprodukter med GATT-bindningar (varuslag som apelsiner, bananer, m. m., som ej odlas i Sverige har ej medtagits)

			GATT-bind- ning kr per 100 kg	Tull enl. tulltaxa kr/100 kg
	900	andra stenfrukter	fri	fri
0808	102	hallon, krusbär, vinbär 1/9-31/5	fri	fri
	201	jordgubbar 1/6-31/8	100	100
	202	jordgubbar 1/9-31/5	fri	fri
	400	lingon	fri	fri
	909	andra bär	fri	fri
0809	107	meloner 1/10-15/6	fri	fri
0811	009	körbär 1/6-31/7	35	35
		cechater	fri	fri

Bilaga 4.2

Handelspolitiska koncessioner, som berör beredda och oberedda trädgårdsprodukter

I Gentemot EG-länderna, som 1976 utsträcktes att även gälla EFTA-länderna

Tulltariffnr	Varuslag	Kronor per 100 kg bastull	Medgivna tullförmå- ner
ur 06.01	<i>Lökar, stamknölar m. m.</i> – inkommande utan jord – andra slag:		
009	andra	25	fri
ur 06.03	<i>Snittblommor</i> friska:		
001	– mimosa och ljung	300	150
006	ginst, under tiden 1/3–30/11	750	375
	ginst, under tiden 1/12–29/2	500	250
012	rosor, under tiden 1/12–29/2	500	400
013	tulpaner, under tiden 1/3–30/11	750	650
ur 07.01	<i>Köksväxter</i>		
211	nyskördade morötter under tiden 1/5–30/6	30	10
424	blomkål under tiden 1/5–31/5	35	17,50
ur 08.04	<i>Vindruvor</i> , färska eller torkade		
101	färska 1/7–31/10	12,50	6,25
ur 08.07	<i>Stenfrukter</i> färska persikor, under tiden 1/7–15/10	10	5

II Gentemot u-länderna inom ramen för det generella preferenssystemet som i vissa fall även är EFTA-koncessioner

Tulltariffnr	Varuslag	Kronor per 100 kg bastull	Medgivna tullförmå- ner
ur 06.01	<i>Lökar, stamknölar m. m.</i> inkommande utan jord och andra slag än med blommor och blomknoppar		
009	andra (samma som EG-koncessionen)	25	fri
ur 06.02	<i>Andra levande växter, inbegripet träd och buskar</i>		
002	körsbärs-, plommon-, päron- och äppelträd förädlade	60	fri
	andra	30	fri
ur 06.03	<i>Snittblommor</i> friska:		
006	ginst, under tiden 1/3–30/11	750	fri
	ginst, under tiden 1/12–29/2	500	fri
	(samma som EG-koncessionen fast tull- fritt för u-länderna)		

Tulltariffnr	Varuslag	Kronor per 100 kg bastull	Medgivna tullförmå- ner
	<i>Allium-arter</i>		
301	vitlök, under tiden 1/7-31/12	20	fri
302	vitlök, under tiden 1/1-29/2 (Denna produkt även tullfri gentemot EFTA)	15	fri
ur 07.04	Torkade, dehydrosiserade köks- växter m. m.		
001	vitlök (även tullfri gentemot EFTA)	25	fri
ur 07.06	<i>Maniol-, arrow-, jordärtskockor m. m.</i>		
002	jordärtskockor	10	fri
ur 08.04	<i>Vindruvor</i>		
	färska, under tiden 1/2-31/10 (även EG-koncession fast tullfri gentemot u-länderna)	12,50	fri
ur 08.07	<i>Stenfrukter</i>		
301	persikor under tiden 1/7-15/10 (även EG-koncession fast tullfri gentemot u-länderna)	10	fri
ur 08.09	<i>Andra färska frukter</i>		
103	meloner, under tiden 16/6-30/8 s. k. honungs- och ogenmeloner (även gentemot EFTA)	40	fri
ur 20.01	<i>Köksväxter och frukter, beredda eller konserverade med ättika eller ättiksyra</i>		
153	oliver och kapris (även EFTA)	20	fri
159	andra (än gurka och rödbetor)	20	fri
250	frukter	20	fri
ur 20.02	<i>Köksväxter, beredda eller konserverade på annat sätt än med ättika och ättiksyra</i>		
401	tomater	20	fri
901	oliver (även EFTA)	12,50	fri
906	kapris samt paprika (även EFTA)	20	fri
ur 20.04	<i>Frukt, fruktskal och andra växt- delar, kanderade, glaserade eller på liknande sätt beredda med socker</i>	40	fri
ur 20.06	<i>Frukt, beredda eller konserverade på annat sätt med eller utan tillsats av socker eller sprit</i>		
200	ananas	12,50	fri
300	citrusfrukter	15	fri
400	päron	15	fri
500	aprikoser	12,50	fri
600	persikor	12,50	fri
809	andra frukter	15	fri
901	blandade frukter (fruktsallad)	12,50	fri

Tulltariffnr	Varuslag	Kronor per 100 kg bastull	Medgivna tullförmå- ner
ur 20.07	<i>Fruktsaft (inbegripet druvmust) och köksväxtsaft</i>		
101	saft av citrusfrukt	5	fri
105	(osockrad)	7,50	fri
301	saft av köksväxter	10	fri
305	(osockrad)	10	fri
309	saft av köksväxter (sockrad)	30	fri
608	saft av ananas (sockrad)	30	fri
802	saft av passionsfrukt m. m. (osockrad)	10 12,50	fri fri
805	saft av passionsfrukt m. m. (sockrad)	30	fri

5 Konsumtionen av trädgårdsprodukter

5.1 Basmaterial

Tillgänglig information om konsumtionen av trädgårdsprodukter är bristfällig. Beräkningar och skattningar är delvis framskrivningar av material som togs fram för tiotal år sedan. En annan svårighet är att konsumtionen i vissa beräkningar anges i kg medan den i andra anges i kr. Därtill kommer att en del beräkningar baserar sig på kvantiteter och/eller priser vid gräns resp. vid leverans från svenskt trädgårdsföretag medan andra anger priser och kvantiteter i detaljhandelsledet. Den bristande kännedomen om handelsmarginaler och svinn inom distributionen omöjliggör därför jämförelser mellan uppgifter från olika källor. Även förhållandet att trädgårdsprodukternas väg från producent till konsument (se avsnitt 2.1) kan se olika ut försvårar beräkningar och jämförelser.

Förutom svårigheterna att korrekt uppskatta den genomsnittliga per capitakonsumtionens storlek tillkommer problemet att konsumtionen sannolikt varierar mellan olika socialgrupper, regioner, åldersgrupper m. m. Statistik från andra länder visar att denna variation kan vara betydande. I Västtyskland var t. ex. per capitakonsumtionen för blommor i höginkomsthushållet fyra gånger så hög som i låginkomsthushållet, för färsk frukt låg den 60 procent över, för blommor i Berlin var den mer än dubbelt så hög som motsvarande i södra Tyskland osv. Sannolikt föreligger en avsevärd skillnad i konsumtionen mellan olika regioner och befolkningsgrupper i Sverige.

Trädgårdsnäringsutredningen redovisar i det följande två undersökningar som nyligen gjorts dels rörande konsumtionens storlek, dels rörande konsumtionsutvecklingen av trädgårdsprodukter. Utredningen har för avsikt att i ett senare betänkande behandla marknaden för trädgårdsprodukter. I detta betänkande kommer konsumtion och konsumtionsutveckling på kort och lång sikt att behandlas ingående.

5.2 Beräkning av konsumtionens storlek

En beräkning av konsumtionens storlek har utförts vid Sveriges Lantbrukuniversitet (konsulentavdelningens rapporter, Trädgård 134). Denna återges nedan. Osäkerheten i de gjorda skattningarna understrykes i rapporten.

Statens jordbruksnämnd gör årliga beräkningar över vår konsumtion av ätbara trädgårdsprodukter. Enligt dessa skulle vår konsumtion av ätbara

färska trädgårdsprodukter under de senaste åren ha uppgått till ca 57 kg per person och år.

	1970	1974	1977
Köksväxter, färska	29,2	28,5	28,8
Äpple och päron, färska	24,2	23,7	24,6
Bär, färska	4,1	3,8	3,9

Enligt dessa ovanstående tal har ingen nämnvärd förändring inträtt i fråga om vår konsumtion av färska trädgårdsprodukter under 1970-talet. Med ledning av skördade kvantiteter och importstatistik har konsumtionen uppdelad på de viktigare växtslagen beräknats och redovisas i tabell 5.1.

Enligt tabell 5.1 skulle den svenska grönsakskonsumtionen vara något högre än vad jordbruksnämnden redovisat. Orsak härtill är att den svenska produktionen uppskattats vara högre än vad statistiken anger.

Tabell 5.1 Beräknad svensk konsumtion av färska köksväxter i kg per person och år

Produkt	Svensk produktion i milj. kg				
	Yrkes- mässig odling	Husbehovs- odling	Import i milj. kg	Totalt milj. kg	Kg/person och år
Tomat	15	1	34	50	6.1
Morötter	35	6	7	48	5.8
Vitkål	30	3	9	42	5.1
Lök	12	5	16	33	4.0
Växthusgurka	14	—	13	27	3.3
Sallat, isberg	3	1.5	4	18	2.2
Sallat, vanlig	4	2.5	3		
Blomkål	7	1.0	5	13	1.6
Paprika	—	—	7	7	0.9
Melon	0.5	—	6	6.5	0.8
Kålrötter	4.0	2.01	—	6.0	0.7
Purjo	3.0	—	—	3.0	0.4
Sallatskål	—	—	3.0	3.0	0.4
Rödkål	1.5	0.2	—	1.7	0.2
Dill	0.5	1.0	0.2	1.7	0.2
Ärter	0.4	1.0	—	1.4	0.2
Persilja	0.3	1.0	0.2	1.5	0.2
Spenat	—	1.0	—	1.0	0.1
Palsternacka	1.0	—	0.2	1.0	0.1
Selleri	0.5	—	—	0.5	0.1
Vax- o brytböna	0.2	1.0	—	1.2	0.1
Sockermajs	0.1	—	0.1	0.2	—
Pepparrot	0.1	—	—	0.1	—
Övrigt	2.9	2,8	2.5	8.2	1.0
Summa	135.0	30.0	110.0	275.0	33.5

I tabell 5.2 redovisas motsvarande uppgifter för frukt- och bärkonsumtionen.

Enligt tabell 5.2 uppgår den färska äpple- och päronkonsumtionen till 20 kg per person och år. Detta värde är lägre än jordbruksnämndens vilket beror på att man räknat med att av den yrkesmässiga äppleproduktionen används 15 procent inom industrin och att av husbehovsodlingen används 20 procent till mos, must och andra inläggningar. När det gäller jordgubbar beräknas 20 procent av skörden från yrkesodlingen och halva skörden från hemträdgårdarna användes till djupfrysning, saft, sylt och liknande. Hallon och vinbär används till största delen till frysning, saft och sylt.

När det gäller konsumtionen av prydnadsväxter har en beräkning gjorts av det som köps från yrkesodlingen och av importen. Husbehovsodlingen av snittblommor och hemförökningen av krukväxter är inte medtagna.

Tabell 5.2 Beräknad svensk konsumtion av färska frukt- och bärprodukter

Produkt	Svensk produktion i milj. kg				
	Yrkesmässig odling	Husbehovsodling	Import milj. kg	Totalt milj. kg	Kg/person och år
Äpple	27	40	65	132	16.1
Päron	6.0	4.0	22	32	3.9
Plommon	2.5	4.0	2	8.5	1.0
Jordgubbar	10.0	6.0	2	18	2.2
Hallon	0.1	0.5	–	0.6	0.1
Röda vinbär	0.1	0.2	–	0.3	–

Tabell 5.3 Beräknat inköp av prydnadsväxter 1976–77

	Från svensk produktion milj. st.	Import milj. st.	Totalt milj. st.	Antal per person och år
<i>Snittblommor</i>				
Tulpaner	150	–	150	18.3
Rosor	40	20	60	7.3
Krysantemum	21	3	24	2.9
Nejlikor	24	37	61	7.4
Narcisser	15	–	15	1.8
Övr. snittblommor	35	10	45	5.5
S:ma snittblommor	285	70	355	43.5
<i>Krukväxter</i>				
Julstjärna	5	1	6	0.7
Hyacinter	11	–	11	1.3
Pelargon	6.5	1	7.5	0.9
Begonia	6	1	7	0.9
Övr. krukv.	18.5	22	40.5	4.9
S:ma krukväxter	47	25	72	8.7
Utplanteringsväxter	85	5	90	11.0

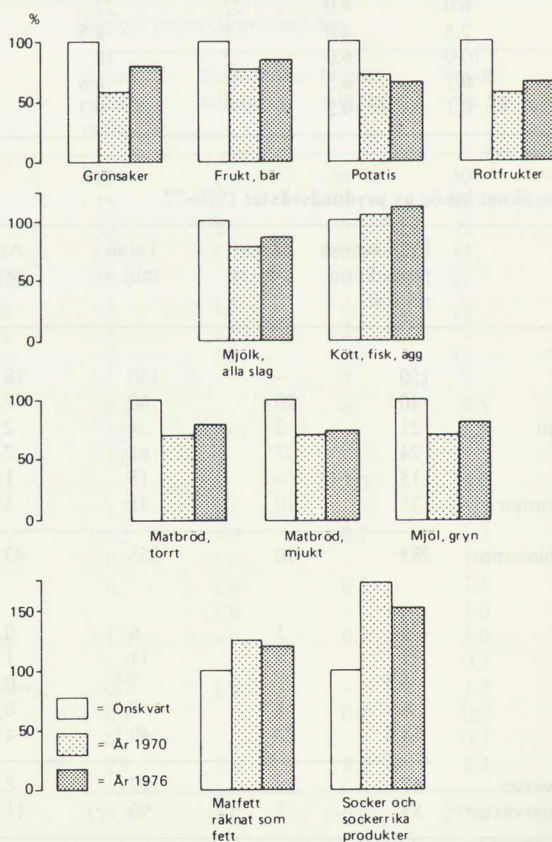
Enligt dessa beräkningar uppgår konsumtionen till 43 st. snittblommor, 9 krukväxter och 11 utplanteringsväxter per person och år. Av snittblommorna utgör tulpanerna 18 st medan vi köper 7 st vardera rosor och nejlikor.

Som framgått av avsnitt 3 och 4 har den svenska arealen av plantskoleprodukter ökat från år 1971 till år 1976 med ca 10 procent. Importstatistiken möjliggör ingen uppdelning för hela perioden men allt tyder på att importen av plantskoleväxter och därmed konsumtionen ökat avsevärt under de senaste åren.

5.3 Rekommendationer till förändringar i konsumtionen av ätbara trädgårdsprodukter

Sedan ett 10-tal år tillbaka har från samhällets sida förslag framförts om en ändring av svenska folkets matvanor. Ökad konsumtion av såväl frukt och bär som grönsaker har framförts som viktiga åtgärder för att erhålla en bättre kost.

Figur 5.1 är hämtad ur en av socialstyrelsens nämnd för hälsoupplýsning 1978 utgiven skrift om Kost och motion. Av denna framgår att konsumtionen

Figur 5.1 Önskvärd konsumtion av livsmedel i Sverige samt medelkonsumtionen åren 1970 och 1976 beräknad i procent därav. (S I Westin)

av såväl grönsaker, frukt och bär som rotfrukter, ökat från år 1970 till år 1976. Likväl återstår mycket innan man uppnår den önskvärda konsumtionsnivån.

Under våren 1978 har vidare frågorna om livsmedelssubventionernas inverkan på konsumtionsmönstret särskilt uppmärksammats. Den medicinska expertgruppen för kost och motion (MEK) vid socialstyrelsens nämnd för hälsoupplýsning (h-nämnden) har i skrivelse den 11 april 1978 lagt fram synpunkter på prispolitiken för livsmedel m. m. Nedan återges de avslutade synpunkterna ur denna skrivelse.

MEK som sedan 1969 varit ansvarig för det vetenskapliga underlaget till socialstyrelsens kost- och motionsverksamhet finner det angeläget att än en gång betona nödvändigheten av att de näringsfysiologiska synpunkterna bättre beaktas i svensk livsmedelspolitik. Enligt MEK:s mening bör bl. a. livsmedelssubventionernas fördelning på olika jordbruksprodukter omprövas. MEK finner det dessutom viktigt att en större satsning görs på forskning och information beträffande kost- och näringsfrågor. Man vet t. ex. att stora förändringar i livsmedelskonsumtionen skett inom vissa befolkningsgrupper. Detta till trots har den totala konsumtionen inte ändrats i någon väsentlig omfattning. Vad som egentligen skett och varför måste utredas och analyseras.

Dessutom anser MEK att prispolitiska åtgärder måste insättas för att stimulera en ökad konsumtion av spannmålsprodukter, grönsaker, frukt, potatis, rotfrukter och fisk. Vidare krävs en pris- och handelspolitik som leder till minskad konsumtion av socker och mättat fett.

MEK är helt medveten om att här föreslagna ekonomiska åtgärder inte kan göras i ett steg utan förutsätter en långsiktig planering – något som understryker behovet av etablering av en långsiktig livsmedels- och nutritionspolitik.

Med hänsyn till att sambandet mellan produktpriset och efterfrågan är starkt för flertalet här aktuella produkter, betyder den samhälleliga politiken på detta område mycket för den framtida konsumtionsutvecklingen. Priset till konsument kan i princip påverkas genom låga produktionskostnader, låga handelsmarginaler och subventioner. Vilka möjligheter som ligger närmast till hands har ej studerats av TNU. Sådana studier torde vara ett nödvändigt underlag för en medveten samhällspolitik på detta område.

5.4 Bedömning av den framtida konsumtionens utvecklingen

En bedömning av den förväntade konsumtionsutvecklingen för trädgårdsprodukter har nyligen gjorts av Handels Utredningsinstitut i den år 1977 publicerade utredningen "Konsumentvarumarknaden för dagligvaror 1976–1985".

De prognoser som gjorts i denna utredning tar fasta på att bestämma den konsumtionsnivå som kan förväntas om 5 à 10 år. Metodmässigt har man gått tillväga på så sätt att man analyserat hur konsumtionen av olika produkter påverkas av den disponibla inkomsten under perioderna 1963–76 resp. 1971–76. Det på detta sätt beräknade sambandet använder man sedan för att beräkna den framtida konsumtionsutvecklingen. Därvid har man antagit att den årliga ökningen av den privata konsumtionen räknat i fasta priser kommer att uppgå till 2 procent per år. Det bör understrykas att prognosens

riktighet är starkt beroende av bl. a. detta antagandes riktighet. Vidare förutsätts att samhällspolitiska ingripanden i form av t. ex. subventioner ej införs.

Till grund för beräkningen av den totala konsumtionen ligger vidare antagandet att befolkningen kommer att öka från 8,22 milj. år 1976 till 8,36 milj. år 1985.

De resultat man kommit fram till rörande trädgårdsprodukter återges nedan. Resultaten redovisas dels i tabell 5.4 dels i konsumtionsdiagram (fig. 5.2–5.4). I tabellen redovisas konsumtionsnivån i kronor per invånare och totalt i 1976 års penningvärde. Diagrammen är uttryckta i indexform med 1975 = 100 och samtliga uppgifter baserade på 1976 års prisnivå.

Som framgår av diagram och tabeller har man för såväl frukt och grönsaker som blommor räknat med två alternativ. Detta har man gjort därför att man bedömer utvecklingen som oklar.

I utredningen framhålls beträffande *frukt och grönsaker* att fram till 1970 redovisas ett klart samband mellan inkomststegring och ökning av konsumtionen av frukt och grönsaker. Åren 1971–76 har efterfrågan däremot inte påverkats lika starkt av den allmänna konsumtionsökningen. Huvudalternativet (A) ansluter till utvecklingen under den senare delperioden, medan alternativ B baseras på genomsnittsförhållandena under hela perioden. Resultatet blir en årlig ökning med 0,8 respektive 1,6 procent om året.

I fråga om blommor framgår det av utredningen att sambandet är starkt för första perioden och något svagare för den andra. Prognosens huvudalternativ (A) baseras på utvecklingen under hela perioden. Elasticiteten ligger nära tre, vilket innebär att en inkomstökning medför nästan tre gånger så stor efterfrågeökning på blommor. Bialternativet (B) bygger på sambandet 1971–76.

Tabell 5.4 Beräknad konsumtion åren 1980 och 1985

	Konsumtion per invånare i kronor			Procentuell årlig ökning
	1976	1980	1985	
Livsmedel	4 443	4 604	4 818	0,9
Övriga dagligvaror	1 506	1 111	1 189	1,3
Frukt och grönsaker	617	638	665	0,82
Alt. B		658	714	1,64
Potatis och rot- frukter	133	136	140	0,57
Blommor	140	166	205	4,31
Alt. B		156	179	2,78
<i>Totalkonsumtion i milj. kr.</i>				
Livsmedel	36 532	38 162	40 299	
Övriga dagligvaror	8 682	9 210	9 942	
Frukt och grönsaker	5 073	5 288	5 561	
Alt B		5 454	5 970	
Potatis och rot- frukter	1 094	1 127	1 171	
Blommor	1 151	1 376	1 714	
Alt. B		1 293	1 497	

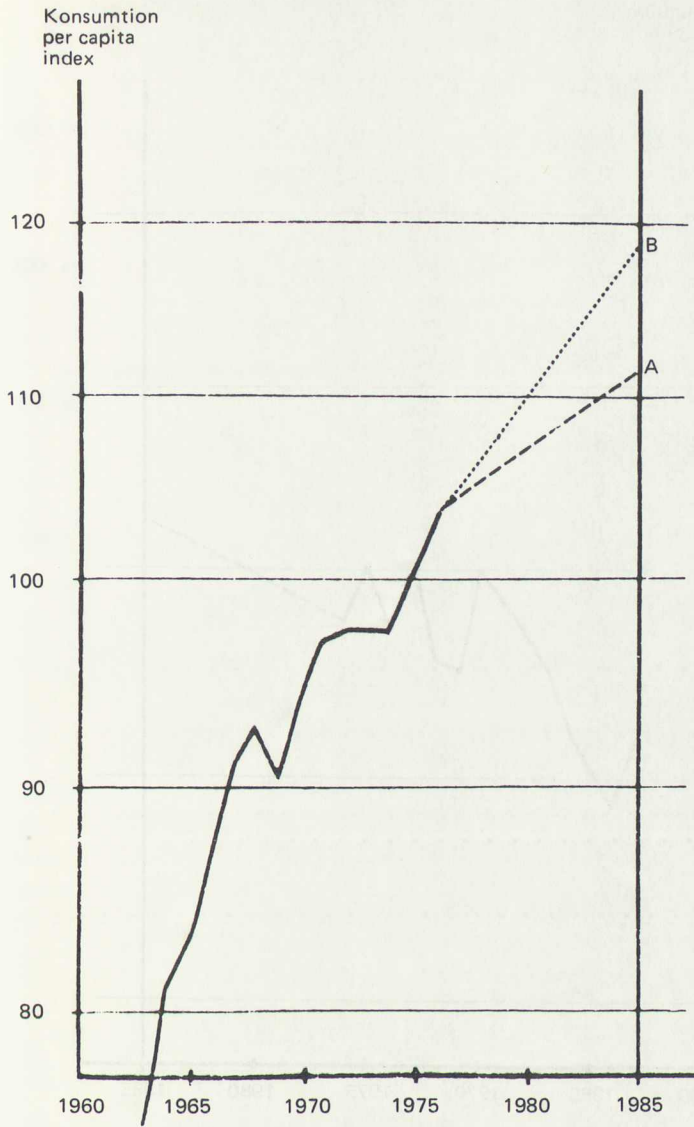

Fig. 5.2 Konsumtionsdiagram för frukt och grönsaker. Index år 1975 = 100

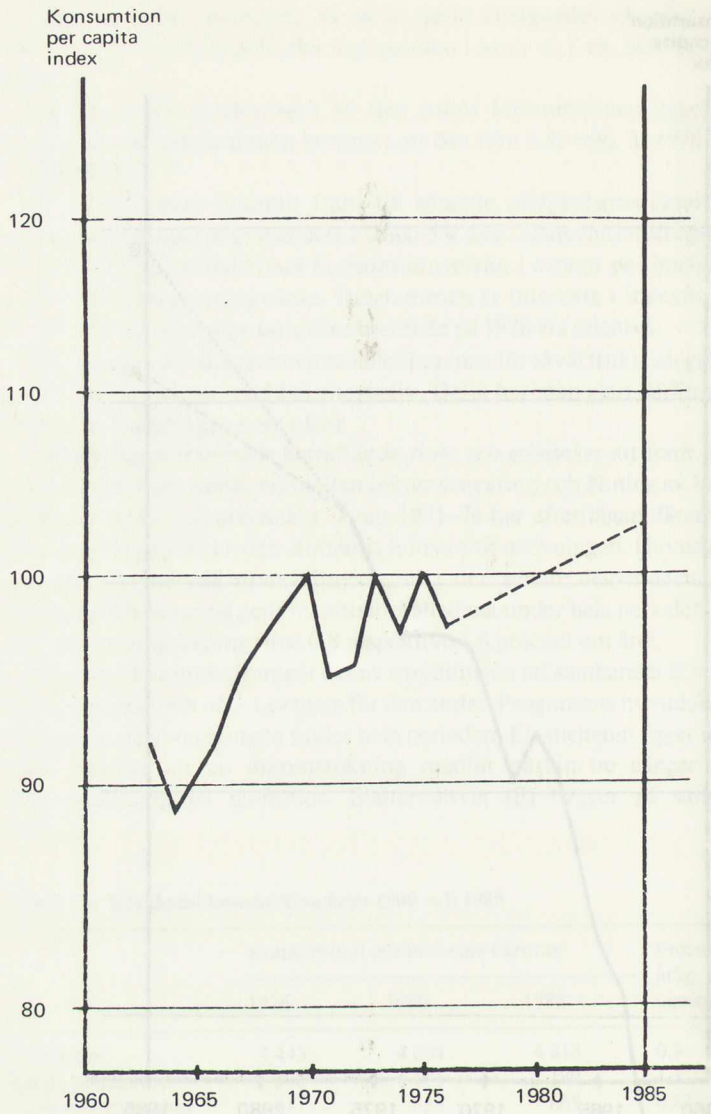

Fig. 5.3 Konsumtionsdiagram för potatis och rotfrukter. Index år 1975 = 100

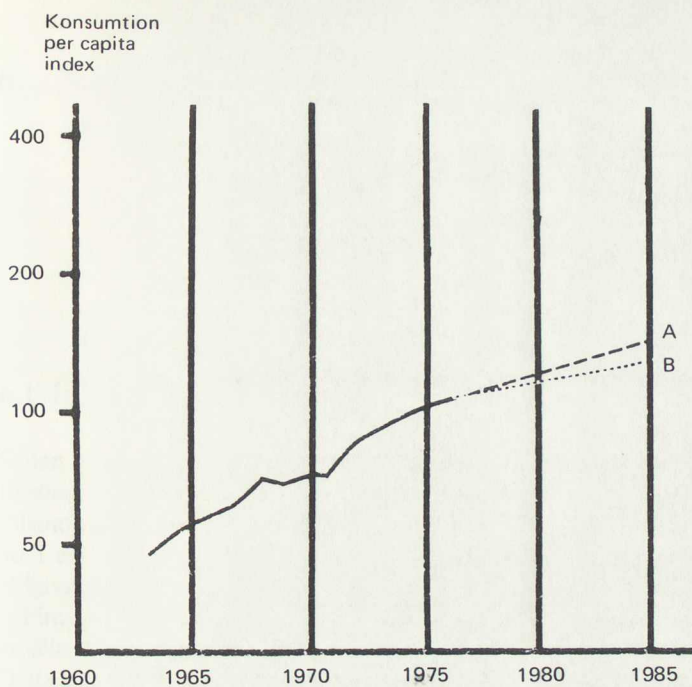

Fig. 5.4 Konsumtionsdiagram för blommor. Index år 1975 = 100

6 Statligt finansieringsstöd till trädgårdsnäringsens rationalisering m. m.

6.1 Inledning

Staten främjar rationaliseringen av trädgårdsnäringsen genom forskning, försöksverksamhet och rådgivning samt finansiellt stöd i olika former. I det följande behandlas främst det finansiella stödet. Utredningen har för avsikt att i ett senare betänkande ta upp frågor rörande forskning, försök och rådgivning.

Finansieringsstöd kan erhållas för flera olika ändamål. Stöd kan bl. a. erhållas för finansiering av rationaliseringsåtgärder och förvärv av företag. Detta stöd utgår i stort sett uteslutande som kreditgarantier. Statsbidrag kan vidare erhållas med 35 % av godkänd kostnad för investeringar i energibesparande åtgärder. Lån som är ränte- och amorteringsfria i tre år kan t. o. m. den 30 juni 1979 utgå till växthusföretag med produktion som kräver uppvärmning. Stödet utgår vid likviditetssvårigheter inom företagen samt vid sortimentsbyte eller annan omläggning av produktionen. Inom ramen för det särskilda stödet till lantbruksföretag m. m. i vissa glesbygder kan vidare statsbidrag och kreditgarantier utgå till investeringar för trädgårdsodling. I det följande redogörs närmare för nämnda stödformer samt för angränsande stöd av betydelse för utredningens överväganden.

6.2 Stöd enligt kungörelsen (1968:377) om statligt stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering m. m.

6.2.1 Riktlinjer för stödet

6.2.1.1 1968 års beslut

Före år 1968 var syftet med den statliga stödverksamheten på trädgårdsområdet att höja trädgårdsnäringsens effektivitet för att därigenom skapa tillfredsställande försörjningsmöjligheter för dess utövare. Stöd utgick i form av lånegarantier och bidrag. För bidrag gällde att företaget inte fick vara större än att för driften erfordrades utom brukaren och tillfällig arbetskraft högst två helårsanställda arbetare. Bidraget, som var maximerat till 8 000 kr., var behovsprövat.

Kungl. Maj:t uppdrog år 1967 åt dåvarande trädgårdsnäringens utredningen att mot bakgrund av de av riksdagen fastställda riktlinjerna för det statliga ekonomiska stödet till jordbrukets rationalisering se över och föreslå ändrade

låne- och bidragsbestämmelser för motsvarande stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering.

Målet för jordbrukspolitiken var enligt 1967 års riksdagsbeslut att under så långt möjligt samma betingelser som gäller för näringslivet i övrigt till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad åstadkomma en jordbruksproduktion av önskad storlek och samtidigt göra det möjligt för de i jordbruket sysselsatta att få del av den allmänna standardstegringen. En fortsatt snabb rationalisering borde främjas varvid uppbyggandet av rationella jordbruksföretag skulle vara det centrala syftet. De enskilda företagen skulle göras så effektiva som möjligt vilket krävde att deras utformning och drift fortlöpande anpassades efter den tekniska utvecklingen. Stödet skulle inte begränsas till någon särskild företagsform. Statens medverkan i finansieringen av rationaliseringsåtgärderna skulle i huvudsak ske i form av lånegarantier. Bidragsgivningen begränsades till åtgärder av väsentlig betydelse för strukturrationaliseringen. Dessa riktlinjer har varit vägledande för utformningen av det statliga finansiella stödet på trädgårdsområdet.

Trädgårdsnäringsutredningen hade också att ta hänsyn till en eventuell anknytning av Sverige till dåvarande EEC. En sådan förväntades medföra en skärpt konkurrens inom vissa produktionsgrenar. Detta underströk angelägenheten av att rationaliseringen inom näringen främjades. Rationaliseringsbehovet bedömdes vara påtagligt hos ett mycket stort antal trädgårdsföretag.

Utredningen avgav hösten 1967 betänkandet Statliga kreditgarantier och bidrag på trädgårdsområdet (Jo 1967:10). Efter remissbehandling togs förslagen upp i statsverkspropositionen år 1968. Föredragande departementschefen anslöt sig i huvudsak till trädgårdsnäringsutredningens förslag. Enligt de allmänna grunderna för det ekonomiska stödet borde det syfta till att främja finansiering av åtgärder, som höjer ett företags effektivitet, samt i vissa fall till att underlätta förvärv och drift av effektiva företag. Åtgärderna skulle vara önskvärda från allmän synpunkt, samhällsekonomiskt motiverade och företagsekonomiskt lönsamma. Några gränser för företagens storlek borde inte finnas. Ej heller skulle åtskillnad göras mellan enskilda och juridiska personer i fråga om möjligheterna att få stöd. Stödet borde avse helt yrkesmässig produktion och därför endast utgå till företag av sådan omfattning att företagaren kunde få sin huvudsakliga sysselsättning däri. Stödet borde i huvudsak lämnas som lånegarantier.

Jordbruksutskottet tillstyrkte departementschefens förslag utan några särskilda uttalanden och riksdagen fattade beslut i enlighet därmed (prop. 1968:1, bil. 11 p. C 7; JoU 1968:1, rskr 1968:9).

6.2.1.2 Ändringar efter år 1968

Sedan år 1968 har trädgårdsrationaliseringskungörelsen ändrats ett flertal gånger. Av nämnvärt intresse är i detta sammanhang ändringar år 1971 och år 1975. Efter förslag från lantbruksstyrelsen i petitan för budgetåret 1971/72 beslöt riksdagen att kreditgaranti för driftslån skulle kunna lämnas för att avhjälpa tillfälliga likviditetssvårigheter. Vidare beslutades att stöd i vissa fall skulle kunna lämnas vid nyetablering av trädgårdsföretag (prop. 1971:1, bil. 11; JoU 1971:38, rskr 1971:217). År 1975 antog riksdagen en ny lag om

sambruksföreningar. I samband därmed beslutades bl. a. om ökat ekonomiskt stöd till samverkansföretag inom trädgårdsnäringsen (prop. 1975:50, JoU 1975:15, rskr 1975:182).

6.2.2 Nuvarande bestämmelser för stödet

6.2.2.1 Ändamål och stödformer

Stödets syften är att underlätta finansieringen av

1. rationaliseringsåtgärder inom trädgårdsnäringsen
2. tillskottsförvärv av mark
3. insats i sammanslutning inom trädgårdsproduktionen samt förvärv eller lösen av andel i sådan sammanslutning.

Stödet avser trädgårdsföretag som driver helt yrkesmässig produktion av trädgårdsprodukter. Många trädgårdsföretag har egen odling kombinerad med återförsäljning av inköpta produkter. Så är t. ex. ofta fallet med plantskolor. Stöd till på detta sätt kombinerade företag lämnas endast om den egna produktionen framstår som väsentlig i förhållande till företagets totala omsättning. Stöd lämnas i sådana fall endast till åtgärder som avser rationalisering av den egna produktionen. Investeringar i byggnader och utrustning för lokaler för minutförsäljning stöds inte.

Med trädgårdsprodukter avses köksväxter, frukt och bär, plantskoleväxter, blommor och krukväxter. Stöd utgår som lånegaranti och statsbidrag. Stödet prövas av lantbruksstyrelsen. Med vissa inskränkningar har styrelsen delegerat åt lantbruksnämnderna i Stockholms och Malmöhus län att handha stödgivningen inom respektive län.

6.2.2.2 Allmänna förutsättningar för stöd

Statligt stöd lämnas till enskild person, sambruksförening, ekonomisk förening, handelsbolag eller aktiebolag som driver eller har för avsikt att driva trädgårdsproduktion. För att få stöd skall enskild person ha sin huvudsakliga sysselsättning i företaget. I fråga om de juridiska personerna gäller att minst en person skall ha full sysselsättning.

1968 års beslut innebar att nyetableringar av trädgårdsföretag inte skulle stödjas. Som tidigare har nämnts ändrades denna politik år 1971. Det hade då visat sig att en stimulans till nyetablering behövdes om en trädgårdsproduktion av rimlig omfattning skulle kunna upprätthållas inom landet. Tre fall särskildes vid vilka stöd skulle lämnas, nämligen då nyetableringen är angelägen

- för att motverka ett sjunkande produktionsunderlag som kan skada en rationell varuhantering och avsättning av trädgårdsprodukter inom odlingsområden där gemensam försäljning har organiserats genom auktionshallar eller annan försäljningsförening,
- för att säkerställa viss önskvärd lokal produktion av trädgårdsprodukter i anslutning till tätorter där trädgårdsföretag tvingas upphöra med driften därför att marken skall disponeras för tätortens expansion och företaget av

- olika skäl inte kan fortsätta verksamheten på annan mark inom området samt
- för att tillgodose ett allmänt intresse av att trädgårdsföretag etableras inom nya områden med uppgift att tillgodose viss lokal marknad med produkter och tjänster, främst inom områden med ökande befolkningsunderlag.

Statligt stöd lämnas om sökanden kan antagas vara i stånd att fullgöra med stödet förenade åtaganden. Det innebär bl. a. att företagaren skall beräknas få ett kontantöverskott som räcker för att klara hans privata levnadsomkostnader. Vidare skall sökanden ha erforderlig yrkesskicklighet. Den kan ha förvärvats antingen genom teoretisk yrkesutbildning jämte praktik eller genom praktisk erfarenhet. I fråga om sammanslutningar prövas om de har förutsättningar för att bestå och drivas på ett ändamålsenligt sätt.

Stöd lämnas inte om en åtgärd bedöms kunna genomföras på skäliga villkor utan stöd. I fråga om juridiska personer som ägs av ett fåtal fysiska personer skall hänsyn tas till dessas ekonomiska ställning.

Stöd lämnas i princip till alla åtgärder som höjer näringens effektivitet. De krav som ställs på åtgärden är att den skall vara önskvärd från allmän synpunkt, samhällsekonomiskt motiverad och från företagsekonomisk synpunkt lönsam. De allmänna och samhällsekonomiska kraven innebär bl. a. att företaget skall ha en lämplig lokalisering med hänsyn till samhällsplaneringen i stort. Vidare skall företagets läge bedömas från geografisk och klimatisk synpunkt. Lönsamhetskraven innebär att i fråga om familjeföretag, brukaren och hans familj efter åtgärden skall få en arbetsersättning som motsvarar avtalsenlig lön till en kvalificerad trädgårdsarbetare. Företag med i huvudsak anställd arbetskraft samt sammanslutningar skall ha full kostnadsäckning när lönsamheten är som lägst inom de variationer som normalt förekommer. Vid "medelförhållanden" bör således en viss företagavinst erhållas.

För att erhålla stöd skall företaget ha eller inom en nära framtid väntas få förutsättningar för rationell drift. Bedömningen härav ingår i ovan nämnda prövning av åtgärden i fråga.

6.2.2.3 Lånegarantier

Statlig lånegaranti innebär att staten lämnar borgen för lån som sökanden upptar i godkänd kreditinrättning. Förutom att garantisystemet löser borgensfrågan för sökanden erhåller han samma räntevillkor för garantilånet som gäller för långivarens bottenlån. I allmänhet ger detta ca 2 procents lägre ränta än om vanlig borgen, företagsinteckning etc. skulle ha använts. Garanti får inte ställas för lån som kan erhållas som bottenlån. Innan garanti beviljas skall lantbruksnämnden ha bekräftelse på att lånet kan påräknas hos kreditinrättningen. Det åligger helt sökanden att välja kreditinrättning och ordna lånet.

Lånegaranti kan lämnas till

1. åtgärd som är ägnad att effektivisera och förbilliga driften och mera varaktigt förbättra ekonomibygnader eller tekniska anordningar (rationaliseringslån),
2. förvärv av företag inom trädgårdsnäringens område eller tillskottsförvärv

- av mark som är nödvändig för rationalisering (förvärvslån),
3. inköp av inventarier, plantmaterial och gödsel eller för att täcka andra nödvändiga utgifter för igångsättning, omläggning eller utvidgning av driften (driftslån),
 4. förvärv av maskin med tillbehör som skall användas gemensamt för flera trädgårdsföretag, förvärv av maskinbestånd för yrkesmässig maskinhållning för trädgårdsnäringen, inköp, ny- eller ombyggnad av byggnad för sådan maskinhållning samt rörelsekapital vid igångsättning, övertagande eller större utvidgning av en mera omfattande maskinhållarrörelse (maskinlån),
 5. insats i sambruksförening och förvärv eller lösen av andel i sådan förening,
 6. insats, förvärv eller lösen av andel i sammanslutning inom trädgårdsproduktionen, om sammanslutningens bildande eller verksamhet har inneburit samverkansrationalisering,
 7. upprättande av driftsekonomisk plan i anslutning till ärende om lånegaranti.

Med samverkansrationalisering menas övergång till ändamålsenlig gemensam drift av enskilt drivna verksamheter.

I lantbruksstyrelsens anvisningar anges följande exempel på åtgärder för vilka garanti för rationaliseringslån kan erhållas

- a) om-, till- och nybyggnad av ekonomibyggnader med därtill hörande värme- och kylanläggningar
- b) installation av tekniska anordningar för reglering av temperatur, ljus och fuktighet i luft och jord i växthus och lagerlokaler
- c) inredning av växthus, arbetslokaler och lagerrum med bord, hyllor och fasta transportanordningar m. m.
- d) brunnsborrning och anläggningar för vattenuppfodring och bevattning
- e) täckdikning, väganläggningar för interna transporter, stängselanläggningar och skyddsplanteringar
- f) sanering av fruktodlingar genom röjning och omplantering.

Garanti för *förvärvslån* utgår bl. a. vid förvärv av bärkraftiga företag eller företag som har förutsättningar bli bärkraftiga efter vissa investeringar.

Garanti för *driftslån* lämnas i samband med

1. tillträde till företag som förvärvats
2. tillträde till företag som arrenderats
3. genomgripande driftsomläggning
4. mera väsentlig utvidgning i rationaliseringssyfte av företagets produktionskapacitet
5. samverkansrationalisering av mera väsentlig omfattning

Sådan garanti får också lämnas för att avhjälpa tillfälliga likviditetssvårigheter. Amorteringsvillkoren för garantilånen framgår av följande sammanställning.

Låneform	Längsta amorteringstid, år	Längsta amorteringsfria tid, år
Rationaliseringslån	20	3
Förvärvslån	20 ^a	2
Driftslån	15	2
Maskinlån	10	1
Lån för insats, förvärv eller lösen av andel i sambruksförening eller samverkansföretag ^b	15	2

^a Regeringen kan medge 30 år om särskilda skäl föreligger

^b Med samverkansföretag avses företag som genomfört samverkansrationalisering

I fråga om amorteringsreglerna anförde förra trädgårdsnäringsutredningen följande:

”Eftersom anläggningstillgångarna i ett trädgårdsföretag i regel förslits snabbare än inom jordbruket, har det ansetts motiverat med en kortare amorteringstid för trädgårdslån än för jordbrukslån. Längsta amorteringstid för lån enligt trädgårdsnäringsens rationaliseringskungörelse samt för förvärvslån är således för närvarande 20 år och för driftslån 15 år. På jordbrukssidan är däremot den längsta amorteringstiden för rationaliseringslån 30 år, för förvärvslån 35 år samt för driftslån i regel 15 år. Härvid har som nämnts enligt 1967 års riksdagsbeslut den längsta amorteringstiden för jordförvärvslån förlängts från 30 till 35 år, medan motsvarande amorteringstider för övriga jordbrukslån inte har ändrats. Enligt utredningens uppfattning bör de nuvarande längsta amorteringstiderna bibehållas för trädgårdsnäringsens lånegarantier. Vid förvärvslån bör dock Kungl. Maj:t ha möjlighet att medge en något förlängd längsta amorteringstid om särskilda skäl så påkallar. Som skäl för att amorteringstiderna princip bibehålls oförändrade kan anges, att man på grund av bl. a. den snabba tekniska utvecklingen måste räkna med att byggnader m. m. vid ett trädgårdsföretag inom en inte alltför lång period måste förnyas och att trädgårdslånen överhuvudtaget i stor utsträckning avser investeringar av förhållandevis kort varaktighet. Det är därför önskvärt, att alltför långa amorteringstider undviks på trädgårdsområdet. Erfarenheter har också visat, att låntagarna i regel har föredragit en kortare amorteringstid än den längsta amorteringstid, som är möjlig enligt gällande bestämmelser.

Amorteringen av lån enligt trädgårdsnäringsens rationaliseringskungörelse samt av förvärvslån enligt kungörelsen om kreditstöd till förvärv och drift av trädgårdsföretag skall påbörjas senast under fjärde året efter första lyftningsdagen, medan amorteringen av driftslån enligt sistnämnda kungörelse skall påbörjas högst två år efter första lyftningsdagen. På jordbrukssidan skall enligt gällande bestämmelser amorteringen börja, räknat från första lyftningsdagen, senast efter två år beträffande driftslån och fem år beträffande övriga lån. För andra lån än driftslån är således den amorteringsfria tiden ett år längre på jordbruksområdet än på trädgårdsområdet. Med hänsyn till den kortare amorteringstiden för trädgårdslån är denna skillnad enligt utredningens uppfattning fortfarande motiverad”.

Föredragande departementschefen anslöt sig i propositionen till utredningens förslag och riksdagen beslöt i enlighet härmed.

6.2.2.4 Statsbidrag

Statsbidrag kan lämnas till åtgärd som syftar till att effektivisera och förbättra driften och mera varaktigt förbättra ekonomibyggnaden eller tekniska

anordningar. Ett villkor är emellertid att åtgärden skall ske i samband med genomgripande och kapitalkrävande rationalisering eller samverkansrationalisering och innebär en särskilt stor och i tiden koncentrerad investering som kan antagas medföra påfrestningar på sökandens likviditet.

1968 års riksdagsbeslut innebär att bidragsgivningen skall begränsas. I förarbetena uttalas bl. a. av trädgårdsnäringsutredningen att bidrag endast skall lämnas då det kan bli av avgörande betydelse för ett företags möjligheter att genomföra ett rationaliseringsprojekt. Utredningen ansåg det vara naturligt att endast utnyttja bidrag i speciella fall. Vidare uttalade departementschefen att bidragets storlek borde avgöras med hänsyn bl. a. till behovet av stimulans i varje särskilt fall och sökandens ekonomiska ställning.

Lantbruksstyrelsen har tolkat detta som att bidrag inte skall utgå om företagarens ekonomiska ställning är sådan att bidrag uppenbarligen inte behövs för att åtgärden skall komma till stånd. För att bidrag skall utgå har styrelsen föreskrivit antingen

att det från det allmännas sida skall vara av särskilt intresse att åtgärden blir genomförd och att så inte kan beräknas ske utan den stimulans som ett statsbidrag innebär eller

att till följd av markdisposition eller andra åtgärder från det allmännas sida sökande nödgas genomföra omflyttningar eller andra långt gående och kostnadskrävande dispositioner inom företaget.

Vid riksdagens beslut år 1975 om ny sambruksföreningslag utvidgades statsbidragsmöjligheterna inom trädgårdsnäringen (prop. 1975:70, JoU 1975:5, rskr 1975:182). Sälunda uttalade jordbruksutskottet att statsbidrag bör kunna beviljas till investeringar i ekonomibygnader och markanläggningar i samband med samverkansrationalisering samt att samverkan särskilt skall stimuleras med bl. a. statsbidrag. Lantbruksstyrelsen har ännu inte utfärdat några anvisningar för tillämpningen på trädgårdsområdet. Bestämmelserna överensstämmer dock med vad som gäller för jordbruket, varför tillsvidare anvisningarna där även får anses omfatta trädgårdsstödet. Hittills har inga ansökningar om statsbidrag till samverkansföretag inom trädgårdsnäringen prövats.

Statsbidrag utgår med högst 25 procent av godkänd kostnad. Lägsta bidragsbelopp är 3 000 kr. Bidraget får inte överstiga 20 000 kr. Bidrag till uppförande eller ombyggnad av ekonomibygnad eller markanläggning som sker i samband med samverkansrationalisering får dock utgå med 50 000 kr. för varje heltidsarbetande delägare i samverkansföretag.

Statsbidrag lämnas som avskrivningslån.

Stödgivningen handhas av lantbruksstyrelsen. Styrelsen har delegerat till lantbruksnämnderna i Stockholms resp. Malmöhus län att bevilja statsbidrag och kreditgarantier till företag inom resp. län.

6.2.3 Beviljat stöd, m. m.

Statsbidrag för trädgårdsnäringens rationalisering har inte lämnats under senare år.

Kreditgarantiramen för trädgårdsnäringens rationalisering anvisas under jordbrukshuvudtitelns anslag Täckande av förluster på grund av statlig

Tabell 6.1 Garantirammar och beviljade garantier budgetåren 1970/71–1976/77

Budgetår	Ram, milj. kr.	Beviljad garanti, milj. kr.
1970/71	9,0	3,5
1971/72	9,0	9,0
1972/73	11,0	10,5
1973/74	11,0	9,0
1974/75	14,0	8,3
1975/76	14,0	14,0
1976/77	17,0	16,9

kreditgaranti. De anvisade garantiramarna för nämnda ändamål de senaste budgetåren samt beviljade garantier framgår av tabell 6.1.

För budgetåren 1977/78 och 1978/79 är anvisat för vardera året 19,0 milj. kr. Stödet har en regionalt sett mycket ojämn fördelning. Budgetåren 1975/76 resp. 1976/77 erhöll 75 resp. 61 trädgårdsföretag statliga kreditgarantier. Ungefär hälften av såväl antalet företag som det beviljade garantibeloppet svarar Skåne, Blekinge och Halland tillsammans för. I flera län lämnades inget stöd alls. Sålunda utgick inget stöd något av nämnda budgetår i vare sig Örebro, Jämtlands eller Västerbottens län. I flertalet län erhöll bara enstaka företag stöd.

6.3 Stöd enligt kungörelsen (1974:250) om statsbidrag till energibesparande åtgärder inom trädgårdsföretag

6.3.1 Bestämmelser för stödet

Enligt kungörelsen (1974:250) om statsbidrag till energibesparande åtgärder inom trädgårdsföretag (ändrad senast 1978:290) utgår bidrag till åtgärd som möjliggör användning av andra bränslen än olja eller har bränslebesparande effekt inom trädgårdsföretag. Exempel på sådana åtgärder är

- utbyte eller ändring av värmepanna och eldningsaggregat samt installation av annan nödvändig utrustning för övergång till eldningsmedel annat bränsle än olja
- Utbyte av värmepanna och eldningsaggregat som medför uppenbar bränslebesparing
- isoleringsåtgärder i växthus och andra trädgårdsnärings ekonomibyggnader inklusive insättning av dubbelt glas eller plast i tak och väggar
- täckning med skuggväv och mörkläggningsanordningar eller liknande åtgärder som indirekt bidrar till bränslebesparande isolering
- installation av automatik för klimatreglering
- vindskydd och läplanteringar

Åtgärderna skall avse befintliga anläggningar och företaget skall uppfylla de allmänna förutsättningarna för statligt stöd enligt trädgårdsrationaliseringskungörelsen. I anvisningarna för tillämpningen av stödet har lantbruksstyrelsen definierat "befintlig anläggning" med anläggning som fanns eller till

huvudsaklig del var färdigställd före den 1 januari 1974.

Statsbidrag lämnas med högst 35 % av godkänd kostnad. Högsta möjliga bidrag är fr. o. m. den 1 juli 1978 höjt från 50 000 kr. till 75 000 kr. per projekt. Stödet handhas av lantbruksstyrelsen.

Enligt riksdagens beslut våren 1978 lämnas från och med den 1 juli 1978 bidrag även till prototyper och demonstrationsanläggningar med inriktning på effektivare energianvändning. Villkor är härvid att det gäller i praktisk drift oprövad teknik eller utnyttjande av känd teknik i nytt sammanhang. Erfarenheterna av anläggningarna skall vidare vara offentliga. Bidrag kan utgå med högst 50 % av godkänd kostnad. Någon högsta gräns för bidraget finns inte. Ansökan om stöd prövas av lantbruksstyrelsen.

6.3.2 Beviljat stöd m. m.

Medel för statsbidrag till energibesparande åtgärder inom lantbruket anvisas under industridepartementets huvudtitel, anslaget Energibesparande åtgärder inom näringslivet. De ramar för bidrag och de belopp som beviljats för trädgårdsnäringens del framgår av tabell 6.2.

För budgetåren 1977/78 resp. 1978/79 har anvisats 3 milj. kr. för vardera året. Dessutom har för budgetåret 1978/79 1 milj. kr. anvisats till bidrag för prototyper och demonstrationsanläggningar.

Sedan stödet trädde i kraft den 1 juli 1974 och fram till den 31 december 1976 hade 332 trädgårdsföretag erhållit bidrag för en eller flera åtgärder. Detta är ca 13 % av totala antalet företag med uppvärmda växthus. Intill den 30/6 1977 hade 6,8 milj. kr. beviljats i bidrag. Den beräknade årliga oljebesparingen av de åtgärder som vidtagits med stöd av bidrag uppgår till ca 10 500 m³ olja per år.

De åtgärder till vilka bidrag framför allt utgått är byten av värmepanna, installation av isolerade skuggningsanordningar och installation av automatisk klimatreglering.

6.4 Stöd enligt förordningen (1975:545) om statligt stöd till vissa trädgårdsföretag

Från anslaget Lån till trädgårdsnäringen under Fonden för låneunderstöd på kapitalbudgeten utgår lån till vissa typer av trädgårdsföretag. Långivningen upphör den 30 juni 1979. Bestämmelserna har ändrats ett flertal gånger. F. n. gäller följande.

Stödet, som är temporärt, tillkom år 1975 för att förbättra de ekonomiska

Tabell 6.2 Bidragsramar och beviljade bidrag budgetåren 1974/75–1976/77

Budgetår	Ram, milj. kr.	Beviljat bidrag, milj. kr.
1974/75	2	2
1975/76	2	2,0
1976/77	3	2,8

förhållandena hos vissa trädgårdsföretag som drabbats av ökade bränslekostnader. Stödet var tänkt att upphöra med utgången av år 1976. Ifråga om snittblommor erhöles dock ej priskompensation för ökade kostnader på samma sätt som för andra växthusprodukter. År 1977 infördes därför stödet på nytt till företag med produktion av snittblommor i växthus med uppvärmning. Det utformades så att omläggning av produktionen skulle stimuleras. Mot bakgrund av vissa lönsamhetsproblem inom växthusodlingen år 1977 utvidgades stödet år 1978 till att även omfatta andra växthusprodukter än snittblommor.

Lån kan lämnas till alla växthusföretag med produktion som kräver uppvärmning. Stödet lämnas vid likviditetssvårigheter i företagen eller vid sortimentsbyte eller annan omläggning av produktionen. Lånen är ränte- och amorteringsfria i tre år från det de har lyfts. Därefter erläggs ränta efter bottenlåneräntan för bunden fastighetskredit. Avbetalning sker genom regelbundna amorteringar under 10 år. För lånen skall ställas betryggande säkerhet. Kan sådan inte ställas får lån ändå beviljas om det kan ske utan oskäligen risk. Långivningen administreras av lantbruksstyrelsen.

Från fonden har vidare 3 milj. kr. avsatts som avskrivningslån till växthusföretag med produktion av rosor och nejlikor för att ytterligare möjliggöra för dessa företag att upprätthålla sysselsättningen och ställa om sin produktion. Dessa lån skall ha sökts före utgången av juni år 1978.

Under anslaget anvisades vid stödets tillkomst ett investeringsanslag av 20 milj. kr. Vid 1977 års utgång hade lån beviljats med ca 8 milj. kr.

6.5 Regionalpolitiskt stöd

6.5.1 Särskilt stöd till lantbruksföretag m. m. i vissa glesbygder

Från den 1 juli 1978 utgår ett nytt stöd till investeringar i lantbruksföretag och verksamheter som kan ingå i en yrkeskombination i sådana företag. Avsikten med stödet är att främja sysselsättningen i de delar av vårt land där förutsättningarna för ett livskraftigt näringsliv är mindre goda och där som följd därav befolkningen i aktiv ålder minskar starkt. Stödet utgår inom utpräglade glesbygdsområden av det slag som främst förekommer inom det inre stödområdet. Inom områdena skall det inte finnas tillräcklig sysselsättning inom pendlingsavstånd. Länsstyrelserna beslutar om områdesavgränsningen inom inre stödområdet. Även företag inom områden utanför inre stödområdet kan komma i fråga för stöd. I sådana fall beslutar regeringen om områdesavgränsningen.

Stödet utgår till investeringar i jord- och skogsbruksföretag samt till investeringar i verksamheter som kan ingå som en del i en yrkeskombination vid sådana företag. Till jord- och skogsbruksföretag räknas även företag med trädgårdsodling, fiske och renskötsel. Verksamheter som kan drivas i kombinerade företag är utöver ovan nämnda fiskodling, stuguthyrning, tillsynsuppgifter och hantverk m. m.

Kreditgarantier utgår till sådana investeringar som behövs för att de i företaget ingående verksamheterna skall kunna bedrivas ändamålsenligt. Statsbidrag kan utgå med högst 50 % av godkänd kostnad för investeringar i

byggnader, anläggningar och fasta maskiner. Vidare kan bidrag utgå för iståndsättning av åkermark. Bidraget är maximerat till 75 000 kr. per företag. Om särskilda skäl föreligger, exempelvis i samband med relativt omfattande investeringar av stor betydelse för sysselsättningen bör bidrag kunna utgå med högst 125 000 kr. För uthyrningsstugor kan bidrag utgå med högst 20 000 kr. per stuga.

Administrationn av stödet handhas av lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna.

6.5.2 Skärgårdsstöd

För att på sikt bibehålla och ge sysselsättning åt en bofast befolkning i skärgårdarna beslutade riksdagen år 1976 (prop. 1975/76:88, JoU 1975/76:34, rskr 1975/76:256) om särskilda statliga stödinsatser.

Stödet, som utgår enligt förordningen (1976:208) om statligt stöd till skärgårdsföretag, skall stimulera utvecklingen av företag och näringsfång som är lämpade för en lokalisering till skärgården och som på lång sikt kan ge sysselsättning och tillfredsställande utkomst åt den fasta bosatta befolkningen. Stödet bör såvitt möjligt inriktas mot specialiserade företag som kan bestå på sikt. Förutsättningarna för företag i skärgården är emellertid sådana att man ofta får räkna med att flera olika driftsgrenar ingår i ett och samma företags verksamhet. Exempel på verksamheter som kan bedrivas vid specialiserade eller mångsidiga s. k. skärgårdsföretag är jordbruk, trädgårdsodling, skogsbruk, fiske, fiskodling, stuguthyrning, varvsrörelse, tillsynsuppgifter, taxibåtstrafik, båtuthyrning, hantverk, småindustri och förädlingsindustri.

Med skärgård avses i första hand öar utan fast landförbindelse och med bofast befolkning. I andra hand avses också öar med fast landförbindelse och kust- eller strandområde som har ett naturligt samband med skärgården. Förhållandena i övrigt skall i dessa senare fall vara likartade med dem som råder på öar utan fast landförbindelse. Vid denna bedömning skall stor hänsyn tas till bl. a. det geografiska läget och förbindelserna med serviceorter.

Statligt stöd lämnas i form av lånegaranti och statsbidrag. Lånegaranti lämnas för investering i byggnad eller anläggning som är avsedd för stadigvarande bruk i skärgårdsföretag samt för anskaffning av maskiner och andra inventarier. Lånegaranti lämnas inte för förvärv av mark eller annan fast egendom.

Statsbidrag lämnas för investering i byggnad eller annan anläggning som är avsedd för stadigvarande bruk i skärgårdsföretag samt för anskaffning av maskiner för industriell eller därmed jämförbar produktion. Statsbidrag lämnas inte för investering i sådan byggnad, anläggning eller maskin som lätt kan avyttras, med undantag för båtar som är nödvändiga för driften av skärgårdsföretag. Ej heller kan bidrag utgå för förvärv av mark eller annan fast egendom.

Statsbidrag utgår med högst 50 % av godkänd kostnad. Bidrag får inte utgå med högre belopp än 75 000 kr. för varje investeringstillfälle som leder till ökade sysselsättningsmöjligheter. Bidrag beviljas normalt med 50 % till företag med verksamhet på öar utan fast landförbindelse och med bofast

befolkning. Till företag på öar med fast landförbindelse eller inom kustnära fastlandsområden reduceras bidragen i regel till 25 %.

Stödet administreras av lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna.

6.5.3 *Stöd enligt kungörelsen (1970:180) om statligt regionalpolitiskt stöd*

Kungörelsen (1970:180) om statligt regionalpolitiskt stöd (omtryckt 1976 :379, ändrad senast 1977:1129) omfattar bl. a. regler/föreskrifter för lokaliseringsstöd, introduktionsstöd, utbildningsstöd och sysselsättningsstöd.

Lokaliseringsstöd utgår i form av lokaliseringsbidrag, avskrivningslån, lokaliseringlån, lånegaranti och ersättning vid flyttning av företag. Stödbestämd verksamhet är industriell och industriliknande verksamhet, industriservice, viss partihandel och uppdragsverksamhet, verksamhet inom turistnäringen samt central privat förvaltning vid utflyttning från storstadsområde. Utanför industriell verksamhet faller i detta sammanhang bl. a. all till trädgårdsnäringsen hänförlig verksamhet som omfattas av särskilt stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering. Lokaliseringsstöd kan lämnas för investeringar i byggnader, maskiner, arbetsredskap och verktyg, anskaffning av omsättningstillgångar och flyttning av företag. Stödet lämnas i första hand inom det s. k. allmänna stödområdet och gränsområdet till detta. Regeringen har därutöver beslutat att vissa kommuner under tiden den 1 december 1977 – den 30 juni 1979 skall jämföras med gränsområdet till det allmänna stödområdet. Stöd kan till viss del ges även utanför dessa områden, bl. a. om en ort till följd av industrinläggning bör tillföras ytterligare industriell eller industriliknande verksamhet.

Som allmänna förutsättningar för lokaliseringsstöd gäller bl. a. att verksamheten skall bedömas medföra varaktig sysselsättning för arbetskraften, få tillfredsställande lönsamhet och utövas i ort där goda förutsättningar finns för verksamheten.

För bl. a. ny-, till- eller ombyggnad av anläggningar kan lokaliseringsbidrag och avskrivningslån utgå med sammanlagt 35 % av kostnaden eller om särskilda skäl föreligger med 50 %. Om synnerliga skäl föreligger kan bidrag utgå med 65 % inom inre stödområdet.

Introduktionsstöd lämnas till sådana företag inom det allmänna stödområdet, som nyanställer personal i samband med nyetablering eller utvidgning av verksamhet, under förutsättning att verksamheten bedöms medföra varaktig sysselsättning för arbetskraften och få tillfredsställande lönsamhet. Stödet avser att täcka kostnader för allmän inträning av den nyanställda personalen.

Utbildningsstöd lämnas för det antal personer som nyanställs i nystartad eller utvidgad verksamhet som bedöms medföra varaktig sysselsättning för arbetskraften i verksamheten eller i verksamhetsorten samt få tillfredsställande lönsamhet och som utövas i ort där goda förutsättningar finns för verksamheten. Utbildningsstöd kan lämnas under högst ett år. Stödets storlek bestäms från fall till fall. Utbildningsstöd kan efter regeringens beslut utgå även till företag utanför stödområdet.

Sysselsättningsstöd lämnas för varje årsarbetskraft varmed antalet årsar-

betskrafter under ett kalenderår har ökat i förhållande till motsvarande antal under närmast föregående kalenderår (förstaårsstöd). Om förstaårsstöd har lämnats, lämnas stöd under ytterligare två år för den ökning som kvarstår. Stödberättigad verksamhet är densamma som för lokaliseringsstöd med undantag för verksamhet inom turistnäringen och utflyttande central förvaltning. Sysselsättningsstödet är begränsat till det s. k. inre stödområdet. Efter beslut av regeringen i varje enskilt fall kan dock sysselsättningsstöd lämnas i vissa fall till företag i skärgårdsområde utanför inre stödområdet. Under år 1975 påbörjades en försöksverksamhet med sysselsättningsstöd i samband med lokaliseringsstöd till företag i gränsområdet till det inre stödområdet samt på Gotland. En motsvarande försöksverksamhet påbörjades samtidigt med sysselsättningsstöd till turistföretag inom det inre stödområdet.

Sysselsättningsutredningen (A 1974:02) har genom tilläggsdirektiv år 1976 i uppdrag att bl. a. se över den regionalpolitiska stödverksamheten. Delbetänkande i frågan väntas hösten 1978.

Enligt propositionen 1977/78:113 om särskilt stöd till lantbruksföretag m. m. i vissa glesbygder kommer regeringen att våren 1979 lägga förslag om regionalpolitiken.

6.6 1977 års jordbrukspolitiska beslut

6.6.1 Inledning

Enligt direktiven skall 1974 års trädgårdsnäringsutredning följa 1972 års jordbruksutrednings arbete vad gäller den framtida rationaliseringspolitiken på jordbrukets område. På grund av utredningens förslag framlades en proposition om nya riktlinjer för jordbrukspolitiken hösten 1977. Riksdagen har därefter fattat beslut i frågan (prop. 1977/78:19, JoU 1977/78:10, rskr 1977/78:103). I det följande redogörs kortfattat för jordbrukspolitikens allmänna mål samt för det statliga finansieringsstödet till jordbruket.

6.6.2 Allmänna mål för jordbrukspolitiken, m. m.

I propositionen framhålls att det svenska jordbruket och den livsmedelsindustri som är baserad på produkter från jordbruket utgör en betydelsefull del av det svenska näringslivet. Jordbruket har en särskilt viktig roll från regionalpolitisk synpunkt och livsmedelssektorn utgör en stabil del i samhällsekonomi. En väldifferentierad inhemsk jordbruksproduktion är en garanti för en tryggad livsmedelsförsörjning och valfrihet för konsumenterna i Sverige.

Mot bakgrund av bl. a. det svenska jordbrukets produktionsförutsättningar och den internationella livsmedelssituationen skall den framtida jordbrukspolitiken i vårt land främja ett rationellt utnyttjande av landets naturliga resurser för jordbruksproduktion. Ett huvudsyfte med jordbrukspolitiken skall vara att tillförsäkra dem som är sysselsatta inom jordbruket i alla delar av landet en ekonomisk och social standard, som är likvärdig med den som jämförbara grupper uppnår. Jordbrukspolitiken skall också utformas med

hänsyn till konsumenternas intressen, dvs. tillgodose en säker tillgång till livsmedel av hög kvalitet till rimliga priser. Ett viktigt led i de statliga insatserna är därför att främja uppbyggandet och vidmakthållandet av rationella familjeföretag och att genom stöd till forskning, försök och rådgivning medverka till utvecklandet av en teknik som kan utnyttjas vid sådana företag. De ekologiska och miljömässiga aspekterna på jordbruket skall därvid särskilt beaktas. Jordbrukspolitiken skall vidare ha en sådan inriktning att jordbruket och därtill knutna verksamheter kan medverka i en aktiv regionalpolitik.

Fortsatta effektivitetsförbättringar i näringen är angelägna. De kan dock komma att begränsas, bl. a. med hänsyn till den moderna teknikens inverkan på miljön. På sikt måste eftersträvas att finna en produktionsteknik där hög effektivitet kan förenas med kraven på resurshållning och ekologisk balans. Även krav i fråga om arbetsmiljö samt djurhälsovård och djurskydd måste kunna tillgodoses.

Frågan om jordbruksproduktionens omfattning och inriktning är av grundläggande betydelse för utformningen av den framtida jordbrukspolitiken. En god livsmedelsberedskap är en oundgänglig del av det totala försvaret. Beredskapskraven anger därmed en undre gräns för produktionens omfattning vilken inte får underskridas. Vårt ansvar för livsmedelsförsörjningen i världen påverkar också produktionsmålet. Vidare måste beaktas att restriktioner kan komma att införas på användningen av kemiska medel, vilket ökar arealbehovet. Detta innebär att våra naturliga resurser i fråga om jordbruksjord i framtiden skall utnyttjas för jordbruksproduktion och den brukningsvärda åkerjorden skyddas från exploatering för andra ändamål. En relativt stor åkerareal medger en större handlingsfrihet i olika avseenden. Samtidigt gagnas också natur- och landskapsvård.

De statliga insatserna för jordbrukets rationalisering omfattar finansieringsstöd, markpolitiska åtgärder, rådgivning och omställningsstöd. Markpolitiken och rådgivningen har inte behandlats i 1977 års riksdagsbeslut.

Fortsatta statliga insatser är av stor betydelse för att underlätta en på jordbrukarnas egna initiativ grundad rationalisering. Dessa insatser skall i första hand inriktas på att främja jordbrukets utveckling i de bygder och vid de företag där insatserna kan väntas få störst effekt. Överföringen av resurser från jordbruket till andra näringar och omfördelningen av resurser inom jordbruket skall ske i en balanserad takt.

Rationaliseringspolitiken skall i första hand syfta till att bygga upp och vidmakthålla effektiva familjeföretag. Härigenom skapas förutsättningar att framställa jordbruksprodukter till en acceptabelt låg produktionskostnad och samtidigt uppnå inkomstmålet för de i jordbruket yrkesverksamma. Därutöver skall rationaliseringspolitiska medel liksom hittills kunna användas för att nå andra från samhälls- synpunkt angelägna mål. Bl. a. skall rationaliseringspolitiken kunna fungera som ett regionalpolitiskt instrument.

6.6.3 *Det statliga finansieringsstödet till jordbrukets rationalisering*

Målgruppen för det statliga finansieringsstödet till jordbrukets rationalisering omfattar de i jordbruket yrkesverksamma med huvudsaklig sysselsättning i

jordbruk och skogsbruk. Stöd utgår således endast till personer som kan beräknas få sin huvudsakliga sysselsättning på och ta sin huvudsakliga inkomst från den brukningsenhet stödet avser. Som allmänna villkor för stöd gäller vidare att företagen skall ha förutsättningar att på lång eller kort sikt uppfylla jordbrukspolitikkens rationaliseringsmål, dvs. framställa jordbruksprodukter till acceptabelt låga produktionskostnader (effektivitetsmålet) och samtidigt bereda de i företagen sysselsatta en med jämförbara grupper likvärdig ekonomisk och social standard (inkomstmålet).

Finansieringsstöd utgår i första hand till utvecklingsbara företag, dvs. företag som på såväl lång som kort sikt kan uppfylla effektivitetsmålet. Även begränsat utvecklingsbara företag dvs. företag som enbart på kort sikt kan uppfylla effektivitetsmålet, kan få stöd om företagen under den närmaste framtiden saknar avgörande betydelse för de utvecklingsbara företagens uppbyggnad. Rationaliseringsstöd till begränsat utvecklingsbara företag bör i allmänhet avse begränsade åtgärder. Dessa bör som regel vara anpassade till brukarens återstående yrkesverksamma tid och under denna tid underlätta jordbruksdriften och göra den mer effektiv. Stöd till nyetablering på ett begränsat utvecklingsbart företag utgår inte. Det allmänna villkoret att företaget skall svara för brukarens huvudsakliga sysselsättning och inkomst skall också vara uppfyllt. Utvecklade företag kan få stöd bl. a. om åtgärden i fråga innebär en rationalisering inom ramen för befintliga resurser.

Till företag som inte är utvecklingsbara utgår i princip inget stöd. Den gruppen av företag omfattar framför allt mindre jord- och skogsbruksföretag, vilka inte har eller som efter lämplig investering inte kan få en sådan omfattning och kombination av resurser att de varken på lång eller på kort sikt kan uppfylla det rationaliseringspolitiska målet. I områden med allmänt svaga förutsättningar för jordbruk domineras företagsstrukturen ofta av sådana företag. Exempel härpå utgör norra Sveriges inland. Möjligheterna att med rationaliseringspolitiska medel stödja jordbruket i sådana områden är därför begränsade.

Stöd lämnas i huvudsak som kreditgarantier. Som komplettering till kreditgarantierna lämnas statsbidrag främst i norra Sverige. Vidare kan lån med uppskjuten ränta erhållas vid nyetablering inom jordbruket av välutbildade jordbrukare med otillräckligt eget kapital.

Stödet delas in dels i ett allmänt rationaliseringsstöd, dels ett regionalt rationaliseringsstöd. Det allmänna stödet utgår i hela landet och utgör grunden för det statliga stödet till jordbrukets rationalisering. Stödet består huvudsakligen av kreditgarantier. Lånegaranti kan lämnas till förvärv av jordbruksföretag eller kombinerade jordbruks- och skogsbruksföretag. Om särskilda skäl föreligger kan även lånegaranti beviljas till nyetablering på en ren skogsfastighet. Vidare kan lånegaranti lämnas till yttre rationalisering, dvs. vid förvärv av tillskottsmark till jordbruksföretag eller skogsbruksföretag samt vid förbättring av brukningsenhets arrondering. Garanti för lån kan även utgå till inre rationalisering, i huvudsak investeringar i byggnader och markanläggningar, t. ex. täckdikning. Dessutom kan lånegaranti lämnas för vissa andra ändamål såsom anskaffning av jordbruksinventarier, rörelsekapital och maskiner för gemensam användning m. m.

Det allmänna rationaliseringsstödet omfattar förutom kreditgarantier även statsbidrag till yttre och i vissa fall inre rationalisering. Bidrag till inre

rationalisering kan utgå i samband med införande av för jordbruket ny teknik eller annan liknande åtgärd som från allmän synpunkt framstår som angelägen, men som från den enskildes synpunkt framstår som ekonomiskt riskfylld. Vidare kan bidrag i vissa fall lämnas till investering i gemensamhetsanläggning m. m. som berör flera samverkande företag. Statsbidrag till inre rationalisering inom ramen för det allmänna rationaliseringsstödet utgår med högst 25 % av godkänd investeringskostnad.

Som komplement till det allmänna rationaliseringsstödet utgår ett regionalt rationaliseringsstöd till jordbruket i norra Sverige i form av bidrag till inre rationalisering. Utvecklingsbara företag kan erhålla bidrag med högst 25 % och i vissa fall högst 40 % av godkänd kostnad. Till investeringar i ekonomibyggnader utgår bidrag med högst 250 000 kr. eller i vissa fall högst 400 000 kr. Bidrag under 10 000 kr. utgår inte. Begränsat utvecklingsbara företag kan erhålla bidrag med högst 25 % av godkänd kostnad. Till ekonomibyggnadsåtgärder utgår bidrag med högst 40 000 kr. Bidrag under 5 000 kr. utgår inte.

7 Energin och växthusodlingen

7.1 Inledning

Odlingen av trädgårdsprodukter kräver energi. Den mesta energin som åtgår utgörs av solenergi. Vid odling i växthus tillförs dessutom vanligen energi för att höja temperaturen så att odling blir möjlig under en avsevärt längre tid av året än vad som skulle varit möjligt utan uppvärmning. Vid odling på friland åtgår också energi i den mån produktionen mekaniserats och modern produktionsteknik används. Den produktionsgren som emellertid är mest beroende av tillförd energi är odlingen i växthus. Den energikälla som används för att värma växthusen utgörs till allra största delen av eldningsolja. Utredningen har för att få en uppfattning om tillgången på denna icke förnyelsebara energikälla i framtiden tagit del av olika analyser och prognoser.

7.2 Tillgången på olja¹

I rapporten konstateras att världens energiförsörjning idag är baserad på olja (44 % av energitillförseln). Olja har goda egenskaper som energibärare, om man bortser från miljökonsekvenserna. Den har hög energitäthet, är lätt att lagra och transportera och har kunnat produceras till låga kostnader.

Den globala efterfrågan på energi förväntas öka. Ersättare till olja ligger tidsmässigt relativt långt bort och fordrar i många fall forsknings- och utvecklingsinsatser innan de kan utnyttjas (exempelvis tunga oljor, oljeskiffer). Andra fordrar väsentliga investeringar innan de kan ge bidrag till energiförsörjningen. Allt detta tar tid. De förhärskande förväntningarna är därför att oljeförbrukningen kommer att behöva fortsätta att öka under de närmaste decennierna.

Den totala förekomsten av kolväten (petroleum) på jorden är mycket stor. Huvuddelen av denna mängd är emellertid ej utvinningsbar, alternativt ej direkt tillgänglig. Den mängd som relativt lätt skulle kunna utvinnas motsvarar ca 60 års förbrukning på dagens nivå, men bara 27 år om förbrukningen fortsätter att öka med 7,5 % om året som den gjort tidigare (med undantag för åren efter oljekrisen).

Enligt rapporten är det osannolikt av flera skäl att oljeproduktionen kommer att kunna fortsätta att öka så snabbt som den gjort historiskt. En "bristsituation" på råolja kan inträffa redan i början på 1980-talet.

¹ Framställningen i detta avsnitt bygger på en rapport som gjorts av projektgruppen "Energi och Samhälle" inom Sekretariatet för framtidsstudier. Rapporten har författats av Peter Steen och heter "Om oljeförsörjningen".

En efterfrågan som överstiger utbudet leder i första hand till att man kan förvänta sig kraftigt höjda oljepriser.

I rapporten framhålls att de politiska och samhällsekonomiska konsekvenserna av en "bristsituation" helt beror på hur nationerna dels kan begränsa sin efterfrågan, dels på hur de kan absorbera en prishöjning. Erfarenheterna under och efter oljekrisen 1973-74 pekar på att det är svårt att begränsa efterfrågan utan kraftiga åtgärder och att de mycket stora kapitalflödena, som oljeprishöjningarna ledde till, gav betalningsbalansproblem och fick valuta-marknaden i gungning.

Enligt rapporten kan en allvarlig kris mycket väl uppstå om inte de oljeimporterande nationerna nu förbereder sig på att kunna hantera en begränsning av oljekonsumtionen.

7.3 Allmänna synpunkter på växthus ur energisynpunkt

Det finns med anledning av ovan redovisade förhållanden välmotiverad anledning att söka finna vägar för trädgårdsodlingen att minska oljeberoendet. Utredningen redovisar därför några synpunkter på möjliga tekniska utvecklingsvägar inom växthusodlingen. Den lösning som innebär att odlingarna flyttas till sydligare länder skulle innebära att en del av den energi som kunde sparas in vid produktionen måste användas för att transportera produkterna till konsumenterna.

Den totala förbrukningen av eldningsolja i trädgårdsodlingen uppgick år 1976 till ca 216 000 kubikmeter, vilket motsvarar 58 liter per m² uppvärmd växthusyta. Förbrukningen år 1971 var ca 256 000 kubikmeter vilket motsvarar 70 liter per m². Förbrukningen har således minskat med drygt 17 procent under den senaste femårsperioden.

Vid lantbruksuniversitetets institution för lantbrukets byggnadsteknik i Lund (LBT) pågår sedan flera år omfattande forsknings- och försöksprogram för att ta fram ny teknik för att minska energiförbrukningen i växthusodlingen. I det kartläggnings- och planeringsarbete som gjorts har en rad skäl som talar för en fortsatt omfattande avsevärt energisnålare växthusodling i vårt land framkommit.

Genom sin strålningsgenomsläpplighet arbetar växthusen som goda *solfångare*, som även på våra breddgrader, under en stor del av året mottager betydligt större energimängder, än vad som förbrukas. Denna överskottsenergi synes det vara möjligt att åtminstone delvis lagra till energifattiga perioder.

Odlingen under glas arbetar i huvudsak med två olika typer av energi, dels högkvalificerad drivenergi för fotosyntesprocessen (strålning = 0,3-0,7 μ), och dels lågkvalificerad energi (klimatiseringsenergi) för att hålla växthusets temperatur och fuktighet inom önskade gränser. Den högkvalificerade energin (strålningen) erhålls vanligen från solen, och det gör delvis också den lågkvalificerade genom att nästan all strålning som absorberas i plantskiktet övergår till lågkvalificerad värmeenergi som sedan avlämnas till växthusluften. Trots att växterna för sin fotosyntes endast använder en liten del av strålningen, kräves dock att plantmassan utsätts för relativt hög strålningsnivå, för att hög fotosyntes ska erhållas. Detta i förening med att värmeav-

gången genom växthusets väggar och tak ofta är liten vid stark instrålning, innebär att stora mängder energi måste ventileras bort, för att bladtemperaturen skall hållas nere. Under perioder med liten instrålning (vinter eller natt) räcker inte den erhållna solenergin till, för att hålla hustemperaturen uppe utan lågkvalificerad uppvärmningsenergi måste tillföras.

Denna energitillförsel bör kunna utbytas mot en mera miljövänlig, lågtempererad teknik, där den lågkvalificerade energin, åtminstone till en del, insamlas från växthusets omgivning, dvs. ur luft, jord, vatten, strålning och som återvinningsenergi ur t. ex. ventilationsluft.

Vid en jämförelse mellan odling i växthus och andra lokalbundna näringsgrenar, kan konstateras att växthuset får största delen av sin högkvalificerade produktionsenergi från solen, under det att de flesta andra verksamheter nödgas hämta sin högkvalificerade produktionsenergi i form av el, producerad via vatten, olja eller kärnkraft.

Med lågtempererad energiteknik, där växthusets reservlaggregat utökas och tas i anspråk för drift av både generator och värmepump, bör, när tekniken utvecklats tillräckligt, anläggningens panncentral kunna undvåras.

Genom att det i växthusen, med tillhörande produktlager, krävs såväl värmning, som kylning, passar lågenergitekniken väl in i bilden då det i många fall är en fråga om att flytta energi från platser, inom anläggningen, med överskott, till platser med underskott. För att åstadkomma dessa effekter används en s. k. värmepump.

Genom att det i växthus till skillnad från många andra lokaler är önskvärt att hålla nere ventilationsluftmängden för att kunna hålla hög CO₂-halt i luften, passar också den kylning som värmepumpen ger, väl in i bilden. Höjd CO₂-koncentration i växthusluften ger, under förutsättning att andra biologiska faktorer är tillräckliga, en högre produktion.

En annan fördel med kylning via värmepump, är att det vatten som kondenseras ur luften, kan återanvändas till kulturerna, och genom att det är relativt rent, kan det användas för översprutning, även av kulturer som är känsliga för kalkfläckar på bladen. Vid utfällning av vattnet ur växthusluften via kylning, återvinns kondenseringsenergin, och kan användas på nytt i växthuset. Systemet blir således både energi- och vattensnålt.

Då den instrålning som växthuset får mottaga, varierar starkt över såväl dygn som år, kräver ett lågenergisystem, baserat på flödesenergi från omgivningen, ett värmelagringssystem som kan förvara energi från tidsperioder med överskott, till perioder med underskott. Även här finns vissa fördelar för växthusen, jämfört med andra lokaler.

Den energiackumulator, som i första hand ter sig möjlig att använda, är jordvolymen under växthuset. Då förlusterna för en sådan ackumulator minskar med storleken, krävs avsevärda ytor för ett bra resultat.

En annan fördel med jorden som ackumulator, är att jordytan i ett växthus oftast står i direkt kontakt med luften, och en del energi kan således överföras direkt från ackumulatören till växthusluften, med markytan som billig värmeväxlare. Den energi, som i många odlingar i dag, tillförs jorden från panncentralen via värmerör, bör då kunna erhållas direkt från jordvärmelagret inunder i stället.

De låga temperaturer och tryck som kan användas i ett lågenergisystem, i

förening med växthusets ringa känslighet för vattenskador, gör det möjligt att använda billigare material i systemets olika komponenter, än vad som används i konventionella oljebaserade värmeanläggningar till bostadshus.

Ett förhållande som väger tungt när man t. ex. jämför bostadens och växthusanläggningens energihantering är skillnaden i storlek som värmeförbrukare. En normalvilla förbrukar kanske 3–5 m³ olja per år, under det att en växthusanläggning i familjeföretagsstorlek, kan (beroende på kulturslag och läge) förbruka uppemot 300 m³ olja per år. Vid så stor förbrukning är det betydligt lättare att få hygglig ekonomi med den integrerade och decentraliserade energihantering som en totalenergianläggning för växthus innefattar. Vidare är det vid växthusanläggningar mindre risk för att energiproduktionen stör närboende än i ett bostadsområde. Särskilt gäller detta (i det fall vinden utnyttjas) för vindturbinen.

De flesta växthus har till för något år sedan varit konstruerade för att släppa igenom så stor del av solens strålningsenergi som möjligt. Därvid har hänsyn inte tagits till att värmeutstrålning under den mörka delen av dygnet blir stor. Med de höjda energipriserna under senare år har intresset för energisnåla växthus typer ökat markant. Kvar står kravet att energiinstrålningen från solen skall kunna passera in i växthuset på ett optimalt sätt medan värmeutstrålningen under natten skall bromsas. Två system för att åstadkomma detta kan urskiljas. Det ena är att förse växthusen med täckmaterial med lägre k-värde (värmegenomsläpplighetstal) än enkelskiktat glas. De material som provats är bl. a. dubbel acrylplast (plexiglas) och dubbelglas. Det andra systemet är att förse växthusen med rörlig isolering. Genom att låta isoleringen vara frändragen under dagtid nås så hög energiinstrålning som möjligt och genom att dra för isoleringen under natten reduceras värmeutstrålningen.

Genom tillvaratagande av spillvärme från industrin skulle betydande energimängder kunna sparas. Tekniken i växthusen påverkas emellertid inte nämnvärt av vilken värmekälla som används.

Ett sätt att minska energiförbrukningen är användande av energisnåla växtsorter. Insatser görs för att ta fram sorter som ger tillfredställande avkastning även i lägre temperatur.

7.4 Energitest vid lantbruksuniversitetets institution för lantbrukets byggnadsteknik (LBT)

Efter omfattande inventerings- och planeringsarbeten vid LBT har bl. a. ett projekt "Reglering av in- och utstrålning i växthus" startats vid försöksanläggningen i Alnarp. Projektet avser framtagande av isolerings- och skuggningssystem för växthus, samtidigt med klimatiseringsystemet anpassade till de ändrade förutsättningar som kan uppstå. Projektbeskrivning återfinns i "Värmebesparande och alternativenergi i växthus" som publicerats av Sveriges lantbruksuniversitet.

Projektet inleddes med mätningar av värmeisoleringseffekten hos invändiga isoleringssystem. Resultaten ledde in på mer avancerade isoleringssystem som samtidigt kunde utnyttjas som skuggningssystem, vilka byggdes upp i full skala och mätningar genomfördes.

De heltäckande och täta isoleringssystemen medförde en oväntat hög värmebesparing, som varierade från ca 5 procent vid vägginklädning med enkel folie och upp till ca 70 procent vid total inklädning med två lager folie plus ett lager skuggväv.

Den relativa energiförbrukningen vid olika alternativ framgår av bild 7.1.

I Alnarp har LBT även byggt upp ett integrerat energisystem i full skala. Skuggnings- och isoleringssystemet kompletterades med solfångare, energiackumulator och värmepump.

Totalekonomin för den skisserade anläggningen är till stor del beroende av till vilken kostnad energi kan lagras från överskotts- till underskottsperioder. I försöken undersöks, dels att korttidslagra energi från dag till natt i vattenmagasin och dels att långtidslagra energi från sommar till vinter direkt i marklagret under växthuset ned till ett djup av ca 10 m. Denna värme härrör huvudsakligen från solfångaren när dess energi inte används för andra ändamål, men även växthusets överskottsenergi kan på detta sätt tillvaratas.

Energiförbrukning (relativ)

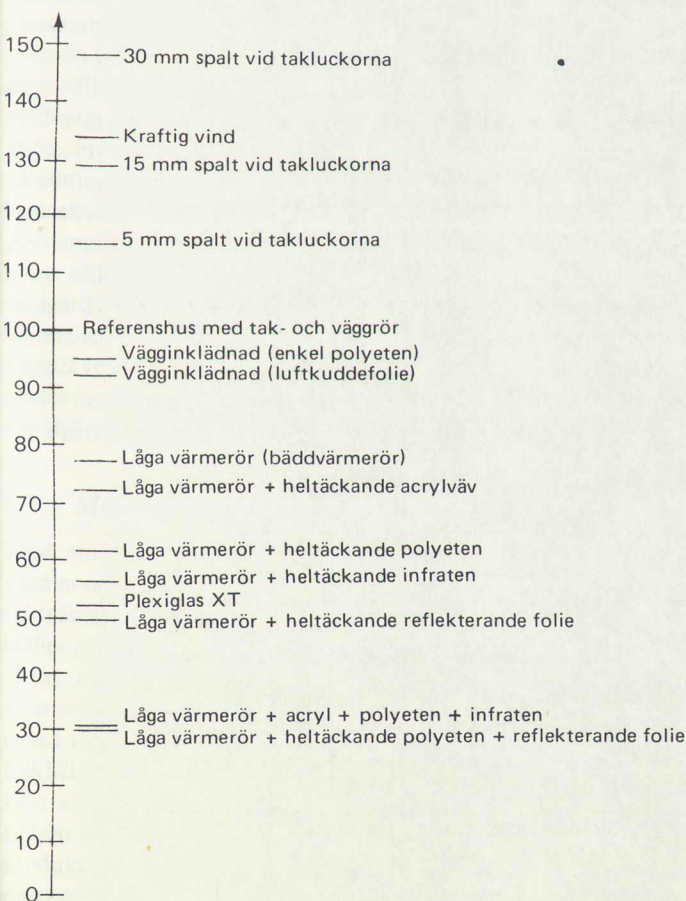

Bild 7.1 Värmeförbrukningen i växthus vid olika isoleringsalternativ, värmerörspacering, vind och simulerade otätheter.

Trots de höga oljepriserna ser energiframtiden för odling under glas fortfarande ganska hoppfull ut. Av försöken och de förkalkyler som hittills utförts med beskrivna totalenergisystem syns det vara möjligt att sänka oljeförbrukningen (och oljeberoendet) till ca 20 procent av nuvarande förbrukning i oisolerade hus. Minskningen av förbrukningen per producerad enhet är starkt beroende av hur systemets möjligheter för utökad och noggrann klimatreglering kan utnyttjas växtfysiologiskt för att höja avkastningen. För att få fram totalekonomin och systemets möjligheter krävs fortsatt försöksarbete. Detta innebär givetvis inget hinder för att dellösningar provas ute i kommersiell odling, vilket också skett. Som miljömässiga fördelar med en totalplanerad anläggning får framhållas att den minskade förbränningen av olja eller andra tänkbara bränslen medför en renare yttre luftmiljö och vad gäller inre miljön, förbättras arbetsklimatet genom systemets noggrannare klimatreglering.

II Överväganden och förslag

Möjliga mål och medel i svensk trädgårdsnäringspolitik

8.1 Möjliga motiv, mål och medel

Genom olika åtgärder kan samhället påverka en näringsgren samt villkoren för dess företagare och anställda. Mest omfattande torde samhällets inflytande ha varit på jordbrukets område. Sedan lång tid tillbaka talar man där om en svensk jordbrukspolitik. Denna har modifierats och anpassats vid olika tillfällen (t. ex. 1967 års beslut och 1977 års beslut). Även för fiskerinäringen har en översyn gjorts av den hittillsvarande politiken och ställning tagits av statsmakterna.

Inom trädgårdsnäringen har samhället på olika sätt ingripit för att påverka dess villkor. Ingripandena är här emellertid ej lika omfattande. Likaså saknas en övergripande uttalad målsättning för samhällets åtgärder på trädgårdsområdet. Frånvaron av en samlad samhällelig syn på trädgårdsnäringen är i ett utredningsarbete som detta en brist, eftersom underlag saknas mot vilket konsekvenser av olika samhällliga åtgärder på trädgårdsområdet kan testas. Av denna anledning görs nedan ett försök att systematisera de motiv och mål som i olika sammanhang diskuterats i samband med samhällets åtgärder på trädgårdsområdet (8.1.1.). Vidare diskuteras de åtgärder som i princip står samhället till buds för att påverka trädgårdsnäringen samt dessa åtgärders konsekvenser. Utredningens förslag till målformulering och åtgärder lämnas under kapitel 9. Under kapitel 10–13 diskuteras sedan utredningens förslag till åtgärder på olika områden.

8.1.1 *Motiv och mål*

Med motiv avses krav på trädgårdsnäringen ställda av samhälle, konsumenter och i näringen sysselsatta personer. För att uppfylla dessa krav måste trädgårdsnäringen i sin tur uppnå utifrån motiven härledda mål. I gengäld ställer också företagare och anställda i näringen vissa krav på samhället.

Ett huvudmotiv för en svensk trädgårdsnäring anges ofta vara att *konsumenterna* skall förse med trädgårdsprodukter till *rimliga priser*. Detta anses vara av betydelse ur såväl *folkhälsosynpunkt* som ur *miljösynpunkt*. Ur folkhälsosynpunkt har betydelsen av frukt och grönsaker i en näringsriktig kost alltmer uppmärksamats. Växternas betydelse i den yttre och inre miljön har ökat. Detta samhällliga motiv kan uppnås såväl genom svensk produktion som genom import. Avvägningen kan preciseras i ett *produktionsmål* för den svenska odlingen. I produktionsmålet kan även ingå krav på

försörjning med produkter över året och i händelse av avspärning. Den senare aspekten kan benämnas *beredskapsmotivet*.

Kravet på rimliga priser till konsument kan uppnås endast om produktion och distribution sker effektivt (*effektivitetsmålet*). Samhällets åtgärder på trädgårdsområdet har hittills i stor utsträckning inriktats på att förbättra uppfyllelsen av detta effektivitetsmål. Rationaliseringspolitiken samt stödet till uppbyggnad av försäljningsorganisationer är exempel på verksamheter med detta mål.

Ett mål inom fiske- och jordbrukspolitiken är det s. k. *inkomstmålet*. Detta syftar till att garantera de i fisket och jordbruket sysselsatta en skälig inkomst för sitt arbete. Målet har tillmätts olika vikt under olika perioder. Något motsvarande mål för trädgårdsnäringsen finns inte fastlagt. Diskussion inom trädgårdsnäringsen vad gäller inkomstaspekter har berört kravet på jämnhet i inkomsten från år till år samt skydd mot alltför drastiska produktionsinskränkningar och produktionsomställningar till följd av bl. a. snabba svängningar på världsmarknaden för trädgårdsprodukter.

Diskussionen om olika *sociala motiv* rörande företagen (rätt till semester, social trygghet, anställningstrygghet m. m.), vilka under senare år spelat allt större roll i jordbrukspolitiken, har inte tagits upp i trädgårdssammanhang. Däremot har från arbetstagarhåll allt kraftigare påpekats behovet av sysselsättning även under vintermånaderna.

Inom den allmänna samhällsekonomiska och samhällspolitiska debatten har under senare år även följande problemområden förts fram, vilka kan ha relevans vid bedömning av svensk trädgårdsnärings omfattning och lokalisering: U-landsfrågorna, handelspolitiken, sysselsättningsproblemen, regionalpolitiken samt hushållning med begränsade resurser (åkermark, energi, m. m.). Dessa skall nedan kommenteras kortfattat liksom samhällets syn på trädgårdsproduktionens betydelse ur beredskapssynpunkt.

U-landspolitiken har nyligen utretts (SOU 1977:13). Trädgårdsprodukternas roll därvidlag är betydelsefull, eftersom flera u-länder har naturliga förutsättningar för trädgårdsproduktion och god tillgång på arbetskraft till mycket låg kostnad. Synpunkter på u-landspolitiken har framförts i kapitel 4.

Handelspolitiken har stor betydelse för trädgårdsnäringsen. Internationella överenskommelser reglerar i stor utsträckning möjligheterna att vidtaga åtgärder beträffande gränsskyddet för trädgårdsprodukter.

Sysselsättningspolitiken har kommit att spela en alltmer framträdande roll i det svenska samhället. Även trädgårdsnäringsen, vilken sysselsätter i runda tal 17 000 fast och 11 500 tillfälligt anställda personer är självfallet av betydelse också i detta sammanhang.

Regionalpolitiska överväganden har under senare år fått en allt mer framträdande roll inom näringspolitiken. För trädgårdsnäringsens del har de emellertid inte hittills spelat någon nämnvärd roll. En avdelning för norrländsk trädgårdsodling inrättades dock år 1975 vid Lantbruksuniversitetets Norrlandsavdelning i Röbbäcksdalen, Umeå. Trädgårdsnäringsen har stora möjligheter att aktivt medverka för att nå regionalpolitikens syften.

Debatten om *hushållning med begränsade resurser* är aktuell även för trädgårdsnäringsen. Detta gäller bl. a. åkerarealens användning. Trädgårdsproduktionen bedrivs framför allt på de allra bästa jordarna i konkurrens med mark för industrier, bostäder m. m. Vidare använder trädgårdsnäringsen

resurser som olja och vatten, vars begränsning alltmer börjat diskuteras.

I brev till överstyrelsen för ekonomiskt försvar och statens jordbruksnämnd har utredningen efterhört dessa båda myndigheters syn på *trädgårdsprodukterna och trädgårdsodlingen i Sverige ur beredskapssynpunkt*.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar meddelade som svar på skrivelsen att utredningens brev sänts över till jordbruksnämnden för handläggning med hänvisning till att jordbruksnämnden har ansvaret för den övergripande planeringen inom livsmedelsområdet, bl. a. behov och tilldelning i krissituationer. Överstyrelsen svarar i samråd med jordbruksnämnden för företagsplanering samt beredskapslagring av främst gödsel- och bekämpningsmedel.

Jordbruksnämnden har i två skrivelser och även muntligt meddelat sina synpunkter.

I den första skrivelsen från nämnden erinras om en utredning dess beredskapsråd lät göra beträffande beredskapsproblem för köksväxt- och köksväxtfröodling. Utredningen utfördes år 1972 och har bifogats nämndens skrivelse. Jordbruksnämnden ansluter sig alltjämt i princip till de uppfattningar om trädgårdsodlingens betydelse för livsmedelsberedskapen som framförs i utredningen.

I utredningen framhålls bl. a. trädgårdsodlingens betydelse från närings-synpunkt. Det betonas att grönsakerna utgör en betydande del av konsumtionen och att de har stor betydelse i kosten som vitaminkälla. De ger också födan volym trots litet energiinnehåll. Därför föreslås i utredningen vissa beredskapsåtgärder för att vid en eventuell avspärrning kunna upprätthålla grönsaksproduktionen i minst samma omfattning som under normala förhållanden. Bl. a. föreslås beredskapslagring av köksväxtfrö.

I utredningen som endast behandlar produktion av köksväxter görs inte skillnad på odlingen i växthus och på friland ur beredskapssynpunkt. Det poängteras det angelägna i att olja för uppvärmning av växthus lagras ur beredskapssynpunkt.

En rangordning av grönsakerna efter näringsvärde har enligt utredningen gett följande resultat: brysselkål, broccoli, vitkål, morot, brytböna, vaxböna, ärt, tomat, kålrot, spenat, paprika och blomkål.

Eftersom man i utredningen funnit skäl att anta att en inlagring av tillräckliga mängder av alla fröslag inte är realistisk ur framför allt ekonomisk synpunkt har en prioritering gjorts dels efter grönsakernas näringsinnehåll och dels efter hur stor kvantitet av växtslaget ifråga som konsumeras. Sammantaget ger detta följande rangordning: morot, vitkål, tomat, ärt, brysselkål, broccoli, slanggurka, rödbeta, lök, frilandsgurka, brytböna, spenat, kålrot, blomkål, persilja, paprika och palsternacka.

Utredningen konstaterar vidare att en stor fredstida grönsaksodling underlättar tillräcklig produktion av grönsaker under avspärrning, genom att det då finns maskinpark, kunnig arbetskraft och kunniga odlare och att den ger underlag för svensk växtförädling. Den bör därför behandlas positivt av staten. Grönsakspartier, som utbjuds för tillfälligt dumpade priser, bör ej importeras. Oljan till växthusledning skall subventioneras, vilket f. n. också är fallet. Det nuvarande tullskyddet bör behållas.

Man konstaterar också att utländska sorter och speciellt utländska F₁-sorter ger upphov till stora problem vad gäller fröberedskapen.

I den skrivelse som överlämnats från jordbruksnämnden sägs följande:

Sammanfattningsvis vill jordbruksnämnden som sin uppfattning anföra att livsmedelsberedskapen primärt måste bygga på de centrala jordbruksprodukterna. Av kostskäl är det dock, även i ett avspärrningsläge, önskvärt att befolkningen har tillgång till trädgårdsprodukter – i varje fall till ett begränsat, av kostskäl utvalt sortiment.

Jordbruksnämnden anför vidare följande synpunkter:

För att upprätthålla en beredskap i avseende på trädgårdsprodukter ligger det närmast till hands att kontinuerligt hålla ett visst frölager. Vid omsättningen av detta kan man utnyttja antingen importerad frövara eller frövara av inhemskt ursprung. Det förefaller ej rimligt att av enbart beredskapsskäl upprätthålla en viss minimiproduktion av trädgårdsprodukter bortsett från den produktionsvolym som eventuellt kan vara nödvändig för att få fram svensk frövara för lagring.

I sin andra skrivelse berör jordbruksnämnden de beredskapsplaner som finns beträffande produktionsmedlen som behövs för produktionen.

Inledningsvis konstateras att resurserna inom trädgårdsodlingen med stor sannolikhet måste utnyttjas för produktion av livsmedel i en avspärrnings- och/eller krigssituation. För att få tillgång till produktionsmedel erfordras således en omläggning av produktionen för vissa delar av trädgårdsnäringsen. När det gäller näringens försörjning med bränsle och elektricitet har inga särskilda åtgärder vidtagits. Tills vidare gäller här samma betingelser som för samhället i övrigt. Särbeslut kommer troligen ej att fattas förrän i en aktuell situation. Jordbruksnämnden har beräknat drivmedelsbehovet för jordbruket och trädgårdsodlingen vara detsamma i kris som i fredstid. Jordbruksnämnden har beräknat ett års minimibehov, begränsat sortiment, av bekämpningsmedel och anmält detta till överstyrelsen, som har påbörjat inköp och beredskapslagring.

I fråga om gödselmedel har behoven i avspärrnings- och krigsläget reducerats med 50 % i förhållande till fredsbehoven inom såväl jordbruket som trädgårdsodlingen.

Jordbruksnämnden slår alltså fast att det av kostskäl är önskvärt att befolkningen har tillgång till trädgårdsprodukter i varje fall till ett begränsat, av kostskäl utvalt sortiment. Nämnden har också av denna anledning vidtagit vissa åtgärder som lagring av vissa produktionsmedel och köksväxtfrö.

8.2 Medel

Som redan påpekats har samhället möjlighet att på olika sätt påverka utvecklingen i trädgårdsnäringsen så att uppställda mål uppfylles. I en blandekonomi som den svenska syftar dessa åtgärder att, via förändringar av de enskilda företagens villkor, påverka deras produktionsvolym, produktionsinriktning, lokalisering, produktionskostnad, effektivitet, lönsamhet m. m.

I det följande redogörs för de medel som i princip står till samhällets förfogande. I sammanhanget bortses från mera generella åtgärder med konsekvenser för hela näringslivet, t. ex. en effektiv och väl utbyggd infrastruktur, företagarklimat m. m.

8.2.1 *Medel som påverkar trädgårdsproduktionens effektivitet och kostnader*

8.2.1.1 Forskning, försöksverksamhet, rådgivning och utbildning

Genom nya rön rörande odlingsteknik m. m. inom forskning och försöksverksamhet kan produktionen effektiviseras, inriktas mot miljövänliga produktionsmetoder osv. Genom rådgivning och utbildning kan dessa rön föras ut till de enskilda företagen. Då trädgårdsföretagen oftast är små och därför ej själva kan genomföra forskning eller ha egna experter anställda, har samhället sedan lång tid svarat för huvuddelen av denna verksamhet. Ett motiv härför är att en effektivisering av produktionen kommer konsumenterna till godo i form av lägre priser och/eller bättre produkter.

8.2.1.2 Rationaliseringspolitik

Samma samhälleliga motiv som under punkt a ligger bakom samhällets stöd till trädgårdsföretagen vad gäller förvärv av företag, rationaliseringslån m. m. Genom att särskilt underlätta uppbyggnad och drift av företag i vissa regioner kan rationaliseringspolitiken också användas som ett instrument inom regionalpolitiken.

8.2.1.3 Subventionering av vissa produktionsmedel

För svenskt vidkommande har detta medel endast tillämpats i ringa omfattning (nedsättning av energiskatt). I utlandet har det tillämpats i bl. a. Holland, där gaspriset under vissa perioder subventionerats. Effekten blir naturligtvis lägre produktionskostnader och därmed bättre internationell konkurrensförmåga.

8.2.1.4 Sysselsättningsstöd

Detta medel har hittills kommit till användning i ringa grad inom trädgårdsnäringsen. Lika väl som inom övrig industri kan det emellertid användas för att hålla sysselsättningen uppe i vissa företag (regioner) liksom under vissa perioder.

8.2.2 *Medel som framför allt påverkar företagets uppnådda priser*

8.2.2.1 Tullar och kvantitativa importregleringar

En tull på trädgårdsprodukter höjer i princip prisnivån inom landet, förutsatt att inte en inhemsk överproduktion trycker priserna. En kvantitativ importreglering, t. ex. importförbud under den svenska odlingsperioden, innebär att den inhemska prisnivån endast påverkas av det svenska utbudets storlek. För konsumenterna innebär båda dessa åtgärder högre priser. Höjningens storlek beror bl. a. på produkternas priselasticitet.

8.2.2.2 Ingripanden på marknaden

Andra sätt att påverka marknad och priser, är att samhället på olika sätt medverkar till stödköp för att hålla prinsnivån uppe. Genom subventioner kan priset till konsument sänkas. Samhället kan också stödja införandet av obligatoriska kvalitetsklasser för att underlätta handeln med trädgårdsprodukter.

8.2.2.3 Stöd för att effektivisera distributionen (bildandet av ekonomiska föreningar, investeringar i lagerhus, sorteringsanläggningar, transportstöd m. m.).

Konsumentens pris bestämmes såväl av produktions- som distributionskostnaders storlek. Inom EG har därför ett omfattande bidrag givits till bildandet av producent-kooperativa försäljningsföreningar. I Sverige lämnas också visst stöd till försäljningsföreningar för deras utrustning med lager, sorteringsanläggningar m. m.

8.2.2.4 Informationsverksamhet

I olika länder och internationella organisationer har man påtagit sig uppgiften att följa och informera om utveckling inom näringen på såväl kort som längre sikt. Hit räknas bl. a. statistikproduktion, prognoser över beräknad skörd m. m. Detta samhälleliga stöd motiveras av att snabba och riktiga informationer om förväntad utveckling gör det lättare för odling och handel att anpassa sig, varigenom produktion och distribution kan ske effektivare med lägre priser till konsument som följd.

I Sverige lämnas visst statligt stöd till den verksamhet som bedrivs av grönsaks-, blomster- och fruktfrämjandena.

9 Riktlinjer för svensk trädgårdsnäringspolitik

I stora delar av Sverige finns goda förutsättningar att bedriva rationell produktion av trädgårdsprodukter. Ljusförhållandena är gynnsamma under en stor del av året och tillgången på vatten är bättre än i många andra länder. Den kalla årstiden medför att insekts- och sjukdomsangrepp blir begränsade, vilket innebär att användningen av kemiska bekämpningsmedel kan hållas på låg nivå. Å andra sidan medför den kalla årstiden att vegetationsperioden för frilandsprodukter blir begränsad och att uppvärmningskostnaderna för odling under glas ökar. Växthusodlingen, som särskilt svårt drabbats av energikrisen och vilken ännu i stor utsträckning är beroende av importerad olja, bör i framtiden ha förutsättningar att än mer tillvarata solenergi samt att utnyttja spillvärme från industrin.

Inom näringen finns kunniga odlare och anställda samt väl utbyggda produktionsanläggningar, vilket tillsammans skapar goda förutsättningar för en rationell produktion.

Svensk trädgårdsnäring har ett årligt produktionsvärde på 1,1 miljarder kr. samt ett förädlingsvärde på 600 miljoner kr. Värdet av konsumtionen av trädgårdsprodukter uppskattas till ca 7 miljarder kr., varav knappt hälften är svenska produkter. Socialstyrelsen rekommenderar en ökad konsumtion av frukt, bär och grönsaker. Behovet av förbättrad miljö ökar efterfrågan på miljöskapande växtmaterial.

Antal företagare och fast anställda i företag med odling av trädgårdsprodukter uppgår till ca 17 000 personer. Dessutom sysselsätts ca 11 500 personer tillfälligt under längre eller kortare tid inom näringen. Härtill kommer de som är sysselsatta i servicenäringar, som förser producenterna med råvaror eller svarar för försäljning och förädling av de färdiga produkterna.

Trädgårdsnäringsens betydelse varierar från region till region. I vissa områden utgör den en väsentlig del av näringslivet. En stor del av produktionen är förlagd till södra Sverige men förutsättningar för produktion av trädgårdsprodukter finns över i stort sett hela landet.

Nuvarande statliga stöd till trädgårdsnäringen omfattar stöd till utbildning, forskning och försök (15 milj. kr.), rådgivning m. m. (6 milj. kr.), energiskattenedsättning (7 milj. kr.), bensinskatteerestitutionsmedel (0,8 milj. kr.), bidrag till energibesparande åtgärder (4 milj. kr.) samt kreditgarantier (19 milj. kr.). Dessutom ingår gränsskyddet i samhällets stöd till näringen. Värdet härav är svårt att uppskatta. De totala tullarna på sådana slag av trädgårdsprodukter som odlas i Sverige är av storleksordningen 60 milj. kr.

Som framgår av tidigare avsnitt i detta betänkande har svensk trädgårds-

näring under de senaste decennierna utvecklats och förändrats. En uttalad övergripande målsättning har saknats från samhällets sida. De samhälleliga insatserna på trädgårdsområdet har under senare år förstärkts på grund av de svårigheter som delar av trädgårdsnäringen utsatts för. Ökade statliga insatser på trädgårdsområdet motiverar att riktlinjer dras upp för politiken på området. Inom ramen härför kan sedan samhällets insatser samordnas.

Utredningen har vid sina överväganden om trädgårdspolitikens utformning utgått från att de som arbetar inom trädgårdsnäringen skall ha en ekonomisk och social standard som är likvärdig med den som erbjuds inom andra näringar. Näringen skall också erbjuda trygg sysselsättning och god arbetsmiljö. Samtidigt skall konsumenterna tillförsäkras produkter av god kvalitet till rimliga priser.

Stora variationer i lönsamhet förekommer mellan olika år och är till nackdel för näringen. Sådana variationer kan orsakas av årsmån eller strukturella förändringar i vårt land eller i omvärlden. Särskilda åtgärder bör vidtas för att minska följdverkningarna härav.

Trädgårdsproduktionens nuvarande omfattning och lokalisering är resultatet av marknadskrafternas inverkan samt av trädgårdspolitiska åtgärder i form av gränsskydd och rationaliseringsstöd.

Av de trädgårdsprodukter som kan odlas kommersiellt i Sverige svarar inhemsk produktion för ca hälften av marknaden sett över hela året. Under den svenska produktionssäsongen är odlingen av några produkter tidvis tillräcklig för att täcka inhemsk efterfrågan. För flertalet produkter är emellertid konsumtionen avsevärt större än produktionen. Import är därför nödvändig även under vår odlingsäsong.

Mot bakgrund av konsumtionsprognoser m. m. bedömer utredningen att efterfrågan på trädgårdsprodukter kommer att öka. Då goda förutsättningar finns för trädgårdsproduktion under vår odlingsäsong bör den ökade efterfrågan till stor del kunna tillgodoses genom utökad svensk produktion. Förutsättningar härför finns i synnerhet för de produkter som genom våra ljusförhållanden får en särskilt god kvalitet.

Den svenska produktionens omfattning kommer liksom hittills att påverkas av den internationella konkurrenskraften. Dock bör subventionerade produkter eller dumping inte få inverka på produktionens omfattning.

Det är angeläget att trädgårdsproduktionen bedrivs så rationellt som möjligt. Effektiv produktion är en förutsättning för tillfredsställande konkurrensförmåga gentemot importen, liksom för en tillfredsställande inkomstutveckling för de yrkesverksamma inom näringen. Det är också en förutsättning för att konsumenterna skall få produkter till rimliga priser.

En rationellt bedriven verksamhet förutsätter möjligheter för företagen att fortlöpande använda modern teknik och nya kulturmetoder. Samhällets hittillsvarande insatser för att initiera och förbättra försöks-, forsknings- och rådgivningsverksamheten har givit goda resultat. Dessa aktiviteter bör utvecklas och anpassas till näringens aktuella och långsiktiga behov.

Det finansiella stödet bör främst inriktas på att främja en fortsatt effektivisering av produktionen inom trädgårdsnäringen. Enligt utredningens bedömning erfordras under de närmaste åren betydande investeringar i bl. a. växthus. För att minska förbrukningen av energi i växthusod-

lingen måste ökad stimulans ges till utveckling och uppförande av energisnåla växthus och till investeringar i andra energibesparande åtgärder.

Det är av avgörande betydelse för de ekonomiska förhållandena inom trädgårdsnäringen att stabila avsättningsförhållanden för produkterna kan uppnås och att distribution och handel med trädgårdsprodukterna bedrivs på ett effektivt sätt. Det är även angeläget ur konsumentsynpunkt att den prisövervakande myndigheten, så långt möjligt, regelbundet följer prissättningen på trädgårdsprodukter.

Den regionala trädgårdsproduktionen är av betydelse när det gäller att tillgodose konsumenternas behov av färska produkter. Näringen har också i vissa områden stor regionalekonomisk betydelse. Det är angeläget att trädgårdsnäringens möjligheter utnyttjas för att uppnå regionalpolitiska mål.

En effektiv och konkurrenskraftig produktionsapparat ger goda förutsättningar att vid en eventuell avspärning tillgodose behovet av trädgårdsprodukter. Såväl anläggningar som en kunnig yrkeskår kommer att stå till förfogande och förbättra livsmedelsberedskapen. Genom en omställning av bl. a. växthusproduktionen från prydnadsväxter till köksväxter kan bortfallet av importerade ätbara trädgårdsprodukter i viss mån kompenseras. Fröer, bekämpningsmedel, olja m. m. bör i tillräcklig omfattning stå till trädgårdsnäringens förfogande under en avspärningssituation.

10 Trädgårdsnäringens framtida förutsättningar, omfattning och inriktning

I de föregående avsnitten har den svenska trädgårdsnäringen ingående beskrivits när det gäller utvecklingstendenser, omfattning, lokalisering, lönsamhet m. m. Vidare har näringens internationella beroende belysts liksom utvecklingen i fråga om konsumtionen av trädgårdsprodukter. Trädgårdsnäringens energifrågor har också särskilt behandlats. Mot bakgrund av dessa överväganden har slutligen riktlinjer för en svensk trädgårdspolitik uppställts i föregående kapitel.

Framställningen i kapitel 3 har visat att näringens produktionsvärde nu uppgår till 1,1 miljarder kr. Förädlingsvärdet kan uppskattas till 600 milj. kr. 17 000 personer har sin utkomst av trädgårdsodlingen som företagare eller fast anställda. Dessutom sysselsätts ca 11 500 personer under längre eller kortare tid i näringen. Neringen har alltså nått en betydande omfattning. Den har utvecklats under stark konkurrens från andra länder. Odlingen har uppvisat en stor anpassningsförmåga vad gäller såväl inriktning som produktionsteknik. Bl. a. gurka och tomat uppvisar också en tillfredsställande produktivitetsutveckling.

De svenska trädgårdsföretagen har alltså genom ett skickligt tillvaratagande av tekniska framsteg och andra rationaliseringsmöjligheter samt genom en smidig anpassning av produktionen till förändringar i efterfrågan och odlingsförutsättningar nått sin nuvarande omfattning.

En stor osäkerhet har dock präglat näringen under senare år. Denna har föränletts av flera olika faktorer. Den ökande importen har kraftigt drabbat snittblomsodlingen, vilken till viss del slagits ut. Energikrisen ökade på kort tid starkt produktionskostnaderna. Vidare har de viktfulla som tillämpas på trädgårdsprodukter alltmer urholkats genom penningvärdeförsämringen.

Ett exempel på de drastiska förändringar som kan drabba trädgårdsnäringen är snittblomsodlingen. Nejlikodlingen har fått sin areal reducerad med mer än 40 % på några år. Flertalet växthusföretag med snittblommor har haft en i det närmaste obefintlig nettointäkt sedan mitten av 1970-talet och förräntningsprocenten på nedlagt kapital har varit negativ. Många snittblomsterföretag har också genomgått allvarliga lönsamhetskriser och tvingats till omläggning av produktionen och i några fall nedläggningar och uppsägning av anställda.

Samtidigt med att således näringen under de senaste åren inom vissa delar brottats med svårigheter har efterfrågan på trädgårdsprodukter ökat. Prognoser pekar på en fortsatt ökning. De svårigheter som föreligger inom trädgårdsnäringen är således inte föranledda av någon total minskning i

efterfrågan. Däremot är näringen mycket starkt utsatt för påverkan från utlandet. En kraftig expansion av odlingen utomlands av vissa produkter har skapat kris även i Sverige. Som framgår av kapitel 4 har det inom vissa afrikanska och sydamerikanska länder påbörjats en kraftig expansion av trädgårdsodlingen. Denna kommer att påverka även den svenska odlingen.

Sådana strukturella förändringar går det naturligtvis inte att skydda sig emot. De måste accepteras. Trädgårdsnäringen måste dock ges möjlighet att kunna anpassa sig till dessa förändringar på ett tillfredsställande sätt. Detta innebär att företag skall kunna känna ett rimligt mått av trygghet.

Priserna på trädgårdsprodukter uppvisar stor variation. Dessa prisskillnader beror på internationella faktorer, väderleksförhållanden m. m. Härigenom skapas stor osäkerhet inom näringen och försvaras produktionsplaneringen.

I direktiven för utredningen framhålls att gränsskyddet bör bibehållas på i stort sett oförändrad nivå. I den översyn av gränsskyddet som utredningen vidtagit har detta varit riktmärket. Utredningen har funnit att det på vissa områden är nödvändigt med förändringar med hänsyn till svenska odlingsförhållanden och de sysselsattas krav på åretruntarbete. Å andra sidan har utredningen funnit det möjligt att i vissa fall minska gränsskyddet eller helt slopa det. Utredningen återkommer till denna fråga i kapitel 11.

Utöver ändringar i gränsskyddet har utredningen funnit att andra åtgärder måste vidtas för att trädgårdsnäringen skall kunna känna en ökad trygghet i sin verksamhet. Utredningen föreslår därför att en särskild fond bildas, som då priset på en produkt är så lågt att kostnadstäckning inte erhålles, skall kunna ge viss hjälp. Även andra prisstabiliserande åtgärder skall kunna vidtas med stöd av fonden. Den skall också kunna användas för konsumtionsstimulerande åtgärder men också för ökad information till odlarna och därigenom en bättre planering. Utredningen tar upp denna problematik i kapitel 12.

Om trädgårdsnäringen skall kunna hävda sig i konkurrensen måste en kontinuerlig rationalisering ske. Många växthus behöver exempelvis förnyas. Utredningen har med anledning härav sett över bestämmelserna om statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering och föreslår vissa förbättringar. Inte minst när det gäller energibesparande åtgärder torde ökade insatser ge resultat. Rationaliseringsfrågorna behandlas i kapitel 13.

Enligt de riktlinjer för trädgårdsnäringens politik som utredningen anför i kapitel 9 kommer produktionens omfattning liksom hittills att påverkas av den svenska produktionens konkurrenskraft.

Utredningen har mot bakgrund av bl. a. lönsamhetsutveckling och internationella förändringar gjort en bedömning beträffande den svenska produktionens utveckling. Utredningen har inte ansett det meningsfullt att ange förändringarna totalt eller procentuellt med hänsyn till de många osäkra faktorer som utgör underlag för bedömningarna.

Odlingen på friland bedöms totalt sett bli av oförändrad arealomfattning vilket innebär att de producerade kvantiteterna kommer att långsiktigt öka i takt med ökade arealskördar. *Grönsaker på friland* torde komma att behålla nuvarande omfattning. Olika produkters utveckling blir beroende av möjlig-

heterna att använda maskinskörd. De produkter som kan sköras med maskin kan genom förbättrade maskiner få en gynnsam utveckling, medan andra svärmekaniserade grödor kan undergå en kraftig kostnadshöjning.

Fruktodlingen kan beräknas att genomgå en kraftig förnyring av trädbeståndet som medför att nyare och bättre sorter används. Skördens storlek kommer totalt att öka något. *Bärodlingen* har under en följd av år ökat och denna trend torde fortsätta. Odlingen av jordgubbar som är den dominerande undergår en ständig utveckling beträffande sorter, odlingsteknik och tekniska utrustningar. Med hjälp av bevattning kan odlingssäkerheten ökas. Odlingen av *plantskoleväxter* kan komma att öka beroende på den stora efterfrågan som råder.

Odlingen i växthus har ökat i omfattning under 1970-talet men samtidigt har andelen äldre relativt orationella enheter ökat. Det är angeläget att ett utbyte sker av de orationella anläggningarna. Med den ökade trygghet som erhålls med den föreslagna fonden för marknadsfrämjande åtgärder kan nybyggnationen komma att öka så att växthusarealen bibehålls eller ökar något. De möjligheter som står till buds när det gäller att förbilliga produktionen är framför allt åtgärder som syftar till att minska arbetsinsatsen och oljeförbrukningen per producerad enhet. Samma effekt nås genom att öka nyttjandegraden i växthusen och öka avkastningen per arealenhet.

Produktionen av *slanggurka* har ökat under de senaste åren och produktionen är tidvis under sommaren tillräcklig för att täcka den svenska konsumtionen. Odlingen av *tomater* har ökat och kan förväntas öka ytterligare. Odlingen av *snittblommor* har minskat och denna utveckling kommer troligen att fortsätta även om rationaliseringar av skörd och hantering kan bromsa den nedåtgående trenden. Produktionen av *lökblommor* har nått en sådan omfattning att problem uppstått att finna avsättning för hela produktionen till acceptabla priser. En viss minskning av produktionen kan förväntas.

Produktionen av *krukväxter* kommer att fortsätta att utvecklas positivt. Det finns fortfarande outnyttjad känd odlingsteknik och möjligheten att förbättra den kända tekniken är påtaglig. Utnyttjandet av växthusen kan ökas och bättre kulturkombinationer kan ge stora effekter. En ökad efterfrågan ger förutsättningar till ökad produktion.

Värdet av den svenska trädgårdsproduktionen uppgår i producentledet till ca 1 100 miljoner kr. Importens värde är av ungefär samma storlek.

Konsumtionens värde mätt i konsumentledet har beräknats till ca 7 000 miljoner kr, varav ca 1 200 miljoner kr utgör mervärdesskatt.

En sammanställning av de olika ledens ersättning för sina insatser blir då följande.

Import och svensk produktion	2 200 milj. kr
Distribution och handel	3 600 milj. kr
Mervärdesskatt	1 200 milj. kr

Ersättning till producenterna (motsvarande) är således drygt 30 procent av konsumentkronan. Distribution och handel betingar drygt 50 procent och till skatt går 17 procent. Till distribution av varorna åtgår således merparten av

vad varorna kostar konsumenten.

Utredningen avser att i ett senare betänkande behandla distribution och marknadsföring av trädgårdsprodukterna.

11 Gränsskyddet

11.1 Bakgrund och utgångspunkter

Det stora flertalet av de tullar som f. n. gäller för trädgårdsprodukterna, kapitlen 6, 7 och 8 i tulltaxan, fastställdes på 1930-talet. I den genomgång av tulltaxan som 1952 års tulltaxekommitté gjorde blev även trädgårdsprodukternas tullskydd föremål för ingående prövning. Därefter har, vid flera tillfällen, tullskyddet för enstaka produkter sänkts i samband med tullförhandlingar i olika sammanhang. Det tullskydd som f. n. råder har redovisats under kapitel 4. Som framgår av den redovisningen utgår tullen som en viktull vilket vid en fortlöpande inflation ger ett med tiden allt lägre tullskydd. För äpple och päron gäller förutom tullskyddet importförbud under den tid av året då den svenska skörden skall saluföras. Importförbud råder vanligtvis från mitten av augusti till mitten av januari för äpple och från mitten av augusti till slutet av november för päron.

Som utgångspunkt för den genomgång och prövning av tullskyddet som gjorts har utredningen haft att tullskyddet för trädgårdsprodukterna skall bibehållas på i stort sett oförändrad nivå. Utredningen har för varje statistiskt nummer i tulltaxan prövat tullnivåns höjd och tullperiodens längd med hänsyn till näringens behov och konsumenternas nytta. Det har således varit en strävan att inte onödigtvis fördyra produkterna för konsumenterna genom en tullavgift när detta inte varit oundgängligt som skydd för den inhemska produktionen. I de fall u-landsintressen har funnits för viss produkt har dessa i möjligaste mån beaktats.

Utredningen föreslår i det följande såväl höjningar som sänkningar av tullarna liksom förändringar av tullperioderna. Förslaget innebär en viss förstärkning av det nuvarande gränsskyddet. Det innebär emellertid inte ett genomsnittligt överskridande av den reella tullnivå som gällde när utredningens direktiv gavs år 1974. Eftersom tullarna för trädgårdsprodukter utgår som viktullar har nämligen inflationen medfört att tullskyddet successivt minskats.

De förändringar som föreslås beträffande de ätbara produkterna dvs. köksväxter, frukt och bär medför ökade tullavgifter med ca 2 milj. kr beräknat på den importvolym som gällde år 1977. De sammanlagda tullarna för dessa produkter uppgår f. n. till ca 35 milj. kr varför de föreslagna tullhöjningarna medför att tullnivån höjs med knappt 6 % vid oförändrad importvolym.

De tullhöjningar som föreslås på prydnadsväxtområdet, innebär 'vid den importvolym som gällde år 1977' ökade tullavgifter med ca 13 milj. kr. Den

procentuella tullhöjningen blir om krukväxterna undantas 24 %. Tullen på krukväxter har justerats med hänsyn till bl. a. stora förändringar i odlings-teknik och material.

För ett flertal produkter finns, vilket framgår av redovisningen i kapitel 4, GATT-bindningar vilka inte kan överskridas utan föregående förhandlingar i GATT. En sådan förhandling torde medföra kompensationskrav och tar avsevärd tid att genomföra. I en del fall har detta påverkat utredningens ställningstagande.

Utredningens överväganden har omfattat tullnivåns höjd och tullperiodernas längd för alla statistiska nummer i tulltaxans kapitel 6, 7 och 8. Utredningen har använt generaltullstyrelsens tulltaxa med statistisk varuför-teckning vilken är den praktiska tillämpningen av de av riksdagen fastställda tullarna. De förslag till nya tullar och tullperioder som lämnas anknyter till denna tulltaxa. Tullnivåns höjd har angivits, dels som viktull och dels som värdetull. Den värdetull som angivits har beräknats som ett genomsnitt för de tre senaste årens incidens. Med tullincidens förstås utgående tull i procent av importvärdet.

11.2 Värdetullar och viktullar

Utredningen finner det angeläget att tullnivåerna skall värdesäkras så att tullens skyddseffekt inte minskar i takt med inflationen.

De nu gällande tullarna är viktullar, dvs. tullen utgår med visst belopp per viktenhet. Genom den inflation som skett framför allt under senare år har tullen för ett flertal produkter allt mer mist sin betydelse som skydd för den svenska odlingen. I den översyn av tulltaxan som gjordes av 1952 års tulltaxekommitté jämfördes olika typer av tullar ingående med varandra. Som ett resultat av kommitténs arbete företogs en övergång till värdetullar på de allra flesta områdena utom trädgårdsområdet och jordbruksområdet. Bland de skäl som fördes fram för bibehållande av viktullar på trädgårds-området var att de ger ett bättre skydd under de perioder då import sker till låga priser och att kontrollmöjligheterna är avsevärt bättre.

En jämförelse mellan vikt- och värdetullar visar att båda tullsystemen har fördelar och nackdelar.

Tullskyddets storlek uttryckt som dess relativa höjd blir när värdetullar tillämpas oförändrad, medan det när viktullar tillämpas ökas vid fallande och minskas vid stigande priser. Priserna på trädgårdsnäringens produkter kännetecknas av stor rörlighet alltefter säsong och tillgång/efterfrågan.

Utredningen har funnit att värdetullar skulle vara den typ av tull som bäst skulle värdesäkra de tullnivåer som föreslås. Det har emellertid kommit till utredningens kännedom att överträdelser förekommer redan nu när det gäller redovisning av tullunderlaget. En övergång till värdetull befaras öka möjligheterna att undandra sig skyldigheten att erlagga tull. I stort sett får möjligheterna härtill anses vara mindre vid viktullar än vid värdetullar. Detta förhållande innebär att en övergång till värdetullar endast torde kunna ske om antingen tullmyndigheternas möjligheter att kontrollera importen av trädgårdsprodukter kraftigt förstärks eller om ändringar sker av det nuvarande tulldeklarationssystemet (hemtagning, tulldeklaration i efterhand

m. m.). Kan tullkontrollen emellertid göras effektiv föreslår utredningen en generell övergång till värdetullar.

Om en övergång till värdetullar av ovannämnda skäl inte går att genomföra återstår, enligt utredningens bedömanden, ett system med vikttullar vars nivåer med jämna mellanrum justeras för att upprätthålla ett i huvudsak oförändrat tullskydd. Ett problem vid en sådan tillämpning av mer eller mindre rörliga vikttullar är emellertid tullbindningarna i GATT för de elva varupositioner som är av intresse för den svenska produktionen och som därvid måste brytas och helt frigöras. Utredningen är medveten om de handelspolitiska problem en brytning av ett så stort antal GATT-bindningar skulle medföra. Utredningen föreslår därför att nämnda GATT-bundna varupositioner omräknas till värdetullar, som bör framräknas som ett medeltal av de senaste tre årens tullincidenser. Som komplement härtill bör de av utredningen föreslagna vikttullarna utgöra minimitullar då risken för lågprisimport för berörda varupositioner är särskilt stor. Även en övergång till värdetullar för dessa positioner kräver omförhandlingar i GATT men övergången kan motiveras som en teknisk justering och de nya värdetullarna kan bindas på nytt.

De statistiska nummer i tulltaxan som enligt förslaget skulle beläggas med en kombinerad värde- och vikttull är följande

06.01.001	lökar m. m. inkommande med jord
06.03.002, 003	nejlikor
06.03.005	gladiolus
06.03.011, 012	rosor
06.03.017	andra snittblommor
07.01.610	champinjoner
07.01.701	tomater
07.01.908	andra köksväxter 1 maj–30 november
08.08.201	jordgubbar

11.3 Överväganden beträffande tullnivåer och tullperioder

11.3.1 Prydnadsväxter

De statistiska nummer som enligt utredningens bedömningar skall ändras anges i det följande. Här redovisas endast den föreslagna vikttullen, men i bilaga 1 till detta kapitel redovisas även den värdetull i procent som den föreslagna vikttullen motsvarar.

Den beteckning som genomgående använts är tulltaxans statistiska nummer som består av sju siffror av vilka de fyra första är tulltaxenumret och de tre sista varunumret.

06.01.001 *lökar m. m. inkommande med jord*. Gällande tull är 30 kr./100 kg vilket innebär incidensen 5 %. Eftersom tullen är bunden i GATT vid 50 kr./100 kg har en höjning till denna nivå föreslagits även om behov av ytterligare höjning föreligger.

06.02.007 *krukväxter*. Gällande tull är 30 kr./100 kg vilket ger 3 % incidens. Motsvarande EG-tull är 13 %. Den svenska produktionen av krukväxter är rationell men krukväxtproduktionen torde kunna rationaliseras ytterligare.

Den är även ett bra alternativ till produkter som av strukturella eller andra skäl har svårt att uppehålla konkurrenskraften. Krukväxtproduktionen har efter det tullen senast var föremål för prövning på grund av övergång till andra odlingssubstrat och krukmateriel förändrats på ett sådant sätt att vikten per krukväxt nu endast uppgår till hälften eller en tredjedel av den som då gällde.

Utredningen har bedömt en uppjustering av skyddet för denna produktgrupp som mycket angelägen, bl. a. mot bakgrund av att den utgör ett bra alternativ till andra produktionsgrenar och föreslår att tullen höjs till 90 kr./100 kg.

06.02.005. Under detta tulltaxenummer finns *plantskoleväxter*. Gällande tull är 30 kr./100 kg. Utredningen har funnit en höjning av tullen till 60 kr./100 kg berättigad.

06.03.001 *mimosa och ljung*. Gällande tull 300 kr./100 kg. Utredningen föreslår tullfrihet.

06.03.002 *nejlikor*. Gällande tull 750 kr./kg. Utgår under tiden 1 mars – 30 november. Denna produkt har under de senaste åren utsatts för en mycket svår utländsk konkurrens som medfört att en stor del av odlingen fått läggas ned. Utredningen föreslår en höjning av tullen till 1 000 kr./100 kg vilken nivå är bunden i GATT, för att skapa ett bättre skydd för den kvarvarande odlingen.

06.03.003 *nejlikor*. Gällande tull 400 kr./100 kg. Utgår under tiden 1 december – 29 februari. Utredningen föreslår en tullsänkning med 100 kr./100 kg till 300 kr./100 kg.

06.03.005 *gladiolus*. Gällande tull 300 kr./100 kg. Utredningen föreslår tullfrihet med undantag för perioden 1 maj – 30 september då tullen bibehålls oförändrad.

06.03.006 *ginst*. Gällande tull 750 kr./100 kg. Utredningen föreslår tullfrihet.

06.03.007 *ginst*. Gällande tull 500 kr./100 kg. Utredningen föreslår tullfrihet.

06.03.011 *rosor*. Gällande tull 750 kr./100 kg vilket 1 mars – 30 november innebär 14 % incidens. Motsvarande EG-tull är 24 %. Tullen är bunden i GATT till 1 000 kr./100 kg. Utredningen föreslår, mot bakgrund av rosodlingens svårigheter under senare år, att tullen höjs till GATT-bundna nivån, dvs. 1 000 kr./100 kg.

06.03.012 *rosor*. Gällande tull 500 kr./100 kg. 1 december – 29 februari. Tullfrihet föreslås för tiden 1 december – 31 januari och oförändrad tull 500 kr./100 kg under tiden 1 februari – 29 februari.

06.03.013 *tulpaner*. Gällande tull 750 kr./100 kg. 1 mars – 20 november. EG preferens 650 kr./100 kg. Tulpaner under övrig tid ingår i nummer 018, vilket är GATT-bundet till 500 kr./100 kg. Utredningen föreslår att tullen för tulpaner utgår enligt följande.

1/3–30/4 650 kr/100 kg

1/5–30/9 fritt

1/10–29/2 500 kr/100 kg

Genom denna omläggning av tullar och tullperioder anpassas tullen till den tid som kan vara aktuell och slopas under 5 månader av året.

06.03.017 *andra snittblommor*. Gällande tull 750 kr./100 kg 1 mars – 30

november incidens 18 %.

Utredningen föreslår en höjning av tullen till den GATT-bundna nivån 1 000 kr./100 kg med undantag av orkideér för vilka tullen bibehålls vid 750 kr./100 kg.

06.04.901 *adiantum och asparagus*. Gällande tull 350 kr./100 kg.

Utredningen föreslår att tullnivån höjs till 500 kr./100 kg och att en ny produkt "läderblad" överförs till nummer 901 från nummer 909. Läderblad har samma användningsområde som *adiantum* och *asparagus*. Det odlas för närvarande av ett fåtal odlare och odlingens utveckling i Sverige är osäker. Produkten utgör ett substitut för övrigt snittgrönt och bör även därför ur tullsynpunkt behandlas som sådant.

11.3.2 Köksväxter

Endast de statistiska nummer som enligt utredningens överväganden skall ändras medtas i nedanstående beskrivning. Den fullständiga förteckningen lämnas i bilaga 1 till kapitlet av vilken även framgår värdetullens storlek.

07.01.101 *nyskördad potatis*. Nuvarande tull är 20 kr./100 kg.

Utredningen har från jordbruksdepartementet fått ett förslag från statens jordbruksnämnd om en höjning av tullen till 34 kr./100 kg. Tullhöjningen är föreslagen i analogi med den höjning av införselavgiften som skett för annan potatis. Utredningen föreslår en höjning av tullen till 34 kr./100 kg.

07.01.211 och 219 *morötter, nyskördade 1/5 - 30/6 och andra*. Tullen är f. n. 20 kr./100 kg med en EG preferens 10 kr./100 kg för nummer 211. Tullen för nummer 219 är 10 kr./100 kg.

Tullnivån är vid normalår tillräcklig för att ge ett skydd för odlingen som kan vara acceptabelt ur odlings- och konsumentsynpunkt. Under extrema år då överskott på morötter föreligger är tullen för låg för att ge ett skydd som möjliggör avsättning av de svenska morötterna till acceptabla priser.

Tullen för varunummer 211 föreslås sänkt till 15 kr./100 kg och tullen för varunummer 219 föreslås höjd till 15 kr./100 kg.

07.01.292 och 293 *pepparrot*. Tull utgår under hela året och uppgår till 10 kr./100 kg utom för tiden 1 maj - 30 juni då tullen är 20 kr./100 kg. Tullnumren sammanslås och tullen sätts till 10 kr./100 kg.

07.01.301, 302 och 303 *vitlök*. Utredningen föreslår tullfrihet.

07.01.307, 308 och 309 *annan lök*. Gällande tull utgår med 20 kr./100 kg under tiden 1 juli - 31 december och med 15 kr./100 kg under tiden 1 januari - 29 februari. Övrig tid fri. Utredningen föreslår att tull skall utgå under tiden 16 juli - 29 februari med 20 kr./100 kg. Under övrig tid fri.

07.01.410 *vitkål och rödkål*. Gällande tull uppgår till 10 kr./100 kg hela året. För att kompensera de odlare som av bl. a. sysselsättningsskäl lagrar kål för avsättning under vintern föreslås tullen höjd till 15 kr./100 kg under tiden 1 december - 30 april.

07.01.422, 423, 424 och 425 *blomkål*. Gällande tull är 25 kr./100 kg under tiden 1 augusti - 30 november, 35 kr./100 kg under tiden 1 maj - 31 juli, övrig tid fri. Utredningen föreslår att tull skall utgå under tiden 1 juni - 30 november med 35 kr./100 kg. Under övrig tid fri.

07.01.491 och 492 *annan kål*. Nuvarande tull är 40 kr./100 kg under tiden 1 mars - 31 december. Övrig tid fri. Utredningen föreslår att grönkål och brysselkål brytes ut och får ny tullperiod. Den nya tullperioden föreslås bli 1

juni – 31 december.

Utredningen föreslår även en utbrytning av sallatskål (kimesisk kål) ur tullnumren. Tullperioden kan emellertid, med hänsyn till framtida utvecklingsmöjligheter, inte avkortas mer än en månad i början av säsongen. Ny tullperiod föreslås således bli 1 april – 31 december och tullen föreslås höjd till 50 kr./100 kg.

07.01.701 och 702 tomater. Gällande tull 16 maj – 31 oktober, 50 kr./100 kg. Övrig tid fri.

Vid den successiva utveckling av nya sorter och odlingsmetoder som ständigt pågår har den nu gällande tullperioden blivit för kort för att utgöra ett skydd för den tidiga tomatproduktionen. Det har framförts från många intressenter att det är önskvärt att så långt möjligt erbjuda åretrunssysselsättning för de anställda i trädgårdsföretagen. Ett stöd för den tidiga tomatproduktionen kan vara ett medel som verkar i den riktningen. Utredningen har därför funnit anledning att föreslå en höjning av tullnivån för tomater till 60 kr./100 kg. Utredningen har även funnit att tullperioden bör förlängas så att den omfattar tiden 16 april – 31 oktober. Den föreslagna förändringen medför att förhandlingar måste tas upp i GATT.

Utredningen har diskuterat ett system med importminimipriser som skulle vara utformat så att import av tomater till Sverige inte kunde ske till ett pris som underskrider en viss särskilt fastställd nivå. Utredningen föreslår att ett system med importminimipriser utformas för att sättas in genom ett regeringsbeslut om lågprisimport som allvarligt stör avsättningen av svenska produktionen pågår under längre tid.

07.01.801 slanggurkor. Nuvarande tull är 50 kr./100 kg under tiden 16 mars – 30 september. Utredningen har funnit anledning föreslå en höjning av tullnivån till 60 kr./100 kg. Dessutom skall ett minimiimportprissystem på samma sätt som sagts för tomater utformas som en beredskap för att möta för svensk produktion skadlig lågprisimport.

07.01.805 andra gurkor. Tullen är f. n. 25 kr./100 kg under tiden 16 juni–30 september, övrigt tid fri. Utredningen föreslår att tullen höjs till 30 kr./100 kg. Tullperioden föreslås bli oförändrad.

07.01.853 och 854 isbergssallat. Tullen är f. n. 40 kr./100 kg under tiden 1 mars – 31 december, övrigt tid fri. Utredningen har funnit att tullfria perioden kan utsträckas fram till 1 april. Ny tullperiod blir således 1 april – 31 december med oförändrad tullnivå. Övrigt tid fri.

07.01.851 och 852 annan sallat. Nuvarande tullperiod är 1 mars – 31 december med en tull av 40 kr./100 kg. Utredningen har funnit att den tullfria perioden kan utökas med halva december månad och att tullen bör höjas till 50 kr./100 kg. Ny tullperiod blir då enligt förslaget 1 mars – 15 december med 50 kr./100 kg som ny tull. Övrigt tid fri.

07.01.908 och 909 andra köksväxter. Nuvarande tull 40 kr./100 kg under tiden 1 maj – 30 november. Utredningen har funnit att kronärtskockor kan brytas ut och tullperioden förkortas till att omfatta 1 juli – 30 november med tullnivå 40 kr./100 kg. Övrigt tid fri. Övriga produkter under tullnumren föreslås oförändrade.

07.02.001, 002, 003, 004, 005 och 006 köksväxter frysta. Som regel ändras tullen för dessa endast om tullarna för de färska produkterna ändras. Utredningen har funnit att dessa produkter lämpligen kan beläggas med en värdetull eftersom de olägenheter en sådan kan ha inte gäller de här aktuella

produkterna. Med ledning av den incidens som gällt föreslås tullen bli 18 % för samtliga nummer.

07.04.001 *torkad vitlök*. Utredningen föreslår tullfrihet.

07.06.002 *jordärtskockor*. Utredningen föreslår tullfrihet.

11.3.3 *Frukt och bär*

08.07.301 och 302 *persikor*. Nuvarande tull 10 kr./100 kg med preferens för EG och GSP 5 kr./100 kg under tiden 1 juli – 15 oktober. Övrig tid fri. Utredningen föreslår tullfrihet.

08.08.101 *hallon, krusbär och vinbär*. Gällande tull 25 kr./100 kg. Odlingen av svarta vinbär har, ur regionalekonomisk synpunkt stor betydelse. Utredningen föreslår därför att dessa brytes ut och tullen höjs till 40 kr./100 kg.

08.08.201 och 202 *jordgubbar*. Gällande tull 100 kr./100 kg under tiden 1 juni – 31 augusti. Övrig tid fri. Utredningen har med hänsyn till de starka handelsintressen som framförts om förkortad tullperiod särskilt prövat denna fråga.

Utredningen har därvid funnit att den svenska produktionen av jordgubbar är av begränsad omfattning före midsommar. De kvantiteter som då saluförs betingar ett högt pris på grund av dess ställning som primörer. Utredningen har funnit att en veckas förlängning av den tullfria perioden kan genomföras. Den nya tullperioden föreslås bli 8 juni – 31 augusti. Tullnivån föreslås bli oförändrad.

08.10.100 *frysta jordgubbar utan tillsats av socker*. Nuvarande tull är 50 kr./100 kg. Möjligheterna att avsätta bär till industrin är av betydelse för odlingens lönsamhet. Utredningen har därför funnit att en höjning av tullen för den importerade industriråvaran är befogad. Tullen föreslås höjd till 75 kr./100 kg. Denna höjning bör dock inte genomföras förrän de tullar i kapitel 20 i tulltaxan som berörs av den föreslagna höjningen varit föremål för utredning och föreslås ändrade.

08.11.002 *tillfälligt konserverade äpplen (äpplepulp)*. Nuvarande tull 10 kr./100 kg. Det finns regelmässigt ett behov av att avsätta en del av fruktskörden till industrin. Även om det rör sig om begränsade kvantiteter, som oftast är av sämre kvalitet, har denna avsättningsmöjlighet stor betydelse för odlingens ekonomi. Den har även en kvalitetshöjande effekt då frukt av tvivelaktig kvalitet kan undandras från färskmarknaden. Utredningen föreslår att tullen höjs till 20 kr./100 kg.

11.3.4 *Beredningar av köksväxter, frukter och andra växtdelar*

Kapitel 20 i tulltaxan omfattar beredningar av köksväxter, frukter och andra växtdelar. Utredningen har, med anledning av att en särskild utredning om råvarukostnadsutjämnning skall tillsättas, inte prövat tullskyddet för de produkter som ingår i detta kapitel. Utredningen förutsätter att den genomgång av tullarna som kommer att ske görs gemensamt mellan utredningarna beträffande de aktuella trädgårdsprodukterna, då det är angeläget att dessa tullar korresponderar med de som trädgårdsnäringsutredningen föreslagit.

002 Bilaga 11.1

6 kap. Levande träd och andra levande växter; lökar, rötter o. d.; avskurna blommor och prydnadsblad

Statistiskt nr		Varuslag	Tullsats	Utredningens förslag	
Tull-taxenr	Varunr			Nuvarande	Viktull
06.01		Lökar, stamknölar, rotknölar och rhizomer, i vila, under tillväxt eller i blomning:			
	001	Inkommande med jord 100 kg	30:–	50:–	7 %
		inkommande utan jord:			
	002	– med blommor eller blomknoppar 100 kg	350:–	350:–	
		– andra slag:			
	003	– – gladiolus och liljekonvalje	fri	fri	
	009	– – andra 100 kg	25:–	25:–	
06.02		Andra levande växter, inbegripet träd, buskar, rötter, sticklingar och ympkvistar:			
	001	al, alm, ask, asp, avenbok, björk, bok, ek, gran, lind, lärk, lönn, poppel och tall	fri	fri	
		körbärs-, plommon-, päron- och äppelträd:			
	002	– förädlade 100 kg	60:–	60:–	6 %
	003	– andra 100 kg	30:–	30:–	3 %
		prydnadsväxter:			
	004	– azalea, erica, kamelia och rododendron	fri	fri	
		– andra:			
	007	– – krukväxter 100 kg	30:–	90:–	9 %
	005	– – andra slag 100 kg	30:–	60:–	8 %
	006	andra levande växter 100 kg	30:–	30:–	4 %
	009	rötter, sticklingar och ympkvistar	fri	fri	
06.03		Avskurna blommor och blomknoppar av sådana slag som är lämpliga till buketter eller annat prydnadsändamål, friska, torkade, färgade, blekta, impregnerade eller på annat sätt preparerade:			
		friska:			
	001	– mimosa och ljung 100 kg	300:–	fri	
		– nejlikor:			
	002	– – under tiden 1 mars–30 november 100 kg	750:–	1 000:–	36 %
	003	– – under tiden 1 december–29 februari 100 kg	400:–	300:–	10 %
	005	– gladiolus 1 maj–30 september 100 kg	300:–	300:–	20 %
		– gladiolus 1 oktober–30 april	300:–	fri	
		– ginst:			
	006	– – under tiden 1 mars–30 november 100 kg	750:–	fri	
	007	– – under tiden 1 december–29 februari 100 kg	500:–	fri	
		– rosor:			
	011	– – under tiden 1 mars–30 november 100 kg	750:–	1 000:–	19 %
	012	– – under tiden 1 februari–29 februari 100 kg	500:–	500:–	4 %
		– – under tiden 1 december–31 januari	500:–	fri	
	013	– tulpaner, under tiden 1 mars–30 april 100 kg	750:–	750:–	26 %
		– tulpaner 1 maj–30 september	750:–	fri	

Statistiskt nr		Varuslag	Tullsats	Utredningens förslag	
Tull-taxenr	Varunr			Nuvarande	Vikttull
		- tulpaner, 1 oktober - 29 februari 100 kg		500:-	20 %
		- andra:			
		- - under tiden 1 mars-30 november 100 kg	750:-	1 000:-	24 %
018		- - under tiden 1 december-29 februari 100 kg	500:-	500:-	9 %
017		orkideér brytes ut och får oförändrad tull			
019		andra slag	fri	fri	
06.04		Blad, kvistar och andra delar (andra än blommor och knoppar) av träd, buskar och andra växter samt mossor, lavar och gräs, utgörande varor av sådana slag som är lämpliga till buketter eller annat prydnadsändamål, friska, torkade, färgade, blekta, impregnerade eller på annat sätt preparerade:			
	100	renlav	fri	fri	
	901	adiantum, asparagus och läderblad, friska 100 kg	350:-	500:-	7 %
	909	andra slag	fri	fri	

7 kap. Köksväxter samt vissa ätbara rötter och stam- eller rotknölar

Statistiskt nr		Varuslag	Tullsats	Utredningens förslag	
Tull-taxenr	Varunr			Nuvarande	Vikttull
07.01		Köksväxter, färska eller kylda:			
		potatis:			
	101	- nyskördad, under tiden 6 juni-5 juli 100 kg	20:-	34:-	25 %
	109	- annan	fri	fri	
		rotfrukter:			
		- morötter:			
	211	- - nyskördade, under tiden 1 maj-30 juni 100 kg	20:-	15:- (EG 10:-)	9 % 6 %
	219	- - andra 100 kg	10:-	15:-	11 %
		- pepparrot:			
	292	- - nyskördad, under tiden 1 maj-30 juni 100 kg	20:-	10:-	3 %
	293	- - annan 100 kg	10:-	10:-	3 %
		- andra rotfrukter:			
	296	- - nyskördade, under tiden 1 maj-30 juni 100 kg	20:-	20:-	5 %
	298	- - andra 100 kg	10:-	10:-	7 %
		vitlök, schalottenlök, annan matlök samt andra Alliumarter:			
		- vitlök:			
	301	- - under tiden 1 juli-31 december 100 kg	20:-	fri	
	302	- - under tiden 1 januari-29 februari 100 kg	15:-	fri	
	303	- - under tiden 1 mars-30 juni	fri	fri	
		- purjolök, buntlök och gräslök:			

Statistiskt nr		Varuslag	Tullsats	Utredningens förslag		
Tull-taxenr	Varunr		Nuvarande	Viktull	Värdetull	
304		-- under tiden 1 maj--30 november	100 kg	40:--	40:--	11 %
305		-- under tiden 1 december--30 april	fri	fri		
		-- annan lök:				
307		-- under tiden 16 juli--31 december	100 kg	20:--	20:--	16 %
308		-- under tiden 1 januari--29 februari	100 kg	15:--	20:--	16 %
309		-- under tiden 1 mars--15 juli	fri	fri		
		kål:				
410		-- vitkål och rödkål 1 maj--30 november	100 kg	10:--	10:--	11 %
		-- vitkål och rödkål 1 december--30 april	100 kg	10:--	15:--	17 %
		-- blomkål:				
422		-- under tiden 1 augusti--30 november	100 kg	25:--	35:--	12 %
423		-- under tiden 1 december--30 april	fri	fri		
424		-- under tiden 1 maj--31 maj	100 kg	35:--	fri	
425		-- under tiden 1 juni--31 juli	100 kg	35:--	35:--	12 %
		-- annan kål:				
491		-- under tiden 1 mars--31 december	100 kg	40:--	40:--	20 %
492		-- under tiden 1 januari--29 februari	fri	fri		
		Grönkål och brysselkål brytes ut och får ny tullperiod 1 juni--31 december, oförändrad tull 40:--, 20 %				
		Salladskål brytes ut tullperiod 1 april--31 december tull 50:--, 20 %				
		baljfrukter:				
		-- ärter:				
501		-- under tiden 1 mars--31 december	100 kg	20:--	20:--	5 %
502		-- under tiden 1 januari--29 februari	fri	fri		
		-- bönor och andra baljfrukter:				
505		-- under tiden 1 mars--31 december	100 kg	40:--	40:--	7 %
506		-- under tiden 1 januari--29 februari	fri	fri		
		svampar och tryffel:				
610		-- champinjoner	100 kg	75:--	75:--	10 %
690		-- andra	100 kg	75:--	75:--	
		tomater:				
701		-- under tiden 16 april--31 oktober	100 kg	50:--	60:--	20 %
702		-- under tiden 1 november--15 april	fri	fri		
		sparris:				
751		-- under tiden 1 maj--30 juni	100 kg	100:--	100:--	14 %
752		-- under tiden 1 juli--30 april	fri	fri		
		gurkor:				
		-- slanggurkor:				
801		-- under tiden 16 mars--30 september	100 kg	50:--	60:--	24 %
802		-- under tiden 1 oktober--15 mars	fri	fri		
		-- andra gurkor:				
805		-- under tiden 16 juni--30 september	100 kg	25:--	30:--	24 %
808		-- under tiden 1 oktober--15 juni	fri	fri		
		isbergssallad:				
853		-- under tiden 1 april--31 december	100 kg	40:--	40:--	12 %
854		-- under tiden 1 januari--31 mars	fri	fri		
		annan sallad:				
851		-- under tiden 1 mars--15 december	100 kg	40:--	50:--	12 %
852		-- under tiden 16 december--29 februari	fri	fri		
903		sötpaprika	fri	fri		
		andra köksväxter:				
908		-- under tiden 1 maj--30 november	100 kg	40:--	40:--	11 %

Statistiskt nr		Varuslag	Tullsats		Utredningens förslag	
Tull-taxenr	Varunr		Nuva-rande	Viktull	Värdetull	
	909	– under tiden 1 december–30 april	fri	fri		
		Kronärtskockor brytes ut, tull 1 juli–30 november		40:–		11 %
		Övrig tid fri				
07.02		Köksväxter (även kokta), frysta:				
	001	morötter 100 kg	20:–			18 %
	002	ärter 100 kg	20:–			18 %
	003	morötter och ärter, blandade 100 kg	20:–			18 %
	004	bönor 100 kg	40:–			18 %
	005	spenat 100 kg	40:–			18 %
	006	broccoli 100 kg	40:–			18 %
	009	andra belägges under hela året med samma tull som motsvarande färska produkter under den tid dessa är högst tullbelagda				
07.03		Köksväxter, tillfälligt konserverade i saltvatten, svavelsyr- lighetsvatten eller andra konserverande lösningar men ej särskilt beredda för direkt konsumtion:				
	003	gurkor belägges under hela året med				
	009	andra slag samma tull som motsvarande färska produkter under den tid dessa är högst tullbelagda				
07.04		Torkade, dehydratiserade eller evaporerade köksväxter, hela, i bitar, skivade, krossade eller pulveriserade, men ej vidare beredda:				
	001	vitlök 100 kg	25:–	fri		
	002	tomater, s. k. French beans samt lök, annan än schalottenlök och vitlök 100 kg	25:–	25:–		3 %
	009	andra slag 100 kg	25:–	25:–		3 %
07.05		Torkade spritade baljväxtfrön av sådana slag som användes till människo- eller djurföda, även skalade eller klivna: med huvudsaklig användning som människoföda:				
	001	– ärter	fri	fri		
	002	– bönor	fri	fri		
	005	– andra	fri	fri		
	009	andra slag	fri	fri		
07.06		Maniok-, arrow- och salepsrot, jordärtskockor, batater (söt- potatis) och andra liknande rötter, stam- eller rotknölar med hög halt av stärkelse eller inulin, färska eller torkade, hela eller i bitar; mærg av sagopalm:				
	001	maniok- och arrowrot	fri	fri		
	002	jordärtskockor 100 kg	10:–	fri		
	009	andra slag	fri	fri		

8 kap. Ätbara frukter och nötter; skal av meloner eller citrusfrukter

Statistiskt nr	Varuslag	Tullsats	Utredningens förslag		
			Nuvarande	Viktull	Värdetull
08.01	Dadlar, bananer, kokosnötter, paranötter, kasjunötter, ananas, avokatofruktar, mango, guava och mangostan, färska eller torkade, även skalade:				
	100 dadlar	fri			
	200 bananer	fri			
	300 ananas	fri			
	401 avokatofruktar	fri			
	405 mango, guava och mangostan	fri	fri		
	500 kokosnötter	fri			
	600 kokosrasp	fri			
	700 paranötter	fri			
	800 kasjunötter (cashewnötter)	fri			
08.02	Citrusfrukter, färska eller torkade:				
	100 apelsiner, pomeranser	fri			
	200 grapefrukter	fri			
	300 citroner	fri			
	400 mandariner, satsumas, klementiner, tangeriner och liknande citrusfrukter	fri	fri		
	900 andra	fri			
08.03	Fikon, färska eller torkade:				
	100 färska	fri	fri		
	200 torkade	fri	fri		
08.04	Vindruvor, färska eller torkade:				
	färska:				
	101 – under tiden 1 juli–31 oktober	100 kg	12:50	12:50 (6,25)	4 % (2 %)
	102 – under tiden 1 november–30 juni		fri	fri	
	200 torkade (russin och korinter)		fri	fri	
08.05	Nötter och liknande frukter, andra än sådana som är hänförliga till nr 08.01, färska eller torkade, även skalade:				
	101 krakmandel	fri			
	109 annan mandel	fri			
	210 hasselnötter	fri			
	220 hasselnötskärnor	fri	fri		
	310 valnötter	fri			
	320 valnötskärnor	fri			
	900 andra slag	fri			
08.06	Äpplen, päron och kvittenfrukter, färska:				
	äpplen:				
	101 – under tiden 16 juli–29 februari	100 kg	25:–	25:–	17 %
	102 – under tiden 1 mars–15 juli		fri	fri	
	päron och kvittenfrukter:				
	201 – under tiden 16 juli–31 december	100 kg	25:–	25:–	12 %
	202 – under tiden 1 januari–15 juli		fri	fri	

Statistiskt nr		Varuslag	Tullsats	Utredningens förslag	
Tull- taxenr	Varunr		Nuva- rande	Viktull	Värdetull
08.07		Stenfrukter, färska:			
		körsbär:			
	101	– under tiden 16 juni–31 juli 100 kg	30:–	30:–	5 %
	102	– under tiden 1 augusti–15 juni	fri	fri	
	200	aprikoser	fri	fri	
		persikor (inbegripet nektariner):			
	301	– under tiden 1 juli–15 oktober 100 kg	10:–	fri	
	302	– under tiden 16 oktober–30 juni	fri	fri	
		plommon:			
	401	– under tiden 16 juli–30 september 100 kg	35:–	35:–	16 %
	402	– under tiden 1 oktober–15 juli	fri	fri	
	900	andra	fri	fri	
08.08		Bär, ej hänförliga till nr 08.07, färska:			
		hallon, krusbär och vinbär:			
	101	– under tiden 1 juni–31 augusti 100 kg	25:–	25:–	7 %
	102	– under tiden 1 september–31 maj	fri	fri	
		Svarta vinbär brytes ut, tull 40:– (11 %) 1 juni–31 augusti 1 september–31 maj fri			
		jordgubbar:			
	201	– under tiden 8 juni–31 augusti 100 kg	100:–	100:–	15 %
	202	– under tiden 1 september–7 juni	fri	fri	
	300	hjordron	fri		
	400	lingon	fri	fri	
	901	blåbär	fri		
	909	andra	fri		
08.09		Andra färska frukter:			
		meloner:			
		– under tiden 16 juni–30 september:			
	103	-- s. k. honungsmeloner och s. k. ogenmeloner 100 kg	40:–	40:–	23 %
	104	-- andra slag 100 kg	40:–	40:–	28 %
	107	– under tiden 1 oktober–15 juni	fri	fri	
	901	kivifrukt	fri	fri	
	909	andra	fri	fri	
08.10		Frukt (även kokta), frysta, utan tillsats av socker:			
	100	jordgubbar 100 kg	50:–	75:–	18 %
	901	blåbär	fri	fri	
	902	hallon 100 kg	25:–	25:–	5 %
	903	lingon	fri	fri	
	909	andra belägges under hela året med samma tull som motsvarande färska produkter under den tid dessa är högst tullbelagda			
08.11		Frukt, tillfälligt konserverade (t. ex. med svaveldioxidgas eller i saltvatten, svavelsyrlighetsvatten eller andra konser- verande lösningar) men i föreliggande skick olämpliga för direkt konsumtion:			
	001	jordgubbar 100 kg	50:–	50:–	17 %
	002	äpplen 100 kg	10:–	20:–	20 %

Statistiskt nr		Varuslag	Tullsats	Utredningens förslag	
Tull-taxenr	Varunr		Nuva-rande	Viktigtull	Värdetull
	009	andra			
		belägges under hela året med samma tull som motsvarande färska produkter under den tid dessa är högst tullbelagda			
08.12		Fruktar, torkade, andra än sådana som är hänförliga till nr 08.01, 08.02, 08.03, 08.04 eller 08.05:			
	100	äpplen och päron	fri		
	300	aprikoser	fri		
	400	persikor	fri		
	500	plommon	fri		
	600	blandad frukt	fri	fri	
	901	nypon	fri		
	902	blåbär	fri		
	909	andra	fri		
08.13	000	Skal av meloner eller citrusfrukter, färska, frysta, torkade eller tillfälligt konserverade i saltvatten, svavelsyrlighetsvatten eller andra konserverande lösningar	fri	fri	

12 Fond för marknadsfrämjande åtgärder

12.1 Bakgrund

Genom strukturella förändringar i såväl vårt eget land som i omvärlden utsätts större eller mindre delar av trädgårdsnäringen för påfrestningar. Dessa får en menlig inverkan på företagets verksamhet och bestånd liksom också på tryggheten för de yrkesverksamma i näringen. De framtvningar oförutsebara omställningar i produktionsinriktning mellan olika år. Stora variationer i priser och lönsamhet skapar också osäkerhet i odlingens planering. Det saknas i dag möjligheter att förhindra att företags existens inom vissa produktionsgrenar på dessa sätt äventyras genom dålig lönsamhet med den osäkerhet det medför för företagare och anställda.

De förslag till anpassning av gränsskyddet som utredningen tidigare lagt fram räcker inte för att skapa en tillräcklig trygghet och säkerhet i produktionen. Det behöver därför kompletteras med ytterligare åtgärder.

Exempel på produktionsgrenar som fått kraftigt försämrad lönsamhet under senare år på grund av att nya produktionsområden uppstått och att den internationella konkurrensen ökat är rosor och nejlikor. Den kraftiga prishöjningen på eldningsolja under den s. k. energikrisen är ett annat exempel på en förändring som utsatt växthusnäringen för stora påfrestningar. Som utredningen i det föregående belyst kommer även framtiden med all säkerhet att innebära påfrestningar för olika produktionsgrenar på grund av orsaker som det är svårt eller omöjligt att förutse.

En handlingsberedskap vid krissituationer måste därför skapas som kan ge en viss grundtrygghet för branschen. Utredningen föreslår därför att ett system med en särskild fond skapas. Fonden bör som framgår av det följande byggas upp med såväl allmänna medel som medel från näringen och importen. Fonden och de åtgärder som kan vidtas med stöd av den skapar även möjligheter att stimulera till en önskvärd ökning av konsumtionen av trädgårdsprodukter. Den bör kallas fonden för marknadsfrämjande åtgärder inom trädgårdsnäringen.

12.2 Syfte

Det främsta syftet med fonden och den handlingsberedskap som byggs upp omkring den skall vara att minska de lönsamhetsvariationer som förekommer mellan olika år och som orsakas av strukturella förändringar,

fluktuerande produktpriser och varierande skörderesultat.

När så låga priser för en produkt uppkommer att företagen inte erhåller skälig kostnadstäckning skall företagen kunna kompenseras med medel från fonden i form av pristillägg. Detta tillägg skall vara helt konkurrensneutralt eftersom stödet skall utgå generellt efter det att utlösande lågpris konstaterats föreligga. Vid strukturella förändringar kan på detta sätt en mjuk övergång möjliggöras till alternativ produktion med så små störningar som möjligt.

Effekten av extrema i priset okompenserade generella kostnadsökningar bör kunna mildras som tidigare skett i samband med oljekrisen. Åtgärder för att minska lönsamhetsvariationer mellan företag, som betingas av företags-specifika omständigheter, skall inte vidtas med medel ur fonden.

Medel från fonden bör förutom till pristillägg kunna användas för att så långt möjligt förebygga krissituationer samt för att främja avsättningen av trädgårdsprodukter.

Systemet bör i princip omfatta samtliga trädgårdsprodukter.

12.3 Medel

Nejlikor och rosor är exempel på produkter som, om fondsystemet varit i kraft, borde ha erhållit prisstöd under år 1977. Bl. a. tomater, gurka och krukväxter utgör odlingsalternativ till dessa produkter. Marknadsutrymmet för dessa produkter växlar och kan förhållandevis snabbt fyllas ut. För såväl prisstödda produkter som alternativa produkter bör odlingens omfattning följas av det regleringsorgan som föreslås i det följande.

Åtgärderna med stöd av fonden får inte leda till att en för stor produktion uppkommer eller vidmakthålles. Om det visar sig att den planerade produktionen av en viss produkt blir för stor, skall odlarna meddelas om detta förhållande. Regleringsorganet skall då kunna besluta att kompensation för lågpris eller annat stöd icke skall komma i fråga om inte planerad produktion anpassas till marknadsbehovet. Detta kan gälla en produkt generellt eller möjligen individuellt. Har produktionsarealen lämnats utan erinran av regleringsorganet kan stödåtgärder komma i fråga. Även den berörda handeln bör informeras om förväntad produktionsvolym. På så sätt skall handelsföretagen i god tid kunna beakta denna i sin planering.

För att komma i åtnjutande av pristillägg skall odlare vara skyldig styrka den kvantitet, som levererats till handelsled, och den likvid som erhållits. Odlare som säljer direkt till konsument skall till regleringsorganet deklarerat kvantitet och erhållen likvid. Uppgifterna skall kunna styrkas med utdrag ur företagets bokföring.

Trots en välplanerad produktion kan en överskottssituation uppstå på marknaden på grund av särskilt gynnsamma växtbetingelser. Stödköp främst av lagringsdugliga produkter i syfte att under odlingssäsongen upprätthålla en rimlig prisnivå bör därför kunna förekomma liksom lagringsbidrag. Direkt konsumtionsfrämjande åtgärder bör kunna vidtas för att stimulera efterfrågan bl. a. i överskottssituationer. Arealbidrag för okompenserade kostnadsökningar bör i princip vara tillåtna.

12.4 Finansiering

En fond av det slag utredningen skisserat kan finansieras med dels allmänna medel, dels produktavgifter. De allmänna medel som utredningen diskuterat bör komma i fråga är budgetmedel och prisregleringsmedel.

12.4.1 *Allmänna medel*

På baslivsmedel som omfattas av jordbruksprisregleringen utgår det för närvarande livsmedelssubventioner på ca 3 500 milj. kr. Härigenom har dessa livsmedel blivit billigare än vad de eljest skulle vara och den förskjutning av konsumtionen till dessa varor torde ha uppkommit. Samma effekt kan prisstoppet i konsumentledet för produkter från jordbrukssektorn beräknas ha fått. Genom att vissa livsmedelsgrupper beläggs med prisstopp måste detaljhandeln kompensera sina kostnader genom ökade marginaler på produkter som ej omfattas av prisstopp. Vissa slag av trädgårdsprodukter torde ha drabbats härav. Fisket har redan tidigare i viss mån kompenserats för dessa nackdelar. Utredningen föreslår därför att budgetmedel anvisas till fonden. Utredningen uppskattar medelsbehovet inledningsvis till 12,5 milj. kr. Tillskott av ytterligare medel får prövas mot bakgrund av behovet.

Enligt utredningens mening talar skäl för att även prisregleringsmedel ställs till trädgårdsnäringsens förfogande i viss utsträckning. Anledning härtill är att trädgårdsproduktion på åker f. n. omfattar 12 000 ha. Därvid har undantagits kontraktsproduktionen till konservindustrin omfattande 11 000 ha. Exportkostnaden för brödsäd eller oljeväxtfrö uppgår till storleksordningen 500–1 000 kr. per ha. Exportkostnaden för brödsäd och oljeväxtfrö från nyssnämnda areal skulle följaktligen uppgå till 6–12 milj. kr per år. En minskning av frilandsodlade trädgårdsprodukter skulle resultera i ökad produktion av spannmål och oljeväxtfrö. Till stöd för frilandsodlingen av trädgårdsprodukter bör därför utgå prisregleringsmedel. Utredningen föreslår att 2,5 milj. kr. av dessa anvisas till fonden. Utredningen har härvid förutsatt att nuvarande ordning beträffande konserveråvara gäller även i fortsättningen. Tillskottet till fonden av allmänna medel skulle alltså uppgå till 15 milj. kr.

12.4.2 *Produktavgift*

Vid sidan av allmänna medel bör för odling på friland och i växthus tillskott till fonden kunna utgå i form av produktavgifter. Dessa avgifter bör i princip kunna uttas för sådana trädgårdsprodukter, som odlas i Sverige, samt för importerade produkter av samma slag.

Utredningen har övervägt att föreslå att produktavgifter uttas på samtliga trädgårdsprodukter som är föremål för odling i landet. Dock skall produktavgift på importerad vara endast tas ut under period då svenska produkter av samma slag marknadsförs, dvs. under perioder då tull utgår för produkten. Härigenom skulle ett betydande tillskott till fonden erhållas. Mot ett system med denna omfattning talar framför allt den omfattande administrativa apparat som skulle bli nödvändig, vilken skulle beröra såväl myndigheter som handel och producenter. Dessutom föreligger f. n. osäkerhet huruvida

ett så omfattande system är förenligt med internationella åtaganden.

Utredningen föreslår därför en utformning i vilken produktavgift endast uttas för produkter som varit föremål för direkta stödåtgärder i form av pristillägg, stödköp eller lagringsbidrag. Tillämpningen av systemet på detta sätt medför att produktavgifter uttas i efterhand. Pristillägg respektive produktavgift ger därigenom också en prisutjämnande effekt.

Pristilläggets storlek bör avpassas så att nödvändiga strukturella förändringar i den svenska produktionens omfattning ej fördröjs. Detta bör ske genom att pristilläggen endast delvis kompenserar den bristande lönsamheten. Genom information om odlingens planerade omfattning för såväl berörda som viktigare alternativa produkter erhålls ett beslutsunderlag som tidigare ej stått till förfogande för företagaren vid val av alternativ driftsriktning. Produktavgiften bör maximeras till två procent av produktvärdet.

Produktavgift bör utgå på hela volymen av produkten ifråga, sålunda även på importerad vara. Avgift bör tas ut i första handelsled. För importvara bör avgiften uppbäras av tullverket. Producent som försäljer produkt direkt till konsument erlägger avgift i form av arealavgift direkt till regleringsmyndigheten till vilken myndighet samtliga uppburna avgifter redovisas.

12.4.3 *Intern avgift*

Systemet med produktavgifter syftar till att så långt möjligt förebygga krisituationer samt mildra verkningarna av uppkommande kriser. Även under mer normala förhållanden kan emellertid resurser bedömas erforderliga för att stabilisera marknaden. I den utsträckning en produktionsgren finner starka skäl härför och det bedöms vara angeläget ur det allmännas synpunkt bör produktavgifter enbart på inom landet producerad vara – intern avgift – kunna tas ut för att skapa sådana resurser.

Från representanter för fruktodlingen har exempelvis anförts att behov föreligger att reglera marknadsutbudet genom lagringsstöd och information. Någon heltäckande organisation som kan besluta om och upptaga erforderliga avgifter för att skapa resurser härför finns inte.

Utredningen föreslår i anledning härav att med stöd av lagen om produktavgifter avgift även skall kunna beslutas för fall som beskrivits ovan. Influtna medel bör förvaltas och administreras av regleringsorganet. Medlen bör uteslutande användas för specifika åtgärder för ifrågavarande produkt. Sådan produkt skall om kriterierna härför uppfylls härutöver kunna bli föremål för de stödåtgärder som gäller generellt.

12.5 Administration

Ansvarig myndighet på föreliggande område bör vara statens jordbruksnämnd. Administration av stödet bör anförtrons ett regleringsorgan benämnt trädgårdsnäringsnämnden. Det ankommer alltså på denna nämnd att direkt under jordbruksnämnden administrera stödet. Nämnden bör bestå av resp. representanter för odlingen, i odling anställda, handel, konsumenter och det allmänna.

Trädgårdsnäringsnämndens uppgifter bör med mönster från vallfrönämndens verksamhet föreslagsvis vara att inom ramen för tilldelade resurser och enligt jordbruksnämndens direktiv förvalta fondmedlen, administrera av jordbruksnämnden beslutad odlingsanmälan, besluta om åtgärder för produktionsanpassning, föra register över berörda odlare handelsföretag resp. importörer, följa pris- och produktionsutvecklingen på olika produkter både inom och utom landet och besluta om akuta stödåtgärder, analysera vilka produkter som bör ges pristillägg och lämna förslag till jordbruksnämnden om sådana tillägg, effektuera stödåtgärder, dvs. granska handlingar som utgör grund för prisstöd m. m. och verkställa utbetalningar samt årligen avge verksamhetsberättelse till statens jordbruksnämnd.

Det föreslagna regleringsorganet bör även kunna utgöra ett forum för informationsutbyte mellan producenter och handel och därigenom bidra till en marknadsanpassad produktion.

Kansliorganisationen för trädgårdsnäringsnämnden bör – åtminstone till en början – kunna knytas till ett redan existerande organ såsom Sveriges Oljeväxtintressenter (SOI), Malmö. Administrationen bör kunna bekostas av räntemedel från fonden för marknadsfrämjande åtgärder. Utredningen har beräknat personalbehovet för regleringsorganets verksamhet till två tjänstemän, varav en handläggare. Det förutsätts att erforderliga tjänster i övrigt kan köpas. Den sammanlagda kostnaden kan beräknas uppgå till ca 400 000 kr per år varav lönekostnader ca 225 000 kr.

Utredningens förslag innebär att jordbruksnämndens uppgifter på trädgårdsnäringsområde kommer att vidgas. De resurser som i dag står till jordbruksnämndens förfogande räcker inte, varför en förstärkning är nödvändig. Utredningen uppskattar denna till en handläggare.

12.6 Främjandena

Utredningen har föreslagit att konsumtionsfrämjande åtgärder i vissa fall kan sättas in för att förhindra att priset sjunker till en nivå vilken föranleder utbetalning av pristillägg. Sådana konsumtionsfrämjande åtgärder bör genomföras i nära samarbete med blomster-, frukt- och grönsaksfrämjandena. Genom den föreslagna odlingsregistreringen erhålls ett tidigare tillgängligt och bättre underlag för beslut om konsumtionsfrämjande åtgärder, vilket bör medge en effektivare planering av dessa organs verksamhet.

Den verksamhet som bedrivs av främjandena har effekt även på avsättningen av importerade produkter. Eftersom produktavgifter kan tas ut även på importen bör en finansiering på detta sätt vara invändningsfri.

Utredningen avser i sitt fortsatta arbete se över främjandenas verksamhet och kommer därvid att beakta de samordningsfrågor som kan bli aktuella.

12.7 Förslag till lag om avgift inom trädgårdsnäringen

Inom utredningen har utarbetats följande förslag till lag som skall reglera de avgifter som kan tas ut för att finansiera fonden.

Lag om avgift inom trädgårdsnäringen

1 § För att främja trädgårdsnäringen tas avgift ut enligt denna lag.

2 § Avgift tas ut för här i landet odlade eller för motsvarande importerade trädgårdsprodukter som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens jordbruksnämnd särskilt anger.

3 § Avgift tillförs en särskild fond. Ur fonden bestrids kostnader för sådana marknadsfrämjande åtgärder inom trädgårdsnäringen som bestäms av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av jordbruksnämnden.

Om fondens förvaltning meddelas bestämmelser av regeringen eller myndighet som regeringen föreskriver.

4 § Avgiftens storlek bestäms av regeringen. I fall som avses i 5 § andra stycket bestäms avgiften på grundval av den areal som odlingen har omfattat enligt särskilda bestämmelser som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Avgiften får uppgå till eller motsvara högst två procent av produktvärdet.

5 § Avgift erläggs vid första försäljningen och uppbärs av handelsled eller producentförening.

Producent som försäljer produkt till konsument erlägger själv avgift.

Importör erlägger avgift till tullverket för importerad vara i samma ordning som gäller för tull.

6 § I fråga om annan avgift än som erläggs till tullverket gäller i tillämpliga delar lagen (1959:92) om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning utom såvitt avser 37 a–37 j. Beskattningsmyndighet är jordbruksnämnden. Annan som skall uppbära avgift skall debitera och uppbära avgiften för jordbruksnämndens räkning.

7 § Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, jordbruksnämnden får meddela föreskrifter om skyldighet för den som odlar trädgårdsprodukter att lämna uppgifter om produktionen.

8 § Den som till ledning vid fastställande av avgift uppsåtligen eller av grov oaktsamhet avger handling med oriktig uppgift och därigenom föranleder fara för att avgift undandras dömes till böter eller fängelse i högst ett år, om ej gärningen är belagd med straff i lagen (1960:418) om straff för varusmuggling.

Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att avge deklaration eller annan därmed jämförlig handling till ledning vid faststäl-

lande av avgift eller bryter mot 4 § lagen (1959:92) om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning dömes till böter.

I ringa fall dömes ej till ansvar enligt första eller andra stycket.

9 § Den som underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt föreskrift som har meddelats med stöd av 7 § eller lämnar oriktig uppgift om förhållande av betydelse dömes till böter.

Denna lag träder i kraft den

13 Rationaliseringsverksamheten

13.1 Allmänna utgångspunkter

Effektiv produktion är en förutsättning för att trädgårdsnäringen skall kunna möta konkurrens från import liksom för en tillfredsställande lönsamhetsutveckling inom näringen. Det är också en förutsättning för att konsumenterna skall få produkter av god kvalitet till rimliga priser.

Rationaliseringspolitiken på trädgårdsområdet bör mot bakgrund av ovanstående syfta till att skapa en effektiv och konkurrenskraftig näring som ger sina utövare trygg sysselsättning och en med andra grupper likvärdig standard. Härutöver bör politiken tillgodose andra angelägna samhälleliga syften såsom god arbetsmiljö och hushållning med energi.

Det är sålunda angeläget från samhällets, konsumenternas och näringens synpunkt att rationaliseringsverksamheten stöds och främjas på olika sätt. De gängse medlen är härvidlag finansiellt stöd i olika former till investeringar inom näringen samt forskning, försöksverksamhet och rådgivning rörande trädgårdsproduktion. Dessa insatser bör inriktas på ett sådant sätt att de förutom att främja effektivitet i produktionen även tillgodoser andra samhälleliga intressen. Från regionalpolitisk synpunkt är det sålunda av vikt att även de möjligheter tas till vara som trädgårdsodlingen erbjuder att öka antalet arbetstillfällen i de delar av vårt land där samhället vidtar särskilda åtgärder för att trygga och öka sysselsättningen. Från social synpunkt är det angeläget med förbättringar för företagarna i fråga om bl. a. ordnad ledighet och för de anställda vad gäller sysselsättning året om. Kraven på goda arbetsmiljöer och trädgårdsprodukter av hög kvalitet måste också tillgodoses. Det gäller även kravet på hushållning med energi.

I fråga om de statliga insatserna för rationaliseringen av näringen behandlar utredningen i det följande finansieringsstödet i dess olika former. Forskning, försöksverksamhet och rådgivning kommer att behandlas i ett kommande betänkande.

Finansieringsstöd lämnas f. n. i olika former. För åtgärder som ökar effektiviteten inom trädgårdsföretag eller för förvärv och drift av sådana företag kan kreditgarantier och i vissa fall statsbidrag utgå. För energibesparande åtgärder inom näringen lämnas statsbidrag. Vidare finns ett temporärt stöd i form av lån till vissa växthusföretag för omställning av produktion, m. m. Sistnämnda stöd upphör den 30 juni 1979.

Enligt utredningens uppfattning har de olika stödformerna i huvudsak fungerat väl. De bör därför även fortsättningsvis utgöra det statliga finansiella

stödet till näringen. Utredningen behandlar i det följande stödet till rationalisering m. m. samt stödet till energibesparande åtgärder. Eftersom f. n. behovet av eventuella temporära insatser inom näringen efter den 1 juli 1979 inte kan bedömas tar utredningen inte upp frågan om stöd i form av lån från anslaget Lån till trädgårdsnäringen under fonden för låneunderstöd på kapitalbudgeten. Utredningen vill emellertid understryka att lånen i fråga varit mycket värdefulla för att främja bl. a. omställning av produktionen och därmed sysselsättningen vid de företag som erhållit dem. Utredningen anser därför att motsvarande lån tills vidare bör kunna utgå även i framtiden vid tillfälliga kriser etc. inom olika delar av näringen.

13.2 Behov av finansieringsstöd på olika områden

Behovet av finansieringsstöd till trädgårdsnäringen styrs av ett flertal faktorer av vilka de viktigaste skall nämnas i det följande.

Den tekniska utvecklingen på trädgårdsnäringens område har under senare tid varit intensiv. Pådrivande faktorer har härvid varit näringens förhållandevis höga energi- och arbetskraftsintensitet. Enligt utredningens bedömning kommer denna snabba utveckling att fortgå. Det är angeläget att den svenska produktionen fortlöpande och snabbt anammar nya tekniska landvinningar och att dessa blir allmänt utnyttjade i företagen. Utredningen har i kapitel 3 påvisat den stora andelen gamla växthus som fortfarande används för odling. De äldre växthusen är orationella och erbjuder dessutom vanligen dålig arbetsmiljö. Det är därför synnerligen angeläget att dessa byts ut mot moderna byggnader.

Som framgår av kapitel 7 väntas energitekniken i växthus utvecklas så att användningen av olja för uppvärmning kommer att minska kraftigt. Det är angeläget att detta utvecklingsarbete främjas och att resultaten härav snabbt kommer till användning i praktisk drift.

För att även i övrigt förbättra ekonomin inom växthusodlingen behövs ny teknik i växthusen. Även en så etablerad och väl känd teknik som rullbord saknas i stor utsträckning i växthus med produktion av krukväxter o. dyl. Den tekniska utrustningen för klimatstyrning i växthusen är under snabb utveckling. På detta område kan mikrodatorer snabbt väntas få stor betydelse. Även vad gäller odlingstekniken i övrigt exempelvis odling i rinnande näringslösning m. m. kommer hel- eller halvautomatiska system att utvecklas ytterligare.

Andra områden under utveckling är skördetekniken som hittills endast i ringa utsträckning kunnat mekaniseras. Mekaniserad skörd kommer sannolikt att kräva utveckling och användning av nya sorter. På distributionsområdet kan för den primära produktionens del väntas en utveckling av lagrings- och förpackningstekniken.

Förmågan och möjligheterna för växthusodlingen att rationalisera sin produktion är mot bakgrund av ovanstående av avgörande betydelse för näringens framtid. Tekniska möjligheter torde nämligen finnas att för många växthusodlade produkter framgångsrikt kunna konkurrera med produktion i länder med lägre kostnader för arbetskraft och energi än de svenska. Investeringsbehovet kommer emellertid att bli stort eftersom den nya

tekniken leder till en mer kapitalintensiv produktion. Det är därför angeläget att näringen får sitt behov av kapital tillgodosett och att investeringarna stimuleras av samhället med finansiellt stöd i olika former.

Nya tekniska lösningar på olika problem kan väntas även inom andra delar av trädgårdsnäringen än växthusodlingen. Exempel härpå är skördemaskiner inom köksväxt-, frukt- och bärödlingen. Generellt inom näringen gäller vidare att lagrings- och förpackningstekniken kommer att utvecklas.

Genom de starkt ökade markpriserna under senare år upptar marken en allt större andel av köksväxt, frukt- och bärödlings kapital. Vid förvärv av mark för utvidgning eller nyetablering inom nämnda odlingsgrenar har därför kapitalbehovet ökat starkt. God tillgång på kapital och finansieringsstöd behövs således för att underlätta utvidgning och nyetablering på dessa områden.

Inom fruktodlingen består ca 40 % av odlingarna av äldre träd. Produktionen från dessa odlingar ger en otillfredsställande lönsamhet. Det är angeläget att dessa odlingar röjs och nyplanteras. För att så skall bli fallet behövs ett förbättrat statligt finansieringsstöd.

Som framgår av kapitel 3 är förutsättningarna för bärödling mycket goda i norra Sverige. Även för andra produktionsgrenar finns goda förutsättningar. Produktionen är emellertid f. n. låg bl. a. på grund av avsaknad av tradition på området samt av erforderlig finansiell stimulans. Genom särskilda insatser de allra senaste åren främst i Norrbotten håller där en svart vinbärsproduktion på att byggas upp. Det är angeläget inte minst från regionalpolitisk synpunkt att särskilt bärödlingen i norra Sverige ökar kraftigt. För detta behövs intensifierad rådgivning angående produktion och marknadsföring jämte väsentligt förbättrade möjligheter till statligt finansiellt stöd.

Slutligen vill utredningen framhålla att trädgårdsföretagen under senare år har blivit mycket kapitalkrävande. Detta har medfört att det blivit svårare att starta eller överta trädgårdsföretag nu än vad tidigare var fallet. Än svårare kan det väntas bli i framtiden för den som har begränsad tillgång på eget kapital. För att rekryteringen av trädgårdsföretagare skall tryggas måste etableringen inom näringen underlättas genom finansiellt stöd i form av kreditgarantier.

Stöd till samverkan inom trädgårdsnäringen behandlades av riksdagen år 1975 (prop. 1975:70, JoU 1975:15, rskr 1975:182). Utredningen skall enligt sina direktiv särskilt uppmärksamma stödet till samverkan. Direktiven gavs emellertid innan samverkansstödet beslutades av riksdagen. Utredningen tar därför inte särskilt upp denna fråga. Vissa vinster torde finnas med samverkan i olika former inom den primära produktionen. Trots detta finns f. n. ingen efterfrågan alls på stöd för detta ändamål. Utredningen anser därför att intensifierade satsningar måste göras inom rådgivningen om förhållandena på denna punkt skall kunna förbättras.

13.3 Utformningen av finansieringsstödet till trädgårdsnäringsens rationalisering

13.3.1 *Inledning*

Finansieringsstödet enligt trädgårdsrationaliseringskungörelsen lämnas som kreditgarantier och statsbidrag. Som tidigare nämnts utgår det f. n. i stort sett uteslutande som kreditgarantier. Enligt utredningens uppfattning har kreditgarantistödet i huvudsak fungerat väl. Det största problemet har varit att garantigivningen försvårats under perioder när kreditinstituten har ålagts restriktivitet vid kreditgivning. Utredningen vill i detta sammanhang framhålla att trädgårdsnäringsen i sådana lägen bör ges samma prioritet som industrin.

Utredningen anser att stödet till rationalisering, m. m. även fortsättningsvis i huvudsak bör utgå som kreditgarantier. Till följd av de villkor som skall uppfyllas för att erhålla statsbidrag har bidrag inte lämnats till rationaliseringsåtgärder. Enligt utredningens mening har detta förhållande inte hämmat rationaliseringsverksamheten inom näringen sedan år 1968. Finansiering med kreditgarantier har jämte gällande avskrivningsregler medfört att investeringar oftast kunnat genomföras utan att likviditetsproblem uppstått. Avsaknaden av bidrag har därför väsentligen endast varit ett problem i de fall särskild stimulans behövts, exempelvis i samband med nyetablering och mer omfattande företagsutbyggnad i de delar av vårt land där investeringar inom andra näringsgrenar stöds med statsbidrag. Utredningen lägger bl. a. av den anledningen i det följande fram förslag rörande statsbidrag till vissa investeringar inom näringen.

13.3.2 *Allmänna villkor för stöd*

Statligt finansieringsstöd till trädgårdsnäringsen bör utgå till åtgärder som effektiviserar produktionen inom näringen, till utvidgning, nyetablering och förvärv av företag samt till åtgärder i övrigt som bidrar till att målet för rationaliseringspolitiken uppfylls.

Till trädgårdsföretag bör liksom hittills hänföras företag med produktion av köksväxter, frukt och bär, plantskoleväxter samt blommor och krukväxter. Produktionen kan bedrivas i växthus eller bänkar eller på friland. Stödet bör endast utgå till företag som bedriver yrkesmässig produktion av trädgårdsprodukter. Produktion av trädgårdsväxter sker ofta i kombination med försäljning av egna och från annat håll inköpta produkter. I sådana fall bör liksom hittills den egna produktionen framstå som väsentlig i förhållande till företagets totala omsättning för att stöd skall kunna lämnas. Som huvudprincip bör vidare gälla att investeringar i anläggningar m. m. för försäljning inte bör stimuleras med denna stödform. Utredningen anser emellertid till skillnad från vad som hittills gällt att stöd till rationaliseringsåtgärder som avser växthus bör kunna lämnas för hela växthuset även om en del av detta används för försäljning. Huvuddelen av växthuset i fråga skall emellertid användas för egen produktion. Nuvarande bestämmelser som innebär att stöd inte utgår till försäljningsdelen har nämligen visat sig vålla besvärande avgränsningsproblem vid handläggningen av ansökningar om stöd. Stödet

bör emellertid i övrigt inte lämnas till investeringar i byggnader och utrustning av lokaler för minutförsäljning. Sådant stöd kan lämnas av utvecklingsfonderna.

Liksom hittills bör stöd kunna lämnas till enskild person, sambruksförening, ekonomisk förening, handelsbolag eller aktiebolag som driver eller har för avsikt att driva trädgårdsproduktion. För att erhålla stöd bör en enskild person ha sin huvudsakliga sysselsättning i och inkomst från företaget. Ifråga om de juridiska personerna bör som villkor gälla att minst en person skall ha full sysselsättning i företaget efter de planerade åtgärderna.

Gällande bestämmelser innebär vissa inskränkningar i möjligheterna att ge stöd vid nyetablering av trädgårdsföretag. Dessa har motiverats av att marknadsförutsättningarna inte har bedömts vara sådana att någon nämnvärd ökning av produktionskapaciteten borde stimuleras. Trädgårdsproduktionen har i stort sett obegränsade expansionsmöjligheter, förutsatt att produkterna kan avyttras till tillfredsställande priser. Som framgår av vad utredningen tidigare anfört om produktionsmål, m. m. torde f. n. inget väsentligt större utrymme finnas för en ökad produktion. Avgörande blir på den punkten den internationella konkurrenskraften. Utredningen anser emellertid inte skäl föreligga att bibehålla nuvarande på förhand restriktiva inställning till stöd till nyetablering av trädgårdsföretag. Den nuvarande ordningen har i många fall framtvingat irrationella lösningar vid nyetablering, exempelvis genom att en nystartande företagare har måst etablera sig på nedgångna och ofta med tanke på framtida expansion mindre lämpligt lokaliserade företag. Han har då kunnat erhålla stöd för övertagande av företaget samt för upprustning och expansion. Från allmän synpunkt hade det ofta varit lika bra eller bättre att det gamla företaget helt lagts ned och etableringen skett på annan plats. En annan nackdel med nuvarande ordning är att den hämmar utvecklingen av trädgårdsproduktionen i sådana delar av landet där produktion f. n. saknas eller där den är av liten omfattning.

Utredningen är väl medveten om att en ohämrad stimulans till utökning av produktionen i form av stöd till företagsutbyggnad och nyetablering kan vålla betydande marknadsproblem. För att förhindra att sådana problem skall uppkomma till följd av statlig stödgivning bör därför vid prövningen av ärenden om stöd generellt införas en allmän bedömning av åtgärdens lämplighet från marknadssynpunkt. En sådan bedömning kan leda till att det tillgängliga produktionsutrymmet framtvingar begränsningar i stödgivningen och prioriteringar mellan olika sökande. Denna prioritering bör i huvudsak ske enligt följande.

Sökande som redan bedriver produktion av visst slag bör alltid få stöd till rationaliseringsåtgärder som avser denna, förutsatt naturligtvis att villkoren i övrigt för stöd uppfylls. Vad gäller större utvidgningar av befintliga företag samt nyetablering av företag bör dessa jämföras med varandra. Avgörande faktor för stöd bör här vara sysselsättningsaspekten. Rationaliseringen måste nämligen bedrivas på ett sådant sätt att den inte leder till arbetslöshet. Sålunda kan det vara nödvändigt för ett befintligt företag att utöka produktionen av någon produkt i samband med en genomgripande effektivisering eller produktionsomläggning, om arbetsstyrkan i företaget skall kunna bibehållas. Likaledes kan det från samhällets synpunkt vara angeläget att sysselsättning skapas inom trädgårdsnäringen i områden som allmänt sett

är sysselsättningssvaga. Om sådana förutsättningar råder som här har angetts bör åtgärderna i fråga ges hög prioritet vid stödgivningen.

Lantbruksstyrelsen bör svara för den erforderliga översiktliga marknadsbedömningen. Vid bedömningen bör styrelsen samråda med jordbruksnämnden samt med näringens, handelns och de anställdas organisationer. Utredningen bedömer det inte sannolikt att sådana bedömningar behövs för mer än ett fåtal produkter. I samband med ansökan om stöd till större utvidgningar eller vid nyetablering bör sökanden ange hur försäljningen är tänkt att ske.

För att stöd skall kunna utgå bör företaget ha eller inom en nära framtid väntas få förutsättningar för rationell drift. Åtgärden i fråga bör vidare vara lämplig från allmän synpunkt. Det innebär bl. a. att företaget skall ha en lämplig lokalisering. Många trädgårdsföretag är belägna inom eller i utkanten av tätorter. I sådana fall är det väsentligt att en prövning sker av bl. a. utbyggnadsmöjligheter samt att stöd till företaget inte står i strid med den kommunala planeringen etc. Den allmänna bedömningen av en åtgärds lämplighet bör vidare avse företagets läge med hänsyn till naturliga förutsättningar etc. för den planerade produktionen.

En åtgärd bör vidare vara företagsekonomiskt lönsam för att rationaliseringsstöd skall utgå. Liksom hittills bör härvid gälla i fråga om familjeföretag, att brukaren och hans familj efter åtgärder skall få en arbetsersättning som motsvarar vad jämförbara grupper har. Företag med i huvudsak anställd arbetskraft eller sammanslutningar skall ha full kostnadstäckning när lönsamheten är som lägst inom de variationer som normalt förekommer. Vid normala förhållanden bör således en viss företagarevinst erhållas.

Den snabba tekniska utvecklingen på trädgårdsområdet ställer höga krav på kunskaper hos näringsutövarna. Vid stödgivningen bör därför som villkor gälla att sökanden har erforderlig yrkesskicklighet. Denna bör i regel ha förvärvats genom både teoretisk och praktisk utbildning. Förutsättningarna för att få teoretisk utbildning har emellertid inte alltid varit lika goda som de är idag. Om sökanden är etablerad företagare bör därför inte något formellt krav på teoretisk utbildning ställas, såvida inte den sökta åtgärden är av sådan art och omfattning att den är att jämställa med nyetablering. Vid nyetablering bör däremot i regel krävas att sökanden har både teoretisk och praktisk yrkesutbildning. I fråga om juridiska personer bör motsvarande krav gälla den som har ansvaret för driften.

Övriga allmänna villkor som bör gälla redovisas i korthet i det följande. De överensstämmer i stort sett med nuvarande villkor. Om sökanden är enskild person skall han vara i stånd att fullgöra med stödet förenade åtaganden, vilket bl. a. innebär att han skall beräknas få en inkomst som räcker för att klara privata levnadsomkostnader. Sammanslutningar skall ha förutsättningar att bestå och drivas på ett ändamålsenligt sätt. Sökanden skall vara i behov av stöd. I fråga om sammanslutningar skall härvid hänsyn tas till delägarnas eller medlemmarnas ekonomiska ställning. Statligt stöd för förvärv av företag bör högst få avse kostnaden för förvärvet. Köpeskillingen skall därvid vara skälig. Stöd till rationaliseringsåtgärder bör högst få avse kostnaden för investeringen i fråga. Kostnaden skall godkännas av den stödbeviljande myndigheten. Åtgärd vartill stöd söks får inte ha påbörjats utan lantbruksnämndens medgivande innan ansökan om statligt stöd har

avgjorts. För kreditgarantier och avskrivningslån bör ställas tillfredsställande säkerhet om inte särskilda skäl föreligger.

13.3.3 Villkor för statlig kreditgaranti

Statlig kreditgaranti bör lämnas till alla åtgärder som effektiviserar produktionen inom näringen, till utvidgning, nyetablering och förvärv av företag samt till åtgärder i övrigt som bidrar till att målet för rationaliseringspolitiken uppfylls. Häri inkluderas stöd till samverkan inom näringen i olika former. Mer preciserat bör stöd lämnas till följande åtgärder. Utöver tillägget om nyetablering vilket förut har behandlats av utredningen innebär det ingen förändring av vad som f. n. gäller.

1. Åtgärd som är ägnad att effektivisera och förbilliga driften och varaktigt förbättra jord, ekonomibyggnader eller andra anläggningar eller tekniska anordningar (rationaliseringslån),
2. Utvidgning, nyetablering och förvärv av företag inom trädgårdsnäringens område (förvärvslån),
3. Inköp av inventarier och anskaffning av rörelsekapital i samband med igångsättning, omläggning eller utvidgning av driften samt för att avhjälpa tillfälliga likviditetssvårigheter (driftslån),
4. Förvärv av maskin med tillbehör som skall användas gemensamt för flera trädgårdsföretag, förvärv av maskinbestånd för yrkesmässig maskinhållning för trädgårdsnäringen, inköp, ny- eller ombyggnad av byggnad för sådan maskinhållning samt rörelsekapital vid igångsättning, övertagande eller större utvidgning av en mera omfattnade maskinhållarrörelse (maskinlån),
5. Insats i sambruksförening och förvärv eller lösen av andel i sådan förening,
6. Insats, förvärv eller lösen av andel i sammanslutning inom trädgårdproduktionen, om sammanslutningens bildande eller verksamhet har inneburit samverkansrationalisering.

Med samverkansrationalisering menas övergång till ändamålsenlig gemensam drift av enskilt drivna verksamheter.

Garanti för driftslån bör lämnas i samband med

1. start av företag
2. genomgripande driftsomläggning
3. mera väsentlig utvidgning i rationaliseringssyfte av företagets produktionskapacitet
4. samverkansrationalisering av mera väsentlig omfattning
5. tillfälliga likviditetssvårigheter

Utredningen har funnit anledning att närmare diskutera amorteringsvillkoren för garantilånen till trädgårdsnäringens rationalisering. Som framgår av tabell 13.1 är den längsta amorteringstiden för förvärvslån 20 år. Regeringen kan dock om särskilda skäl föreligger medge 30 års amorteringstid. Främst mot bakgrund av att kostnaderna för mark stiger kraftigt under senare år finner utredningen det motiverat att förlänga den längsta amorteringstiden till 30 år. Denna tidpunkt bör emellertid förbehållas företag med stor andel av

Tabell 13.1 Nuvarande och föreslagna amorteringsvillkor för garantilån till trädgårdsnäringsens rationalisering

Låneform	Längsta amorteringstid, år		Längsta amorteringsfria tid, år	
	Nuvarande bestämmelser	Förslag	Nuvarande bestämmelser	Förslag
Rationaliseringslån	20	20 ^b	3	3 ^c
Förvärvslån	20 ^a	30	2	3
Driftslån	15	15	2	3 ^c
Maskinlån	10	10	1	1
Lån för insats, förvärv eller lösen av andel i sambruksförening eller samverkansföretag	15	15	2	3

^a Regeringen kan medge 30 år om särskilda skäl föreligger.

^b För lån till fruktodlingsföretag 30 år.

^c För lån till fruktodlingsföretag 6 år.

kapitalet bundet i mark eller byggnader med längre beräknad varaktighet än 25 år. Det innebär att i första hand frilandsföretagen här kommer i fråga. För företag med tillgångar i främst växthus o. dyl. bör den längsta amorteringstiden inte ändras med hänsyn till att dessas varaktighet normalt inte kan väntas bli mer än ca 20–25 år till följd av den tekniska utvecklingen. Övriga låneformer bör mot bakgrund av investeringarnas varaktighet ha oförändrade villkor i fråga om längsta amorteringstid. Undantag bör dock göras för rationaliseringslån till fruktodlingsföretag till vilket utredningen återkommer.

I samband med start av företag eller större utvidgning eller omläggning av produktionen åtgår vanligen viss tid innan företaget når upp till planerad produktion och fullgott resultat. Som följd härav blir likviditeten under denna tid lägre i företaget än när produktionen är i full gång. För att avhjälpa de problem detta medför för företaget kan amorteringsfrihet medges ett till tre år efter lånets lyftningsdag i enlighet med vad som framgår av tabell 13.1. Mot bakgrund av det allt större kapitalbehovet vid investeringar anser utredningen att den längsta amorteringsfria tiden bör vara tre år för alla typer av lån utom maskinlån, vilka bör ha oförändrat ett års längsta amorteringsfria tid.

Utredningen har i avsnitt 13.2 uttalat att ett förbättrat statligt stöd behövs till fruktodlingen för att denna skall kunna bli rationellare. Ca 40 procent av odlingarna består av träd som från produktionssynpunkt borde bytas ut. En betydande eftersläpning råder sålunda i fråga om att röja och nyplantera äldre fruktodlingar. I första hand beror denna eftersläpning på att kostnaderna för nämnda åtgärder blivit mycket höga under senare år. Dessutom ger det insatta kapitalet ingen avkastning på 6–10 år, vilket medför att på samma gång som kapitalkostnaderna ökar minskar inkomsterna. Dessa effekter skulle kunna lindras om amorteringsvillkoren för rationaliseringslånen till fruktodlingsföretag ändrades. Utredningen föreslår därför att längsta amorteringsfria tiden för rationaliserings- och driftslån till fruktodlingsföretag förlängs från tre resp. två år till sex år. Då omloppstiden för fruktodlingar vanligen är 25–40 år finner utredningen det motiverat att den längsta

amorteringstiden för rationaliseringslån till fruktodlingsföretag förlängs från 20 till 30 år.

13.3.4 Villkor för statsbidrag

De gällande villkoren för statsbidrag till rationaliseringsåtgärder präglas av stor restriktivitet. För att bidrag skall utgå krävs att företagarens ekonomiska ställning är sådan att bidraget behövs för att åtgärden skall komma till stånd. Därutöver krävs att det från det allmännas sida skall vara av särskilt intresse att åtgärden blir genomförd eller att sökanden till följd av åtgärder från det allmännas sida måste göra omflyttningar eller andra långtgående och kostnadskrävande dispositioner inom företaget. I samband med samverkansrationalisering gäller inte denna restriktivitet. Riksdagens beslut år 1975 innebär att samverkan särskilt skall stimuleras med bl. a. statsbidrag. Sålunda utgår statsbidrag med 25 % av kostnaden för investeringar i ekonomibygnader och markanläggningar i samband med samverkansrationalisering.

Från andra näringsgrenar bl. a. jordbruket kan slutsatsen dras att statsbidrag har en viss positiv effekt på företagarnas investeringsvilja genom att ett bidrag jämfört med lån förbättrar företagets soliditet. Företagets likviditet påverkas emellertid endast i ringa utsträckning med hänsyn till de avskrivningsregler som gäller. Dessa förhållanden är för handen även inom trädgårdsnäringsen.

Eftersom likviditeten oftast är problemet vid och efter större investeringar och bidraget där inte har någon nämnvärd betydelse finns enligt utredningen inte skäl att generellt ha kvar stödet i form av statsbidrag till rationaliseringsåtgärder. Ett sådant stöd bör i stället förbehållas sådana investeringar som från samhällets synpunkt är särskilt angelägna. Två typer av sådana investeringar kan urskiljas. Den ena avser investeringar i speciella rationaliseringsåtgärder exempelvis ny teknik och samverkan. Den andra avser investeringar i regioner där det från samhällets synpunkt är önskvärt att trädgårdsnäringsen utvecklas. Denna utveckling har där vanligen, trots goda förutsättningar för exempelvis bärodling, hämmats av institutionella faktorer t. ex. bristande tradition på området. I vissa avseenden sämre naturliga förutsättningar har också en negativ inverkan.

Vad gäller den förstnämnda typen bör följande villkor gälla. Bidrag bör utgå till företag som uppfyller de allmänna villkoren för statligt stöd och för följande åtgärder.

1. Investering som innebär för trädgårdsnäringsen ny teknik eller annan liknande åtgärd som från allmän synpunkt framstår som angelägen men som från den enskildes synpunkt framstår som särskilt ekonomiskt riskfylld. Det kan vara frågan om nya typer av växthus och lagerlokaler eller nya tekniska lösningar. Det kan även gälla introduktion av nya produktionsgrenar etc. Bidrag bör inte utgå till åtgärd som har karaktär av forsknings- eller försöksverksamhet. Sådan verksamhet får liksom nu finansieras på annat sätt. Erfarenheterna av anläggningarna bör vara offentliga.
2. Investeringar i ekonomibygnader och markanläggningar i samband med samverkansrationalisering.

Statsbidrag till ovannämnda åtgärder bör utgå med högst 25 % av godkänd kostnad dock högst 250 000 kr. Lägsta bidragsbelopp bör vara 5 000 kr. Bidrag i samband med samverkansrationalisering bör liksom hittills utgå med högst 50 000 kr. för varje heltidsarbetande delägare i företaget. Bidrag till den typ av åtgärder som här har behandlats kan väntas bli mindre vanligt förekommande. Frånsett samverkansåtgärderna krävs dessutom en övergripande bedömning. Beslut om bidrag bör därför fattas av lantbruksstyrelsen.

Det regionalpolitiskt motiverade statsbidraget bör utgå i samband med större investeringar i trädgårdsföretag. Mindre investeringar kan stödjas inom ramen för stödet till lantbruksföretag m. m. i vissa glesbygder. Bidrag bör utgå med högst 25 % av kostnaden för investeringar i ekonomibyggnader och markanläggningar, dock högst 250 000 kr. Bidrag under 10 000 kr. bör inte utgå. Stödet är som förut nämnts bl. a. motiverat av sysselsättningsskäl samt av att de naturliga förutsättningarna i vissa avseenden kan vara mindre goda. För norra Sveriges del blir exempelvis byggnadskostnaderna för växthus högre bl. a. med hänsyn till att de måste dimensioneras för att klara höga snötryck m. m. Vid den geografiska avgränsningen av stödet får dessa faktorer vägas samman. Utredningen har därvid kommit fram till att statsbidraget i fråga bör lämnas i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands- och Västernorrlands län samt i de delar av landet i övrigt som f. n. tillhör det inre stödområdet. Detta innebär att utanför de nämnda länen kan stödet utgå inom Ljusdals, Malungs, Mora, Orsa, Vansbro, Älvdalens och Torsby kommuner. Områdesavgränsningen bör omprövas om stödområdesindelningen ändras i samband med kommande riksdagsbeslut om regionalpolitiken.

13.3.5 Statsbidrag till energibesparande åtgärder

Statsbidrag lämnas sedan år 1974 till energibesparande åtgärder i trädgårdsföretag. Utredningen har i skrivelse till regeringen den 3 februari 1977 lämnat förslag till viss ändring av stödet. Efter remiss har yttranden över förslaget avgetts av lantbruksstyrelsen, statens industriverk, Svenska lantarbetareförbundet, Sveriges frukt- och grönsaksdistributörers förening, Sveriges grossistförbund och Trädgårdsnäringsens riksförbund. Samtliga remissinstanser utom statens industriverk har tillstyrkt förslaget. Industriverket framhåller att det i de allra flesta fall blir billigare att införa energibesparande teknik i samband med anläggningens uppförande än om det görs i ett senare skede och att skäl därför saknas för bidrag. Dessutom anfördes att bidrag inte skulle kunna utgå om reglerna för statsbidrag till energibesparande åtgärder inom näringslivet tillämpades. Föredragande statsrådet anförde i budgetpropositionen år 1968 (prop. 1977/78:100, bil. 17, s. 189), följande ang. förslaget.

”1974 års trädgårdsnäringsutredning (Jo 1974:09) har föreslagit att reglerna för bidrag till energibesparande åtgärder inom trädgårdsföretag ändras så att bidrag kan utgå även för uppförande av nya växthus till den del dessa ersätter äldre enheter som rivs. Som jag tidigare har nämnt har energikommissionen bl. a. till uppgift att utarbeta förslag till åtgärder som medför en effektiv energianvändning. I samband med beredningen av kommissionens förslag kommer bl. a. formerna för stöd till energibesparande åtgärder inom näringslivet att övervägas. Bl. a. mot den bakgrunden kan jag – i avvaktan på att ställning tas till resultatet av energikommissionens arbete – inte biträda förslaget.

Bidrag till energibesparande åtgärder inom trädgårdsnäringen bör liksom hittills lämnas endast för åtgärder i befintliga anläggningar."

Utredningen anser att statsbidraget till energibesparande åtgärder inom trädgårdsnäringen har varit mycket värdefullt i arbetet med att sänka energiförbrukningen i näringen. Det har också från samhällets synpunkt haft god effekt. De tre första åren beviljades 6,8 milj. kr. i statsbidrag. Den beräknade årliga bränslebesparingen av de åtgärder som fick stöd uppgår till ca 10 500 m³ olja per år eller ett belopp av storleksordningen 5 milj. kr. Som tidigare nämnts hade intill den 31 december 1976 endast 13 % av totala antalet företag med uppvärmda växthus erhållit stöd. Dessutom har detta stöd vanligen inte avsett alla växthus på företagen.

Bidrag bör liksom hittills utgå till åtgärder som möjliggör användning av andra bränslen än olja eller har bränslebesparande effekt inom trädgårdsföretag. För att erhålla stöd bör företaget uppfylla de allmänna förutsättningarna för att kunna erhålla statligt rationaliseringsstöd. Enligt nuvarande bestämmelser skall åtgärden avse befintliga anläggningar. I anvisningarna för tillämpningen av stödet har lantbruksstyrelsen definierat "befintlig anläggning" som anläggning som fanns eller till huvudsaklig del var färdigställd före den 1 januari 1974. Enligt utredningens mening bör denna tidsgräns inte finnas kvar eftersom tekniken på energibesparingsområdet har utvecklats snabbt. För att undvika missbruk genom att vänta med installation av energibesparande teknik till en tidpunkt efter det att anläggningarna har uppförts och då söka bidrag, bör som villkor gälla att vid tidpunkten för byggnadens eller anläggningens uppförande skall vedertagen och modern teknik ha använts.

Utredningens tidigare lämnade förslag till regeringen avsåg bl. a. statsbidrag till energibesparande åtgärder vid utbyte av hela växthus dvs. vid uppförande av ett nytt växthus i samband med att ett annat rivs. Utredningen tar nu på nytt upp detta förslag. Som tidigare nämnts är en mycket stor del av växthusen föråldrade och omoderna. Dessa hus är mycket energi- och arbetskrävande. Vidare ger de oftast en dålig arbetsmiljö. Från många synpunkter är det därför angeläget att de byts ut eller moderniseras. En nackdel med nuvarande bestämmelser är att företagen genom statsbidraget stimuleras att genomföra energibesparande åtgärder i växthus som från effektivitetssynpunkter i övrigt och från arbetsmiljösynpunkt borde rivas och ersättas av nya.

Från allmän synpunkt är därför nuvarande regler inte lämpligt utformade. Utredningen föreslår därför att bidrag till energibesparande åtgärder även bör få utgå vid uppförande av växthus. Som framgår av kapitel 7 kan växthus jämföras med solfångare och ingår som en del i produktionsprocessen. Som villkor bör gälla att bidrag endast skall utgå för den nya växthusyta som motsvarar vad som rivs av äldre växthus. Bidraget bör endast avse den del av nyinvesteringkostnaden som primärt avser energibesparande teknik. För att inte gamla och oanvända eller för annat ändamål använda växthus genom förslaget skall få oskäligt värde bör vidare som villkor gälla att det växthus som rivs och vars yta är bidragsgrundande skall ha använts för produktion som kräver uppvärmning hela året. Sådan användning skall ha pågått de senaste fem åren före ansökan.

Statsbidrag bör liksom hittills lämnas med högst 35 % av godkänd kostnad. Högsta möjliga bidrag bör vara 100 000 kr. per projekt.

Stödet till prototyper och demonstrationsanläggningar med inriktning på effektivare energianvändning bör bibehållas på gällande villkor.

13.3.6 *Ikraftträdande och medelsbehov för det finansiella stödet*

Utredningen föreslår att förslagen rörande det finansiella stödet genomförs den 1 juli 1979.

Stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering bör även fortsättningsvis handhas av lantbruksstyrelsen. Utredningen bedömer att antalet ansökningar om stöd i olika former kommer att öka. Vidare krävs kraftigt ökade insatser för rådgivning och administration i de delar av landet där odlingen särskilt skall stimuleras. Administrationen av stödet hänger nära samman med rådgivningen till näringen. Utredningen avser att hösten 1978 redovisa sina förslag rörande forskning, försök och rådgivning. Förslagen kommer att läggas i sådan tid att regering och riksdag hinner att behandla dem under 1978/79 års riksmöte. Ökade resurser för administration och rådgivning måste nämligen finnas när det nya stödet träder i kraft den 1 juli 1979.

En förutsättning för att nå rationaliseringspolitikens syften är alltid att stödgivningen inte hämmas av brist på medel. Vad gäller behovet av medel för kreditgaranti- och statsbidragsgivningen har utredningen gjort följande bedömningar för det första året som nya regler tillämpas. Medelsbehoven för åren därefter får bedömas fortlöpande med hänsyn till den efterfrågan som visar sig. För det första budgetåret, dvs. budgetåret 1979/80 bedömer utredningen att ramen för kreditgarantier till trädgårdsnäringsens rationalisering behöver höjas från 19 milj. kr. till 35 milj. kr. Det nuvarande reservationsanslaget Bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering på driftbudgeten under tionde huvudtiteln bör ersättas av ett förslagsanslag. Under anslaget bör en ram om 5 milj. kr. anvisas för bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering. Utredningen uppskattar slutligen behovet av statsbidrag till energibesparande åtgärder inom trädgårdsnäringsen till 15 milj. kr.

Särskilt yttrande

av experten *Holger Nyström*

1. Svenskt näringsliv håller på att glida in i ett alltmer omfattande, komplicerat och stundom illa samordnat system av stöd- och regleringsåtgärder. Under trycket av ny och hårdnande konkurrens från utlandet och höga inhemska kostnader uppstår nya situationer, som man söker möta med metoder, vilka kortsiktigt kan förefalla positiva men i själva verket motverkar anpassning genom att sätta marknadsmekanismerna ur spel och som leder till ineffektivitet och höjda priser.

En sådan utveckling kan desto mindre accepteras, eftersom ett primärt mål för den allmänna ekonomiska politiken nu är och måste vara att undvika kostnadsstegringar och begränsa inflationen.

Hjälp till självhjälp kan vara väl motiverad i plötsligt uppkommande lägen, då förutsättningarna för verksamhet väsentligt ändras, som fallet var för trädgårdsnäringen genom oljeprishöjningarna. I dylika fall kan statsmakterna behöva träda in – som också skedde i fråga om trädgårdsnäringen – för att i lämplig ekonomisk form underlätta erforderlig anpassning. Lån och andra lättnader för finansiering av nya investeringar, energibesparande ombyggnader, ändrad produktionsinriktning och annan rationalisering kan i olika lägen anlitas som medel för att främja näringen.

Vad samhället också kan och bör göra, särskilt när enheterna i en bransch är små och saknar egna resurser för ändamålet, är att stödja utbildning, forskning och liknande utvecklingsarbete.

Sysselsättningen minskar fortlöpande inom jordbruk, tillverkningsindustri och annan produktion. Orsakerna härtill kan icke diskuteras här. Sysselsättningen inom annan verksamhet – handel, service och offentlig sektor – beror i sin tur av en lönsam produktion, som ger underlag för dessa andra sektorer och därmed för hela landets välstånd. I mån av behov och om sådana metoder som hjälp till självhjälp och utbildning etc. inte räcker till, bör lönsamhet och sysselsättning inom viktig produktion främjas genom generellt verkande åtgärder, icke genom detaljstyrning och ökad byråkrati med allt vad detta innebär av risk för misstag, konserverad struktur och ökade kostnader för konsumenterna.

Det är mot en sådan, vidare bakgrund, som man enligt min och handelns mening bör se och angripa problemen inom såväl trädgårds- som annan produktion. Trädgårdsnäringen har ett gynnsammare utgångsläge än många andra produktionsområden genom en långsiktigt stigande efterfrågan på frukt, grönt och blommor. Det gäller att ta till vara denna fördel genom effektiv marknadsföring och bättre samarbete med distributionen.

2. Vad beträffar trädgårdsnäringens ekonomiska situation har vi från handeln under hela utredningstiden önskat få fram ett ordentligt utredningsmaterial för att kunna bättre bedöma läget. Om SPK skall gå igenom kostnaderna för trädgårdsprodukter från producent till konsument, är det självfallet, att nämnden också får i uppdrag att undersöka och klarlägga produktionskostnaderna. Nu redovisat ekonomiskt kalkylmaterial är av skiftande kvalitet och statistiskt mindre representativt. Det visar ej annat än att det finns odlingar, som ger ett dåligt ekonomiskt resultat. Exempel finns också på odlingar, som uppvisar ett ganska gott resultat, även vad gäller blommor. I kap. 10 görs inledningsvis gällande, att en stor osäkerhet skulle ha präglat trädgårdsnäringen under senare år. Frånsett de strukturella svårigheter, som drabbat odlingen av rosor och nejlikor, har utredningen inte kunnat påvisa tillräckliga grunder för denna uppfattning. Det är troligt, att näringen i stort har det relativt hyggligt ställt jämfört med en mycket betydande del av svenskt näringsliv i allmänhet. Näringen har i huvudsak varit förskonad från av ekonomiska faktorer framdrivna nedläggningar, varsel om friställande av arbetskraft, betalningsinställelser och konkurser, vilket noteras med tillfredsställelse. Detta har i sak inte kunnat bestridas inom utredningen.

Som arbetsintensiv produktionsgren har näringen naturligtvis, särskilt i en extrem lågkonjunktur, haft kännning av Sveriges höga kostnadsläge. Den har emellertid som andra importkonkurrerande näringar kunnat se sin situation väsentligt förbättrad genom devalveringarna av kronan. Utvecklingen av kronans relation till den holländska florinen – Holland är ett stort leverantörsland – har blivit sådan, att devalveringseffekten i detta fall blivit större än i genomsnitt. Det är fel att gå ut från läget under 1976 och 1977, om man överväger stödåtgärder för näringen. Under innevarande år torde situationen i stort ha förbättrats inte oväsentligt och det hade varit av stort värde, om utredningen sökt att få fram uppgifter om den aktuella utvecklingen. Trädgårdshallens i Helsingborg prisnoteringar för grönsaker innevarande år torde t. ex. peka på ett betydligt högre prisläge i snitt än tidigare år och en tillfredsställande kostnadstäckning.

Vid bedömningen av det ekonomiska utbytet är det självklart att utgå från uppnådd ersättning per arealenhet, inte per kilo. Stora skördar påverkar priserna enligt lagen om tillgång och efterfrågan, som i princip bör gälla också på detta marknadsområde. Men det gäller då att se till det ekonomiska utbyte, som odlaren får för insatta produktionsmedel inklusive jordareal, vilket särskilt gäller frilandsodlingen. De jämförelser mellan kilopriser under olika år, som utredningen redovisar, ger därför inte någon riktig indikation på uppnådda ekonomiska resultat eller odlingens lönsamhet. Några längre gående slutsatser kan därför inte dras av ett sådant material.

I skrivningen söker man starkt understryka, att prisvariationerna skulle vara särskilt avhängiga av internationella faktorer utan att frånsett nejlikor och rosor kunna belysa detta. Man talar t. ex. i kap. 8 (8:2) om snabba svängningar på världsmarknaden för trädgårdsprodukter, som om detta skulle vara något generellt faktum. Från handelns sida vill vi hävda att, t. ex. vad gäller grönsaker och frukt, svängningarna i priser i större utsträckning beror på odlarnas sätt att marknadsföra sina varor, vilket i dagens läge ibland är mindre effektivt och t. o. m. kan skapa en sådan prisosäkerhet, att köp av utländsk vara framstår som mera prisstabil och därmed mindre problemfyllt

för handeln. Att skylla prissvängningarna på importen är därför ofta att vilja förbise de olösta problem, som finns beträffande marknadsföringen i första led.

3. Frågan om en särskild målsättning för trädgårdsnäringen har ägnats avsevärd uppmärksamhet av utredningen.

Trädgårdsnäringen bereder sysselsättning och framställer kvalitetsvaror, som – vad gäller ätbara produkter – ger konsumenterna ett viktigt närings-tillskott och som också väsentligt bidrar till att skapa underlag för den samlade handeln med trädgårdsprodukter.

Utan närmare motivering talas i kap. 8 om ett produktionsmål, något som allmänt sett saknas i svensk näringspolitik. Genom detta mål skulle preciseras en avvägning mellan svensk produktion och import, vilket ej heller brukar ifrågakomma. I produktionsmålet kan ingå krav på en kontinuerlig försörjning med produkter över året samt i händelse av en avspärning. Med den senare aspekten förs ett beredskapsmotiv in i resonemanget. Produktion och distribution skall ske effektivt (effektivitetsmålet). Vidare framförs i diskussionen ett inkomstmål. Vad avser inkomstaspekten gäller det framförallt kravet på jämnhet i inkomsten från år till år samt skydd mot som det sägs alltför drastiska produktionsinskränkningar och produktionsomställningar till följd av bl. a. snabba svängningar på världsmarknaden för trädgårdsprodukter. Sociala motiv finns också, främst åretruntsysselsättning.

Man kan fråga sig av vilka skäl dessa i huvudsak från jordbrukspolitiken inlånade begrepp diskuteras, eftersom det inte finns förutsättningar för någon speciell politik på detta område, utöver vad gäller olika näringar i allmänhet.

Enligt min åsikt bör trädgårdsnäringen ha den omfattning och i princip åtnjuta det skydd, som motiveras från övergripande samhällsekonomiska synpunkter. Det finns inga principiella eller andra skäl att uppställa särskilda mål för denna näring, som skulle realiseras genom metoder av planhushållningskaraktär eller genom åtgärder ägnade att på konsumenternas bekostnad ge näringen generellt sett starkare stöd än annan för landet värdefull produktion. Det bör i sammanhanget påpekas, att utredningen konstaterar (sid. 172), att goda förutsättningar finns för trädgårdsproduktion under vår odlingssäsong, så att den ökade efterfrågan till stor del bör kunna tillgodoses genom utökad svensk produktion.

Som framhålls i utredningen är alla uppgifter om konsumtionens storlek tyvärr mycket osäkra och kan endast användas med stor försiktighet. Inte minst gäller detta, om uppgifterna ställs mot annat statistiskt, ej invändningsfritt material för slutsatser. Jag delar uppfattningen, att man bör kunna räkna med en långsiktig, fortsatt efterfrågetillväxt, som emellertid kan bli relativt långsam (möjligen något snabbare för blommor o. d.). Detta utesluter inte att på kort sikt avsevärda kastningar i efterfrågan kan äga rum. Under de senaste åren har den totala efterfrågan på frukt och grönsaker visat tendens att i stort sett stagnera. Detta är sannolikt ett resultat av att den relativa prisförändringen har varit tillräckligt stark t. ex. i förhållande till subventionerade baslivsmedel för att tillfälligt bryta den positiva efterfrågeutveckling, som stöds av mer långsiktigt verkande trender. Om den relativa prisnivån för

frukt och grönt stabiliseras, bör efterfrågan åter utvecklas positivt. Ytterligare höjningar av prisnivån för frukt och grönt sänker efterfrågan. Den minskande marknaden påverkar produktionskostnaderna i form av ökade enhetskostnader. En pris- och kostnadsspiral sätts i gång. Erfarenheter av detta slag finns från tillverkningsindustrin.

Mycket tyder på att produktivitetens utvecklingen inom stora delar av den svenska trädgårdsnäringsen varit god under 70-talet. För en fortsatt tillfredsstillande utveckling är det viktigt, att den totala marknaden växer. Kortsiktiga mål om starka inkomstförbättringar åtföljda av ingripanden mot den efterfrågestimulerande importen skulle kunna få ogynnsamma följder för den svenska trädgårdsproduktionens volym och lönsamhet.

Den större delen av försörjningen svarar importen för, om man tar hänsyn till de för konsumenterna centrala produkterna, grönsaker, frukter och bär samt avskurna blommor och krukväxter. Detta är också naturligt, eftersom vi har ett i förhållande till sydligare länder mindre gynnsamt klimat och vårt allmänna kostnadsläge är högt för en så arbetsintensiv hantering som trädgårdsnäringsen. Att söka tänja produktionsåren utöver vad som är naturligt går i regel antingen ut över produkternas egenskaper eller medför en stark ökning av energikostnaderna. Det innebär, att konsumenterna i produktpriset skall betala högre energikostnader samtidigt som större anspråk ställs på enligt mångas åsikt knappare energiresurser in på 80-talet. Att statsmakterna skulle sörja för upprätthållandet av en trädgårdsnäring med en mer eller mindre given omfattning och med en garanterad ekonomisk eller social standard för de sysselsatta är svårt att föreställa sig i ett samhälle, där utvecklingen under de närmaste decennierna i hög grad kommer att präglas av en anpassning i svenskt näringsliv till den starka utvecklingen i produktionen, som nu inletts på allvar i många länder i den tredje världen.

I detta perspektiv rör sig antalet heltidssysselsatta inom svensk trädgårdsnäring trots allt om ett begränsat antal personer. Det bör också understrykas, att i utredningen redovisade uppgifter angående arbetskraften är mycket osäkra. Många småföretagare i branschen är för övrigt vad man brukar kalla handelsträdgårdsmästare, dvs. de har sin försäljning riktad direkt till konsumenterna på orten och säljer då ofta ej endast den egna produktionen utan också andra artiklar i branschen av in- eller utländskt ursprung. Det finns också många som till stor del baserar rörelsen på s. k. självplock av konsumenterna. Dessa företag, som representerar ett förvånande stort antal i näringen, torde i stort sett ha alla möjligheter att klara sig och kan knappast anses som importkonkurrerande i egentlig mening. De sysselsättningspolitiska aspekterna – om också i princip tungt vägande – är därmed i detta fall inte av sådan vikt, att de bör tillmätas större betydelse här än vad gäller annan produktion i allmänhet. Åretruntsysselsättning må vara eftersträfvärd men får icke köpas till ett pris, som icke är ekonomiskt realistiskt.

Beredskapsskåpet har i den slutliga skrivningen tonats ner. För tydlighetens skull vill jag påpeka, att enligt min mening beredskapsskåpet är just den stora skiljelinjen mellan jordbruket samt frukt- och trädgårdsodlingen. På grund av oomstridda neutralitets- och beredskapsskäl skyddas jordbruket mot internationell konkurrens. Man accepterar därmed också, att jordbruksprodukterna tenderar att stiga mer i pris än andra konsumtionsvaror. Detta skäl gör

det också rimligt, att i jordbruksnäringen sysselsatta erhåller en med andra näringsgrupper likvärdig ekonomisk standard. Men neutralitets- och beredskapsskäl som stöd för en protektionistisk politik kan endast åberopas, då vitala neutralitets- och beredskapsintressen hotas. För att Sverige skall kunna internationellt hävda sådana skäl som skydd för en under en avspärning verkligen livsviktig produktion, är det nödvändigt, att man ålägger sig stor restriktivitet, när det gäller urvalet av på så sätt skyddade produktionsgrenar. Detta visar bl. a. med all tydlighet exemplet från skorestriktionerna härom året. Dit kan ej gärna trädgårdsproduktionen som sådan räknas. Ifrågavärande synpunkt får tillgodoses genom viss beredskap t. ex. på fröområdet. Som gäller samhällsnyttig produktion i allmänhet bör trädgårdsnäringen få den omfattning, som kan anses samhällsekonomiskt motiverad i enlighet med vad 1952 års tulltaxekommitté fann vid sin genomgång av den svenska trädgårdsnäringens skyddskrav i anslutning till den omfattande tulltaxerevision, som resulterade i 1958 års tulltaxa. Utredningen har, som nämnts bedömt att väntad ökad efterfrågan på trädgårdsprodukter kommer att kunna tillgodoses av svensk produktion under odlingssäsong.

Storleken av det sammanlagda ekonomiska stöd, som trädgårdsnäringen åtnjuter iform av olika bidrag m. m. och genom gränsskyddet, rör sig om väsentliga belopp såsom framgår av kap. 9. Omräknat per anställd blir det åtskilliga tusental kronor om året. Om utredningens förslag realiserar, ökas detta stöd väsentligt och medför alltså en ytterligare, inflationsdrivande kostnadsbelastning för konsumenterna. En viss återhållsamhet i förhållande till de framlagda förslagen är därför befogad.

4. U-ländernas utveckling och frammarsch medför onekligen problem, som kräver sin särskilda uppmärksamhet. Inom trädgårdsnäringen gäller detta hittills framförallt för en del specialiserade större ros- och nejlikodlingar. Detta är ett produktionsområde, där u-länderna under 70-talet starkt ökat sin export, därtill uppmuntrade och understödda av flera internationella biståndsorgan, främst GATTs och UNCTADs gemensamma organisation, International Trade Centre (ITC). Sverige satsar som bekant förhållandevis stora biståndsmedel på ITC och har också ett betydande inflytande på organisationens verksamhet.

Enligt EG-uppgifter har införseln av blommor till EG ökat starkt innevarande decennium och medfört vissa strukturella problem för odlingen i Gemenskapen. Samtidigt har man kunnat se en viss preferens hos konsumenterna för krukväxter framför snittblommor. Denna omsvängning på EG-marknaden har tidvis medfört problem och låga priser i förhållande till produktionskostnaden, vilket även haft återverkningar för Sverige. Såsom framgår av betänkandet har utvecklingen varit ungefär densamma i Sverige, där krukväxtodlingen expanderat snabbt, medan odlingen av rosor och nejlikor gått tillbaka i betydande utsträckning. Enligt handelns uppfattning är vi som tidigare nämnts bara i början av en ökande u-landskonkurrens på detta område. Odlingsbetingelserna är sådana i åtskilliga u-länder, att det är lätt att etablera en mycket konkurrenskraftig produktion. Till detta måste trädgårdsnäringen successivt anpassa sig. Jag har inte något att erinra mot, att man som en övergångshjälp höjer tullarna för rosor och nejlikor upp till GATT-bundna

nivåer. Jag ser emellertid detta som en åtgärd för att möjliggöra för de i sådan odling sysselsatta att under lugnare förhållanden gå över till annan produktion. Att konsumenterna i längden skulle betala mycket mer för svenskproducerade nejlikor och rosor för att upprätthålla en inhemsk odling förefaller varken sannolikt eller acceptabelt.

5. Erforderligt stöd åt trädgårdsnäringen bör, som jag inledningsvis anförde, ges främst genom generella åtgärder. Därvid träder tullarna i förgrunden.

Innan jag går in på tullfrågorna, vill jag som bakgrund framföra några allmänna reflexioner om Sveriges handelspolitik. Som bekant har denna sedan lång tid präglats av en strävan att åstadkomma friast möjliga handel. Såsom framhålls i avsnittet om handelspolitik i betänkandet om ny konkurrensbegränsningslag (SOU 1978:9) har denna strävan sin naturliga grund i det förhållandet, att ett så fritt och omfattande varuutbyte som möjligt med andra länder för ett litet land som Sverige med en specialiserad och teknologiskt avancerad industri kan bidra till snabb ekonomisk tillväxt. En sådan politik betyder också, att den svenska marknaden måste vara öppen för konkurrens från utlandet. Sveriges utrikeshandel har bl. a. till följd av tullavvecklingarna respektive tullsänkningarna föranledda av EFTA- och EG-avtalen samt tullförhandlingar i GATT ökat kraftigt under senare år. Halva den svenska industriproduktionen säljs utanför Sveriges gränser. Liberala tullregler medför ej endast nya expansionsmöjligheter för svenskt näringsliv utan även hårdare konkurrens. Detta föranleder ytterligare press på företagen att rationalisera. Därigenom ökas takten i strukturrationaliseringen. Den ökade konkurrensen och de lägre tullarna kan också ge lägre priser eller uteblivna prishöjningar.

Med dessa mål för svensk handelspolitik är det knappast möjligt att i fråga om skyddsåtgärder mot utländsk konkurrens ge trädgårdsnäringen något mer än vissa förbättringar av viktullarna i mån av visat behov, eftersom man inte kan motivera speciella ingripanden av beredskapsskäl. De uppgifter, som förekommit i debatten, om konkurrens från utlandet i form av subventioner och dumping har varit betydligt överdrivna. Några speciella åtgärder härvidlag syns inte motiverade. På det handelspolitiska området måste det vad gäller trädgårdsnäringen bli fråga om en avvägning av de övergripande handels- och exportpolitiska målsättningarna mot trädgårdsnäringens intressen, vartill måste läggas konsumentintresset av friast möjliga tillgång på trädgårdsalster till acceptabla priser.

Mot denna bakgrund vill jag i det följande redovisa min syn på tullproblemet för trädgårdsnäringen. Jag är väl medveten om att det inte saknas skäl att nu vidta vissa ändringar i gällande tullskydd både i fråga om tullarnas höjd och ändrade perioder. Det måste då emellertid vara fullt klart, att trädgårdsnäringen inte har – såsom ibland hävdas av dess företrädare – någon mer eller mindre automatisk rätt att få tullarna uppräknade eller eventuellt anpassade till EG-nivå. Dessa tullar skall givetvis såsom andra tullfrågor prövas i förhållande till det behov, som kan föreligga. När odlingsföreträdare hävdar, att man översvämmas av importprodukter samt att importkonkurrensen är övermäktig, gör man ej sällan avsiktligt eller oavsiktligt den förenklingen, att man utgår från ökningen av årsimporten, helst i värde. Därmed får man på ett vilseledande sätt med i beräkningen den

väsentliga importökningen under de perioder, då svenska produkter ej marknadsförs respektive får in den fortgående inflationen i värdesiffrorna. Gör man en korrekt jämförelse grundad på kvantiteter, är utvecklingen inte särskilt anmärkningsvärd med undantag av importen av vissa blommor. Detta förhållande borde ha markerats starkare av utredningen.

Det får ej heller förbises, att den svenska produktionens skydd ej endast består i tullar utan också i höga transportkostnader för importen fram till svensk gräns, i varje fall om man undantar införseln från våra grannländer. Som exempel på sådana fraktkostnader må följande nämnas (i procent av varuvärdet cif Helsingborg/Malmö):

amerikanska morötter	49 %
italienska morötter	19 %
italiensk lök	30 %
holländsk lök	30 %
holländsk vitkål	25 %
holländska tomater	12 %
holländsk gurka	14 %
kanarisk gurka	33 %
holländsk sallad	16 %
fransk isbergssallad	18 %
italiensk isbergssallad	19 %
spansk melon	25 %

I förhållande till flertalet av våra viktigaste leverantörländer åtnjuter därför de svenska producenterna i praktiken genom frakterna ett vida större skydd än vad tullarna representerar. Denna del av skyddet för den inhemska produktionen har med höjda energikostnader och devalveringarna av vår valuta ökat kraftigt under senare år, ett faktum som bör beaktas vid bedömningen av näringsens aktuella skyddsbehov.

När det gäller en jämförelse av EGs protektionistiska politik på detta område med svenska förhållanden, är en sådan givetvis inte rimlig. I vårt land är såsom tidigare framhållits införseln av frukt, grönsaker och blommor – de för konsumenterna viktigaste artiklarna – större än den inhemska produktionen, något som också är naturligt med hänsyn till våra klimatiska förutsättningar. I EG, som är en stor nettoexportör av ifrågavarande produkter, tävlar nio länders under olika förutsättningar bedrivna produktion på marknaden i varje enskilt medlemsland, vilket gör att en livlig och stark konkurrens råder, även om gränsbestämmelserna i förhållande till tredje land kan vara påtagligt protektionistiska. Skulle liknande bestämmelser genomföras i vårt land, skulle det innebära en betydande begränsning av tillförseln till marknaden, som till större delen måste lita till import för sin försörjning. Detta skulle bl. a. medföra klart oacceptabla priseffekter för konsumenterna och säkerligen också bereda väsentliga handelspolitiska svårigheter.

I utredningen görs en jämförelse med trädgårdsnäringsens förhållanden i Finland och Norge under framhållande av att näringen där åtnjuter större skydd än i Sverige. Härtill må endast fogas den kommentaren, att dessa länder generellt sett skyddar produktionen mer än Sverige oavsett varuområde, varför det är naturligt, att även trädgårdsnäringsen där åtnjuter större skydd än den svenska.

Enligt min mening har utredningen vid sin genomgång av tullarna inte alltid tillvaratagit föreliggande möjligheter till tullfrihet för produkter under

tid, då någon svensk produktion inte förekommer. Man har tagit hänsyn till uppgifter om olika pågående eller planerade försök att söka utsträcka produktionssäsongen för flera varor och ansett, att tullfrihet på grund därav inte skall medges. Enligt min mening hade det varit mer naturligt att i dessa fall medge tullfrihet och möjligen anteckna – för den händelse experimentet skulle lyckas och acceptabla produkter kunna framställas – ett behov av att senare få ompröva tullskyddet. Efter utredningens genomgång kvarstår därför en hel del tullar av enbart finanstullkaraktär under perioder av året. I u-landsverksamheten på detta område har de internationella organen definierat den off-season-produktion, som man vill att u-länderna skall inrikta sig på, såsom avseende den period i Europa, då t. ex. grönsaker inte ekonomiskt kan odlas på friland. November–april är därför den odlingsssäsong, som man rekommenderar och hjälper u-länderna att ställa in sin exportproduktion på (jfr t. ex. ITCs Sudanutredning).

Av utredningens framlagda förslag till tulljusteringar avser huvudparten tullhöjningar, medan föreslagna avkortningar av tullperioder respektive nedsättningar av tullavgifter är av betydligt mindre omfattning. Som tidigare anförts kan det i en del fall vara befogat att vidta en uppjustering av tullsatserna. Det bör dock vara möjligt att i flera fall än som föreslagits modifiera tullskyddet nedåt utan att detta rimligen kan vara till förfång för odlingen. Jag har emellertid inte velat anföra en särskild mening i alla fall, som skulle kunna vara aktuella. I det följande redovisas ett antal positioner, där jag anser utredningens förslag onödigt långtgående med hänsyn till föreliggande skyddsbehov och till betydande men för konsumenterna.

Kapitel 6

06.02.007 krukväxter. Att som föreslås tredubbla tullen innebär en onödigt stor uppjustering. Med nuvarande låga tullskydd har krukväxtodlingen i landet kunnat expandera starkt och några avsättningssvårigheter är inte kända. Handeln kan acceptera en fördubbling av tullen bl. a. med hänsyn till önskvärdheten att gardera framtida expansomöjligheter. Redan en sådan höjning innebär en avsevärd förstärkning av tullskyddet med åtföljande höjning av prisnivån. En starkare stegring av priserna för krukväxter skulle lätt kunna medföra avbrott i den alltjämt stigande efterfrågetrenden, vilket skulle vara till skada för den inhemska odlingen.

06.03.003 nejlikor 1/12–29/12. Som tidigare nämnts kämpar den svenska nejlikodlingen med vissa svårigheter på grund av förskjutningar i efterfrågeinriktningen och en ökande u-landskonkurrens. Även om nejlikor är en artikel, som u-länder framdeles kommer att svara för i ökad omfattning på olika marknader inklusive Sverige, anser jag, att man bör utnyttja möjligheten att gå upp till den bundna tullnivån i GATT för perioden 1/3–30/11, då de inhemska nejlikorna marknadsförs. Därmed ges möjligheter till en mjukare anpassning av denna produktion, som sannolikt inte kan upprätthållas i längden i nuvarande omfattning på grund av bättre förutsättningar i en del andra länder. Detta innebär emellertid en väsentlig tullhöjning, som till mycket stor del är riktad mot u-länder och alltså avviker från Sveriges principiella u-landspolitik. Jag anser emellertid, att denna tullhöjning skall

kunna balanseras genom att avskaffa tullskyddet under tiden 1/12–29/2. Under nämnda period saluförs inte några svenska nejlikor. Utredningen har emellertid endast velat sänka tullen till 300 kr på grund av att tullfria nejlikor nämnda period skulle konkurrera med svenskodlade tulpaner. Beträffande tulpaner föreligger en klar överproduktion i Sverige. De bekymmer, som tulpanodlarna har, sammanhänger definitivt inte med någon marknadskonkurrens med nejlikor utan orsakas av det skarpa konkurrensläget mellan traditionella tulpanodlare och de s. k. tulpandrivningsfabrikerna i landet. Att ta denna situation till intäkt för att hindra en kompensation till u-länder för tullhöjningen på nejlikor under konkurrensperioden med inhemska nejlikor är enligt min mening inte försvarligt. Problemen kring den överdrivet stora inhemska tulpanodlingen får rimligen lösas på annat sätt. Skulle förslaget om att sänka tullen för nejlikor med endast 100 kr under icke-konkurrensperioden förverkligas, bör med hänsyn till avvägningen mot u-landsintressena tullen under konkurrensperioden höjas till endast 850 kr för att begränsa skadeverkningarna för u-landsleverantörerna.

06.03.017 andra snittblommor. Till denna rubrik är många olika slags blommor hänförliga. I allmänhet är det inte fråga om fleråriga kulturer utan om kulturer för endast några månader. På ett helt annat sätt än vad gäller rosor och nejlikor är det alltså enkelt att gå över från en blomsort till en annan alltefter variationer i lönsamhet och konkurrensläge. Samma behov att höja tullarna, som gäller rosor och nejlikor, föreligger därför inte. Utredningen har inte kunnat klarlägga, att ett behov att höja tullen till 1 000 kr skulle föreligga.

Vidare anser man inom handeln, att orkidéer bör kunna göras tullfria. De mer lyxbetonade, dyra varianterna, som i mycket begränsad utsträckning odlas i landet, är ganska oberoende av tullskyddet. Däremot importeras sedan några år billigare sorters orkidéer från Thailand och andra länder i Bortre Asien i stora kvantiteter till priser, som gör dessa blommor till vardagsblommor. Denna export, till vilken bl. a. de internationella biståndsorganen inspirerat, konkurrerar ej med svensk produktion, som inte omfattar dessa billiga sorter. För u-länderna däremot har denna export stor betydelse som valutaskapande. Med hänsyn härtill och då något konkurrensläge ej föreligger med svensk produktion, anser handeln, att orkidéer framdeles bör bli tullfria. Nuvarande tull bör alltså bibehållas för denna tullposition samt orkidéer brytas ut och i fortsättningen bli tullfria.

Ur 06.04.901 s. k. läderblad. Denna komplettering till snittblommor är f. n. hänförlig till 06.04.909 "andra slag" och tullfri. Produkten kommer från USA (Florida) och vissa latinamerikanska länder. Den odlas inte i Sverige för avsalu. Enligt uppgift skulle på några enstaka håll försöksodling pågå. Med hänsyn till växtens stora krav på värme för odling tror handeln föga på en framtida svensk produktion som realistisk och ekonomiskt genomförbar. Att nu belasta konsumenternas tullräkning på trädgårdsområdet även med denna artikel syns olämpligt. Därtill kommer att det torde vara mycket svårt att särskilja den i tulltaxan.

Kapitel 7

07.01.101 *nyskördad potatis*. Utredningen anför i enlighet med ett förslag av jordbruksnämnden, att tullen bör höjas från 20 kr till 34 kr. Jordbruksnämndens förslag baseras på att införselavgiften för potatis höjs under andra tider. Beträffande jordbruksnämndens förslag har kommerskollegium i ett i ärendet avgivet yttrande motsatt sig en höjning av tullen med motivering, att jordbruksnämnden inte anfört några egentliga skäl till en höjning av tullen. Ej heller har vid behandlingen av ärendet inom utredningen någon argumentering presenterats för ifrågakvarande tullhöjning. Orsaken är sannolikt, att det är svårt att finna någon sådan. Då den svenska färskpotatisen kommer i marknaden, är den av kvalitativa skäl så efterfrågad, att den helt dominerar marknaden. I realiteten föreligger då inte längre några möjligheter att sälja importerad ny potatis. Handeln måste alltså, när tiden närmar sig för den svenska färskpotatisen, företa sina inköp med stor försiktighet för att inte ha några kvantiteter kvar in på den svenska säsongen. Å andra sidan är delar av juni en viktig importperiod, därför att den gamla svenska potatisen då är slut eller i varje fall i mycket dålig kondition. Att under perioden fram till dess den svenska färskpotatisen kommer i marknaden kring midsommar utta en förhöjd tull är därför inte motiverat. Jag ansluter mig till kommerskollegiets bedömning, att det för att introducera en tullhöjning i varje fall behövs någon saklig motivering och avstyrker därför utredningens förslag.

07.01.491, 492 *annan kål*. I likhet med utredningen vill jag föreslå en utbrytning av salladskål ur angivna nummer. Då de nämnda framtida utvecklingsmöjligheterna enligt handelns bedömning ligger i ett avlägset fjärran och det är fråga om en artikel, som är föremål för ett betydande konsumentintresse, vill jag föreslå, att dels nuvarande tull, 40 kr/100 kg, bibehålls, dels den period, då tull skall utgå, begränsas att avse tiden 16/7-30/11. Något utbud av svenskproducerad vara förrän i augusti är inte känt av handeln och möjligheterna till att marknadsföra svensk salladskål tidigare är inte på något sätt dokumenterade. Det är onödigt att under lång tid fördyra en populär vara, utan att något skyddsbehov föreligger.

07.01.701 *tomater*. Den inhemska tomatkörden kommer numer i gång i början av maj. Skäl kan därför föreligga att utsträcka skyddsperioden till 1/5. Däremot är de kvantiteter, som produceras i svenska växthus i slutet av april, mycket små och utan varje betydelse för försörjningen. De säljs också till mycket höga priser. Att för en stor konsumtionsvara som tomater föreslå tull för någon del av april är ej grundat på något verklighetsunderlag och innebär en onödig, väsentlig beskattning av konsumenterna. Då tullen dessutom föreslås höjd till 60 kr, blir det en hög tull, som skulle drabba det stora importbehovet för tomater i april utan att något reellt skyddsbehov tillgodoses. Något importminimiprissystem bör vidare inte introduceras, eftersom det hittills aldrig kunnat visas, att import med störningseffekter inträffat. De variationer i prisbildningen, som kan ha förekommit, har ej sällan berott på att t. ex. Trädgårdshallens i Helsingborg försäljningssystem inte är så väl anpassat till distributionen.

07.01.801 slanggurkor. Utredningen har föreslagit en höjning av tullen till 60 kr. Eftersom odlingen av slanggurka ökar varje år och problemet snarast varit att söka hålla produktionstillväxten i takt med en väntad konsumtionsökning, föreligger enligt handelns uppfattning inga som helst skäl att höja tullen. Detta skulle snarast stimulera till en alltför snabb ökning av produktionen och skapa problem, som kan bli svårbemästrade. Förslaget om ett importminimiprissystem vill jag avstyrka. Importen från öststater har varit mycket begränsad och de störningar man talat om har vid närmare undersökning i regel visat sig mycket överdrivna eller hänförliga till helt andra omständigheter. Något skäl att införa någon form av importövervakning med minimiprissystem med åtföljande besvär för myndigheter och importörer föreligger inte.

07.01.853 isbergssallad. Beträffande isbergssallad bör tullbelagd tid vara 1/5–31/12. Varken under mars eller april månader förekommer någon produktion av isbergssallad i landet. För försörjningen är vi under denna tid helt hänvisade till import och någon ändring i denna situation är det inte realistiskt att räkna med.

Kapitel 8

08.04.101 vindruvor. Någon inhemsk produktion finns inte och något substitutionsförhållande av betydelse föreligger ej heller. För konsumenterna kan det vara av betydelse, att tullen på vindruvor borttages såsom en motvikt till de tullhöjningar för andra trädgårdsprodukter, som nu skall vidtas.

08.08.101 vinbär. Denna produkt föreslås utbruten och tullen höjd till 40 kr 1/6–31/8. Enligt vad som inhämtats föreligger inte några svårigheter beträffande avsättning eller priser för svenska vinbär. Något behov av den föreslagna tullhöjningen finns därför inte. Tullen föreslås bibehållen vid 25 kr.

08.10.100 frysta jordgubbar utan tillsats av socker. Den av utredningen föreslagna höjningen av tullen till 75 kr/100 kg bör inte ifrågakomma, även om utredningen skjutit dess ikraftträdande något på framtiden. Skälen härtill är följande.

Frysta, osockrade jordgubbar är en industriell råvara för framställning av bl. a. sylt och saft. Denna råvara importeras årligen till en kvantitet av ca 2 000 ton. Det har framförts, att varan skulle konkurrera med den svenska jordgubbsodlingens produkter. Denna odling är emellertid inriktad på att producera konsumtionsjordgubbar, inte industriråvara. Bl. a. på grund av s. k. självplock går endast en obetydlig del av produktionen – s. k. andrasortering – till fruktindustrin. Några svårigheter att hos industrin avsätta dylika bär har inte påvisats föreligga.

Den föreslagna tullhöjningen kan enligt min åsikt inte förväntas få några effekter i fråga om avsättningen av jordgubbsodlarnas produkter. Skulle tullhöjningen genomföras, torde detta däremot leda till krav från livsmedelsindustrin på kompensation i fråga om tullskyddet för jordgubbar såsom sylt, saft eller frysta konsumentförpackade. Den mycket knapphändigade motive-

ring, som framförts till stöd för kravet, ger på intet sätt anledning till att initiera de relativt betydande prishöjningar för åtskilliga produkter, som det kan bli fråga om och som lätt kan föranleda en minskande efterfrågan hos konsumenterna.

Slutligen vill jag under detta avsnitt framföra några reflexioner i anslutning till diskussionen om en eventuell övergång till värdetullar.

Även om jag i princip delar uppfattningen, att värdetullar är att föredra, om man måste räkna med större förändringar i penningvärdet, anser jag, att man i fråga om kap. 6–8 i tulltaxan även fortsättningsvis bör bibehålla viktullar. Med de olika kvaliteter som förekommer, varans kondition i det enskilda fallet, blandningen av tullbelagda och tullfria produkter etc. är det relativt lätt att manipulera med värdet. Vikt, antal standardkolli etc. gäller uppgifter av mer absolut karaktär. Det bör understrykas, att handeln hos utredningen uttryckligen begärt viktullar även i fortsättningen – med uppjusteringar efter visst intervall ifall inflationsutvecklingen gör detta nödvändigt – om myndigheterna inte uttryckligen kan garantera effektiva åtgärder för att säkra en riktig efterlevnad av värdetullbestämmelserna. Det ligger i sakens natur med tanke på att det i regel är fråga om ömtåliga produkter av stor betydelse för konsumtionen, att åtgärder inte kan ifrågakomma, som hindrar en snabb gränspassage och att varorna skyndsamt kommer ut till konsumenterna. Eftersom generaltullstyrelsen under hand förklarar, att viktullar ger bättre möjligheter att kontrollera, att tullbestämmelserna iakttas, bör i princip viktullar bibehållas på ifrågavarande varuområden.

De GATT-bundna tullarna kan härvidlag utgöra ett problem. Om man – som utredningen föreslår – skall omförhandla dessa till värdetullar, som binds, eller i stället söka förhandla dem fria från bindning, är en förhandlingsfråga i GATT, som det inte är lämpligt att här närmare gå in på. Den frågan bör bli föremål för ytterligare utredning genom berörda myndigheter, i första hand kommerskollegium och jordbruksnämnden. Behovet av minimitullar i dessa fall har enligt min mening ej övervägts mera noggrant av utredningen. Frågan bör bli föremål för ytterligare undersökning, då kombinerade tullar bör användas mycket restriktivt i tulltaxan. Den omräkning till värdetullar, som utredningen gjort, behöver – om värdetullar skulle bli aktuella – granskas med hänsyn till de ytterligare element, som tillkommer för tullbeläggning vid värdetull, främst frakten. En beräkning måste i så fall göras, hur värdetullarna skulle slå. Om tull t. ex. skulle utgå under april för isbergssallad, vilket som tidigare nämnts är helt onödigt, eftersom det inte finns någon inhemsk produktion ifrågavarande månad, skulle en import från USA i praktiken tullbeläggas till mer än det dubbla produktvärdet, vilket ter sig orimligt. Även nejlikor från Colombia, gladiolus från Israel och orkidéer från Bortre Asien skulle drabbas av mycket väsentliga extra tullhöjningar, om en övergång till värdetullar sker, eftersom frakterna ingår i tullvärdet. Det skulle innebära en ytterligare stark belastning bl. a. på flera u-länders export till oss. Detta är emellertid blott några exempel på de följder som kan inträffa för importen av en rad produkter inom kap. 6–8.

Vad gäller värdetullar ställer jag mig vidare synnerligen tveksam till tullsatsen över 25 %. Om sådana ifrågasätts, måste det bli en ytterligare noggrann prövning med hänsyn till olika effekter och svensk trädgårdsnäringens reella behov i det enskilda fallet av ett så kraftigt tullskydd.

6. Trots att man ej kunnat påvisa någon allmänt sett mer bekymmersam situation för trädgårdsnäringen än som gäller det svenska näringslivet i stort och som nu successivt rättas till med generella medel, föreslår utredningen som komplement till det förstärkta gränsskyddet, att ett system införs med registrering av odlare och importörer, en särskild stödfond av budgetmedel och regleringsmedel, kombinerad med produktavgifter på såväl svenskodlade som importerade varor samt dessutom en intern avgift i särskilda fall. Fonden skall användas för direkta stödåtgärder i form av pristillägg, stödköp eller lagringsbidrag. Allt i syfte att styra och ekonomiskt stödja trädgårdsodlingen. Vidare föreslås inrättandet av en särskild trädgårdsnäringsnämnd, som förutsätts sortera under jordbruksnämnden.

Det ligger i näringens natur, att det är svårt att avväga produktionen, så att tillförseln till marknaden alltid blir den lämpliga. Skilda år kan – på grund av årsmån – resultatsmässigt falla ut mycket olika. I första hand är det inte fråga om förändringar i vår omvärld, utan det är den osäkerhet, vilken i stor utsträckning ligger i odlingens natur, som ger variationer i skördar och lönsamhet. Det är då angeläget, att någon form av skatteutjämning av typ skogskonto införs.

Mot denna bakgrund tror jag, till skillnad från utredningen, att man inte i någon större utsträckning kan komma till rätta med sådana fenomen genom det komplicerade system, som nu föreslås. Såsom tidigare framhållits bör trädgårdsnäringen i princip behandlas på samma sätt i fråga om skydds- och andra åtgärder som annan samhällsnyttig produktion, vilken inte kan ges de sällsynta garantier, som beredskapsskäl innebär. Att tillskapa ett särskilt regleringsorgan, som genom informationer och medelstilleddning skall styra inemot 6 000 odlingsföretag och antagligen även söka påverka handeln i dess avgöranden, är ett opåkallat intrång i marknadshushållningen, som inte kan motiveras av några principiella eller praktiska skäl. Uppenbara risker föreligger, att många kommer att söka smita undan regleringen, som blir utomordentligt besvärlig att kontrollera. Ett mycket stort antal trädgårdsföretag har i dagsläget försäljning även till eller rentav uteslutande till konsument. Hur skall man få kontroll på dessa kvantiteter annat än genom rent polisiära åtgärder? Förslaget ger inga garantier för att en utveckling till ett permanent stödarrangemang för åtskilliga odlare skall kunna undvikas. Sannolikt kommer det föreslagna systemet att bidra till överproduktion och motverka ett fortsatt nödvändigt kvalitetstänkande.

Utredningen föreslår i anslutning till förslaget om produktavgifter också interna avgifter, som skulle skapa resurser erforderliga för att som man säger stabilisera marknaden under mer normala förhållanden. Om en produktionsgren finner ”starka” skäl härför och det bedöms angeläget från det allmännas synpunkt, skall regleringsorganet kunna ta ut särskild intern avgift på viss inhemsk produkt. Framförallt syftar man till lagringsstöd i andra situationer än då produktavgift kan utgå. Som framgår av vad ovan anförts måste det anses mycket tveksamt med hänsyn till internationella regler, om produktavgift som pålaga på importen kan användas för att t. ex. främja lagring av inhemska produkter. Vad gäller den interna avgiften har i första hand lagring av äpplen nämnts. Som bekant skyddas äppleodlingen av totalt importförbud under den tid, då svenska äpplen marknadsförs. Spärrperiodens längd fastställs av jordbruksnämnden efter förhandlingar mellan odling och handel.

Genom att på föreslaget sätt skapa möjligheter att finansiera långtidslagring skulle man kunna dra ut mycket långt på marknadsförandet av svenska äpplen och hålla mycket höga priser, som skulle försvåra avsättningen. Exempel saknas inte på helt orealistiska öppningspriser på svenska äpplen med ett starkt köpmotstånd som följd. Att komplettera importförbudet med ett ekonomiskt lagringsstöd – även om odlarna skulle betala det – förefaller olämpligt och kan orsaka internationella svårigheter, om man vill upprätthålla den handelspolitiskt ibland ifrågasatta importregleringen för äpplen. Andra länder kan lätt bibringas uppfattningen, att staten genom en sådan medverkan söker upprätthålla importstoppet onödigt länge och därmed förhindra en traditionell import från t. ex. EG-länder och USA. Härtill kommer att det är svårt att föreställa sig att *en* odlarorganisation mot andra odlares vilja skulle kunna genomdriva lagringsbidrag genom en obligatorisk intern avgift och påtvinga andra odlargrupperingarna en viss försäljningspolitik. Finansiering av det slag, som det här är fråga om, bör grundas på frivilliga avtal inom berörda grupper utan statlig medverkan. När det gäller marknadsföringen bör statsmakterna inte lägga sig i denna; totalt importstopp och finansiellt stöd till uppförande av lagerbyggnader måste vara fullt tillräcklig hjälp från statens sida. Handeln motsätter sig bestämt förslaget. Med hänsyn till samhällets syn på konkurrensbegränsningar är det från allmän synpunkt snarast angeläget, att sådana tvångsvisa åtgärder inte får genomföras.

Utöver verksamhet, som direkt sammanhänger med det föreslagna stödet, skall organet följa pris- och produktionsutvecklingen på olika produkter både inom och utom landet. Regleringsorganet skall också utgöra ett forum för informationsutbyte mellan producenter och handel och härigenom bidra till en marknadsanpassad produktion. I förlängningen förefaller det antagligt som ovan framhållits, att regleringsorganet kommer att utöva vissa styrningsfunktioner. Jag tror knappast, att man löser de marknadsföringsproblemen, som ibland föreligger beträffande svenska trädgårdsalster, genom tillskapande av ett sådant organ. Sannolikt kommer diskussionerna i trädgårdsnäringsnämnden att bli tidsödande och lite givande. Någon form av majoritetsbeslut är det svårt att föreställa sig, om man vill åstadkomma det samarbete, som tydligen förutsätts. Det föreslagna organet blir därför troligen av mycket begränsat värde.

Utredningens skrivning att främjandena, som enligt sina stadgar och i den praktiska verksamheten skall främja avsättningen av *svenska* trädgårdsalster, skulle kunna finansieras bl. a. med avgifter på importen (genom produktavgifterna), förefaller mig orealistiskt och inte i överensstämmelse med de internationella handelsregler, till vilka Sverige anslutit sig. Handeln anser, att dessa organ skall bibehålla sin svenska karaktär, och finner det av flera skäl olämpligt att utvidga deras verksamhetsområde.

Utredningen redovisar ett behov av två nya tjänster i regleringsorganet och en ny tjänst hos jordbruksnämnden. För min del vill jag ifrågasätta, om den föreslagna regleringen verkligen kan administreras inom en så begränsad ram även med anlitan av tjänster utifrån.

Den svenska trädgårdsnäringsens framtid ligger med säkerhet inte i en byråkratisering av näring och handel på det sätt som föreslagits. Att beskatta importen för att stödja den inhemska odlingen i konkurrensen är en i sig egendomlig anordning, som ej heller är förenlig med svensk handelspolitik

och knappast godtagbar enligt internationella regler. Odlingens framtid ligger i stället i ökad produktivitet, effektiv marknadsföring och bättre samarbete med distributionen.

Handeln är lika enig nu om att avvisa förslaget om produktavgifter, som då det ursprungligen framlades av en tidigare trädgårdsnäringsutredning i ett betänkande den 30 december 1952. Den gången skulle produktavgifterna användas till organisationsarbete, sorterings-, packnings- och lagringsanläggningar och konsumentupplysning. Direkta ekonomiska bidrag till odlarna vågade man sig då inte på, ej heller en detaljstyrning av produktion och konsumenter.

Vad jag skulle kunna acceptera är en mindre fond av budgetmedel (eventuellt även av jordbruksregleringsmedel) om sammanlagt 7–8 mkr, som ställs till jordbruksnämndens eller lantbruksstyrelsens förfogande för att i extrema situationer få användas för alldeles speciella ändamål, där så befins påkallat. Men det skulle inte vara fråga om situationer, som odlarna själva kan påverka eller i förväg kan styra in utvecklingen på. För handhavandet av en sådan fond med ett mer begränsat syfte behöver inte någon särskild byråkrati upprättas. Skulle stödåtgärder aktualiseras i svåra situationer, får myndigheten ordna med ett lämpligt ansökningsförfarande i det särskilda fallet. Förhandsregistrering, regleringsorgan, styrningsförsök och den handelspolitiskt minst sagt diskutabla produktavgiften behöver inte aktualiseras för att nå detta syfte. I sådant fall föreligger knappast någon risk för en utveckling mot ett permanent stöd, en risk som förefaller uppenbar, om utredningens förslag följs.

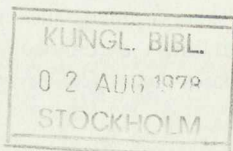
7. Frågan om nyetablering eller utvidgning av verksamheten inom trädgårdsnäringsområdet måste enligt min mening behandlas med stor varsamhet. Lika felaktigt som det skulle vara att gå in för ett totalt stopp i fråga om nyetablering eller utvidgning, lika olämpligt skulle det vara att vidta åtgärder, som direkt uppmuntrar härtill. Givetvis måste etableringsfrihet få råda. Men i den mån vederbörande förutsätter stöd t. ex. i fråga om finansiering från det allmänna, är det oundgängligen nödvändigt, att ett sådant ärende prövas med hänsyn till ett klart behov av den planerade produktionen och framförallt kanske till säkra avsättningsmöjligheter. Man bör också vara på det klara med att de yttre konkurrensförhållandena i stort sett kommer att kvarstå och troligen skärpas på grund av ambitioner hos den tredje världens länder på detta område. Det kan förefalla naturligt att i nuvarande läge driva sysselsättningsaspekten hårt. Marknadsbedömningen måste dock vara den avgörande utgångspunkten för myndigheternas prövning av en ansökan om finansieringsstöd. Med understrykande av denna synpunkt kan jag instämma i de förslag, som utredningen framför i kap. 13.

8. I slutet av kap. 10 nämns, att utredningen avser att i ett senare betänkande belysa frågor kring marknadsföring och distribution av trädgårdsprodukter. Tidigare i detta kapitel anges vad som skulle vara "de olika ledens ersättning för sina insatser". Enligt min mening är det vanskligt att med hänsyn till osäkerheten i uppgifterna på sätt som här skett sammanställa olika uppskattningar av produktion och konsumtion. Det finns t. ex. en ny uppskattning av konsumtionen, som beträffande färska köksväxter, frukter och bär (även

sådana som ej odlas i Sverige) anger denna 3,8 miljarder kr för år 1977. Härtill bör läggas färsk potatis med 0,8 miljarder kr. Försäljningen av prydnadsväxter 1977 kan i varje fall inte ha överstigit 1,5 miljarder kr. I stället för den angivna siffran om 7 miljarder kr för konsumtionen stannar denna skattning vid drygt 6 miljarder kr. Med de senaste årens starkt ökade kostnader för packning, transporter och varuhantering – åren 1972–1977 steg exempelvis lönerna i detaljhandeln med 109 % – är det inte förvånande, att kostnaderna för att distribuera en vara med alla de moment, som ligger däri, numera är betydande. Det av utredningen redovisade procenttalet för distributionskostnaderna är dock sannolikt något för högt och för ersättningen till producenterna något för lågt på grund av ett ofullständigt grundmaterial.

9. Enligt min mening ger utredningen icke någon bild av trädgårdsnäringen som en särskilt beträdd bransch. Den har som många andra produktionsgrenar sina problem i den allmänna situationen för svensk produktion i dagens konjunktur. Obestridligen kämpar dock odlingen av rosor och nejlikor med betydande svårigheter.

Sammanfattningsvis kan jag från mina utgångspunkter acceptera föreslagna tulländringar med ovan angivna undantag och även gå med på upprättandet av en särskild fond med det begränsade syftet att tjäna som en handlingsberedskap. Vidare vill jag förorda av utredningen framföra förslag i kap. 13 till strukturella förbättringar för trädgårdsnäringen i form av gynnsamma lån och andra lättnader beträffande finansiering av investeringar, förbättringar av befintliga anläggningar och hjälp till ändrad produktionsinriktning m. m. Möjligheter till en skattemässig resultatutjämning mellan olika år bör snarast införas. Inom ramen för dessa åtgärder får odlingen sedan nå den omfattning, som konkurrensen ger enligt näringslivets allmänna villkor. Här som eljest i näringspolitiken skall konsumenternas intressen sättas främst.

Statens offentliga utredningar 1978

Kronologisk förteckning

1. Stat-kyrka. Ändrade relationer mellan staten och svenska kyrkan. Kn.
 2. Stat-kyrka. Bilaga 1. Kyrkans framtida organisation. Kn.
 3. Stat-kyrka. Bilaga 2-12. Utredningar i delfrågor. Kn.
 4. Skolplanering och skolstorlek. Faktaredovisning och bedömningsunderlag. U.
 5. Föräldrautbildning. S.
 6. Ny skogspolitik. Jo.
 7. Skog för framtid. Jo.
 8. Hyresrätt 2. Lokalhyra. Ju.
 9. Ny konkurrensbegränsningslag. H.
 10. Barnets rätt. 1. Om förbud mot aga. Ju.
 11. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. E.
 12. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 1. E.
 13. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 2-4. E.
 14. Arbete åt handikappade. A.
 15. Praktikfrågor-åtgärder i ett kort perspektiv. U.
 16. Regional konsumentpolitisk verksamhet. H.
 17. Energi. I.
 18. Öresundsförbindelser. K.
 19. Öresundsförbindelser. Bilaga A. Ritningar. K.
 20. Öresundsförbindelser. Bilaga B. Konsekvenser för företag och hushåll. K.
 21. Bemanning av fartyg. K.
 22. Energi, strukturomvandling och sysselsättning. A.
 23. Växtförädling. Jo.
 24. Ny renhållningslagstiftning. Jo.
 25. Etablering av miljöstörande industri. Bo.
 26. Hälso- och sjukvårdspersonalen. S.
 27. Fortsatt körkortsreform. K.
 28. Kvinnors förvärvsarbete och förvärvshinder. A.
 29. Arbete i jordbruk och trädgård. A.
 30. Brand inomhus. B.
 31. Trafikpolitik-kostnadsansvar och avgifter. K.
 32. Ny indelningslag för kommuner, landstingskommuner och församlingar. Kn.
 33. Ordningsvakter. Ju.
 34. Förstärkt skydd för fri- och rättigheter. Ju.
 35. Regional utvecklingsplanering, länsplanering, vidgad länsdemokrati. Kn.
 36. Arrenderätt 1. Ju.
 37. Hotell- och restaurangbranschen. H.
 38. Jämställdhet i arbetslivet. A.
 39. Föräldraförsäkring. S.
 40. Tvistlösning på konsumentområdet. H.
 41. Statlig personalutbildning. B.
 42. Kommunernas medverkan i sysselsättningsplanering. A.
 43. Miljökostnader. Jo.
 44. Kommunalt hälsoskydd. S.
 45. Allmän arbetslöshetsförsäkring. A.
 46. Att främja regional utveckling. I.
 47. Att främja regional utveckling. Bilagedel. I.
 48. Konkurrens på lika villkor. B.
 49. Energi. Hälso-miljö- och säkerhetsrisker. I.
 50. Ny vårdutbildning. U.
 51. Svensk trädgårdsnäring. Jo.
-

Statens offentliga utredningar 1978

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Hyresrätt 2. Lokalhyra. [8]
Barnets rätt. 1. Om förbud mot aga. [10]
Ordningsvakter. [33]
Förstärkt skydd för fri- och rättigheter. [34]
Arrenderätt 1. [36]

Socialdepartementet

Föräldrautbildning. [5]
Hälsa- och sjukvårdspersonalen. [26]
Föräldraförsäkring. [39]
Kommunalt hälsoskydd. [44]

Kommunikationsdepartementet

1975 års danska och svenska öresundsdelegationer. 1. Öresunds-
förbindelser. [18] 2. Öresundsförbindelser. Bilaga A. Ritningar. [19]
3. Öresundsförbindelser Bilaga B. Konsekvenser för företag och
hushåll. [20]
Bemanning av fartyg. [21]
Fortsatt körkortsreform. [27]
Trafikpolitik-kostnadsansvar och avgifter. [31]

Ekonomidepartementet

Kapitalmarknadsutredningen. 1. Kapitalmarknaden i svensk eko-
nomi. [1] 2. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 1. [12] 3.
Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 2-4. [13].

Budgetdepartementet

Statlig personalutbildning. [41].
Konkurrens på lika villkor. [48].

Utbildningsdepartementet

Skolplanering och skolstorlek. Faktaredovisning och bedömnings-
underlag. [4]
Utredningen om vissa vårdutbildningar inom högskolan. 1. Praktik-
frågor-åtgärder i ett kort perspektiv. [15] 2. Ny vårdutbildning.
[50]

Jordbruksdepartementet

1973 års skogsutredning. 1. Ny skogspolitik. [6] 2. Skog för fram-
tid. [7]
Växtförädling. [23]
Ny renhållningslagstiftning. [24]
Miljökostnader. [43]
Svensk trädgårdsnäring. [51]

Handelsdepartementet

Ny konkurrensbegränsningslag. [9]
Regional konsumentpolitisk verksamhet. [16]
Hotell- och restaurangbranschen. [37]
Tvistlösning på konsumentområdet. [40]

Arbetsmarknadsdepartementet

Sysselsättningsutredningen. 1. Arbete åt handikappade. [14] 2.
Energi, strukturomvandling och sysselsättning. [22] 3. Kvinnors
förvärvsarbete och förvärvshinder. [28] 4. Kommunernas medver-
kan i sysselsättningsplanering. [42]
Arbete i jordbruk och trädgård. [29]
Jämställdhet i arbetslivet. [38]
Allmän arbetslöshetsförsäkring. [45]

Bostadsdepartementet

Etablering av miljöstörande industri. [25]
Brand inomhus. [30].

Industridepartementet

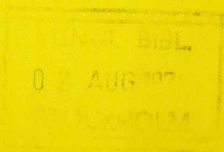
Energikommissionen. 1. Energi. [17] 2. Energi. Hälsa-miljö-
och säkerhetsrisker. [49]
Expertgruppen för regional utredningsverksamhet. 1. Att främja
regional utveckling. [46] 2. Att främja regional utveckling. Bilagedel.
[47]

Kommundepartementet

Kyrkoministerns stat-kyrka grupp. 1. Stat-kyrka. Ändrade relationer
mellan staten och svenska kyrkan. [1] 2. Stat-kyrka. Bilaga 1.
Kyrkans framtida organisation. [2] 3. Stat-kyrka. Bilaga 2-12.
Utredningar i delfrågor. [3]
Ny indelningsslag för kommuner, landstingskommuner och försam-
lingar. [32]
Regional utvecklingsplanering, länsplanering, vidgad länsdemokrati.
[35]

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-04256-8
ISSN 0375-250X